

quantore®
EUROPE

SREBRENICA

III

NUMBERS

BACKGROUND

FRANIS / ATTER

KRANIS / MED.

(PAAR) JONDER.

2 DEK

531010

A4

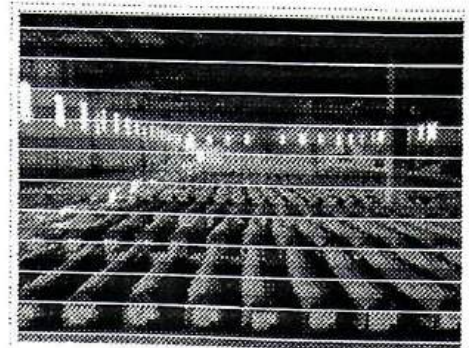
3B

Srebrenica massacre

From Wikipedia, the free encyclopedia

The **Srebrenica massacre** was the July 1995 killing of up to an estimated 8,106 Bosniak males, ranging in age from teenagers to the elderly, in the region of Srebrenica in Bosnia and Herzegovina by a Serb Army of Republika Srpska under general Ratko Mladic including Serbian state special forces "Scorpions" [1] (http://www.iwpr.net/?p=tri&s=f&o=260394&apc_state=henitri200603). The Srebrenica massacre is one of the largest mass murders in Europe since World War II and considered by many as one of the most horrific events in recent European history.

Mladic and other Serb army officers have since been indicted for various war crimes, including genocide, at the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY). The ICTY's final ruling was that the massacre was indeed an act of genocide.^[2] (http://en.wikipedia.org/wiki/Srebrenica_massacre#endnote_1)

Identified victims of Srebrenica Massacre

Contents

1 Background

1.1 The Conflict in Eastern Bosnia

1.1.1 1992 Ethnic Cleansing Campaign

1.1.2 Struggle for Srebrenica

1.2 "Srebrenica Safe Area"

1.2.1 April 1993: The Security Council Declares Srebrenica a "Safe Area"

1.2.2 Early 1995: The Situation in the Srebrenica "Safe Area" Deteriorates

1.2.3 Spring 1995: The Serbs Plan to Attack the Srebrenica "Safe Area"

1.2.4 6-11 July 1995: The Take-Over of Srebrenica

2 The Massacre

2.1 The Crowd at Potocari

2.1.1 11-13 July 1995: The Humanitarian Crisis in Potocari

2.1.2 12-13 July: Crimes Committed in Potocari

2.1.3 The Separation of the Bosniak Men in Potocari

2.1.4 The Deportation of Women and Children

2.2 The Column of Bosniak Men

2.2.1 The Tuzla Column

2.2.2 Ambush at Kamenica Hill

2.2.3 The Long Trek to Safety

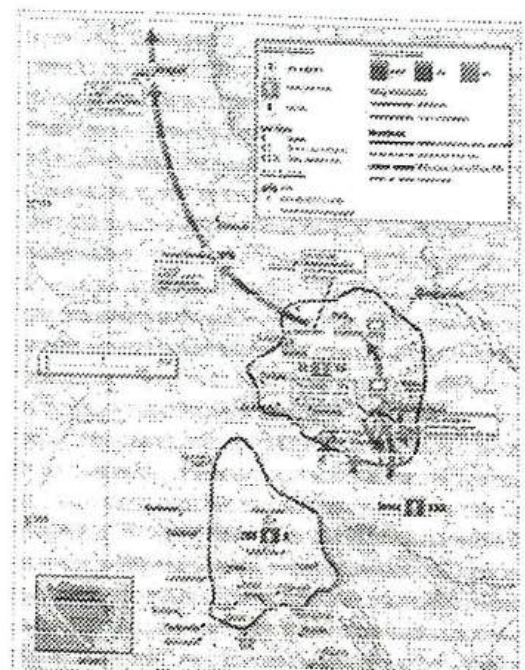
2.2.4 The Breakthrough at Baljkovica

2.3 A Plan to Execute the Bosniaks of Srebrenica

2.4 The Mass Executions

2.4.1 The Morning of 13 July 1995: Jadar River Executions

2.4.2 The Afternoon of 13 July 1995: Cerska Valley

Map of military operations during the Srebrenica massacre

Executions

2.4.3 The Late Afternoon of 13 July: Executions in the Warehouse at Kravica

2.4.4 13–14 July 1995: Tišća

2.4.5 14 July 1995: Grbavci School Detention Site and Orahovac Execution Site

2.4.6 14th-15th of July 1995: Executions at the School and the Dam in Petkovici

2.4.7 14–16 July 1995: Pilica School Detention Site and Branjevo Military Farm Execution Site

2.4.8 Unknown Date, Kozluk

2.4.9 13–18 July 1995: Brutanac-Konjevic Polje Road

2.4.10 18-19 July 1995: Nezuk-Baljkovica Frontline

2.4.11 20-22 July 1995: Meces Area

2.5 After the Massacre

2.5.1 The Wanderers

2.5.2 The Reburials

2.6 Non-Serb Participants in the Killings

3 Recent Developments

3.1 Role of Bosniak Forces on the Ground (UN Conclusions)

3.2 US Resolution 199

3.3 Facts About Alleged Serb Casualties Around Srebrenica

4 Denial of the Massacre, Revisionism and Scepticism

4.1 Srebrenica Genocide Denial and Revisionism

5 Notes

6 References

7 See Also

8 External Links

8.1 Genocide Denial and Revisionism

Background

The Conflict in Eastern Bosnia

See also History of Bosnia and Herzegovina

Bosnia began its journey to independence with a parliamentary declaration of sovereignty on October 15, 1991. The Republic of Bosnia and Herzegovina was recognized by the European Community on April 6, 1992 and by the United States the following day. International recognition did not end the matter, however, and a fierce struggle for territorial control ensued among the three major groups in Bosnia: Bosniak, Serb and Croat. The international community made various attempts to establish peace, but their success was very limited. In the Eastern part of Bosnia, close to Serbia, the conflict was particularly fierce between the Serbs and the Bosniaks.

1992 Ethnic Cleansing Campaign

Serbs intended to preserve Bosnia and Herzegovina as a component

http://en.wikipedia.org/wiki/Srebrenica_massacre

part of the former state. They believed that the area of Central Podrinje (Srebrenica region) had a primary strategic importance for them. Without the area of Central Podrinje, which was predominantly Bosniak ethnic territory, there would be no territorial integrity within their new political entity of Republika Srpska. The Serbs did not want to accept the Bosniak enclave within their planned territories, because the territory would be split in two and it would be separated from Serbia proper and from areas in eastern Herzegovina which were primarily inhabited by Bosnian Serb population.

Therefore, the Serbs proceeded with ethnic cleansing of Bosniaks from Bosniak ethnic territories in Eastern Bosnia and Central Podrinje with the aim of creating linked Serbian territory. In the neighbouring Bratunac, for example, the Bosniaks were either killed or forced to flee to Srebrenica; according to the current data, 3,156 Bosniaks were killed in these attacks.

About 762 Bosniaks had been killed in Zvornik on 1 June 1992. A similar massacre had taken place in Cerska on 9 September 1992, when a group of 6,000 refugees from Konjevic Polje, Cerska and Kamenica tried to reach Tuzla -- the VRS had laid ambushes and opened fire on the column, killing many and taking hundreds of prisoners. Some 500 people were killed close to Snagovo, as the moving column came under fire from artillery and aircraft. Human remains were still to be seen as the column of July 1995 passed on its way to Tuzla.

Struggle for Srebrenica

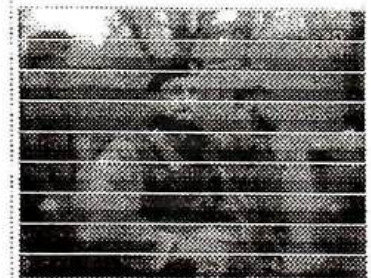
In spite of Srebrenica's predominantly Bosniak population, Serb military and paramilitary forces from the area and neighboring parts of eastern Bosnia gained control of the town for several weeks early in 1992. In May 1992, however, Bosnian government forces under the leadership of Naser Oric managed to recapture and liberate Srebrenica. Over the next several months, Oric and his men pressed outward in a series of counter-offensives and raids. By September 1992, Bosnian forces from Srebrenica had linked up with those in Lepa, a Bosniak-held town to the south of Srebrenica. By January 1993, the enclave had been further expanded to include the Bosnian-held enclave of Cerska located to the west of Srebrenica. At this time the Srebrenica enclave reached its peak size of 900 square kilometres, although it was never linked to the main area of Bosnian-held land in the west and remained a vulnerable island amid Serb-controlled territory.

In January 1993, Bosnian forces responded to Serb attacks with counter-offensive by attacking the Serb military base of Kravica. Over the next few months, the Bosnian Serbs responded with a another offensive, eventually capturing the villages of Konjevic Polje and Cerska, severing the link between Srebrenica and Lepa and reducing the size of the Srebrenica enclave to 150 square kilometres. Bosniak residents of the outlying areas converged on Srebrenica town and its population swelled to between 50,000 and 60,000 people. During this military activity in the months following January 1993, there were reports of civilian casualties on both sides.

General Philippe Morillon of France, the Commander of the UN Protection Force (UNPROFOR) visited Srebrenica in March 1993. By then the town was overcrowded and siege conditions prevailed. There was almost no running water as the advancing Serb forces had destroyed the town's water supplies. People relied on makeshift generators for electricity. Food, medicine and other essentials were extremely scarce. Before leaving, General Morillon told the panicked residents of Srebrenica at a public gathering that the town was under the protection of the UN and that he would never abandon them.

Areas of control in Bosnia and Herzegovina in September 1994

Naser Oric leading a Bosnian guerilla raid (TVP)

Between March and April 1993, approximately several thousand of Bosniaks were evacuated from Srebrenica under the auspices of the UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). The evacuations were opposed by the Bosnian government in Sarajevo as contributing to the ethnic cleansing of predominantly Bosniak territory.

The Bosnian Serb authorities remained intent on capturing the enclave, which, because of its proximity to the Serbian border and because it was entirely surrounded by Serb-held territory, was both strategically important and vulnerable to capture. On April 13, 1993, the Bosnian Serbs told the UNHCR representatives that they would attack the town within two days unless the Bosniaks surrendered.

"Srebrenica Safe Area"

April 1993: The Security Council Declares Srebrenica a "Safe Area"

On April 16, 1993, the United Nations Security Council responded by passing resolution 819, declaring that *"all parties and others concerned treat Srebrenica and its surroundings as a safe area which should be free from any armed attack or any other hostile act"*^[3]

(<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/221/90/IMG/N9322190.pdf>).

The Security Council created two other UN protected enclaves at the same time: Žepa and Goražde. On April 18, 1993, the first group of UNPROFOR troops arrived in Srebrenica.

While the Bosnian defenders of Srebrenica largely demilitarized, as confirmed by UN conclusions, the Serb forces surrounding the enclave were well armed and refused to honor their part of demilitarization agreement. The Army of Republika Srpska (VRS) was organized on a geographic basis and Srebrenica fell within the domain of the Drina Corps. Between 1,000 and 2,000 soldiers from three Drina Corps Brigades were deployed around the enclave. These Bosnian Serb forces were equipped with tanks, armored vehicles, artillery and mortars. The unit of the Army of Republic of Bosnia and Herzegovina (ARBiH) that remained in the enclave – the 28th Mountain Division - was neither well organised nor equipped. A firm command structure and communications system was lacking, some ARBiH soldiers carried old hunting rifles or no weapons at all and few had proper uniforms.

From the outset, both parties to the conflict violated the "safe area" agreement. The ICTY Trial Chamber heard evidence of a deliberate Serb strategy of preventing access by international aid convoys into the enclave. Lieutenant-Colonel Thomas Karremans (the Dutch Bat Commander) testified that his personnel were prevented from returning to the enclave by Serb forces and that equipment and ammunition were also prevented from getting in. Essentials, like food, medicine and fuel, became increasingly scarce. Bosniaks in Srebrenica complained of attacks by Serb soldiers. Insofar as the ARBiH is concerned, General Halilovic testified that, immediately after signing the "safe area" agreement, he ordered members of the ARBiH in Srebrenica to pull all armed personnel and military equipment out of the newly established demilitarised zone, which they largely did. Although Serbs were attacking and killing Bosniak civilians in and around Srebrenica daily, to the Serbs it appeared that Bosnian forces in Srebrenica were using the "safe area" as a convenient base from which to launch counter-offensives against the VRS and that UNPROFOR was failing to take any action to prevent it. General Halilovic admitted that Bosnian helicopters had flown in violation of the no-fly zone and that he had personally dispatched eight helicopters with ammunition for the 28th Division. In moral terms, he did not see it as a violation of the "safe area" agreement given that the Bosniaks were so poorly armed to begin with.

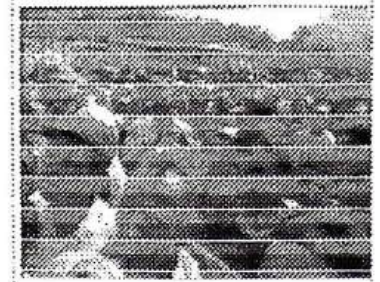
Early 1995: The Situation in the Srebrenica "Safe Area" Deteriorates

By early 1995, fewer and fewer supply convoys were making it through to the enclave. The Dutch Bat soldiers who had arrived in January 1995 watched the situation deteriorate rapidly in the months after their arrival. The already meagre resources of the civilian population dwindled further and even the UN forces

estimated that there were at least 300 men inside the perimeter of the UN compound and between 600 and 900 men in the crowd outside.

11–13 July 1995: The Humanitarian Crisis in Potocari

Conditions in Potocari were deplorable. There was very little food or water available and the July heat was stifling. One of the Dutch Bat officers described the scene as follows: *"They were panicked, they were scared, and they were pressing each other against the soldiers, my soldiers, the UN soldiers that tried to calm them. People that fell were trampled on. It was a chaotic situation."*

Refugees crowded at the Potocari UN base (TVP)

12–13 July: Crimes Committed in Potocari

On July 12, 1995, as the day wore on, the already miserable physical conditions were compounded by an active campaign of terror, which increased the panic of the residents, making them frantic to leave. The refugees in the compound could see Serb soldiers setting houses and haystacks on fire. Throughout the afternoon, Serb soldiers mingled in the crowd. Summary executions of men and women occurred.

In the late morning of 12 July, a witness saw a pile of 20 to 30 bodies heaped up behind the Transport Building in Potocari, alongside a tractor-like machine. Another testified that, at around 12:00 hours, he saw a soldier slay a child with a knife in the middle of a crowd of expellees. He also said that he saw Serb soldiers execute more than a hundred Bosniak men in the area behind the Zinc Factory and then load their bodies onto a truck, although the number and methodical nature of the murders attested to by this witness stand in contrast to other evidence on the Trial Record that indicates that the killings in Potocari were sporadic in nature.

Serb TV crew films a crying UN soldier at Potocari (TVP)

As evening fell, the terror deepened. Screams, gunshots and other frightening noises were audible throughout the night and no one could sleep. Soldiers were picking people out of the crowd and taking them away: some returned; others did not. Witness recounted how three Bosniak brothers — one merely a child and the others in their teens — were taken out in the night. When the boys' mother went looking for them, she found them with their throats slit.

That night, a Dutch Bat medical orderly witnessed a rape: *"We saw two Serb soldiers, one of them was standing guard and the other one was lying on the girl, with his pants off. And we saw a girl lying on the ground, on some kind of mattress. There was blood on the mattress, even she was covered with blood. She had bruises on her legs. There was even blood coming down her legs. She was in total shock. She went totally crazy."* [5] (<http://www.un.org/icty/krstic/TrialC1/judgement/krs-tj010802e.pdf>)

Throughout the night and early the next morning, stories about the rapes and killings spread through the crowd and the terror in the camp escalated.

The Separation of the Bosniak Men in Potocari

From the morning of 12 July, Serb forces began gathering men from the refugee population in Potocari and holding them in separate locations. Further, as the Bosniak refugees began boarding the buses, Serb soldiers systematically separated out men of military age who were trying to clamor aboard. Occasionally, younger and older men were stopped as well. These men were taken to a building in Potocari referred to as the "White House". As the buses carrying the women, children and elderly headed north towards Bosnian-held territory, they were stopped along the way and again screened for men. As early as the evening of 12 July 1995, Major Franken of the Dutch Bat heard that no men were arriving with the women and children at their destination in Kladanj.

started running dangerously low on food, medicine, fuel and ammunition. Eventually, the peacekeepers had so little fuel that they were forced to start patrolling the enclave on foot. Dutch Bat soldiers who went out of the area on leave were not allowed to return^[4] (<http://www.un.org/News/ossg/srebrenica.pdf>) and their number dropped from 600 to 400 men. In March and April, the Dutch soldiers noticed a build-up of Bosnian Serb forces near two of the observation posts, "OP Romeo" and "OP Quebec".

Spring 1995: The Serbs Plan to Attack the Srebrenica "Safe Area"

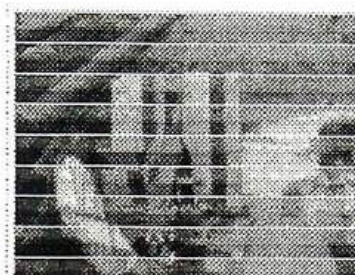
In March 1995, Radovan Karadžić, President of Republika Srpska ("RS"), in spite of the international community pressure to end the war and the ongoing efforts to negotiate a peace agreement, issued a directive to the VRS concerning the long-term strategy of the VRS forces in the enclave. The directive, known as "Directive 7", specified that the VRS was to: *"Complete the physical separation of Srebrenica from Žepa as soon as possible, preventing even communication between individuals in the two enclaves. By planned and well-thought out combat operations, create an unbearable situation of total insecurity with no hope of further survival or life for the inhabitants of Srebrenica."*

Just as envisaged in this decree, by mid 1995, the humanitarian situation of the Bosniak civilians and military personnel in the enclave was catastrophic. In early July 1995, a series of reports issued by the 28th Division reflected the urgent pleas of the ARBiH forces in the enclave for the humanitarian corridor to be deblocked and, when this failed, the tragedy of Bosniak civilians dying from starvation.

6-11 July 1995: The Take-Over of Srebrenica

Serbs entered the UN Safe Area in July 1995. By the evening of July 9, 1995, the VRS Drina Corps entered four kilometres deep into the enclave, halting just one kilometre short of Srebrenica town. Late on 9 July 1995, emboldened by this success and the lack of resistance from largely demilitarized Bosniaks as well as the absence of any significant reaction from the international community, President Karadžić issued a new order authorising the VRS Drina Corps to capture the town of Srebrenica.

On the morning of July 10, 1995, the situation in Srebrenica town was tense. Residents crowded the streets. Lieutenant-Colonel Karremans sent urgent requests for NATO air support to defend the town, but no assistance was forthcoming until around 2:30PM on July 11, 1995, when NATO bombed VRS tanks advancing towards the town. NATO planes also attempted to bomb VRS artillery positions overlooking the town, but had to abort the operation due to poor visibility. NATO plans to continue the air strikes were abandoned following Serb Army's threats to kill Dutch troops being held in the custody of the VRS, as well as threats to shell the UN Potocari compound on the outside of the town, and surrounding areas, where 20,000 to 30,000 civilians had fled.

Serb forces on the road to Srebrenica (TVP)

The Massacre

The Crowd at Potocari

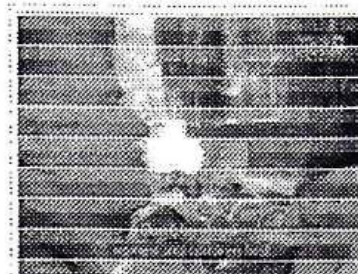
The UN did nothing to protect the Bosniak civilians in Srebrenica. One hundred lightly armed Dutch peacekeepers were denied repeated requests for reinforcements and consequently sidelined to witness what was to follow. Faced with the reality that Srebrenica had fallen under the control of Bosnian Serb forces, thousands of Bosniak residents from Srebrenica fled to the nearby hamlet of Potocari seeking protection within the UN compound. By the evening of July 11, 1995, approximately 20,000 to 25,000 Bosniak refugees were gathered in Potocari. Several thousand had pressed inside the UN compound itself, while the rest were spread throughout the neighboring factories and fields. Though the vast majority were women, children, elderly or disabled, 63 witnesses

On 13 July 1995, the Dutch Bat troops witnessed definite signs that the Serbs were executing some of the Bosniak men who had been separated. For example, Corporal Vaasen saw two soldiers take a man behind the "White House". He then heard a shot and the two soldiers reappeared alone. Another Dutch Bat officer saw Serb soldiers execute an unarmed man with a single gunshot to the head. He also heard gunshots 20–40 times an hour throughout the afternoon. When the Dutch Bat soldiers told Colonel Joseph Kingori, a United Nations Military Observer (UNMO) in the Srebrenica area, that men were being taken behind the "White House" and not coming back, Colonel Kingori went to investigate. He heard gunshots as he approached, but was stopped by Serb soldiers before he could find out what was going on.

The Deportation of Women and Children

Serbian TV footage shows women and children being separated from the men and put on buses. As a show of "reassurance" then Bosnian Serb commander-in-chief General Ratko Mladic told the women everyone would be taken by bus out and safely reunited with the men later.

However when the cameras were turned off the men were slaughtered at the hands of the Serb army. More than 60 truckloads were taken from Srebrenica to execution sites where they were bound, blindfolded, and shot with automatic rifles. Some of the executions were carried out at night under arc lights. Industrial bulldozers then pushed the bodies into mass graves, with some of the victims having been buried alive.

General Mladic is filmed while deceiving the families {TVP}

As a result of exhaustive UN negotiations with Serb troops, Srebrenica women were forcibly transferred to the Government-controlled territory (around 25,000 - as stated by ICTY prosecutors).^[6] (<http://srebrenica-genocide.blogspot.com/2006/06/srebrenica-massacre-orchestrators-must.html>)

It is estimated that hundreds of women and female children were raped during Srebrenica massacre. The Serb troops abused women and even children who they had herded into makeshift enclosures. Due to cultural stigma attached to rape, many women refused to testify against the rapists.

Some buses never reached the safety. For example, according to the witness accounts given by Srebrenica massacre survivor - Kadir Habibovic - who hid himself on one of the first buses taking women and children from the Dutch United Nations base in Potocari to Kladanj, "Habibovic saw at least one vehicle full of Bosniak women being driven away from Bosnian government-held territory." One of his captors at one point complained that they were not getting a good choice of the Bosniak women from Srebrenica. Habibovic said the men were taken to a remote location near Rasica Gai late in the evening. When the first group was taken from the truck and shot, he said he leapt from the truck and tumbled down a nearby slope; gunfire from the soldiers missed him and he escaped. He reached government-held territory on August 20, 1995.

Hague officials say that the tribunal's progress in dealing with rape has come from three factors - the courage of the victims and witnesses who testified, the tenacity of the prosecuting lawyers, and the years of tireless lobbying by pressure groups. The breakthrough came when prosecutors established that these rapes were entirely foreseeable. Judges agreed that the generals in charge should have reasonably predicted that, under these conditions, the sexual assaults were likely. It was concluded that any rapes that took place in Srebrenica were therefore the fault of the commanders.

The Column of Bosniak Men

As the situation in Potocari escalated towards crisis on the evening of 11 July 1995, word spread through the Bosniak community that the able-bodied men should take to the woods, form a column together with members of the 28th Division of the Army of Republic of Bosnia and Herzegovina and attempt a breakthrough towards Bosnian-held territory in the north.

At around 2200 hours on the evening of 11 July 1995, the division command, together with the Bosniak municipal authorities of Srebrenica, made the decision to form the column. The young men were afraid they would be killed if they fell into Serb hands in Potocari and believed that they stood a better chance of surviving by trying to escape through the woods to Tuzla. The column gathered near the villages of Jaglici and Šušnjari and began to trek north. Witnesses estimated that there were between 10,000 and 15,000 men in the retreating column. Around 5,000 of the men in the column were active military personnel from the 28th Division, although not all of the soldiers were armed; others included able-bodied men of military age, the political leaders of the enclave, the medical staff of the local hospital and family members of those who had played some prominent part in life within the enclave.

A second and somewhat smaller group of refugees attempted to escape into Serbia via Mount Kvarac via Bratunac, or across the River Drina and via Bajina Basta. According to the Humanitarian Law Centre in Belgrade, this group numbered some 700, although the organization Women of Srebrenica estimated that approximately 800 men had crossed the Drina on the way to Serbia. It is not known how many were intercepted, arrested and killed on the way.

A third group headed for Zepa, possibly having first tried to reach Tuzla. The size of this group is not known. Furthermore, not all the names of those who actually reached Zepa were recorded. The estimates of the numbers involved therefore vary widely, from 300 to around 850. The only firm figures in existence are provided by a report stating that 25 civilians arrived in Zepa on 16 July along with 82 soldiers of the 28th Division.

Apparently, small pockets of resistance had also remained behind in the former enclave. On 13 July ABiH source learned this from communications made by a VRS officer in the enclave and intercepted by the ABiH. There was still some shooting going on there, but the ABiH within the enclave had no lines of defence left. They had been chased into one small area comprising two or three mountain tops. The VRS officer then instructed these remaining resistance fighters to reveal themselves and surrender.

The Tuzla Column

By far the largest group was that which followed the notorious route towards Tuzla through the forests and mountains. The journey to Tuzla - a distance of 55 kilometres as the crow flies-entailed crossing extremely hilly terrain in the height of the summer heat. In general, each individual had started out with enough rations for only two days, everyone having a just little bread and sugar; shortages began to become apparent on the third day, whereupon the people had to turn to leaves, grass and snails for sustenance. Alongside under-nourishment, the high summer temperatures caused dehydration; finding sources of drinking water or moisture became a major problem. The enormous difficulties caused by hunger and thirst were further compounded by lack of sleep and the sheer effort required. Soon after setting out, the men faced a choice between acceding to the VRS call to give themselves up or carrying on. The latter option would inevitably entail ongoing armed conflict with the VRS which would in turn bring much death and destruction. Some people began to show symptoms of severe mental distress. Some turned on others, killing them outright. Others committed suicide.

There was little cohesion or sense of common purpose in the column. This would have been difficult to achieve given that the string of people stretched back several kilometres. Depending on the situation at any given moment, the column could be anything between five and ten kilometres in length. This made it a particularly easy target for the VRS and contributed much to a gnawing sense of uncertainty regarding the fate of friends and family elsewhere in the column. Many people in the column had been exhausted even before setting out on the march, following the siege of Srebrenica, the fighting with the VRS, the lack of food and the arduous conditions in general. The vast majority of the people from Srebrenica later reported as missing were among the 10,000 to 15,000 people who undertook this perilous journey.

An advance reconnaissance party went on ahead of the column proper; this group comprised four guides who set out one hour before the column and maintained a lead of approximately five kilometres throughout

the journey. Next, there was a group comprising 50 to 100 of the best soldiers from each brigade, each carrying the best available equipment. Next in line was the 281st Brigade; all these men were originally from Cerska, Konjevic Polje and Kamenica, they knew the terrain. The rest of the column followed at some distance. In order, there was the reconnaissance unit of the 28th Division, the 280th Brigade from Gornji Potocari, the division command, the wounded, the medical staff, the 281st Brigade, the 283rd Brigade, the independent battalion, and at the rear was the weakest and least heavily armed Brigade, the 282nd. Each brigade took a group of refugees under its wing. Notably, the best troops were all at the front of the column; here too were the elite of the enclave, including the mother and sister of Naser Oric and other prominent persons. Many civilians joined the military units spontaneously and acquaintances went along with the troops, and there were many shifts and changes of allegiance as the journey got under way.

The men's breakout from the enclave and their attempts to reach Tuzla came as a surprise to the VRS and caused considerable confusion, as the VRS had expected the men to go to Potocari. Bosnian Serb General Milan Gvero in a briefing described the column as "hardened and violent criminals who will stop at nothing to prevent being taken prisoner and to enable their escape into Bosnian territory." The Drina Corps and the various brigades were ordered to devote all available manpower to the task of finding, stopping, disarming and taking prisoner the men of the column.

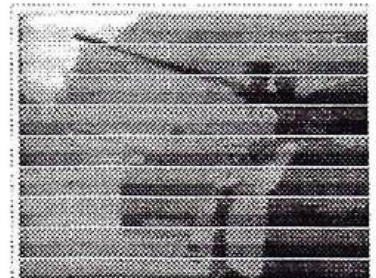
At around midnight on 11 July 1995, the main column started moving along the axis between Konjevic Polje and Bratunac. On 12 July 1995, Serb forces launched an artillery fire on the column that was crossing an asphalt road between the area of Konjevic Polje and Nova Kasaba on route to Tuzla. Only about one third of the men successfully made it across the asphalt road and the column was split in two parts. Heavy shooting and shelling continued against the remainder of the column throughout the day and during the night. Men from the rear of the column who survived this ordeal described it as a "man hunt". Witnesses have since stated that the shooting began as one group of refugees entered a minefield.

Ambush at Kamenica Hill

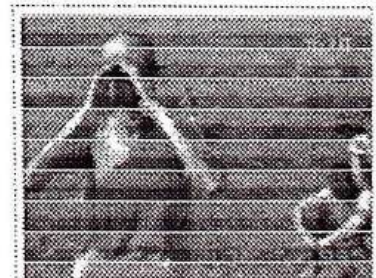
Around 8 p.m., when most of the marchers had finally reached the hilly area around Kamenica and the front of the column had already begun to move on, those still at Kamenica Hill were ambushed by Serb forces, who started shelling and firing from all directions. As many of the marchers had been shelled en route to Kamenica Hill and as a result were very nervous, the ambush caused great panic and chaos. Those who were armed returned fire, apparently at random. All scattered.

Survivors recalled that a group of at least a thousand Bosniaks were engaged at close range by small arms. Hundreds appear to have been killed as they fled the clearing. The skeletal remains of some of those killed in this ambush remained clearly visible to ICTY investigators and United Nations staff members passing through in 1996. Survivors recalled how many wounded were left behind, some of whom shot themselves or detonated grenades in order to escape capture. Some wounded were carried on with the survivors, later surrendering. As the foremost group of the column continued on its way, the rear lost contact and panic broke out once more.

Many people remained in the Kamenica Hill area for a number of days, unable to move on, the column having been cut in two where it crossed an asphalt road, with the remaining part's escape route blocked by Bosnian Serb forces. Thousands of Bosniaks were captured by or surrendered to Bosnian Serb forces. In many instances, assurances of safety were provided to the refugees by Serb military personnel wearing stolen UN uniforms, and by Bosniaks who had been captured and ordered to summon their friends and family members from the woods. There are also reports that Serb forces used megaphones to call on

Armoured vehicles fire on the people trapped at Kamenica (TVP)

Ramo Osmanovic being forced to call out for his, Nermin (TVP)

the marchers to surrender, telling them that they would be exchanged for Serb soldiers held captive by Bosniak forces. Furthermore, there were rumours that VRS personnel in civilian dress had infiltrated the column at Kamenica. Human Rights Watch reported that the use of mind-altering chemical weapons like BZ "cannot be ruled out" (HRW, 1998). On the other hand, the Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) concluded that "[t]here are no indications that the Bosnian Serbs had combat gasses" (NIOD, 2002, App. III.3).

Close to Sandici, on the main road from Bratunac to Konjevic Polje, one witness recalls seeing the scene with which the rest of the world was later to become familiar from Zoran Petrovic's video footage: the Bosnian Serbs were forcing a Bosniak man to call others down from the mountains. Some 200 to 300 men followed his instructions and descended to meet the waiting VRS. The brother of the witness was among those who gave themselves up expecting that some exchange of prisoners would take place. The witness himself was more cautious and hid behind a tree to see what would happen next. He watched as the two to three hundred men below were lined up in seven ranks, each some forty metres in length, with their hands behind their heads. Then, they were mown down by machine gun fire. His own brother was among the victims, shot while he looked on.

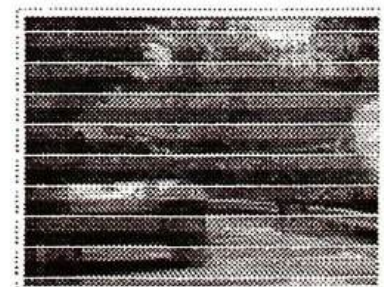
During the search, the Bratunac Brigade discovered four children aged between 8 and 14 among the prisoners they took. They were taken to the barracks in Bratunac where they were placed in confinement; when one of them had described seeing a large number of ABiH soldiers committing suicide and shooting at each other, Brigade Commander Blagojevic suggested that the Drina Corps' press unit should record this testimony on video. The fate of the boys remains uncertain. The VRS sent one of the civilians who wished to surrender back towards the column: one of his eyes had been gouged out, his ears had been cut off and a cross carved into his forehead. A small number of women and children, and a few elderly people who had been part of the column and who fell into Bosnian Serb hands were allowed to join the buses which evacuated the women and children out of Potocari. Among them was Alma Delimustafic, a woman soldier of the 280th Brigade; at this time, Delimustafic was in civilian clothes and was released because the VRS did not realize that she was a soldier.

The central section of the column managed to escape the shooting and reached Kamenicaat about 11.00 hours and waited there for the wounded. Ejub Golic turned back towards Hajducko Groblje to help the casualties. A number of survivors from the rear, who managed to escape crossed the asphalt roads to the north or the west of the area, had joined those in the central section of the column.

The Long Trek to Safety

The front of the column had already left Kamenica Hill by the time the ambush occurred. On July 12, its leaders sent out reconnaissance groups to scout out the route toward Burnice and then began to move. Heading for Mount Udrac, the marchers crossed the main asphalt road and subsequently forded the river Jadar. They reached the base of the mountain early on the morning of Thursday, July 13. Only an estimated about 5,000 people of the original group that had left Srebrenica arrived in Udrac. Here, the column regrouped. At first, it was decided to send 300 ABiH soldiers back in an attempt to break through the blockades. When reports came in that the central section of the column had nevertheless succeeded in crossing the road at Konjevic Polje, this plan was abandoned. Approximately 1000 men managed to reach Udrac that night.

From Udrac the marchers moved toward the River Drinjaka and on to Mount Velja Glava, continuing as darkness fell and through the night. Finding a Serb presence at Mount Velja Glava, where they arrived on Friday, July 14, the column was forced to skirt the mountain and wait on its slopes before it was able to move on toward Liplje and Marcici. Arriving at Marcici in the evening of July 14, the marchers were again ambushed near Snagovo by Bosnian Serb forces equipped with anti-aircraft guns, artillery, and tanks. According to Lt. Dzemail Becirovic, the column managed to break through the ambush and, in so doing, capture a VRS officer, Major Zoran Jankovic.

This provided the ABiH with a significant bargaining counter. This prompted an attempt at negotiating a cessation in the fighting, but negotiations with local Serb forces failed. Nevertheless, the act of repulsing the ambush had a positive effect on the marchers' morale. The evening of 15 July saw the first radio contact between the 2nd Corps and the 28th Division, established using a Motorola walkie-talkie taken from the VRS. After initial distrust on the part of the 28th Division, the brothers Sabic were able to identify each other as they stood on either side of the VRS lines.

Serb tank firing on the refugees (TVP)

Early on the morning of Saturday, July 15, the column crossed the asphalt road linking Zvornik with Caparde and headed in the direction of Planinci, leaving a unit of some 100 to 200 armed marchers behind to wait for stragglers. It reached Krizevici later that day, and remained there while an attempt was made to negotiate with local Bosnian Serb forces for safe passage through the Serb lines into Bosnian government controlled territory. The members of the column were advised to stay where they were, and to allow the Serb forces time to arrange for safe passage. It soon became apparent, though, that the small Serb force deployed in the area was only trying to gain time to organize a further attack on the marchers. In the area of Marcici-Crni the RS armed forces deployed 500 soldiers and policemen in order to stop the split part of column (about 2,500 people), which was moving from Glodi towards Marcici.

At this point, the column's leaders decided to form several small groups of between 100 and 200 persons and send these to reconnoiter the way ahead. Early in the afternoon, the 2nd Corps and the 28th Division of the ABiH met each other in the village of Potocani. The presidium of Srebrenica were the first to reach Bosnian terrain. Remarkably, a group of ABiH soldiers managed to reach Medjedja in a captured jeep bearing Yugoslav National Army identification marks, having killed the five original occupants of the vehicle (this was the only indication that the Yugoslav army may have been involved in any action against the column).

The Breakthrough at Baljkovica

The hillside at Baljkovica formed the last VRS line separating the column from Bosnian-held territory. The VRS cordon actually consisted of two lines, the first of which presented a front on the Tuzla side against the 2nd Corps and the other a front against the approaching 28th Division. At approximately 05.00 hours on 16 July, the 2nd Corps made its first attempt to break through the VRS cordon from the Bosnian side. The objective was to force a breakthrough close to the hamlets of Parlog and Resnik. They were joined by Naser Oric and a number of his men.

On the evening of July 15, a heavy hailstorm caused the Serb forces to take cover. The column's advance group took advantage of this to attack the Serb rear lines at Baljkovica. During the fighting, the main body of what remained of the column began to move from Krizevici. It reached the area of fighting at about 3 a.m. on Sunday, July 16, just as the forward groups managed to breach the line of the Zvornik Brigade's 4th Infantry Battalion. Unable to move several captured heavy arms including two Praga self-propelled anti-aircraft guns, they used them to fire into the Serb front line. Thus the column finally succeeded in breaking through to Bosnian government controlled territory and linked up with BiH units which had assaulted the 4th Battalion's front in order to meet the column at between 1 p.m. and 2 p.m. on July 16.

Only a few journalists were present to witness the arrival of the column in Bosnian-held territory after its eventful march across country, as most attention was being devoted to the reception of the women and children at the airbase in Tuzla. The few items that appeared in the press and on television described the arrival of 'an army of ghosts': men clad in rags, totally exhausted and emaciated by hunger. Some had no more than underwear, some were walking on bleeding feet wrapped in rags or plastic, and some were being carried on makeshift stretchers. There were men walking hand in hand with children. Many were still visibly frightened. Some were delirious and hallucinating as a result of the immense stress and privations they had endured. One soldier began to fire on his own unit as

After five days, the first column survivors reach the

they arrived in Bajkovic; he had to be killed to prevent further bloodshed. The medical station set up by the ABiH in Medjedja handed out large quantities of tranquillizers. As one survivor said, anyone who had not been on the march could not possibly begin to imagine what it had been like.

government territory (TVP)

The men who had managed to reach safety spoke of little else besides the atrocities they had seen, the fighting they had endured and the fact that many of their comrades had been killed. The survivors felt a certain bitterness towards the UN because it had not been able to protect the "Safe Area." That bitterness and resentment was also directed towards the 2nd Corps of the ABiH. The column's arrival on Bosnian soil was marked by a number of incidents. In one, a member of the 28th Division opened fire at his own Corps Commander, Sead Delic. A Military Police bodyguard was killed, while another returned fire and killed the sniper. The tensions were so great following the crossing of the line of engagement that staff officers of 2nd Corps removed their insignia so that they could not be recognized as staff officers at all. According to the Deputy Corps Commander, the division had turned against the 2nd Corps. In fact, the lack of confidence in the 2nd Corps was nothing new, as the 28th Division had felt abandoned already in Srebrenica. On 4 August 1995, a parade was held in Banovica, involving the 3,651 remaining soldiers of the 28th Division (of the original 6,500). The division was then disbanded.

Only some 3,000 to 4,000 of the marchers who had left Srebrenica four days earlier arrived safely in Tuzla on July 16. Approximately one-third of the column, mostly composed of military personnel, crossed the Bratunac-Milici road near Nova Kasaba and reached safety in Tuzla. The remaining Bosniaks were trapped behind the Bosnian Serb lines.

As the march progressed, many people fell behind, lost the way or decided to turn back into more familiar territory in the Srebrenica region and to attempt to reach Zepa from there. Others tried to push onwards in the wake of the vanguard of the column, following the signs that people had passed here, which included corpses -- as the fighting between the VRS and ABiH, ambushes, fighting among factions within the column, suicide, exhaustion and the rigours of the journey would have claimed an unknown number of lives and the bodies of these people remained unburied in the woods. The groups who managed to complete the journey to Tuzla took widely varying times to do so; in a few extreme cases, people reached Bosnian territory only after several months.

Once the armed portion of the column had passed through, the Serbs closed the corridor and recommenced hunting down parts of the column which were still in areas under their control. On 16 July 1995, there were around 2,000 refugees hiding in the woods in the area of Pobudje, with many more scattered elsewhere.

A Plan to Execute the Bosniaks of Srebrenica

Although Serbs have long been blamed for the massacre, it was not until June 2004 — following the Srebrenica commission's preliminary report — that Serb officials acknowledged that their security forces planned and carried out the slaughter. A Serb commission's final report on the 1995 Srebrenica massacre acknowledged that the mass murder of more than 7,800 Bosniak men and boys was planned. The commission found that more than 7,800 were killed after it compiled thirty-four lists of victims.

The question of why the executions took place at all is not easy to answer. During the Radislav Krstic's trial before the Yugoslavia Tribunal, the prosecution's military advisor, Richard Butler, pointed out in taking this course of action, the Bosnian Serbs deprived themselves of an extremely valuable bargaining counter. Butler suggested that the Bosnian Serbs would have had far more to gain had they taken the men in Potocari as prisoners of war, under the supervision of the International Red Cross and the UN troops still in the area. It might then have been possible to enter into some sort of exchange deal or they might have been able to force political concessions. Based on this reasoning, the ensuing mass murder defied rational explanation.

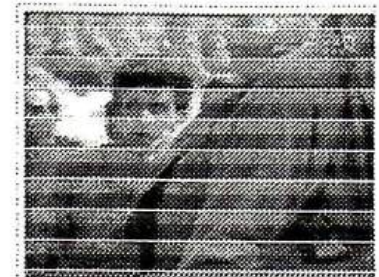
The Yugoslavia Tribunal was of the opinion that the Bosnian Serbs eventually intended to kill as many men of combatant age as possible. Although a number of women and children were murdered, together with a

relatively large number of older men, the main focus of the VRS was on able-bodied men between the ages of 16 and 60. The buses which transported the women and children were systematically searched for men. Some, although very few, exceptions were made; they included the casualties in Bratunac hospital who had previously been treated in the Dutchbat compound at Potocari. Thus, a concerted effort was made to capture all Bosniak men of military age. In fact, those captured included many boys well below military age and elderly men several years above that age that remained in the enclave following the take-over of Srebrenica. These men and boys were targeted regardless of whether they chose to flee to Potocari or to join the Bosniak column.

The Mass Executions

The vast amount of planning and high-level coordination that had to be invested in killing thousands of men in a few days is apparent from even the briefest description of the scale and the methodical nature in which the executions were carried out.

The VRS took the largest number of prisoners on 13 July, along the Bratunac-Konjevic Polje road. It remains impossible to cite a precise figure, but witness statements describe the assembly points such as the field at Sandici, the agricultural warehouses in Kravica, the school in Konjevic Polje, the football field in Nova Kasaba, the village of Lolic and the village school of Luke. Several thousands of people were herded together in the field near Sandici and on the Nova Kasaba football pitch, where they were searched and put into smaller groups. In a video tape made by journalist Zoran Petrovic, a VRS soldier states that at least 3,000 to 4,000 men had given themselves up on the road. By the late afternoon of 13 July, the total had risen to some 6,000, according to the intercepted radio communication; the following day, Major Franken of Dutchbat was given the same figure by Colonel Radislav Jankovic of the VRS. Many of the prisoners had been seen in the locations described by passing convoys taking the women and children to Kladanj by bus, while various aerial photographs have since provided evidence to confirm this version of events.

A group of Bosnian soldiers and civilians give up to the Serb troops on July 13 (TVP)

One hour after the evacuation of the women from Potocari was completed, the Drina Corps staff diverted the buses to the areas in which the men were being held. Colonel Krsmanovic, who on 12 July had arranged the buses for the evacuation, ordered the 700 men in Sandici to be collected, and the soldiers guarding them made them throw their possessions on a large heap and hand over anything of value. During the afternoon, the group in Sandici was visited by Mladic who told them that they would come to no harm, that they would be treated as prisoners of war, that they would be exchanged for other prisoners and that their families had been escorted to Tuzla in safety. Some of these men were placed on the transport to Bratunac and other locations, while some were marched on foot to the warehouses in Kravica. The men gathered on the football ground at Nova Kasaba were forced to hand over their personal belongings. They too received a personal visit from Mladic during the afternoon of 13 July; on this occasion, he announced that the Bosnian authorities in Tuzla did not want the men and that they were therefore to be taken to other locations. The men in Nova Kasaba were loaded onto buses and trucks and were taken to Bratunac or the other locations.

The Bosniak men who had been separated from the women, children and elderly in Potocari numbering approximately 1,000, were transported to Bratunac and subsequently joined by Bosniak men captured from the column. Almost to a man, the thousands of Bosniak prisoners captured, following the take-over of Srebrenica, were executed. Some were killed individually or in small groups by the soldiers who captured them and some were killed in the places where they were temporarily detained. Most, however, were slaughtered in carefully orchestrated mass executions, commencing on 13 July 1995, in the region just north of Srebrenica.

Separated men at Potocari

The mass executions followed a well-established pattern. The men were first

taken to empty schools or warehouses. After being detained there for some hours, they were loaded onto buses or trucks and taken to another site for execution. Usually, the execution fields were in isolated locations. The prisoners were unarmed and, in many cases, steps had been taken to minimize resistance, such as blindfolding them, binding their wrists behind their backs with ligatures or removing their shoes. Once at the killing fields, the men were taken off the trucks in small groups, lined up and shot. Those who survived the initial round of gunfire were individually shot with an extra round, though sometimes only after they had been left to suffer for a time.

await fate (TVP)

The progress of finding victim bodies in the Srebrenica region, often in mass graves, exhuming them and finally identifying them was relatively slow. By 2002, 5,000 bodies were exhumed but only 200 were identified. However, since then the exhumed body count has risen to 6,000 and the identification has been completed for over 2,000, as of 2005.

The Morning of 13 July 1995: Jadar River Executions

A small-scale execution took place prior to midday at the Jadar River on 13 July 1995. Seventeen men were transported by bus a short distance to a spot on the banks of the Jadar River. The men were then lined up and shot. One man, after being hit in the hip by a bullet, jumped into the river and managed to escape.

The Afternoon of 13 July 1995: Cerska Valley Executions

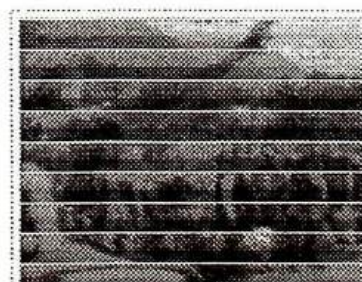
The first large-scale mass executions began on the afternoon of 13 July 1995 in the valley of the River Cerska, to the west of Konjevic Polje. One witness, hidden among trees, saw two or three trucks, followed by an armoured vehicle and an earthmoving machine proceeding towards Cerska. After that, he heard gunshots for half an hour and then saw the armoured vehicle going in the opposite direction, but not the earthmoving machine. Other witnesses report seeing a pool of blood alongside the road to Cerska that day. Muhamed Durakovic, a UN translator, probably passed this execution site later that day. He reports seeing bodies tossed into a ditch alongside the road, with some men still alive.

Aerial photos and excavations later confirmed the presence of a mass grave near this location. Ammunition cartridges found at the scene reveal that the victims were lined up on one side of the road, whereupon their executioners opened fire from the other. The bodies - 150 in number - were covered with earth where they lay. It could later be established that they had been killed by rifle fire. All were males, between the ages of 14 and 50. All but three of the 150 were wearing civilian clothes. Many had their hands tied behind their backs. Nine could later be identified and were indeed on the list of missing persons from Srebrenica.

The Late Afternoon of 13 July: Executions in the Warehouse at Kravica

Later that same afternoon, 13 July 1995, executions were also conducted in the largest of four warehouses (farm sheds) owned by the Agricultural Cooperative in Kravica. Between 1,000 and 1,500 men had been captured in fields near Sandici and detained in Sandici Meadow. They were brought to Kravica, either by bus or on foot, the distance being approximately one kilometre. A witness recalls seeing around 200 men, stripped to the waist and with their hands in the air, being forced to run in the direction of Kravica. An aerial photograph taken at 14.00 hours that afternoon shows two buses standing in front of the sheds.

At around 18.00 hours, when the men were all being held in the warehouse, VRS soldiers threw in hand grenades and opened fire with various weapons, including an anti-tank gun. In the local area it is said that the mass murder in Kravica was unplanned and started quite spontaneously when one of the warehouse doors suddenly swung open.

Prisoners are marched while a Serb armoured vehicle drives by (TVP)

Supposedly, there was more killing in and around Kravica and Sandici. Even before the murders in the warehouse, some 200 or 300 men were formed up in ranks near Sandici and then mown down with machine guns. At Kravica, it seems that the local population had a hand in the killings. Some victims were mutilated and killed with knives. The bodies were taken to Bratunac or simply dumped in the river that runs alongside the road. One witness states that this all took place on the 14 July. There were three survivors of the slaughter in the farm sheds at Kravica.

Armed guards shot at the men who tried to climb out the windows to escape the massacre. When the shooting stopped, the shed was full of bodies. Another survivor, who was only slightly wounded, reports:

"I was not even able to touch the floor, the concrete floor of the building (...) After the shooting, I felt a strange kind of heat, warmth, which was actually coming from the blood that covered the concrete floor, and I was stepping on the dead people who were lying around. But there were even people who were still alive, who were only wounded, and as soon as I would step on one, I would hear him cry, moan, because I was trying to move as fast as I could. I could tell that people had been completely disembodied, and I could feel bones of the people that had been hit by those bursts of gunfire or shells, I could feel their ribs crushing. And then I would get up again and continue."

When this witness climbed out of a window, he was seen by a guard who shot at him. He then pretended to be dead and managed to escape the following morning. The other witness quoted above spent the night under a heap of bodies. The next morning, he watched as the soldiers examined the corpses for signs of life. The few survivors were forced to sing Serbian songs, and were then shot. Once the final victim had been killed, an excavator was driven in to shunt the bodies out of the shed. The asphalt outside was then hosed down with water. In September 1996, it was still possible to find hair, blood, human tissue and traces of explosives on the walls to be used in evidence. Some remnants of bones were discovered near one of the outer walls.

Analyses of hair, blood and explosives residue, collected at the Kravica Warehouse, provide strong evidence of the killings. Experts determined the presence of bullet strikes, explosives residue, bullets and shell cases, as well as human blood, bones and tissue adhering to the walls and floors of the building. Forensic evidence presented by the ICTY Prosecutor a link between the executions in Kravica and the 'primary' mass grave known as Glogova 2, in which the remains of 139 people were found. No blindfolds or restraints were found. In the 'secondary' grave known as Zeleni Jadar 5, there were 145 bodies, a number of which were charred. Pieces of brick and window frame which were found in the Glogova 1 grave that was opened later also established a link with Kravica. Here, the remains of 191 victims were found.

13–14 July 1995: Tišća

As the buses crowded with Bosniak women, children and elderly made their way from Potocari to Ključanj, they were stopped at Tišća, searched, and the Bosniak men and boys found on board were removed from the bus. The evidence reveals a well-organised operation in Tišća.

From the checkpoint, an officer directed the soldier escorting the witness towards a nearby school where many other prisoners were being held. At the school, a soldier on a field telephone appeared to be transmitting and receiving orders. Sometime around midnight, the witness was loaded onto a truck with 22 other men with their hands tied behind their backs. At one point the truck stopped and a soldier on the scene said: *"Not here. Take them up there, where they took people before."* The truck reached another stopping point where the soldiers came around to the back of the truck and started shooting the prisoners.

14 July 1995: Grbavci School Detention Site and Orahovac Execution Site

A large group of the prisoners who had been held overnight in Bratunac

were bussed in a convoy of 30 vehicles to the Grbavci school in Orahovac early in the morning of 14 July 1995. When they got there, the school gym was already half-filled with prisoners who had been arriving since the early morning hours and, within a few hours, the building was completely full. Survivors estimated that there were 2,000 to 2,500 men there, some of them very young and some quite elderly, although the ICTY Prosecution suggested this may have been an over-estimation and that the number of prisoners at this site was probably closer to 1,000. Some prisoners were taken outside and killed. At some point, a witness recalled, General Mladic arrived and told the men: *"Well, your government does not want you, and I have to take care of you."*

After being held in the gym for several hours, the men were led out in small groups to the execution fields that afternoon. Each prisoner was blindfolded and given a drink of water as he left the gym. The prisoners were then taken in trucks to the execution fields less than one kilometre away. The men were lined up and shot in the back; those who survived the initial gunfire were killed with an extra shot. Two adjacent meadows were used; once one was full of bodies, the executioners moved to the other. While the executions were in progress, the survivors said, earth-moving equipment was digging the graves. A witness who survived the shootings by pretending to be dead, reported that General Mladic drove up in a red car and watched some of the executions.

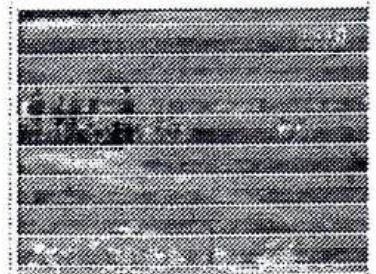
The forensic evidence supports crucial aspects of the survivors' testimony. Both, aerial and satellite photos show that the ground in Orahovac was disturbed between 5 July and 27 July 1995 and again between 7 September and 27 September 1995. Two primary mass graves were uncovered in the area, and were named "Lazete-1" and "Lazete-2" by investigators. The "Lazete-1" gravesite was exhumed by the ICTY Prosecution between 13 July and 3 August 2000. All of the 130 individuals uncovered, for whom sex could be determined, were male. One hundred and thirty eight blindfolds were uncovered in the grave. Identification material for twenty-three individuals, listed as missing following the fall of Srebrenica, was located during the exhumations at this site. The gravesite "Lazete-2" was partly exhumed by a joint team from the Office of the Prosecutor and Physicians for Human Rights between 19 August and 9 September 1996 and completed in 2000. All of the 243 victims associated with "Lazete-2" were male and the experts determined that the vast majority died of gunshot injuries. In addition, 147 blindfolds were located. One victim also had his legs bound with a cloth sack.

Forensic analysis of soil/pollen samples, blindfolds, ligatures, shell cases and aerial images of creation/disturbance dates, further revealed that bodies from the "Lazete-1" and "Lazete-2" graves were removed and reburied at secondary graves named Hodulci Road 3, 4 and 5. Aerial images show that these secondary gravesites were created between 7 September and 2 October 1995, and all of them were exhumed in 1998.

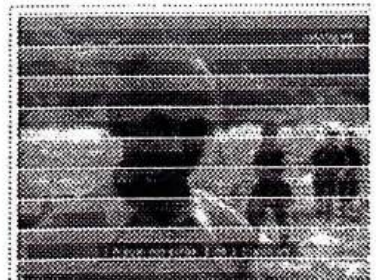
14th-15th of July 1995: Executions at the School and the Dam in Petkovici

On the 14 July and 15 July 1995, another large group of prisoners numbering some 1,500 to 2,000 were taken from Bratunac to the school in Petkovici. The conditions under which these men were held at the Petkovici school were even worse than those in Grabavci. It was hot, overcrowded and there was no food or water. In the absence of anything else, some prisoners chose to drink their own urine. Every now and then, soldiers would enter the room and physically abuse prisoners, or would call them outside. A few of the prisoners contemplated an escape attempt, but others said it would be better to stay since the International Red Cross would be sure to monitor the situation and they could not all be killed.

The men were called outside in small groups. They were ordered to strip to the waist and to remove their shoes, whereupon their hands were tied behind their backs. During the night

Serb soldiers guard over a large group of captives (TVP)

Serb TV crew interviews a civilian prisoner (TVP)

of 14th of July, the men were taken by truck to the dam at Petkovici. Those who arrived later could see immediately what was going on there. A large number of bodies were strewn on the ground, their hands tied behind their backs. Small groups of five to ten men were taken out of the trucks, lined up and shot. Some begged for water but their pleas were ignored. A survivor described his feelings of fear combined with thirst thus:

"I was really sorry that I would die of thirst, and I was trying to hide among the people for as long as I could, like everybody else. I just wanted to live for another second or two. And when it was my turn, I jumped out with what I believe were four other people. I could feel the gravel beneath my feet. It hurt. (...) I was walking with my head bent down and I wasn't feeling anything. (...) And then I thought that I would die very fast, that I would not suffer. And I just thought that my mother would never know where I had ended up. This is what I was thinking as I was getting out of the truck. (...) I was still very thirsty. But it was sort of between life and death. I didn't know whether I wanted to live or to die anymore. I decided not to call out for them to shoot and kill me, but I was sort of praying to God that they'd come and kill me."

After the soldiers had left, two survivors helped each other to untie their hands, and then crawled over the heap of bodies towards the woods, where they intended to hide. As dawn arrived, they could see the execution site where bulldozers were collecting the bodies. On the way to the execution site, one of the survivors had peeked out from under his blindfold and had seen that Mladic was also on his way to the scene.

Aerial photos confirmed that the earth near the Petkovici dam had been disturbed, and that it was disturbed yet again some time between 7 September and 27 September 1995. When the grave here was opened in April 1998, many bodies appeared to have disappeared. Their removal had been accomplished with mechanical apparatus, causing considerable disturbance to the grave and its contents. At this time, the grave contained the remains of no more than 43 persons. Other bodies had been removed to a secondary grave, 'Liplje 2', prior to 2 October 1995. Here, the remains of at least 191 individuals were discovered.

14–16 July 1995: Pilica School Detention Site and Branjevo Military Farm Execution Site

On 14 July 1995, more prisoners from Bratunac were bussed northward to a school in the village of Pilica, north of Zvornik. As at other detention facilities, there was no food or water and several men died in the school gym from heat and dehydration. The men were held at the Pilica School for two nights. On 16 July 1995, following a now familiar pattern, the men were called out of the school and loaded onto buses with their hands tied behind their backs. They were then driven to the Branjevo Military Farm, where groups of 10 were lined up and shot.

Mr. DraLen Erdemovic was a member of the VRS 10th Sabotage Detachment (a Main Staff subordinate unit) and participated in the mass execution. Mr. Erdemovic appeared as a Prosecution witness and testified:

"The men in front of us were ordered to turn their backs. When those men turned their backs to us, we shot at them. We were given orders to shoot."

On this point, one of the survivors recalls: *"When they opened fire, I threw myself on the ground. (...) And one man fell on my head. I think that he was killed on the spot. And I could feel the hot blood pouring over me. (...) I could hear one man crying for help. He was begging them to kill him. And they simply said "Let him suffer. We'll kill him later."*

Mr. Erdemovic said that all but one of the victims wore civilian clothes and that, except for one person who

A Bosniak boy is being led away (TVP)

tried to escape, they offered no resistance before being shot. Sometimes the executioners were particularly cruel. When some of the soldiers recognised acquaintances from Srebrenica, they beat and humiliated them before killing them. Mr. Erdemovic had to persuade his fellow soldiers to stop using a machine gun for the killings; while it mortally wounded the prisoners it did not cause death immediately and prolonged their suffering.

Between 1,000 and 1,200 men were killed in the course of that day at this execution site.

Aerial photographs, taken on 17 July 1995, of an area around the Branjevo Military Farm, show a large number of bodies lying in the field near the farm, as well as traces of the excavator that collected the bodies from the field.

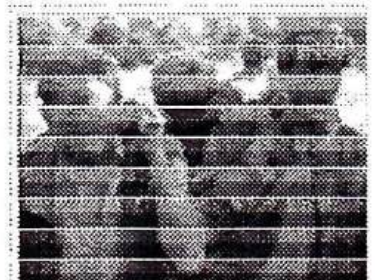
Mr. Erdemovic testified that, at around 15:00 hours on 16 July 1995, after he and his fellow soldiers from the 10th Sabotage Detachment had finished executing the prisoners at the Branjevo Military Farm, they were told that there was a group of 500 Bosniak prisoners from Srebrenica trying to break out of a nearby Dom Kultura club. Mr. Erdemovic and the other members of his unit refused to carry out any more killings. They were then told to attend a meeting with the Lieutenant Colonel at a café in Pilica. Mr. Erdemovic and his fellow-soldiers travelled to the café as requested and, as they waited, they could hear shots and grenades being detonated. The sounds lasted for approximately 15–20 minutes after which a soldier from Bratunac entered the café to inform those present that "everything was over".

It is noteworthy that two of the three survivors of the executions at the Branjevo Military Farm were arrested by local Bosnian Serb police on 25 July and sent to the prisoner of war compound at Batkovici. One had been a member of the group separated from the women in Potocari on 13 July. The prisoners who were taken to Batkovici survived the ordeal and were later able to testify before the Tribunal.

There were no survivors to explain exactly what had happened in the Dom Kultura. However, it is remarkable that this was no execution at some remote spot, but one in the centre of town on the main road from Zvornik to Bijeljina. Over a year later, it was still possible to find physical evidence of this atrocity. As in Kravica, many traces of blood, hair and body tissue were found in the building, with cartridges and shells littered throughout the two storeys. It could also be established that explosives and machine guns had been used. Human remains and personal possessions were found under the stage, where blood had dripped down through the floorboards.

Unknown Date, Kozluk

The exact date of the executions at Kozluk is not known, although it can be narrowed down to the period of 14 July to 17 July 1995. The most probable dates are the 15 July and 16 July, not least due to the geographic location of Kozluk, between Petkovici Dam and the Branjevo Military Farm. It therefore falls within the pattern of ever more northerly execution sites. Orahovac on 14 July, Petkovci Dam on 15 July, the Branjevo Military Farm and the Pilica Dom Kultura on 16 July. Another indication is that a Zvornik Brigade excavator spent eight hours in Kozluk on 16 July, and a truck belonging to same brigade made two journeys between Orahovac and Kozluk that day. A bulldozer is known to have been active in Kozluk on 18 July and 19 July.

A group of men carrying a wounded surrenderer (TVP)

Among Bosnian refugees in Germany, there were rumours of executions in Kozluk, during which the five hundred or so prisoners were forced to sing Serbian songs as they were being transported to the executions site. Although no survivors have since come forward, investigations in 1999 led to the discovery of a mass grave near Kozluk. This proved to be the actual location of an execution as well, and lay alongside the Drina accessible only by driving through the barracks occupied by the Drina Wolves. The grave was not dug specifically for the purpose: it had previously been a quarry and a landfill site. Investigators found many shards of green glass which the nearby 'Vitinka' bottling plant had dumped there. This facilitated the process of establishing links with the secondary graves along Cancari Road.

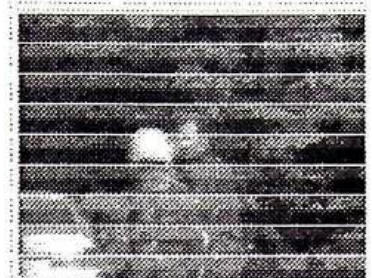
The grave at Kozluk had been partly cleared some time prior to 27 September 1995, but no fewer than 340 bodies were found there nonetheless. In 292 cases, it was clear that they had died as the result of rifle fire: 83 by a single shot to the head, 76 by one shot through the torso region, 72 by multiple gunfire wounds, five by wounds to the legs and one person by gunfire wounds to the arm. The ages of the victims were estimated as between 8 and 85 years old. Some had been physically disabled, occasionally as the result of amputation. Many had clearly been tied and bound using strips of clothing or nylon thread.

Along the Cancari Road are twelve known mass graves, of which only two - Cancari Road 3 and 12 - have been investigated in detail by 2001. Cancari Road 3 is known to have been a secondary grave linked to Kozluk, as shown by the glass fragments and labels from the Vitinka factory. The remains of 158 victims were found here, of which 35 bodies were still more or intact and indicated that most had been killed by gunfire. Cancari Road 12 was the site of the re-interment of at least 174 bodies, moved here from the mass grave at the Branjevo Military Farm. Only 43 were complete sets of remains, most of which established that death had taken place as the result of rifle fire. Of the 313 various body parts found, 145 displayed gunshot wounds of a severity likely to prove fatal.

13–18 July 1995: Brutanac-Konjevic Polje Road

On 13 July 1995, in the vicinity of Konjevic Polje, Bosnian Serb soldiers summarily executed hundreds of Bosniaks, including women and children.

The men who were found attempting to escape by the Bratunac-Konjevic Polje road were told that the Geneva Convention would be observed if they gave themselves up. In Bratunac, men were told that there were Serbian personnel standing by to escort them to Zagreb for an exchange of prisoners. The visible presence of UN uniforms and UN vehicles, stolen from Dutchbat, were intended to contribute to the feeling of reassurance. On 17 July 1995 to 18 July 1995, Serb soldiers captured about 150-200 Bosniaks and summarily executed about one-half of them.

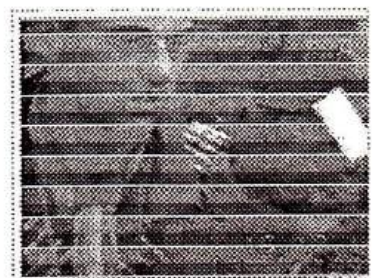

Serb soldier is seen wearing UN uniform at a roadblock

18-19 July 1995: Nezuk-Baljkovica Frontline

After the closure to the corridor at Baljkovica, several groups of stragglers nevertheless attempted to escape into Bosnian territory. Most were captured by VRS troops in the Nezuk - Baljkovica area and killed on the spot. In the vicinity of Nezuk, about 20 small groups surrendered to Bosnian Serb military forces. After the men surrendered, Bosnian Serb soldiers ordered them to line up and summarily executed them.

On 19 July, for example, a group of approximately 11 men were killed at Nezuk itself by units of the 16th Krajina Brigade, then operating under the direct command of the Zvornik Brigade. Reports reveal that a further 13 men, all ABiH soldiers, were killed at Nezuk on 19 July. The report of the march to Tuzla includes the account of an ABiH soldier who witnessed several executions carried out by police that day. He survived because 30 ABiH soldiers were needed for an exchange of prisoners following the ABiH's capture of an VRS officer at Baljkovica. The soldier was himself exchanged late 1995; at that time, there were still 229 men from Srebrenica in the Batkovici prisoner of war camp, including two men who had been taken prisoner in 1994.

A captured Bosnian soldier is being disarmed and bound (TVP)

At that time, there were around 200 ABiH soldiers armed with automatic and hunting rifles hiding close to the old road near Snagovo. On morning, about 50 Bosniaks attacked the Zvornik Brigade line in the area of Pandurica in order to break through to the Bosnian-government territory. The Zvornik Public Security Centre planned to surround and destroy on the following day both mentioned groups with all available forces.

20-22 July 1995: Mecses Area

On 20 July to 21 July 1995, near the village of Mecses, Bosnian Serb military personnel, using megaphones, urged Bosniak men who had fled Srebrenica to surrender and assured them that they would be safe. Approximately 350 men responded to these entreaties and surrendered. Serb soldiers then took approximately 150 of them, instructed them to dig their own graves and then summarily executed them.

On 22 July 1995 an excavator dug a large pit and Bosnian Serb soldiers ordered approximately 260 Bosniak men who had been captured to stand around the hole. The men were then surrounded by armed Bosnian Serb soldiers and ordered not to move or they would be shot. Some of the men moved and were shot. The remaining men were pushed into the hole and buried alive.

After the Massacre

On 22 July, the commanding officer of the Zvornik Brigade, Lieutenant Colonel Vinko Pandurevic, requested the Drina Corps to set up a committee to oversee the exchange of prisoners. He also asked for instructions with regard to the prisoners of war his unit had already taken: where they should be handed over and to whom. A number of wounded captives (approximately 50) were taken to the Bratunac hospital. Another group of prisoners was taken to the Batkovici camp (near Bijeljina), and these were mostly exchanged later. On 25 July, the Zvornik Brigade took a further 25 ABiH soldiers captive; they were taken directly to the camp at Batkovici. The same fate befell another 34 ABiH men the following day. The Zvornik Brigade reports until 31 July continue to describe the search for refugees and the capture of small groups of Bosniaks.

A number of Bosniaks managed to get across to Serbia in Ljubovija and Bajina Basta. From where 38 of them were returned to RS. Some of them were taken to the Batkovici camp, where they were exchanged. The fate of the majority of those returned has not been established to date.

By 17 July 1995, 201 Bosniak soldiers came to Zepa; they are very exhausted and many of them with light wounds. Another 500 people arrived to Zepa from Srebrenica by 28 July, 1995.

After 19 July 1995, small Bosniak groups were hiding in the woods for days and months, trying to reach Tuzla. Numerous refugees found themselves cut off for some time in the area around Mount Udrac. They did not know what to do next or where to go; they managed to stay alive by eating snails, leaves and mushrooms. The atmosphere was one of tension, hunger and desperation. On or about 23 July, the Bosnian Serbs swept through this area too, and according to one survivor they killed many people as they did so.

Meanwhile, the VRS had commenced the process of clearing the bodies from around Srebrenica, Zepa, Kamenica and Snagovo. Work parties and municipal services were deployed to help. In Srebrenica, the refuse that had littered the streets since the departure of the people was collected and burnt, the town disinfected and deloused.

The Wanderers

Many people in the part of the column which had not succeeded in passing Kamenica did not wish to give themselves up and decided to turn back towards Zepa. Others remained where they were, splitting up into smaller groups of no more than ten. Some wandered around for months, either alone or groups of two, four or six men. Few knew the way and attempted to navigate by following overhead power cables. They often found corpses, by now in a state of decomposition. Sometimes one group met another group from Srebrenica who knew of a deserted Bosniak village in the region; they would then proceed there together.

To feed themselves, the men took potatoes and other vegetables from the fields around the Serbian villages at night. The local Bosnian Serb population therefore began to mount patrols around their villages. The Bosniaks would generally sleep by day and wait for the cover of darkness before moving on. This continued

for a long time; for example, the people of Milici, a village on the route to Tuzla, discovered the disappearance of livestock in November 1995. A group of some ten to twenty of them went in search of stragglers from the column, armed with shotguns.

Some of the Bosniak men decided to retrace their steps towards the Srebrenica region, since this was familiar territory and they knew where to find food. From here, they would once again set out towards Zepa or attempt to reach Tuzla. Some arrived in Tuzla after many months, having been wandering around the area between Srebrenica and Udrc with absolutely no sense of direction. A few hundred managed to reach Zepa just before the VRS occupied the enclave on 25 July. Once Zepa had succumbed to the Bosnian Serb pressure, they had to move on once more, either trying to reach Tuzla or crossing the River Drina into Serbia.

There are countless stories recalling the experiences of those who lost contact with the column, their wanderings and the horrors they saw. They include the account of a 54-year-old engineer who lost touch with his group near to Kravica and who was attacked by a Bosnian Serb civilian wielding a metal pipe. The engineer was beaten unconscious and left for dead. When he came round, he went into hiding for a day before meeting a group of 6 other men from Srebrenica. Together, they lay low for another two days, living on mushrooms and the few rations they had remaining. During the next few days, this group grew to include approximately 50 men. They were surrounded by VRS troops who demanded that they should give themselves up. Most did so immediately, but the engineer and seven others managed to remain hidden. This group split up, later met yet another VRS patrol and once again managed to escape capture. Hunger forced them to turn back to Srebrenica in the hope of finding something to eat in one of the abandoned villages. Eventually, the engineer reached Zepa where he managed to find a place on the last bus to transport the evacuees out of the town. Mladic was there to bid a personal farewell to the passengers, assuring them that no harm would come to them on the way for a CNN camera team.

A particularly memorable story is that of three young men aged 17, 18 and 19. On several occasions they attempted to cross the main Konjevic Polje to Nova Kasaba road but were unsuccessful in doing so each time. They eventually managed to reach Zepa only after the enclave had fallen. They had set up camp in a couple of deserted Bosniak villages where they managed to hide out for several months without attracting attention. Sometimes the teenagers would escort groups of other refugees as far as the next obstacle before eventually returning to their base. Finally, on 26 April 1996, a full six months after the signing of the Dayton Accord, they crossed the Drina into Serbia.

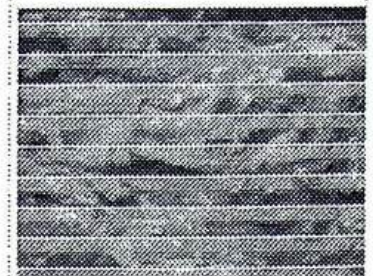
Another group of seven men wandered about in occupied territory for the entire winter. On 10 May 1996, after nine months on the run, they were discovered in a quarry by American IFOR soldiers; the men immediately surrendered to the Americans. They were searched and their weapons - two pistols and three hand grenades - were confiscated. The men said that they had been in hiding in the immediate vicinity of Srebrenica since the fall of the enclave. They did not look like soldiers and the Americans decided that this was a matter for the police. The operations officer of this American unit ordered that a VRS patrol should be escorted into the quarry whereupon the men would be handed over; unit of the International Police Task Force which happened to be in the area would supervise this operation. A Bosnian Serb court convicted the group - known as the Zvornik 7 - for illegal possession of firearms and the murder of four Serbian woodsmen. This conviction was later quashed (for 'procedural reasons') following pressure from the international community.

The Reburials

The forensic evidence presented to the Trial Chamber of ICTY suggests that, commencing in the early autumn of 1995, the Serbs engaged in a concerted effort to conceal the mass killings by relocating the primary graves to remote secondary gravesites. All of the primary and secondary mass gravesites associated with the take-over of Srebrenica located by the Office of the Prosecutor were within the Drina Corps area of responsibility.

Most significantly, the forensic evidence also demonstrates that, during a period of several weeks in

September and early October 1995, Serb forces dug up many of the primary mass gravesites and reburied the bodies in still more remote locations. Forensic tests have linked certain primary gravesites and certain secondary gravesites, namely: Branjevo Military Farm and Cancari Road 12; Petkovci Dam and Liplje 2; Orahovac (Lazete 2) and Hodici Road 5; Orahovac (Lazete 1) and Hodici Road 3 and 4; Glogova and Zeleni Jadar 5, and Kozluk and Cancari Road 3. The reburial evidence demonstrates a concerted campaign to conceal the bodies of the men in these primary gravesites, which was undoubtedly prompted by increasing international scrutiny of the events following the take-over of Srebrenica. Such extreme measures would not have been necessary had the majority of the bodies in these primary graves been combat victims.

A mass grave site near Srebrenica (TVP)

Non-Serb Participants in the Killings

According to the report by the Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, that led the Wim Kok government to resign, a number of Greek volunteers took part in the massacre of Srebrenica. These (about 12) persons belonged to the Greek Volunteer Guard (EEΦ), an integral part of the Drina Corps and were either members of the Golden Dawn, a Greek neo-Nazi group, or paid-to-kill murderers. Ratko Mladic himself had asked to put up the Greek flag after the massacre, while Radovan Karadic had honored the volunteers .

The whole issue was forgotten for many years, due to the tolerance shown by the majority of both Greek media and people, until the Greek deputy Andreas Andrianopoulos broached the subject in 2005 and the Minister of Justice Anastasios Papaligouras committed an investigation, which is being held until nowadays. All Greek volunteers are still elusives.

Recent Developments

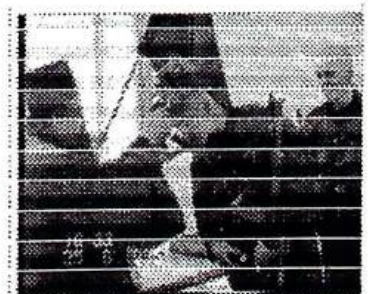
Ratko Mladic and the political leader of Bosnian Serbs Radovan Karadic have both been indicted for genocide, crimes against humanity and violations of the laws or customs of war at the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. In 2001, Radislav Krstic, a Serb commander who had led the assault on Srebrenica alongside Mladic, was convicted by the tribunal on genocide charges and received 46 years to life in prison.

After a long-running discussion about the event in the Netherlands, the Dutch second cabinet of Wim Kok chose to resign in April 2002 after the official inquiry and report by the Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.

The Enclave, a three-part series based on the Srebrenica incident, was released in 1995 by the Dutch Public Broadcasting station. It has since been condensed into one movie and is regularly shown on US free satellite channel LinkTV.

In 2004, the international community's High Representative Paddy Ashdown had the Government of Republika Srpska form a committee to investigate the events. The committee released a report in October 2004 with 8,731 confirmed names of missing and dead persons from Srebrenica: 7,793 between 10 July and 19 July 1995 and further 938 people afterwards.

Findings of the committee remain generally disputed by the Serb nationalists, as they claim it was heavily pressured by the high representative. Nevertheless, Dragan Cavic, the president of Republika Srpska, acknowledged in a televised address that Serb forces killed several

Screenshot from recently released video footage showing a Serb Orthodox priest blessing the paramilitary soldiers on June

thousand civilians in violation of the international law, and asserted that Srebrenica was a dark chapter in Serb history[7] (<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=384060>). In his statement he used the word 'massacre' instead of 'genocide'.

25, 1995 just a few days before the soldiers were to be transferred to the Srebrenica area

On November 10 2004, the government of Republika Srpska issued an official apology. The statement came after government review of the Srebrenica committee's report. "The report makes it clear that enormous crimes were committed in the area of Srebrenica in July 1995," the Bosnian Serb government said [8] (http://www.comcast.net/News/INTERNATIONAL/XML/1103_AP_Online_Regional___Europe/b09134df-2518-4b6a-a80b-883968d2722d.html).

As of 2004, the mass graves are still being dug up and the victims honorably laid to rest, providing a sense of closure for many families who lost their loved ones.

On January 18, 2005 two former Bosnian Serb officers, Vidoje Blagojevic and Dragan Jokic, were convicted and imprisoned for their complicity in the Srebrenica massacre.

On June 2, 2005 video evidence emerged. It was introduced at the Milošević trial to testify the involvement of members of police units from Serbia in Srebrenica Massacre [9]

(http://www.domovina.net/tribunal/icty/v/050601_milosevic_eng.ram) The video footage starts about 2hr 35 min. into the proceedings. The footage shows an orthodox priest blessing several soldiers. Later these soldiers are shown with tied up captives, dressed in civilian clothing and visibly physically abused. They were later identified as four minors as young as 16 and two men in their early twenties. The footage then shows the execution of four of the civilians and shows them lying dead in the field. At this point the cameraman expresses disappointment that the camera's battery is almost out. The soldiers then ordered the two remaining captives to take the four dead bodies into a nearby barn, where they were also killed upon completing this task.

Screenshot showing the four minors and the two men in their early twenties lined up on the ground

The video has caused a public outrage in Serbia. In the days following its showing, the Serbian government quickly arrested some of the former soldiers identified on the video. The event has most extensively been covered by the newspaper Danas and radio and television station B92. As was reported by Bosnian media, at least one mother of a filmed captive saw the execution of her son on television. She claimed she was already aware of her son's death, and said she had been told that his body was burned following the execution. His remains were among those buried in Potocari in 2003.

On October 4, 2005, the Special Bosnian Serb Government Working Group said that 25,083 people were involved in the massacre including 19,473 members of various Bosnian Serb armed forces that actively gave orders or directly took part in the massacre. They have identified 17,074 by name.[10] (<http://www.isn.ethz.ch/news/sw/details.cfm?id=13046>)

Role of Bosniak Forces on the Ground (UN Conclusions)

UN General Assembly, Fifty-fourth session, Agenda item 42: The Fall of Srebrenica - Role of Bosniak Forces on the Ground

475. Criticisms have also been leveled at the Bosniaks in Srebrenica, among them that they did not fully demilitarize and that they did not do enough to defend the enclave. To a degree, these criticisms appear to be contradictory. Concerning the first criticism, it is right to note that the Bosnian Government had entered into demilitarization agreements with the Bosnian Serbs. They did this with the encouragement of the United Nations. While it is also true that the Bosnian fighters in Srebrenica did not fully demilitarize, they did

demilitarize enough for UNPROFOR to issue a press release, on 21 April 1993, saying that the process had been a success. Specific instructions from United Nations Headquarters in New York stated that UNPROFOR should not be too zealous in searching for Bosniak weapons and, later, that the Serbs should withdraw their heavy weapons before the Bosniaks gave up their weapons. The Serbs never did withdraw their heavy weapons.

476. Concerning the accusation that the Bosniaks did not do enough to defend Srebrenica, military experts consulted in connection with this report were largely in agreement that the Bosniaks could not have defended Srebrenica for long in the face of a concerted attack supported by armour and artillery. The defenders were undisciplined, untrained, poorly armed, totally isolated force, lying prone in the crowded valley of Srebrenica. They were ill-equipped even to train themselves in the use of the few heavier weapons that had been smuggled to them by their authorities. After over three years of siege, the population was demoralized, afraid and often hungry. The only leader of stature was absent when the attack occurred. Surrounding them, controlling all the high ground, handsomely equipped with the heavy weapons and logistical train of the Yugoslav army, were the Bosnian Serbs. There was no contest.

477. Despite the odds against them, the Bosniaks requested UNPROFOR to return to them the weapons they had surrendered under the demilitarization agreements of 1993. They requested those weapons at the beginning of the Serb offensive, but the request was rejected by the UNPROFOR because, as one commander explained, "it was our responsibility to defend the enclave, not theirs." Given the limited number and poor quality of Bosniak weapons held by UNPROFOR, it seems unlikely that releasing those weapons to the Bosniaks would have made a significant difference to the outcome of the battle; but the Bosniaks were under attack at that time, they wanted to resist with whatever means they could muster, and UNPROFOR denied them access to some of their own weapons. With the benefit of hindsight, this decision seems to be particularly ill-advised, given UNPROFOR's own unwillingness consistently to advocate force as a means deterring attacks on the enclave.

478. Many have accused the Bosniak forces of withdrawing from the enclave as the Serb forces advanced on the day of its fall. However, it must be remembered that on the eve of the final Serb assault the Dutchbat commander urged the Bosniaks to withdraw from defensive positions south of Srebrenica town – the direction from which the Serbs were advancing. He did so because he believed that NATO aircraft would soon be launching widespread air strikes against the advancing Serbs.

479. A third accusation leveled at the Bosniak defenders of Srebrenica is that they provoked the Serb offensive by attacking out of that safe area. Even though this accusation is often repeated by international sources, there is no credible evidence to support it. Dutchbat personnel on the ground at the time assessed that the few "raids" the Bosniaks mounted out of Srebrenica were of little or no military significance. These raids were often organized in order to gather food, as the Serbs had refused access for humanitarian convoys into the enclave. Even Serb sources approached in the context of this report acknowledged that the Bosniak forces in Srebrenica posed no significant military threat to them. The biggest attack the Bosniaks launched out of Srebrenica during the more than two years which it was designated a safe area appears to have been the raid on the village of Visnjica, on 26 June 1995, in which several houses were burned, up to four Serbs were killed and approximately 100 sheep were stolen. In contrast, the Serbs overran the enclave two weeks later, driving tens of thousands from their homes, and summarily executing thousands of men and boys. The Serbs repeatedly exaggerated the extent of the raids out of Srebrenica as a pretext for the prosecution of a central war aim: to create geographically contiguous and ethnically pure territory along the Drina, while freeing their troops to fight in other parts of the country. The extent to which this pretext was accepted at face value by international actors and observers reflected the prism of "moral equivalency" through which the conflict in Bosnia was viewed by too many for too long.

US Resolution 199

On June 27, 2005, the United States House of Representatives passed a resolution (H. Res. 199 sponsored by Congressman Christopher Smith and Congressman Benjamin Cardin) commemorating the 10th anniversary of the Srebrenica genocide. The resolution was passed with overwhelming majority of 370 -

YES votes, 1 - NO vote, and 62 - ABSENT .

The resolution states that *"the policies of aggression and ethnic cleansing as implemented by Serb forces in Bosnia and Herzegovina from 1992 and 1995 with the direct support of Serbian regime of Slobodan Milošević and its followers ultimately led to the displacement of more than 2,000,000 people, an estimated 200,000 killed, tens of thousands raped or otherwise tortured and abused, and the innocent civilians of Sarajevo and other urban centers repeatedly subjected to shelling and sniper attacks; meet the terms defining the crime of genocide in Article 2 of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, created in Paris on December 9, 1948, and entered into force on January 12, 1951."*

Facts About Alleged Serb Casualties Around Srebrenica

State-sponsored Research and Documentation Center in Sarajevo, which includes joint Bosniak, Serb and Croat investigators, recently investigated number of alleged Serb casualties around Srebrenica and concluded that the alleged number of 3,287 Serb casualties in Central Podrinje is actually incorrect and nine to ten times lower than reported by Serb media.

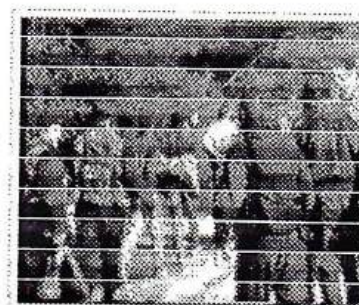
The allegations that Serb casualties in Bratunac, between April 1992 and December 1995 amount to over three thousand is an evident falsification of facts. The RDC research of the actual number of Serb victims in Bratunac has been the most extensive carried out in Bosnia and Herzegovina and proves that the overall number of victims is three to nine times smaller than indicated by Serbia and Montenegro. Perhaps the clearest illustration of gross exaggeration is that of Kravica, a Serb village near Bratunac attacked by the Bosnian Army on the morning of Orthodox Christmas, January 7, 1993. The allegations that the attack resulted in hundreds of civilian victims have been shown to be false. Insight into the original documentation of the Army of Republika Srpska (VRS) clearly shows that in fact military victims highly outnumber the civilian ones. The document entitled "Warpath of the Bratunac brigade", puts the military victims at 35 killed and 36 wounded; the number of civilian victims of the attack is eleven. [11]
(http://www.idc.org.ba/project/the_myth_of_bratunac.html)

Denial of the Massacre, Revisionism and Scepticism

The Bosnian Serb side has, under the pressure of the authority of Governor Ashdown, officially admitted the number of killed Bosniaks and expressed regrets for the massacre in 2004 (Comm. Inv. Ev. Srebrenica, 2004). Still the number of killed is presently disputed by some. All nations and international organizations involved consider it to have been a massacre, and most consider it to be a case of genocide. The government of the Republika Srpska has officially condemned the atrocity.

While Serbia, officially, has condemned the massacre from the very beginning, some Serbs from Serbia had reservations about the number of people killed for some time. In the West, the radicals on both sides of the political spectrum have disputed the original accounts of the massacre for different reasons. Some radical liberals view the Srebrenica massacre as being another case of government propaganda in an unnecessary war.

Still, many Serb groups espouse denial of massacre, claiming that the intentional figure of nearly 8,000 deaths is grossly exaggerated and that Republika Srpska government had no extermination policy. Some others, who do not deny mass killings by the Republika Srpska, have engaged in pointing out "immoral equivalencies" (e.g. the killing and ethnic cleansing of Serbs by Croatian forces) and/or justifications for the executions (e.g. retaliation or punishment for sabotage, terrorism, or subversion). Others have claimed that the fact that only men were killed means that the massacre was not an act of genocide although the veracity of this assumption has been shown to be inaccurate. It should also be noted

Screenshot from the recently released video footage showing Serb paramilitary taking the four Bosniak minors and the two men in their early twenties away before committing the execution

that the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide defines the crime as "Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part" - emphasis added).

Many Serbs distrusted the western explanation of the events due to the long delays in proving that there were mass graves in the area, and that people in them were indeed Bosniaks (it took almost a decade for a notable percentage of bodies to be identified). In their eyes, further doubt was cast on the mainstream story when the UN High Representative Paddy Ashdown relieved and replaced the examining commission of Republika Srpska which supported the republic's initial self-exoneration. This only exacerbated the concern that there was bias among the westerners resulting in focusing on the wartime acts of Serbs and neglecting those of Bosniaks and Croats.

The claims were made that Serb-inhabited villages had been attacked by raids from Srebrenica between May 1992 and February 1993. The town's Bosniak commander, Naser Orić, is presently on trial at the ICTY on charges of plundering Serb villages for food and destruction of villages not warranted by military means. Recently two of the six charges by ICTY against Orić have been dropped.

It is accepted by all sides that some of these acts happened. The Serbian government submitted a report to the United Nations in May 1994 listing two dozen incidents of ethnic cleansing in the region of Srebrenica, Bratunac and Skelani, naming 301 Serbian civilians killed by Orić's troops. Recently, a list surfaced of 3,287 names of Serbs (it is unclear whether they were civilians or soldiers), which were allegedly killed in Srebrenica region and also in other regions of Bosnia and Herzegovina. However, the exact number of victims of the raids by Orić's forces is unknown (the Serbian government's list of 301 people is from 1994), and their bodies have not yet been found in mass graves. On the other hand, Bosniak bodies continue to be excavated, identified and buried.

Srebrenica Genocide Denial and Revisionism

Srebrenica genocide denial or Srebrenica genocide revisionism, is the belief that the Srebrenica genocide did not occur, or that far fewer than around 8,000 Bosniaks were killed by the Bosnian Serb Army (numbers below 5,000, most often around 2,000 are typically cited); that there never was a centrally-planned Bosnian Serb Army's attempt to exterminate the Bosniaks of Srebrenica; and/or that there were not mass killings at the extermination sites. Those who hold this position often further claim that Bosniaks and/or Western media know that the Srebrenica genocide never occurred, yet that they are engaged in a massive conspiracy to maintain the illusion of a Srebrenica genocide to further their political agenda. These views are not accepted as credible by objective historians.

Srebrenica genocide deniers almost always prefer to be called Srebrenica genocide revisionists. Most scholars contend that the latter term is misleading. Historical revisionism is a well-accepted part of the study of history; it is the reexamination of historical facts, with an eye towards updating histories with newly discovered, more accurate, or less biased information. The implication is that history as it has been traditionally told may not be entirely accurate. The term historical revisionism has a second meaning, the illegitimate manipulation of history for political purposes. For example, many scholars allege that Srebrenica genocide deniers willfully misuse or ignore historical records in order to attempt to prove their conclusions.

Notes

1. ? "By seeking to eliminate a part of the Bosnian Muslims, the Bosnian Serb forces committed genocide. [...] The Appeals Chamber states unequivocally that the law condemns, in appropriate terms, the deep and lasting injury inflicted, and calls the massacre at Srebrenica by its proper name: genocide." (ICTY 2004, para. 37)

Bosniak soldier in Tuzla

- ⌘ CHEMICAL WARFARE IN BOSNIA? The Strange Experiences of the Srebrenica Survivors (<http://www.hrw.org/reports98/bosniacw/index.html>) a Human Rights Watch report
- ⌘ Bosnian Genocide (<http://www.genocid.org/english.php>)
- ⌘ Myth about Serb Casualties Around Srebrenica (<http://srebrenica-genocide.blogspot.com/2006/05/myth-about-serb-casualties-around.html>) - Facts compiled by State Sponsored Research & Documentation Center in Sarajevo

Genocide Denial and Revisionism

These links do not represent mainstream opinion and serve as an example of Srebrenica genocide denial and revisionism.

- ⌘ Report of Srebrenica Research Group (<http://www.srebrenica-report.com/>), concludes that "[b]oth the scale of the casualties at Srebrenica and the context of events have been misrepresented." The website contains conclusions of the report and some additional articles, but not the full text.
- ⌘ Report of International Strategic Studies Association (ISSA) (<http://128.121.186.47/ISSA/reports/Balkan/Sep1903.htm>), says that the "alleged casualty number of 7,000 victims [is] vastly inflated and unsupported by evidence."
- ⌘ "The Forbidden Srebrenica report" (<http://www.slobodan-milosevic.org/news/smorg-sreb101604.htm>), issued by the Republika Srpska Bureau for Cooperation with the ICTY in September 2002.

Categories: Articles with unsourced statements | 1995 | Genocide | History of Bosnia and Herzegovina | War crimes | Bosnian genocide

This page was last modified 11:26, 14 June 2006.

All text is available under the terms of the

GNU Free Documentation License (see **Copyrights** for details)

Wikipedia® is a registered trademark of the Wikimedia Foundation, Inc.

[Privacy policy](#)

[About Wikipedia](#)

[Disclaimers](#)

Sagittarius

Van: "Sagittarius" <sagitar@hetnet.nl>
Aan: <hans.hupkes@planet.nl>
Verzonden: zondag 17 juli 2005 0:46
Onderwerp: US Official Implicated With Bosnian High Representative Ashdown in Attempting

US Official Implicated With Bosnian High Representative Ashdown in Attempting to Force Fabricated Report on Srebrenica

International Strategic Studies Association - September 8, 2003

Exclusive. Analysis. By Gregory R. Copley, Editor, GIS, with input from sources in Sarajevo and elsewhere. Very reliable sources within the Office of the High Representative in Bosnia and Herzegovina, and other sources in Sarajevo, have told *GIS/Defense & Foreign Affairs Daily* that a seconded US official, Amb. Donald S. Hays, the Deputy High Representative for Bosnia and Herzegovina, has been actively engaged in attempts to force a fabricated report to be published on the controversial wartime fighting at the city of Srebrenica.

Amb. Hays, presumably at the insistence of High Representative Paddy Ashdown, the former British politician, has demanded the publication of a so-called "final report" on an alleged mass-killing of Bosnian Muslims at Srebrenica in 1995, during the Bosnian civil war, by the Government of Republica Srpska, the predominantly Serbian province of Bosnia-Herzegovina. In essence, Amb. Hays and Lord Ashdown are attempting to force the Government of Republica Srpska (RS) to admit that Serbs were responsible for killing thousands of Muslims at Srebrenica.

The Government of Republica Srpska's leadership — indeed any of the elected officials of the state — can be summarily dismissed immediately by the High Representative at any time should they refuse to obey his orders, regardless of whether or not the officials were democratically elected or whether the High Representative's own actions violate the Dayton Accords, which he was put in office to sustain. This threat was implicit in the ultimatum delivered by Amb. Hays in a series of meetings he held with the Republica Srpska Prime Minister, Mladen Ivanic, in late August and early September 2003 in Banja Luka, the RS capital.

Amb. Hays presented the Prime Minister with a document — on the letterhead of the Office of the High Representative (OHR) — which the Government of Republica Srpska was "advised" to accept as *à fait accompli*, in which three major points were made. The content of the two-page document was to be re-issued by the Government of Republica Srpska, probably through the RS Office of Human Rights, as though it represented the RS "final report" on the Srebrenica issue. Significantly, the RS has been conducting a detailed and thorough investigation of the issue and has already issued some material which acknowledged Serbian responsibility for some actions but which also contained a wide range of other information which showed the conflict in a much more detailed light. The RS office was established specifically to assist the International Criminal Tribunal on Yugoslavia (ICTY) in The Hague, where prosecutions for war crimes have been underway.

The RS investigations are, in fact, far from over.

The ICTY has also been conducting its own investigation into the Srebrenica allegations, and its investigation is also far from over. As a result, the ICTY, having heard about the OHR's pressure to force a statement on the issue, essentially accepting Serb blame for war crimes, has distanced itself from the OHR position and has refused to go along with Amb. Hays' insistence on the statement by the RS Government in Banja Luka.

It appeared that the OHR wanted the statement issued before the opening of a Muslim monument — essentially a shrine which was being promoted as a site for annual Muslim pilgrimages from around the world — memorializing the radical Islamist allegations about events in Srebrenica to occur on September 19, 2003. The unveiling of the monument would be attended by former US Pres. William Clinton, and "finalizing" the Srebrenica case would help stop the ongoing wave of allegations of illegal Clinton Administration activity in supporting radical Islamist activities in Bosnia during the 1990s. This is particularly critical given the fact that a significant number of the Islamist terrorists involved in the September 11, 2001, terrorist attacks on the United States had strong links into the Bosnian Muslims whom Clinton had supported.

The US Embassy in Sarajevo donated \$1-million to the construction of the "shrine", even though all proper investigations of the Srebrenica affair in fact showed the Islamists' claims to be unsubstantiated and, in many respects, without foundation at all.

Recent information emerging from Bosnia-Herzegovina, and particularly from the RS investigations into the Srebrenica

affair and other aspects of terrorism in the region, have highlighted the fact that the Clinton Administration had, during the war, facilitated the Islamist terrorist activities because of the Clinton Administration's need to demonize the Serbs in order to provide a *casus belli* for US-led military actions in the area to distract from domestic US political problems. Significantly, when the Muslim representatives involved in building the "shrine" in Srebrenica approached New York Mayor Michael Blumberg to establish a sister-city relationship with New York, the Mayor refused, based on intelligence showing the link between the Bosnian Islamists and the *al-Qaida* attacks on his city.

Amb. Hays' two-page document was expected to lead to a statement, possibly as early as September 8, 2003, by RS officials, which would not only serve to protect the Clinton Administration officials, including the former US President, but would also serve as an admission of guilt of Serbs for killing thousands of Muslims who, in fact, were not known to have been killed. Several hundred bodies have been found as a result of the fighting in and around Srebrenica, but the Islamists and their supporters have claimed figures which grow higher with each telling, with figures now claiming some 15,000 alleged deaths. At the same time, there is no acknowledgement of the Muslim killing of thousands of Serbs at Srebrenica earlier in the war, when the city was supposed to have been a demilitarized zone.

The document which Hays has been pushing essentially forces the RS Government to state that:

1. Nothing is unclear in the Srebrenica investigation except the number of victims. In other words, the Islamist propaganda, supported by Ashdown — who has long been disavowed in the UK by his former colleagues in the Royal Marines because of his unequivocal acceptance of Islamist propaganda — is accepted as fact by the RS Government, thereby admitting guilt for crimes never committed;
2. The RS apologizes to the Muslims for earlier RS statements which disputed the Islamist propaganda; and
3. A new commission would be organized which would investigate further what happened at Srebrenica, despite the RS Government's *à priori* acceptance — implicit in point one of the statement — of the alleged crime. This "commission" would include three individuals from RS (not necessarily selected by the RS Government), three from the "international community" and one from an unspecified non-governmental organization.

The Government of RS would have to pay for the work of the new "commission".

Sources in Sarajevo, Belgrade and Washington have made it clear to GIS that the present US Bush Administration has been totally ignoring developments in the former Yugoslavia because of preoccupations with Iraq and the "war on terror", while former Clinton Administration appointees, actively supported by the George Soros Foundation — which has been avowedly anti-Serb and anti-Bush — have been able to compound their control of the area. Significantly, as numerous GIS reports have shown, the Iranian and *al-Qaida*/bin Laden terrorist infrastructure in Bosnia and Serbia-Montenegro has been increasingly active during 2003, preparing for a new breakout to draw US pressure away from Iran and *al-Qaida* activities elsewhere.

[See, particularly, *Defense & Foreign Affairs Daily*, June 12, 2003: *Terrorism in the Balkans and the Wider Ramifications for the Global "War on Terror"*, and *Defense & Foreign Affairs Daily*, August 29, 2003: *Osama bin Laden Focuses on the Balkans for the New Wave of Anti-Western Terrorism*.]

One moderate Muslim source in Sarajevo told GIS: "If the Bush Administration does not act soon, terrorism against US and Western interests will erupt soon across much of the Balkans, and from the Balkans into the rest of the world. And all of this seems to be just to allow the old US Administration of Clinton to cover their tracks. The radicals not only destroyed the Serbs, they also destroyed the lives of moderate Muslims. Now they will start another war. Why is the Bush Administration following the policies of the Clinton Administration? Why are Clinton people still running all the key posts in American embassies in the region?"

According to the OHR website, the Principal Deputy High Representative, Donald S. Hays, a US diplomat, took up his duties with the OHR in July 2001. Between 1999 and 2001 he was the US Representative to the United Nations for UN Management and Reform, with ambassadorial rank. Previously he had served in the State Department as the Director of the Office of Management Policy and Planning and as the Executive Director of the European Affairs Bureau. He has also been posted to US embassies in Bonn, Islamabad, Dakar, Freetown (Sierra Leone), and Saigon. Ambassador Hays graduated in Political Science from the University of California, Santa Barbara.

The following is an analysis by an analysis by Italian who actually was on the ground in Bosr pagina 1 van 4

HOME - BACK

The following is an analysis by an analysis by Italian who actually was on the ground in Bosnia during the war and, in particular, during the fall of Srebrenica.

One may agree or disagree with the political analysis, but one really ought to read the account of how Srebrenica fell, who are the victims whose bodies have been found so far, and why the author believes that the Serbs wanted to conquer Srebrenica and make the Bosnian Muslims flee, rather than having any intentions of butchering them. The comparison Srebrenica vs. Krajina, as well as the related media reaction among the "free press" in the West, is also rather instructive.

There is very little doubt that at least 2,000 Bosnian Muslims died in fighting the better trained and better commanded VRS/BSA. Yet, the question remains, WHEN did most of these casualties of combat occur? According to the analysis below, it was before the final fall of Srebrenica; the Muslims offered very little resistance in the summer of 1995.]

Carlos Martins Branco

Srebrenica 4 MARCH 98

Hi everybody I would like to express my views on the events of Srebrenica. I am sending one article I wrote long time ago, which reflects a very different approach from the one conveyed by the western media, and CNN in particular. I was UNMO Deputy Chief Operations Officers of UNPF (at theatre level) and my information is based upon debriefings of UNMOs who where posted to Srebrenica during those days and some UN reports not disclosed to public opinion. My sources are not Ruder & Finn Global Public Affairs, which has not my name included in its database. I don't want to discuss numbers and similar matters. Those subjects do not interest me at all. There are not reliable information and figures have been used and manipulated for propaganda purposes which are not oriented to a serious understanding of the Yugoslavian conflict.

The article is based upon TRUE information and includes my analysis of the events. The story is longer than the one of the article, however, I tried to concentrate it as small as possible. I hope it contributes to a further clarification of what really happened in Srebrenica and what was behind it, specially in what concerns the Bosnian Muslim attitude. I do believe that Srebrenica shows a pattern behaviour of the warring factions in the conflict: on one hand Bosnian Muslim provoking Serbs, trying hard to convince the international community to intervene by force against the Serbs in order to solve the military question; on the other hand Serb leadership's lack of intelligence providing to Muslims the justifications and arguments they were looking for. I know that some of you won't enjoy the contents of the article. For those, sorry.

Was Srebenica a hoax?

It is now two years since the Muslim enclave, Srebenica, fell into the hands of the Serbian army in Bosnia. Much has been written about the matter. Nonetheless the majority of reports have been limited to a broad media exposure of the event, with very little analytic rigour. Discussion of Srebenica cannot be limited to genocide and mass graves, which has been almost a banale occurrence throughout ex-Yugoslavia. A rigorous analysis of the events must take into consideration the background circumstances, in order to understand the real motives which led to the fall of the enclave.

The zone of Srebrenica, like almost all of Eastern Bosnia, is characterized by very rugged terrain. Steep valleys with dense forests and deep ravines make it impossible for combat vehicles to pass, and offers a clear advantage to defensive forces. Given the resources available to both parties, and the characteristics of the terrain, it would seem that the Bosnian army (ABiH) had the necessary force to defend itself, if it had used full advantage of the terrain. This, however, did not occur.

Given the military advantage of the defensive forces it is very difficult to explain the absence of military resistance. The Muslim forces did not establish an effective defensive system and did not even try to take advantage of their heavy artillery, under control of the United Nations (UN) forces, at a time in which they had every reason to do so.

The lack of a military response stands in clear contrast to the offensive attitude which characterized the actions of the defensive forces in previous siege situations, which typically launched violent "raids" against the Serbian villages surrounding the enclave, thus provoking heavy casualties amongst the Serbian civilian population.

But in this instance, with the attention of the media focused upon the area, military defence of the enclave would have revealed the true situation in security zones, and demonstrate that these had never been genuinely demilitarized zones

<http://www.balkanpeace.org/cib/bos/boss/boss07.shtml>

19-7-05

Following is an analysis by an analysis by Italian who actually was on the ground in Bo... pagina 2 van 4
was claimed but harboured highly-armed military units. Military resistance would jeopardize the image of "victim", which had been so carefully constructed, and which the Muslims considered it was vital to maintain.

Throughout the entire operation it was clear that there were profound disagreements between the leaders of the enclave. From a military viewpoint, there was total confusion. ORIC, the charismatic commander of Srebrenica, was absent.

The Sarajevo government did not authorize his return in order to lead the resistance. Military power fell into the hands of his lieutenants, who had a long history of incompatibility. The absence of Oric's clear leadership led to a situation of total ineptitude. The contradictory orders of his successors completely paralysed the forces under siege.

The behaviour of the political leaders is also interesting. The local SDP president, Zlatko Dukic, in an interview with European Union observers, explained that Srebrenica formed part of a business transaction which involved a logistical support route to Sarajevo, via VOGOSCA. He also claimed that the fall of the enclave formed part of an orchestrated campaign to discredit the West and win the support of Islamic countries. This was the reason for Oric to maintain distance from his troops. This thesis was also defended by the local supporters of the DAS. There were also many rumours of a trade within the local population of the enclave.

Another curious aspect was the absence of a military reaction from the 2nd Corps of the Muslim army, which did nothing to relieve the military pressure on the enclave. It was common knowledge that the Serbian unit in the region, the "Drina Corps", was exhausted and that the attack on Srebrenica was only possible with the aid of the units from other regions. Despite this fact, Sarajevo did not lift a finger in order to launch an attack which would have divided the Serbian forces and exposed the vulnerabilities created by the concentration of resources around Srebrenica. Such an attack would have reduced the military pressure on the enclave.

It is also important to register the pathetic appeal of the president of Opstina, Osman Suljic, on July 9, which implored military observers to say to the world that the Serbians were using chemical weapons. The same gentleman later accused the media of transmitting false news items on the resistance of troops in the enclave, requiring a denial from the UN. According to Suljic, the Muslim troops did not respond, and would never respond with heavy artillery fire. Simultaneously, he complained of the lack of food supplies and of the humanitarian situation. Curiously, observers were never allowed to inspect the food reserve deposits. The emphasis given by political leaders on the lack of military response and the absence of food provisions loosely suggests an official policy which began to be discernible.

In mid 1995, the prolongation of the war had dampened public interest. There had been a substantial reduction in the pressure of public opinion in the western democracies. An incident of this importance would nonetheless provide hot news material for the media during several weeks, could awaken public opinion and incite new passions. In this manner it would be possible to kill two birds with one stone: pressure could be laid to bear in order to lift the embargo and simultaneously the occupying countries would find it difficult to withdraw their forces, a hypothesis which had been advanced by leading UN figures such as Akashi and Boutros-Boutros Ghali.

The Muslims always harboured a secret hope that the embargo would be lifted. This had become the prime objective of the Sarajevo government, and had been fuelled by the vote in the US Senate and Congress in favour of such a measure. President Clinton, however, vetoed the decision and required a two thirds majority in both houses. The enclaves collapse gave the decisive push that the campaign needed. After its fall, the US Senate voted with over a two thirds majority in favour of lifting the embargo.

It was the clear that sooner or later the enclaves would fall into the hands of the Serbians, it was an inevitability. There was a consensus amongst the negotiators (the US administration, the UN and European governments) that it was impossible to maintain the three Muslim enclaves, and that they should be exchanged for territories in Central Bosnia. Madeleine Albright suggested this exchange on numerous occasions to Izetbegovic, based on the proposals of the contact group.

As early as 1993, at the time of the first crisis of the enclave, Karadzic had proposed to Izetbegovic to exchange Srebrenica for the suburb of Vogosca. This exchange included the movement of populations in both directions. This was the purpose of secret negotiations in order to avoid undesirable publicity. This implied that the western countries accepted and encouraged ethnic separation.

The truth is that both the Americans and President Izetbegovic had tacitly agreed that it made no sense to insist in maintaining these isolated enclaves in a divided Bosnia. In 1995 nobody believed any longer in the inevitability of ethnic division of the territory. In the month of June 1995, before the military operation in Srebrenica, Alexander Vershbow, Special Assistant to President Clinton stated that "America should encourage the Bosnians to think in terms of territories with greater territorial coherence and compactness." In other words this meant that the enclaves should be forgotten. The attack on Srebrenica, with no help from Belgrade, was completely unnecessary and proved to be one of the most significant examples of the political failure of the Serbian leadership.

Following is an analysis by an analysis by Italian who actually was on the ground in Bo... pagina 3 van 4
Meanwhile the western media exacerbated the situation by transforming the enclaves into a powerful mass-media icon; a situation which Izetbegovic was quick to explore. CNN had daily broadcasts of the images of mass graves for thousands of corpses, obtained from spy satellites. Despite the microscopic precision in the localization of these graves, it is certain that no discover to date has confirmed such suspicions. Since there are no longer restrictions on movement, we inevitably speculate on why they have still not been shown to the world.

If there had been a premeditated plan of genocide, instead of attacking in only one direction, from the south to the north - which left the hypothesis to escape to the north and west, the Serbs would have established a siege in order to ensure that no one escaped. The UN observation posts to the north of the enclave were never disturbed and remained in activity after the end of the military operations. There are obviously mass graves in the outskirts of Srebrenica as in the rest of ex-Yugoslavia where combat has occurred, but there are no grounds for the campaign which was mounted, nor the numbers advanced by CNN.

The mass graves are filled by a limited number of corpses from both sides, the consequence of heated battle and combat and not the result of a premeditated plan of genocide, as occurred against the Serbian populations in Krajina, in the Summer of 1995, when the Croatian army implemented the mass murder of all Serbians found there. In this instance, the media maintained an absolute silence, despite the fact that the genocide occurred over a three month period. The objective of Srebrenica was ethnic cleansing and not genocide, unlike what happened in Krajina, in which although there was no military action, the Croatian army decimated villages.

Despite knowledge of the fact that the enclaves were already a lost cause, Sarajevo insisted in drawing political dividends from the fact. The receptivity which had been created in the eyes of public opinion made it easier to sell the thesis of genocide.

But of even greater importance than the genocide thesis and the political isolation of the Serbs, was blackmailing of the UN: either the UN joined forces with the Sarajevo government in the conflict (which subsequently happened) or the UN would be completely discredited in the eyes of the public, leading in turn to support for Bosnia. Srebrenica was the last straw which led western governments to reach agreement on the need to cease their neutrality and commence a military action against one side in the conflict. It was the last straw which united the West in their desire to break "Serbian bestiality". Sarajevo was conscious of the fact that it lacked the military capacity to defeat the Serbs. It was necessary to create conditions via which the international community could do this for them. Srebrenica played a vital role in this process.

Srebrenica represents one of a series of acts by the Serbian leaders intended to provoke the UN, in order to demonstrate their impotence. This was a serious strategic error which would cost them dear. The side which had everything to win by demonstrating the impotence of the UN was the Sarajevo leadership and not that of Pale. In 1995 it was clear that the change in the status quo required a powerful intervention which would overthrow the Serbian military power. Srebrenica was one of the pretexts, resulting from the short-sightedness of the Bosnian Serbian leaders.

The besieged forces could have easily defended the enclave, at least for much longer, if they had been well led. It proved convenient to let the enclave fall in this manner. Since the enclave was doomed to fall, it was preferable to let this happen in the most beneficial manner possible. But this would only have been viable if Sarajevo had political initiative and freedom of movement, which would never occur at the negotiating table. The deliberate fall of the enclave might appear to be an act of terrible machiavellian orchestration, but the truth is that the Sarajevo government had much to gain, as proved to be the case. Srebrenica was not a zero-sum game. The Serbians won a military victory but with highly negative political side-effects, which helped result in their definitive ostracization.

We might add a final curious note. As the UN observation posts were attacked, and proved impossible to maintain, the forces withdrew. The barricades set up by the Muslim army did not let the troops past. These troops were not treated as soldiers fleeing from the front line, but rather with a sordid differentiation.

The Muslims not only refused to fight to defend themselves, they forced others to fight on their behalf. In one instance, the commander of a Dutch vehicle decided after conversations with ABiH to pass the barrier. A Muslim soldier threw a hand grenade whose fragments mortally wounded him. The only UN soldier to die in the Srebrenica offensive, was killed by the Muslims.

Carlos Martins Branco European University Institute

Department of Social and Political Sciences Badia Fiesolana

Italy

<http://www.balkanpeace.org/cib/bos/boss/boss07.shtml>

19-7-05

HOME - BACK

This web site, intended for research purposes, contains copyright material included "for fair use only"

Zvonimir Trajković
politički analitičar

**Zvonimir Trajković [Zvonimir Traykovitch] in the authorized text:
I was evacuating civilians from Srebrenitsa**

Srebrenitsa, lies and media games

Karagitch's war consultant truly on Srebrenitsa

"OGLEDALO"

Belgrade, June 22, 2005

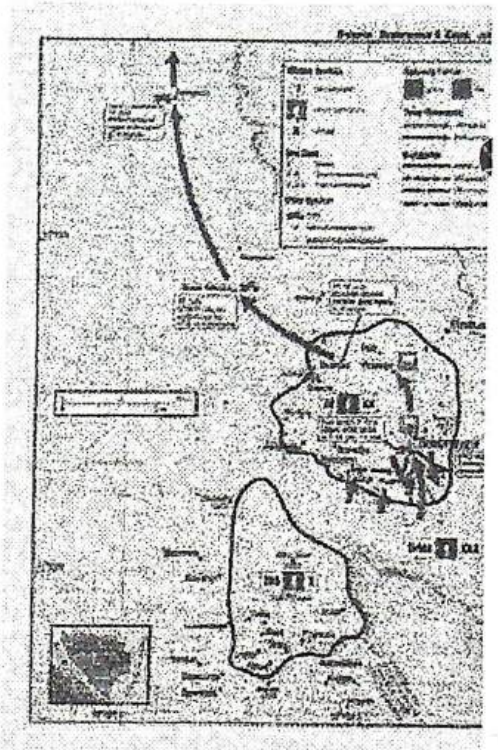
- § What really happened in Srebrenitsa?
- § Why the short movie on the liquidation of six Muslims was shown just now, ten years after the event?
- § Will this media euphoria, in which the highest state officials take part, lead to a national catharsis, or it is only the fulfillment of the obligations that our Government marionettes accepted before October 5, 2000?
- § How much is this political exhibitionism of our politicians going to cost, and who will pay for it?

The operation Srebrenitsa was planned and realized in the form of a horseshoe, intentionally leaving open space for the Muslim army and civilians to move towards Tuzla. The distance of 36 Km and the configuration of the terrain are such that any man with an average physique can cross it on foot. The military operation was conducted in such a manner in order to minimize the number of casualties, since the Muslims had brought in substantial military forces. If the Muslim forces had been hermetically closed, a violent fighting would have occurred in which the army of the RS would also have suffered losses, which was the reason why the horse - shoe plan was adopted.

All this can be clearly seen on the American map of the withdrawal of the Muslim army. It should be noted by no ambush was set up at Snagovo. Rather, the main part of the Muslim army planned to infiltrate into Zvor to create a new city problem to the army of the RS. The clashes at Nova Kasaba in the Konyevitch Field occur the Muslim blockade of the main road Belgrade - Zvornik - Vlasenitsa - Han Pjesak - Sarajevo, i.e. Pale.

According to the army of RS data, between 600 and 700 Muslim fighters were killed in that operation, attempting to break the horse - shoe ring at some places, in order to join the dislocated Muslim units. The forces, as well as a part of the civilians, reached Tuzla across free mountain trails.

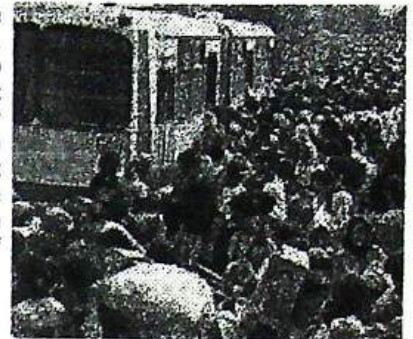
In Srebrenitsa and in Zhepa, in which the Muslims stayed for almost for three, there were between 6.5 - 7 th Muslim soldiers which were permanently attacking the neighboring Serb villages from the protected enclave, protection of the UN forces. Such strategy of a permanent aggression, eventually lead to the destruction of villages in the vicinity of Srebrenitsa, in which 2400 Serb civilians were killed. The Muslim strategy of maintain forces in Srebrenica and Zhepa had several goals. First, it was tying a significant part of the Serb military force defense against the continuous Muslim attacks, so that those Serb forces could not be transferred to the Sarajevo to enforce the siege of Sarajevo. Next, as suggested by Croatian - Occidental strategists it was necessary to tie the Republic of Srpska from its border with Serbia in order to ease its later destruction. For this reason, the enclaves were created along the Drina, such as Srebrenitsa, Zhepa, and Gorazhd. Moreover, a strong push about 'thousands of killed' was aimed at keeping the tension of the world community and pushing into a full of Muslim atrocities in Bratunats, Kravitsa, Skelani and other burned Serb villages around Srebrenitsa, in which civilians were destroyed.

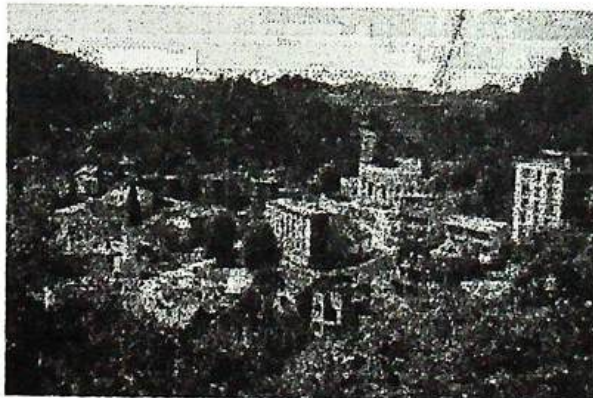
In the East Bosnia, the fighting with the Muslim forces was taking place for three years, and all Muslim so were killed in the combats, as well as the civilians were buried in that limited area, often in mass graves. The being exhumed as alleged genocide victims. Several months after the fall of Srebrenitsa, our pathologists led I Stankovitch together with Western pathologists found in all mass graves a total of 1,284 bodies that were identified by the DNK and other methods. These investigations lasted until the middle of 1997, when the inv were halted by the orders from the West, which considered the number of bodies found that far to be a fair ap for the total number of victims. Moreover, after five years of intensive search by KFOR and Hague investiga territory of Srebrenitsa, no more than 1,700 bodies were found in all mass graves together.

After the bombing of Serbia 1999, Srebrenitsa was actualized again and new mass graves have been appe now the Western experts under the protection of the Hague Tribunal have been the exclusive investigat investigations have not been finished yet. New graves are appearing, and at present there are about alle bodies. It will not surprise me if the number grows further and reaches 12 - 15 thousands. They will probably enough not to exceed the total number of civilian population from that region.

I was the consultant of Radovan Karagitch during the execution of the operation Srebrenitsa and I was with him during that operation. Immediately after the end of the military operation I was sent to Srebrenitsa in order to provide the busses and trucks for the transport of Muslim civilians to the Tuzla region. There was no indication of any such massacre, and none of the UN soldiers who were present during the entire operation were pointing out to something like that. At that time they did not give any declaration or comment that would indicate that a massacre had occurred. Only later, under the instructions from their headquarters, they started to claim that there were killings of civilians and mass executions, all that as a part of the media propaganda dictated from lobistic and other world centers of power.

During the first elections after the Dayton Agreement due to Muslim carelessness and their wish to gain as possible vote score, several thousands of those "massacred" in Srebrenitsa and Zhepa appeared at the vol throughout Bosnia! Later, they were all urgently issued new documents with different names, in other to furt freely this farce on Srebrenitsa.

A particular role in that region was played also by Legion of Strangers, because General Morillon commander of the UN forces for the protected zone long period of time. Contrary to the agreemer protected zones, he tolerated thousands of arme and even armed them through humanitarian con state possesses video recordings that prove beyon with cameras in place, that arms and ammunit delivered to Srebrenitsa Muslims in trucks humanitarian aid. Furthermore, we also have a documentation of the massacre of Serbs in the villaq Srebrenitsa, but it is not convenient to this Government to show them to the public. In such our and world community would get a different ins events in Srebrenitsa and why it was necessary to that "Free zone".

SOLDIERS
TO
DURING
THE
SERBIA

In an unbelievable manner, Zhepa has been lost from this constructed Srebrenitsa story, because around 1,500 were captured there with a reach arsenal of arms. All of them were safely transferred across Drina to Serbia, ^{LIVE} Bosnia, without losing a single hair from their head. Before they were returned to Bosnia, numerous "expeditions" including Ms Ogata, were visiting those imprisoned soldiers in order to verify the fair treatm prisoners. That is why Zhepa is nowhere mentioned, since it could be a strong proof how our army was behav ^{ING} that clash. It should be noted that the operations of Srebrenitsa and Zhepa were carried out simultaneously ^{WITH} command of the same commanders, against whom there is a claim that they conducted a massacre in S Perhaps the Muslims from Zhepa were more likeable to them and for that reason they transferred them safely ^{TO} without killing anybody.

Why the video recording made 10 years ago is shown just now

The video recording of the execution of six Muslims, which is being shown in all media these days, and which was launched by Soros' B92, who could be else, is only a part of the organized campaign before the important negotiations on Kosovo.

It does make any 'facing with the truth', because that crime does not have any connection with Srebrenitsa. It was committed in the vicinity of Trnovo near Sarayevo, i.e. 170 km far from Srebrenitsa. Linking that crime with Srebrenitsa is aimed at refreshing the myth about the suffering of Srebrenitsa Muslims before marking the tenth anniversary

of the event at which our President Taditch should appear with the apology. It is the continuation of the propaganda war, which is aimed at representing to the world the genocidal nation. Against such nation, all is justifiable including the bombing of 1999. Such a nation does not retain Kosovo in its state, so the hands of our "statesmen" will be tied, being the representatives of the people in any international negotiations. In that case, Republic of Srpska is a genocidal creation that destroyed as such and a tutor should be imposed on the Serbs. That is why everything possible is being done to face" with their "truth", so that the West remains pure and moral. For this purpose all available used, such as diverse "non-government" organizations and foundations, our venal intellectuals and world machinery.

For this purpose of driving into "truth", Paddy Eshdown has nimbly included himself. He tore up angrily the report of independent commission of RS about the crimes in Srebrenitsa and under the threat of the replacement he ordered president Chavitch and other leaders of RS that there were 8,000 Muslims killed and that he expected success from them. Also, in order to drown RS into the united Bosnia, this English democrat "democratically" kicked legally elected RS officials from their leading positions because they dared to think with their own heads and the rules of the Dayton agreement.

Many are working to construct such an image about the Serbs, ranging from the (well known to us) International Group (ICG) to the office of David Barnow, which is often mentioned as the source of "information" about the 6,000 later 8,000 Muslim civilians in Srebrenitsa. That office is a well paid Muslim logistic center in the United States which created and which has conducted the campaign about Srebrenitsa, as well as the earlier lies about the raped Muslim women, concentration camps for Muslims...

Irresponsibility of politicians and of the actual Government

Our tragedy is not Srebrenitsa, nor even other Serb gallows. Our problem is the existing marionette government does not try to fight for the truth, to defend national dignity and Serb interests. Our tragedy is the fact that politics is in the hands of Natasha Kanditch and the band of other foreign hirelings, because our President under the order from West without caring about possible consequences for the state and the nation.

Miloshevitich was hiding the truth in order not to irritate the West, as he was trying to "buy" for himself a years of the presidential mandate, and now he is in the Hague. The question remains if he will, at last, present the truth will depend on the availability to him of all the documentation that we have, or he will eventually negotiate with the tribunal in order to ease the punishment, as many have done so far.

For the Serbian people it would ideal if the whole truth could be presented. We the Serbs, for the sake of the obligation to respond fiercely to the lies and constructions because it is the only way for our nation to undergo catharsis. It is a crime to kill one man, not to speak about cold-blooded killing of six fellows. However, such acts of ill-minded individuals who have the name and the family name and who should be tried in a court, without doubt. In the recent civil and religious clashes in these areas there were various awful crimes on all sides. Do not create epopees from some of them and forget the others as if that they have never happened.

In these civil - religious clashes, the Serbs have been ethnically cleansed from Slovenia, Croatia, from a part of Bosnia and from Kosovo and Metohiya, but only Serbs are accused for the ethnic cleansing. Others started the wars, but only we are accused for the war and for the disintegration of Yugoslavia. Just take a look in the map and you will see clearly that the Great Croatia has been created, but we are accused for the creation of the Great Serbia. How long will continue those lies and falsification of facts? When will our state leadership submit under the nose of the West all these facts, which are clearly evident and easily provable? When will they say to the United States and EC that Shiptars can get that degree of the autonomy that the same West gave to the Serbs in Croatia, i.e. RSK? I hope soon. If not the present one, then a new leadership will do it.

Zvonimir Trajkovic
www.trajkovic.co.yu

Wangedrag moslims uit Srebrenica 8-7-99 onderzocht

door Abe de Vries

BELGRADO – Het Joegoslavië-Tribunaal in Den Haag is een onderzoek begonnen naar oorlogsmisdaden van Bosnische moslims uit Srebrenica. Servische onderzoekers uit Belgrado zijn door het tribunaal gevraagd bewijsmateriaal aan te dragen en getuigen te zoeken. Een woordvoerder van het Tribunaal in Den Haag zegt geen commentaar te kunnen geven.

Gisteren heeft het Tribunaal de voorzitter van de Vereniging van Serviërs uit Bosnië, Milivoje Ivanisevic, uitgenodigd voor een ontmoeting in Zvornik, ten noorden van Srebrenica. Ook is contact gelegd met een patholoog-anatoom die vierhonderd lijken van Serviërs uit het gebied rond Srebrenica heeft onderzocht.

Bosnisch-Servische eenheden veroverden de moslim-enclave in juli 1995. Het in Srebrenica gelegerde Nederlandse VN-bataljon had niet de middelen om de enclave te beschermen. Enkele duizenden moslims werden vermoord of zijn bij gevechten om het leven gekomen. Bij het Internationale Rode Kruis staan acht-

duizend mensen uit Srebrenica te boek als vermist. Van hun kant hebben Serviërs gewezen op de stelselmatige aanvallen op Servische dorpen en gehuchten vanuit de enclave. Volgens Ivanisevic zijn tussen mei 1992 en juli 1995 meer dan honderd Servische nederzettingen in de omgeving verwoest en meer dan twaalfhonderd Serviërs vermoord. Dat ontlokte luitenant-kolonel Karremans, tijdens de val commandant van Dutchbat, zijn veelgewraakte opmerking dat er in de Bosnische oorlog geen onderscheid te maken was tussen *good* en *bad guys*.

Het Tribunaal gaat de beschuldigingen nu serieus onderzoeken. Ook het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Niod, voorheen Riod) beschikt over informatie omtrent de Servische slachtoffers. Lijsten met namen van omgekomen mensen uit de gemeenten Srebrenica en Bratunac zijn door de vereniging naar het Niod gestuurd.

Ivanisevic noemt ondermeer de moslim-commandant Nasr Oric als hoofdverantwoordelijke. Oric was commandant van de in Srebrenica gelegerde 28ste Divisie. Hij drijft nu een motel bij Tuzla.

Serviërs herdenken eigen doden dag na herdenking Srebrenica

1-8-2013
AFP, ANP
BELGRADO/SARAJEVO

Een dag na de tiende herdenking van de massamoord in Srebrenica herdenken de Serviërs op 12 juli, in het vlakbij Srebrenica gelegen Bratunac, de Servische slachtoffers van de Bosnische Moslims.

De Servische krant *Vecernje Novosti* publiceerde gisteren een namenlijst van meer dan drieduizend Serviërs die van 1992 tot 1995 zouden zijn gedood door moslimstrijders in en rond Srebrenica, gebaseerd op gegevens van onder meer de Servische vereniging van oor-

logsveteranen. Onder leiding van Naser Oric overvielen de Bosnische Moslims toen Servische dorpen. Oric is in 2004 aangeklaagd door het Joegoslavië-Tribunaal wegens moord, mishandeling en plundering.

Bosnisch-Servische parlementariërs hebben woensdagavond tegen twee ontwerpresoluties gestemd voor de veroordeling van de massamoord in Srebrenica. Zij hadden bezwaar tegen het gebruik van de term 'genocide'. Een van de voorstellen was gelijk aan de resolutie die enkele dagen geleden werd aanvaard door de Amerikaanse Senaat.

Het wordt steeds onwaarschijnlijker dat de Servische generaal Mladic, die verantwoordelijk wordt gehouden voor de massamoord in Srebrenica, voor 11 juli wordt overgedragen aan het Joegoslavië-Tribunaal. De Servische regering had eerder toegezegd er alles aan te doen de generaal voor die datum te zullen uitleveren. De Servische minister van Justitie, Zoran Stojkovic, zei gisteren dat er nog met man en macht naar hem werd gezocht. Stojkovic ontkende gisteren eerdere berichten dat de verblijfplaats van de generaal bekend zou zijn en dat er met hem werd onderhandeld.

Sagittarius

Van: "R Despotovic" <despot@tiscali.nl>
Aan: "Nico en Neeltje" <nico.s@slobodan-
Verzonden: woensdag 13 juli 2005 22:10
Onderwerp: Fw: 'Holocaust' in Bosnia

— Original Message —

From: Darkita

To: minja@vlada.ca ; kumasi@wanadoo.es ; r_rozoff@yahoo.com ; antic.miroslav@gmail.com ; milan.kasic@3web.net ; despot@tiscali.nl ; 1branka@tiscali.co.uk

Sent: Wednesday, July 13, 2005 12:16 PM

Subject: 'Holocaust' in Bosnia

[America and Europe and their handmaiden, the UN, failed to act because those at the receiving end were Muslims. There is no doubt the holocaust in Bosnia turned out to be a catalyst, for it shocked the Muslim world into a realization of its military impotence. The massacres of Muslims in Bosnia were, thus, a major factor in unleashing a wave of extremism that later swept the Muslim world and produced terrorists that struck on 9/11. The causes that produce terrorists are still there.]

<http://www.dawn.com/2005/07/13/ed.htm#1>

Dawn (Pakistan)

July 13, 2005

Editorial:

Srebrenica massacre

MORE than a decade after they were massacred in cold blood, the remains of 600 Muslims of Srebrenica were lowered into their last resting places on Monday. To a world still gasping at the effects of the July 7 London bombings, this was a non-event. But those who witnessed the final rites and had the misfortune of surviving the Bosnian holocaust are not going to forget the trauma all their lives. Bosnia was Europe's last mass tragedy of the twentieth century. Throughout the last century, 'civilized' Europe saw some of mankind's most terrible atrocities. They included the Nazi massacre of Jews, gypsies, German dissidents and PoWs, the murder by Stalin of 15 to 23 million people, and the aerial bombings of cities, including the British fire-bombing of Dresden. The exact number of civilians killed in the air war has not yet been established, so is the case with the number of Muslim civilians slaughtered in Bosnia.

Srebrenica epitomized both Nato's unwillingness to protect Muslim civilians and the UN's powerlessness to do so. The two organizations must continue to bear this guilt, because the tragedy in that small town had not come suddenly. Slobodan Melosovic, the Serb strongman, had attacked Bosnia in April 1992 starting a ruthless campaign that led to at least 200,000 civilians killed, thousands of women raped and at least two million rendered homeless. The world then saw an amazing phenomenon: when Serb forces laid siege to Sarajevo, the UN forces pulled out to avoid casualties. Srebrenica had been declared a Safe Area by the UN, and a small Dutch peacekeeping force was on duty there when Serb forces attacked. Gen. Bertrand Janvier, the UN commander in Bosnia, asked the Security Council to either authorize him to defend the safe area or let him withdraw the small Dutch force. The UN merely asked the general to carry on as usual, and the Dutch contingent was taken hostage by the Serbs. As the Serb forces shelled the fleeing civilians, the Dutch commander asked for air support, but that was denied. When two Dutch planes dropped two bombs, the Serbs threatened to execute the Dutch hostages. Further air action ceased. The Serbs then took Srebrenica, and a massacre followed. A decade after the tragedy, the Serb generals responsible for the war crime — Ratko Mladic and Radovan Karadzic — are still at large.

What happened in Srebrenica was an act of state terror at the turn of the century. Yet, amazingly, while so much attention is paid to individual terrorists and groups, state terrorism seems to go ignored. Like the atrocities in Srebrenica and other Bosnian towns, Palestine and Kashmir too have seen countless civilians falling victim to state terror. But those leading the war on terror seem to look the other way. The entire Bosnian war and the massacre of a minimum of 200,000 civilians in the heart of Europe expose the double standards of those who now lecture mankind on human rights. America and Europe and their handmaiden, the UN, failed to act because those at the receiving end were Muslims. There is no doubt the holocaust in Bosnia turned out to be a catalyst, for it shocked the Muslim world into a realization of its military impotence. The massacres of Muslims in Bosnia were, thus, a major factor in unleashing a wave of extremism that later swept the Muslim world and produced terrorists that struck on 9/11. The causes that

Juce terrorists are still there.

Dit is het einde

Hoe moslim-beul Oric z'n volk in Srebrenica verraadde

De bijeengedreven moslims in de enclave Srebrenica adoreerden hem. Na de eerste etnische zuiveringen van de Bosnische Serviërs in 1991 was gangster-generaal Naser Oric met zijn legertje in oostelijk Bosnië degene die wraak nam. En hoe. Hij vermoordde jarenlang vrouwen en kinderen, castreerde en verminkte mannen in de Servische dorpen rond de enclave, zelfs nog nadat Dutchbat daar gearriveerd was. En hij filmde hoogstpersoonlijk de gevolgen van zijn misdaden.

Maar toen het Servische leger van Mladic in april 1995 oprukte richting Srebrenica, liet Oric zijn volk in de steek en vluchtte. Met de bekende catastrofale gevolgen.

Nu loopt de oorlogsmisdadiger Naser Oric (32) vrij rond in Tuzla.

Door Geertjan Lassche

"Naser Oric is de playboy van Tuzla en wordt omringd door vrouwen. Hij moet ontzettend rijk zijn. 't Is net Rambo met zijn brede schouders en dikke armen. Hij is omgeven door een onzichtbaar legertje van oudgedienden. Officieel heeft hij een restaurant, maar iedereen weet wel beter; Oric houdt zich met duistere zaken bezig binnen de Bosnische mafia." De man in Tuzla die dit vertelt, blijft liever anoniem. "Het is niet verstandig om over hem te praten." We zoeken verder. Iedereen in Tuzla kent zijn naam, maar ieder reageert er anders op. De een huivert, de ander vindt hem onplezierig, een derde aanbidt hem en een vierde grijnst alleen maar. Want voor veel mensen in de stad is het beter maatjes te blijven met de *godfather* van kanton Tuzla. Zij die hem goed kennen, blijven zakelijk en maken duidelijk dat Naser Oric liever niet herinnerd wordt aan Srebrenica. De grootste vechtersbaas van de stad vocht als een God voor ze, maar verdween plotseling uit de enclave, waarna de Bosnische Serviër en gezochte oorlogsmisdadiger Mladic deze innam. Tot op de dag van vandaag weet niemand wat de eigenlijke reden was van Oric' vertrek. De 30-jarige vluchteling Fata Ahmetovic: "Naser was een grootheid. Meisjes aanbaden hem en ouderen sidderden als hij verscheen. Maar toen hij wegging, liet hij ons onbeschermd achter. Daarom weten we niet wat we van hem moeten denken."

Naser Oric wordt op 3 maart 1967 geboren als zoon van Dzemat en Hata Oric te Potocari, gemeente Srebrenica. Vader Oric noemt zijn tweede zoon naar de in die jaren regerende Egyptische president en wenst dat Naser wordt als de volksheld Tito. Naser bezoekt de basisschool in Potocari en gaat in 1985 naar Srebrenica om het vak van metaalbewerker te leren. Eind 1985 maakt hij zijn opwachting bij het Bosnische leger in Tuzla. In z'n vrije tijd blinkt hij uit in het beoefenen van diverse vechten- en krachtsporten. In 1987, hij is dan

20 jaar, zit zijn dienstplicht erop en staat hij zonder werk op straat. Naser heeft geen zin om zijn leven in een werkplaats of zilvermijn te slijten en meldt zich aan bij de geheime politie in Belgrado. Hij wordt aangenomen. De moslim Naser ontmoet in Belgrado de grote leider van de Rode-Ster-Belgrado-hooligans en tevens lijfwacht van Milosevic, de heer Zeljko Raznjatovic, beter bekend als Arkan.

President Slobodan Milosevic raakt in diezelfde periode steeds meer beviogen van zijn ideaal van een Groot-Servië. In Kosovo protesteren Albanen tegen zijn ideeën. De geheime dienst in Belgrado krijgt daarom van Milosevic opdracht het verzet te smoren en de opstandelingen te arresteren. Tot grote verbazing van zijn Servische collega's meldt de moslim Oric zich vrijwillig aan om zijn broeders in Kosovo een lesje te leren. Belgrado belooft Oric met een onderscheiding. Oric is te vertrouwen, vinden de Serviërs. Voortaan mag hij het portier voor Slobodan Milosevic openhouden, want Oric is bevorderd tot lijfwacht van de Servische president en krijgt van Milosevic zelfs een pitbull cadeau.

Lang houdt Naser zijn baan niet vol. In zijn biografie schrijft Oric dat hij er langzamerhand achterkwam dat zijn collega's zich misdroegen tegenover de Albanese Kosovaren. NRC-journalist Frank Westerman komt in zijn boek *Het Zwartste Scenario* tot andere bevindingen: Oric' baantje als lijfwacht lijkt aanvankelijk spannender dan het feitelijk is en daarom begint hij bij te klussen in een disco in Belgrado. Ook koopt hij tweedehands auto's en lapt ze met provisorische middelen op, waarna hij ze voor een veel te hoge prijs verkoopt. Het bedrog wordt ontdekt, en op een avond krijgt Naser Oric ruzie met een Servische politieagent. Een paar dagen later wordt het lijk van deze man gevonden. Een goede bekende van Oric, het SDA-parlementslid Ibrahim Mustafic uit Potocari, hoort dat de zoon van Dzemat en Hata Oric wordt

gezocht en waarschuwt hem. Oric volgt hierna advies op en keert veilig terug naar Potocari waar hij een baan als agent krijgt. Vier jaar later zullen handlangers van Oric tot tweemaal toe proberen Ibrahim Mustafic te vermoorden, als deze kritiek uit op Naser Oric' leiderschap.

Vanaf 1991, wanneer Naser terug is in de Drina-vallei, haat hij iedere Serviër. Politiek en religie interesseren hem niet - de moskee heeft hij nog nooit van binnen gezien-, maar hij vindt wel dat de Serviërs een grote bedreiging vormen voor de moslims. Naser verzamelt mannen om zich heen. En hij zorgt dat hij wapens krijgt. In het bos leert hij de mannen hoe ze iemands nek moeten breken of met een mes kunnen doden.

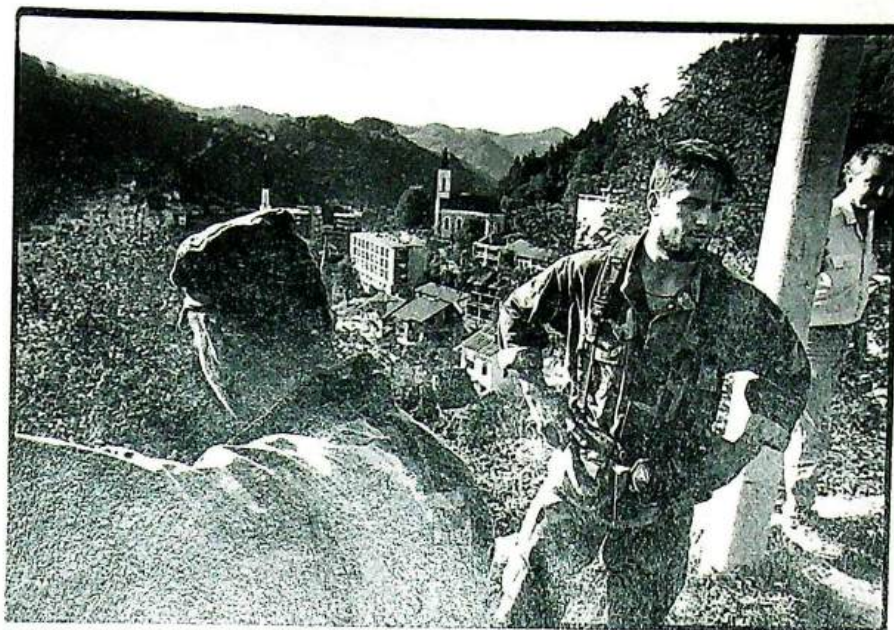
Hij trouwt in 1991 met de knappe Zahida Avdic uit Bratunac en verwekt een zoon bij haar die hij Amar noemt. Nasers wittebroodsweken duren niet lang, want de oorlog breekt uit. De Serviërs in Bosnië beginnen -geholpen door Arkan en zijn doodseskaders- de omgeving te zuiveren door moslims te doden of gevangen te nemen. Honderden vrouwen worden verkracht. Een neveneffect van deze etnische zuivering is dat de nog niet geterroriseerde moslims huis en haard verlaten voordat de milities arriveren. Duizenden van hen zoeken hun toevlucht tot het overbevolkt-

Vanaf 1991 haat Oric iedere Serviër. Hij verzamelt mannen om zich heen. En hij zorgt dat hij wapens krijgt. In het bos leert hij de mannen hoe ze iemands nek moeten breken of met een mes kunnen doden

te en door moslims gedomineerde zilverstad-
je Srebrenica. De verhalen over de gruwel-
daden van de naderende Serviërs maken de
moslims woedend en bloeddorstig. De vluch-
telingen die zich willen verdedigen, verzame-
len zich rond de sterksten uit de regio: leiders
als de politieman Hakija Meholic en de ex-lijf-
wacht Naser Oric. Zo ontstaat spontaan een
enorm moslimleger dat de verdediging van
Srebrenica op zich neemt. Wanneer Oric' Ser-
vische buurman Goran Zekic, een leider van
de nationalistische Servische partij SDS,
door Oric' gevechtseenheid wordt gedood,
breekt paniek uit onder de oprukkende Bosni-
sche Serviërs. Plotseling bestaat er angst
voor de wraaklustige moslims en de Serviërs
blijven voortaan op eerbiedige afstand van
Srebrenica. Zo ontstaat een overbevolkt mos-
lim-eilandje midden in een groot Servisch
gebied.

Augustus 1992. Srebrenica belegerd door Bosnische Serviërs.

Nasers heldendaden maken zijn positie
onaantastbaar. De jonge knappe strijder van
Srebrenica wordt benoemd tot generaal en
voorzitter van de oorlogsraad. Hij besluit
meteen de aanval in te zetten en geeft bevel
het gebied tussen Srebrenica en het riviertje
Jadar te heroveren. In mei 1992 worden de
Servische dorpen Gniona, Cumovici en Osredak
overmeesterd en nemen de moslims
wraak. Er wordt vermoord, geplunderd en
geroofd. Wanneer de kust weer veilig is,
komen de Serviërs uit de bossen tevoorschijn
en brengen de lijken naar een naburig mortu-
arium. Daar worden video-opnamen gemaakt
van de lichamen met de meest afgrijselijke
wonden. Tapes die nu als bewijsmateriaal die-
nen. De Servische aanklager Darko Trifunovic,
die op dit moment de videobanden bezit,
omschrijft zijn aanklacht tegen Naser Oric:
'Ze voerden oorlog als de SS in de Tweede
Wereldoorlog. Ze namen ogen uit, castreren-
den, kruisigden en verbrandden lichamen.'

Hasan Nunhanovic, ex-inwoner van Srebrenica,
was op de hoogte van de gevechten. Hij
zegt nu: "Naser was moedig en dapper. Ik

wist dat hij en zijn mannen met messen
vochten. Maar waarom zou ik een kwaad
woord zeggen over de man die Serviërs ver-
moordde die mij wilden vermoorden? En
wees eerlijk: voordat Naser ook nog maar
een schot gelost had, hadden de Serviërs al
duizenden mensen omgebracht."

Omdat iedereen doodsbang is voor het leger
van Oric wordt Srebrenica vanuit de lucht
bestookt door MIG's. Ook regent het artille-
rievuur uit het even verderop gelegen Zalazje.
De inwoners en vluchtelingen verschuilen
zich in kelders terwijl de granaten boven de
grond hun verwoestende werking doen.
Naser vindt daarom dat het Servische dorpje
Zalazje met de grond gelijk gemaakt moet
worden. Hij leidt begin juni zelf de aanval. Om
zijn nek een sjerp van patronen en de *konin-
gin des doods*, de M-84, het zwaarste machi-
negeweer in de stad. Een paar dagen voor
het gevecht eet hij zich vol met walnoten en
drinkt bijenhoning om zijn potentie en kracht

te vergroten, de dag voor de strijd vast hij.
Hasan Nunhanovic zag hoe Naser de vijand
tegenwoord trad: "We waren doodsbang voor de
inslagen, niemand durfde de straat op. Toch
hoorde ik voetstappen. Ik zag Naser Oric
lopen met achter hem zo'n honderd soldaten.
Dwars door het granaatvuur rende hij de heu-
vels op. Een paar uur later was het stil."

In juni en juli 1992 worden de dorpjes Zalaz-
je, Obadi, Spat, Gostilj, Zagoni, Kunjerac,
Sase en Bjelovac overvallen door de mos-
lims. Niet alleen soldaten, ook vrouwen en
kinderen vinden de dood. De begraafplaat-
sen in de dorpjes getuigen nog steeds van
Nasers wraak.

Voor bezinning is geen tijd, want een nieuw
probleem dient zich aan: Srebrenica is ver-
stoken van contact met de buitenwereld. Met
de winter voor de deur slinken de voedsel-
voorraden zienderogen. Om toch aan voedsel
te komen, doen Naser en zijn troepen
opnieuw aanvallen op Servische dorpjes in
de omtrek. Hasan Nunhanovic: "De vluchte-

lingen gingen met duizenden achter Oric aan. De soldaten vochten en de burgers zochten eten tussen de smeulende puinhopen. Ik had honger, maar was niet moedig genoeg om mee te gaan. Toch zou ik iedereen vermoord hebben voor een kilo eten."

Respect kent Naser niet. Dat wordt duidelijk wanneer hij op 7 januari 1993, op een Servische religieuze feestdag, het dorpje Kravice platwalst.

De aanvallen van Oric en het leegroven van de dorpen gaan door tot half januari wanneer Nasers mannen voor het aan Servië grenzende Skelani staan. De moslims onder leiding van Oric zijn bloedorstiger dan ooit. In Belgrado weet men inmiddels van zijn rooftochten en wordt hij in de volksmond *het beest in dienst van het rijk van de wassende maan* genoemd. Wanneer Naser op 16 januari Skelani overmeestert en uitmoordt, heeft Belgrado er genoeg van. Tot dan toe was vanuit het moederland Servië officieel geen militaire hulp geboden aan de Bosnische Serviërs; die moesten zichzelf maar zien te redden. Maar wanneer Oric een aantal kogels afvuurt over de grensrivier richting Servië, valt het machti-

ge Joegoslavische Nationale Leger Bosnië binnen om de Drina-vallei te verlossen van de moslim-terreur. En Naser Oric' hoofd wordt geeist. Generaal Ratko Mladic zei het karwei enkele jaren later afmaken door in juli 1995 ruim 7000 moslim-mannen, van wie een groot deel onder Naser diende, in de bossen en dorpen rond Srebrenica te vermoorden.

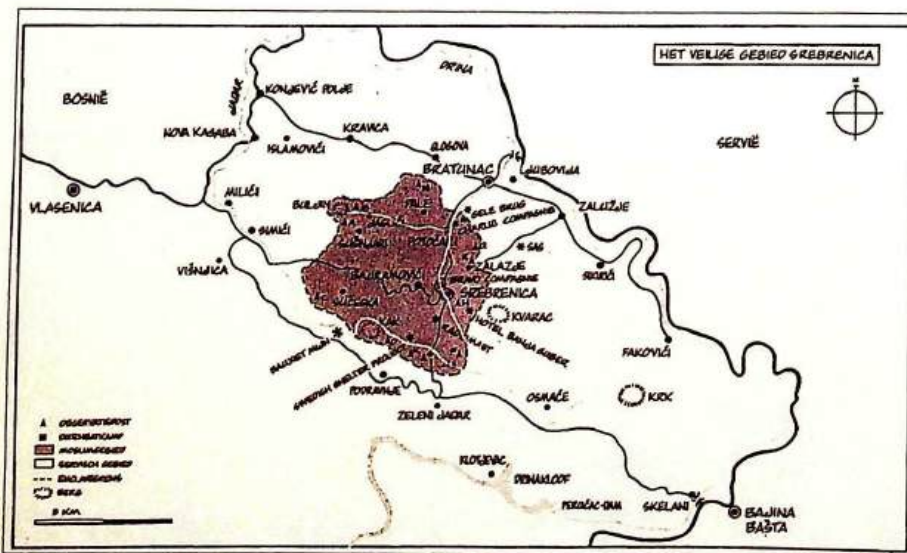
Oric zelf heeft begin 1993 geen benul van de in Servië ontstane woede. Hij waant zich veilig tussen de moslims. De vrouwen lachen naar hem, de oudjes op de hoek van de straat praten over zijn durf en de meisjes blozen wanneer hij naar ze kijkt. Zijn 'heldendaden' in de Servische dorpjes worden door hem zelf gefilmd met een Sony 21-inch camera. De banden stapelen zich op tot ruim tweehonderd stuks die, helaas voor Oric, na de val van Srebrenica in Servische handen vallen. De tapes zijn op dit moment deels in bezit van de plaatselijke SDS, de Servisch nationalistische partij, zodat die Oric terug kan pakken mocht de mogelijkheid zich voordoen. Een ander deel van het video-archief ging naar de Servische geheime dienst die dat aan eerdergenoemde aanklager Darko

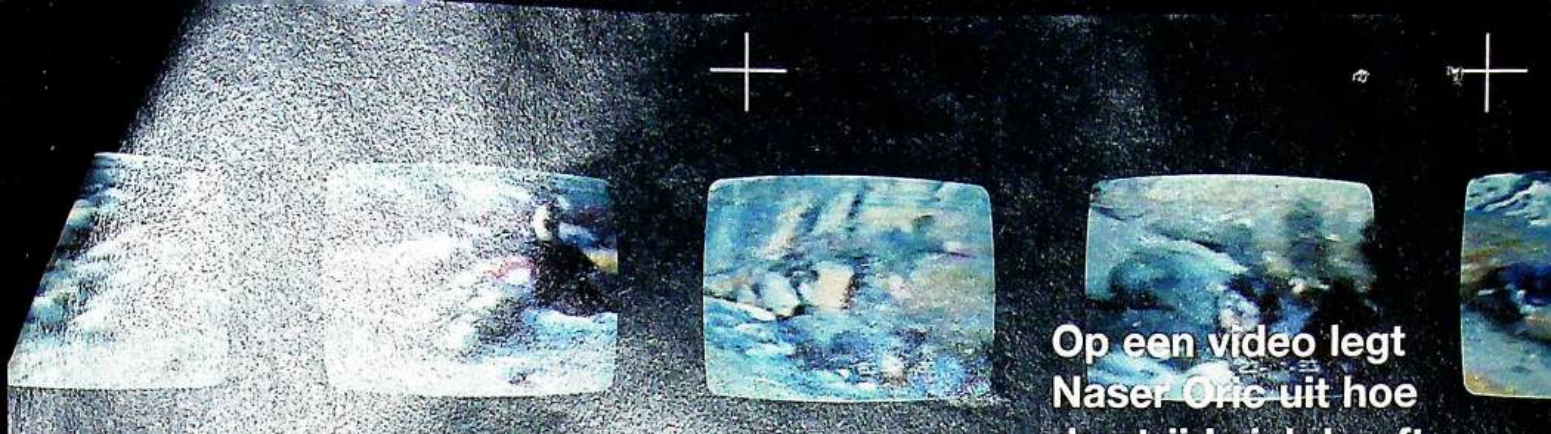
Trifunovic in bruikleen gaf. Trifunovic denkt met de banden genoeg belastend materiaal te hebben om Oric in het Haagse beklagdenbankje te krijgen. De videobanden liegen er niet om. Oric staat vaak prominent voor de camera, de ene keer schietend met een machinegeweer, de andere keer met een brandend dorp op de achtergrond. Oric voorziet de beelden zelf van commentaar. We zien een bruiloft waar, naast een dansende Naser Oric, ook VN-soldaten aanwezig zijn die een volle zaal toespreken en zeggen dat ze de moslims als hun vrienden beschouwen. Ook zijn er beelden van Oric temidden van volledig uitgeruste militairen toen Srebrenica reeds een *safe haven* was, en officieel gededemilitariseerd hoorde te zijn. Akelige hoogtenpunten in de reeks videobeelden zijn die waarop Naser Oric door een Servisch dorpje rijdt en uitlegt hoe de strijd zich heeft voltrokken, terwijl hij met zijn auto rokende zwartgeblakerde huizen en een wagen met gestolen voedsel passeert en in de berm een rij vermoorde mensen zichtbaar is.

Wanneer de Amerikaanse oorlogscorrespondent John Pomfret Naser Oric een jaar later interviewt, geeft de moslim-generaal een videopresentatie van zijn eigen oorlogsvoering. Pomfret kijkt met ontzetting naar de ontvoerde Serviërs. De Yasser Arafat van Bosnië, zoals Oric zich het liefst betitelt, blijkt geen haar beter dan zijn Servische rivalen. Maar Naser is trots en zegt: 'We hadden die nacht alleen *koude wapens* tot onze beschikking.' (Washington Post, 16 februari 1994)

Na de oorlog maakt het Bosnisch-Servische weekblad Javnost de balans op en schrijft dat Oric en zijn milities verantwoordelijk zijn voor 192 platgebrande dorpen, 2800 doden en 6000 gewonden.

Het Servische Nationale leger rukt in de eerste maanden van 1993 op en staat al spoedig op nog geen twintig kilometer van Srebrenica. 3500 Militairen omsingelen de

Op een video legt Naser Oric uit hoe de strijd zich heeft voltrokken, terwijl hij rokende zwartgeblakerde huizen en een wagen met gestolen voedsel passeert en in de berm een rij vermoorde mensen zichtbaar is

stad en sluiten die hermetisch af. De 60.000 moslims in de enclave maken zich zorgen omdat er geen munitie en voedsel meer zijn. Srebrenica is in een jungle veranderd, waar iedereen vecht om te overleven. Regels bestaan niet meer. Meerdere malen vraagt Naser het hoofdkwartier in Sarajevo om wapens te sturen, maar die zendingen komen niet, op enkele helikopterladingen en wat manschappen na. Bij de ingang van de Drina-vallei staat een UNHCR-konvooi met hulpgoederen voor de moslims vast. Het Servische leger laat de vrachtauto's niet door, tot ongenoegen van de Internationale IFOR-troepen. De Franse generaal Philippe Morillon toont zijn moed en baant zich op donderdagmiddag 11 maart een weg door de Servische blokkade richting Srebrenica. Daar wordt hij ontvangen door duizenden uitgehongerde en sterk vermagerde inwoners die zich aan hem vastklampen en hem beletten te vertrekken. Naser staat de vreemdeling argwanend te observeren. Dan klinken de legendarische woorden van een in het nauw gedreven VN-bevelhebber: 'U staat vanaf nu onder bescherming van de troepen van de Verenigde Naties.'

Met die uitspraak is de officiële rol van generaal Naser Oric voorbij. Niet de moslims, maar de VN zullen Srebrenica beschermen. Daarvoor moeten wel eerst de wapens ingeleverd worden, want Srebrenica en het gebied eromheen worden vanaf 16 april 1993 een gedemilitariseerde zone die bewaakt wordt door Canadese militairen. De moslimsoldaten overhandigen het bespottelijke aantal van 285 kalashnikovs aan de VN-troepen. Naser beweert met een stalen gezicht dat dit alle wapens zijn.

Nu Srebrenica een *safe haven* is, kunnen de moslims terugkeren van de verdedigingslinie. Het normale leven lijkt weer op gang te komen. De hele dag is het gezellig druk en iedereen is op straat, er wordt weer gedanst en geflirt. De grootste showbink van de stad

is Naser, die de mooiste meisjes, goedschiks of kwaadschiks, voor zich opoest. Wanneer hij de liefde bedrijft, houden drie van zijn bodyguards de wacht. In mei 1994 wordt de tiener Vehida Dedic door drie van Oric' lijfwachten herhaaldelijk verkracht. Wanneer ze naar beklag doet, lacht iedereen haar uit.

Nu Naser Oric zich niet meer op het slagveld kan bewijzen, probeert hij op een charismatische en extraverte manier de sympathie van de bevolking te winnen. Zijn volgelingen zijn idolaat van hem. Baby's worden naar Naser genoemd en jongeren kopiëren het kapsel van de generaal: kort haar met een omhoogstaande kuif. Oric bevestigt zijn status door zowel de worstelkampioenschappen als de paardenrace te winnen. Toch wordt hij even hard gevreesd als geprezen. Sommige inwoners zijn niet vergeten dat Oric en veel van zijn mannen voor de oorlog ordinaire criminelen waren. Hasan Nunhanovic: 'Oric stond voor de oorlog al bekend om zijn contrabande.' Met name Ibrahim Mustafic, die Oric vier jaar daarvoor nog uit de klauwen van de Belgradose politie redde, kan Nasers gedrag niet uitstaan: 'Alleen de wetten van een paar individuen gelden hier nog,' zegt hij in een interview. Oric legde in 1994 beslag op voedsel van hulporganisaties en verkocht dit tegen woekerprijzen aan de vluchtelingen. Terwijl er in de hele enclave geen liter benzine verkrijgbaar was -iedereen zat zonder elektriciteit en duizenden inwoners kleumden van de koubrandde in zijn appartement een kachel, had hij stroom voor zijn video-apparatuur en kon hij zorgeloos rondtoeren in zijn Mercedes.

Wanneer Dutchbat de Canadezen aflost, kijken de Nederlandse militairen hun ogen uit als ze Naser Oric zien. Ook al vinden ze hem een barbaar, stilletjes zijn ze jaloers op het gemak waarmee hij meisjes inpalmt. Al snel heeft Naser Oric door dat de Nederlanders hem nieuwe mogelijkheden bieden. 's Nachts sluipt hij met zijn mannen langs de observatieposten om opnieuw te plunderen en te

moorden in de Servische dorpjes. Soms overvallen ze de militairen van het nabijgelegen Servische leger en stelen hun wapens. Tot grote woede van Mladic die de Nederlanders hiervan de schuld geeft en aanvallen op de enclave inzet. De verantwoordelijke minister Joris Voorhoeve schreef in die periode aan de Tweede Kamer: 'Stelselmatige uitvallen van moslimstrijders hebben de spanning rond Srebrenica verhoogd.' Overdag voert Oric braaf overleg met zijn ondercommandanten. In het appartement waar de krijgsraad bijeenkomt, hangt Nasers portret aan de wand. Wanneer de rondborstige serveerster koffie en drank binnenbrengt, wordt ze begerig nagestaard, blijkt uit video-opnamen. Toch voelt Oric de aanwezigheid van de VN-militairen als een beperking van zijn vrijheid. Aan overste Karremans heeft hij een hekel, 'een lulletje' noemt hij hem, en tijdens elk gesprek voelt Naser dat hij sterker is dan de Nederlandse commandant. Uit verveling begint Naser hem te treiteren, Nederlandse soldaten worden herhaaldelijk geïntimideerd en ook andere moslimstrijders beginnen te provoceren. Overste Thom Karremans hierover: 'Het aantal keren dat grotere groepen

moslimstrijders gewapend rondlopen, neemt zienderogen toe. Met nieuwe handvuurwapens, mitrailleurs en lichte anti-tankwapens. Kortom, we worden gewoon belazerd.' Hoewel Oric weet dat de enclave zonder de VN ten dode is opgeschreven, draait hij de zaak om: 'De VN hebben de Serviërs gered van onze tegenaanval. Wij zijn klaar om alles terug te pakken.' In juni 1994 geeft Naser Oric een interview aan NRC-verslaggever Frank Westerman en zegt: 'Naser laat zijn volk nooit in de steek. Er is te veel bloed gevloeid om Srebrenica op te geven.'

Nog geen jaar later gaat Naser er vandoor met duizend van zijn beste mannen, zijn lijfwachten en een aantal ondercommandanten. Te voet bereiken ze het Bosnische Zepa vanwaar ze door de lucht worden vervoerd naar Tuzla.

Wanneer Naser Oric in april 1995 in Tuzla arriveert, doet hij alsof zijn neus bloedt. Uit niets blijkt dat hij zich zorgen maakt over de toestand in Srebrenica. Omwonenden zien hem samen met zijn hond zwemmen in het meer van Lukovac. Zelfs wanneer een paar maanden later duizenden vluchtelingen de stad bereiken, houdt hij er de levensstijl van een rijke playboy op na.

Hoe Oric ook zijn best doet het verleden te negeren, zijn daden achtervolgen hem al snel. Op 14 november 1995 meldt de Bosnische Internet-site Bosnet dat Oric gezocht wordt voor oorlogsmisdaden. In september 1996 stuit een Amerikaanse IFOR-gevechtspatrouille nabij Srebrenica op enkele moslims die vertellen dat ze op weg zijn naar Oric. De Amerikanen zoeken ogenblikkelijk contact met het tribunaal in Den Haag, maar Oric hoeft niet te worden gearresteerd.

In augustus 1998 wordt Naser Oric wel een keer aangehouden, niet vanwege zijn oorlogsmisdaden, maar vanwege zijn criminele activiteiten na de oorlog. Al lange tijd werd hij verdacht van illegale autohandel en bovendien zou hij grote velden marihuana verbouwen

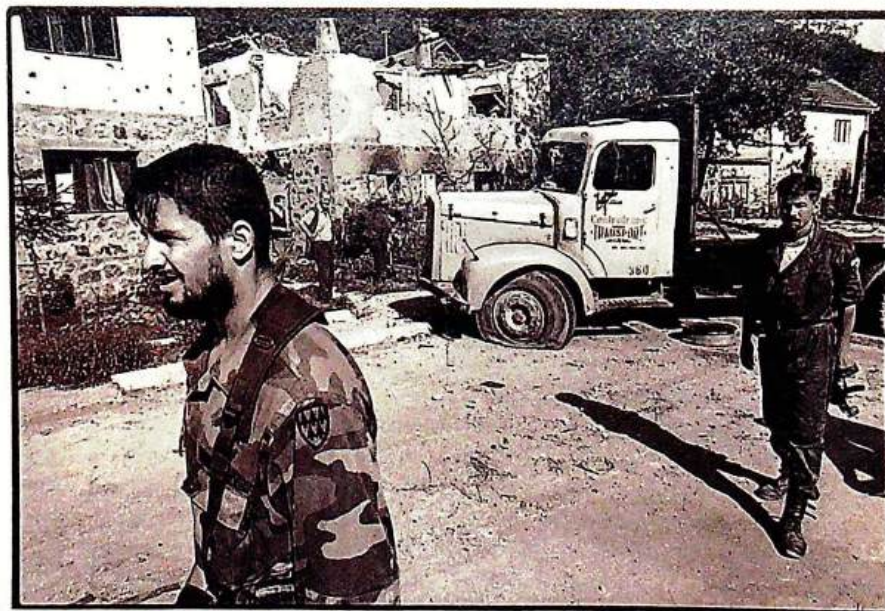
waarbij anti-tankmijnen als omheining dienen. Oric' organisatie houdt op een augustusdag een bijeenkomst in Mostar. De politie doet een inval en arresteert Oric. In zijn Wrangler jeep vinden de agenten een arsenaal aan wapens, waaronder een 9 mm Baretta, een Smith and Wesson, 'n Magnum revolver, diverse messen en patroonhouders. De jeep met vals nummerbord wordt in beslaggenomen. Gedwee en nonchalant laat Oric zich arresteren, maar in een mum van tijd is hij weer op vrije voeten. Iedereen weet dat Oric bescherming krijgt van hooggeplaatsten.

Eind 1998 herkennen oud-collega's van de geheime dienst uit Belgrado Naser Oric in Kosovo, waar hij vecht voor het UCK, het Kosovo Bevrijdingsleger. Een van de UCK'ers wordt gearresteerd en bevestigt Nasers aanwezigheid samen met nog vijftig oudgedienden uit Srebrenica.

Volgend jaar wordt Naser 33. Sinds kort bezit hij naast zijn trouwe pitbull een tijgertje, net als zijn Servische rivaal Arkan. Hij rijdt in een

donkergroene Cherokee-jeep en draagt dure merkklaren. Hij woont in een flat in een achterstandswijk van Tuzla, op de vierde verdieping, op nummer 14. Elke dag is hij te vinden in café-pizzeria Verona in Tuzla. 's Avonds gaat hij naar de fitnesszaal en na middernacht zoekt hij z'n vertier in het uitgaansleven van Lukovac, een dorpje vlakbij Tuzla. Hij schijnt eigenaar te zijn van een restaurant, motel en aannemersbedrijf, maar sommige mensen beweren dat deze bedrijven slechts als dekmantel dienen voor Oric' drugshandel en zijn activiteiten in de prostitutie.

Via via vragen we hem om een gesprek. Dat wijst hij meteen af, hij heeft geen zin om alles weer op te rakelen. Na een hernieuwde poging zegt hij toe een kop koffie met ons te willen drinken om te bewijzen dat hij niet bang is. Eenmaal in Tuzla is Oric onvindbaar, maar krijgen we in opdracht van hem, via een tussenpersoon een biografie van Oric in handen gedrukt. Oric' vriend zegt dat we afstand moeten bewaren, omdat hij heeft gezegd dat hij het niet op prijs stelt dat journalisten ach-

Augustus 1992, potaçari, bijna frontlijn.

Sinds kom berg
Oric
net als zijn
vische
Tegenwoordig is hi
elke dag te vinden
in café-pizzeria
Verona in Tuzla
's Avonds zit hij in
de fitnesszaal en na
middernacht gaat
hij uit

een oorlogsdocument uit Londen, gedateerd op juli 1996, duidt er op dat Meholjic niet zomaar wat zegt. In het bewuste document beweert de schrijver Tihomir Loza dat Izetbegovic Naser Oric reeds in mei 1993 polste over een ruil van Srebrenica tegen een buitenwijk van Sarajevo. Naser was tegen. Waarschijnlijk heeft Oric in september van datzelfde jaar vermoed wat de reden was van Izetbegovic' uitnodiging, namelijk om nogmaals aan te dringen op een deal. Srebrenica was een onbeduidend stipje midden in een groot Servisch gebied en van minder belang dan het einde van Sarajevo's beleg dat toen al jaren duurde en talloze slachtoffers eiste. Srebrenica was een obstakel, vanwege de VN-troepen die gegijzeld konden worden, om de Bosnische Serviërs rond Sarajevo aan te pakken en hen vervolgens te dwingen een vredesregeling te accepteren.

Waarom Naser Oric Srebrenica in april 1995 toch heeft verlaten en de verdediging van de stad overliet aan een krachteloos leger dat zich officieel niet mocht verdedigen, is niet bekend. Een goede of logische reden voor zijn vertrek heeft hij zelf nooit gegeven. De een zegt dat hij in Tuzla werd ontboden om zich te verantwoorden voor de wanorde in Srebrenica. De lezing van de Servische publicist Milivoje Ivanisevic wil dat Oric en zijn krijgers naar Sarajevo gingen om daar te gaan vechten in plaats van te lanterfantten in Srebrenica. Feit is dat Ratko Mladic Srebrenica na Oric' vertrek zonder slag of stoot innam.

En dat daarna meteen verkeer Sarajevo in en uit kon, omdat het Bosnische leger het Servische voorstadje Ilijas in handen kreeg. En na de oorlog vond er uitgerekend met dit Ilijas een uitwisseling plaats. De verdreven Serviërs uit Ilijas kwamen in Srebrenica terecht, de gevluchte moslims uit Srebrenica in Ilijas. De complottheorieën buitelen over elkaar heen: was er naast de miskleun van de VN ook nog een smerig spel binnen de Bosnische politiek gaande? Heeft de moslimpresident Izetbegovic Naser onder druk gezet? Heeft Oric, door niet terug te keren naar Srebrenica, de bescherming van Izetbegovic' tegen het oorlogstribunaal gekregen? Commandant Hakija Meholjic zegt hierover het volgende: "Naser weet veel. Toen ik hem vertelde dat hij misschien wel eens iets heeft gekregen om zijn mond te houden, gaf hij geen antwoord. Hij lachte alleen."

We lopen nog eens door de stad, op zoek naar een levensteken van Oric. Precies op de dag dat het populaire Bosnische magazine Dani een artikel brengt waarin Naser Oric in verband wordt gebracht met cocaïnehandel, parkeren we in Tuzla onze auto naast een donkergroene Cherokee-jeep, kenteken 11-M-006. Daarin zit Naser Oric, duidelijk herkenbaar aan zijn kortgeknipte stekels, Mudjahedin-snor en -baardje. Even is er oogcontact, twee donkere ogen blikken in onze richting. Dan spurt de jeep de parkeerplaats af en verdwijnt in de verkeerschaos van Tuzla ●

ter hem aanlopen. "It's just one snap with his fingers." De man grijnst.

Zo blijven de vragen omtrent Oric' vertrek onbeantwoord.

Frank Westerman, gehaat door Naser Oric vanwege diens boek, vraagt zich af of Oric verraden is door zijn eigen leiders. Hasan Nunhanovic formuleert het als volgt: "Waarom Oric Srebrenica verliet, is de belangrijkste vraag na die over wat er met de vermisten gebeurd is."

Al in 1993 gingen geruchten dat de Bosnische president Izetbegovic van de moslims geen heil meer zag in het behoud van de enclave Srebrenica. Op 22 juni 1998 publiceerde het onafhankelijke Bosnische magazine Dani een interview met commandant Hakija Meholjic die in Srebrenica onder Naser Oric diende. Hakija Meholjic: 'In september 1993 werden wij met helikopters, op gezag van president Izetbegovic, van Srebrenica naar Sarajevo gebracht. Oric wilde niet mee. Toen wij in het hotel Holyday Inn arriveerden, vroeg Izetbegovic ons meteen wat wij vonden van de ruil van Srebrenica voor een Servische buitenwijk van Sarajevo. Na een moment van stilte antwoordde ik: "Als dit een gedane zaak is, had u ons niet moeten uitnodigen." We hebben geweigerd.' Ook

De Servische aanklager Darko Trifunovic beweert tegenover ons dat hij een deel van het video-archief naar het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag heeft gestuurd.

Persofficier Paul Risley van het oorlogstribunaal reageert: "Ik ken helemaal geen Darko Trifunovic. Het oorlogstribunaal is wel op de hoogte van de verhalen die over Oric gaan. Naser Oric was een oorlogsgod, zijn soldaten waren geen professionele militairen, ze kwamen uit de underground. Naser Oric staat niet op de openbare lijst van gezochte oorlogscriminelen, maar er bestaat ook nog een geheime lijst. Hij kan op de geheime lijst staan, maar dat hoeft niet. Ik twijfel er niet aan dat onze mensen momenteel uitzoeken wat hij precies heeft gedaan.

Ik geloof zeker dat alle partijen schuldig zijn aan oorlogswandaden, maar toch vind ik het schandalig dat jullie je focussen op mensen als Naser Oric."

Dit is de laatste aflevering van de reeks 'Situaties van de Week' van de Haas. De aflevering is gewijd aan de oorlog in de Balkan. Maar de Haas is niet alleen een tijdschrift, het is ook een platform voor de makers van de Haas. Dit is de laatste aflevering van de reeks 'Situaties van de Week' van de Haas. De aflevering is gewijd aan de oorlog in de Balkan. Maar de Haas is niet alleen een tijdschrift, het is ook een platform voor de makers van de Haas.

Xhahir Derala en zijn vrienden zijn een groep Albanezen en Slaven die in de Macedoniërs, zien de oorlog niet aankomen. Alleen de Slaven tuimelen zij gebroeders van de harkruk in café Medion. Maar de oorlog begint, valt de eerste gemengde vriendschap tussen twee weken uit elkaar.

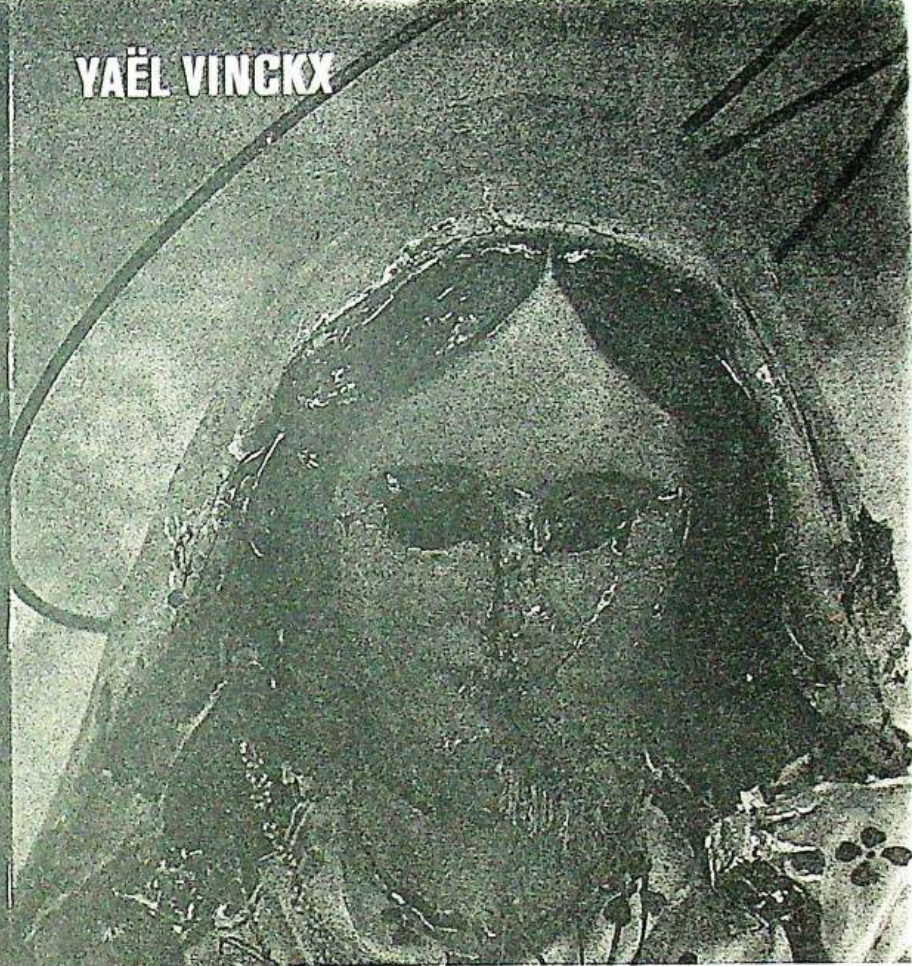
In JOEGOSLAVIE ACHTER DE SCHERMEN beschrijft Yaël Vinckx de oorlogen in het voormalige Joegoslavië van Tito: de aanloop, de strijd, de wederopbouw, de verzoening. Het blijft die verzoening meestal uit. Dit boek geeft inzicht in de verschillende fases van de strijd en beschrijft de invloed van geweld op het dagelijks leven.

Yaël Vinckx was tussen 1999 en 2003 correspondent voor onder meer NRC HANDELSBLAD in Joegoslavië. Eerder was ze co-auteur van het boek MENSENSMOKKEL.

PROMETHEUS
NRC HANDELSBLAD

YAËL VINCKX

Joegoslavië achter de schermen

AFSCHEID VAN DEN LAND

PROMETHEUS
NRC HANDELSBLAD

zijn eenheid. Sommige Bosnische agenten hadden al maanden geen loon ontvangen. 'Biedt een bareigenaar driehonderd mark aan voor informatie over een op handen zijnde inval, dan zegt zo'n agent geen nee.'

Toen ik naar Joegoslavië ging, hoopte ik het antwoord te vinden op de vraag hoe mensen die in vrede hebben geleefd, elkaar zo veel geweld kunnen aandoen. In Bosnië verwachtte ik antwoord te vinden op deze vraag. Tenslotte had Bosnië een multiculturele samenleving gekend en had het land de bloedigste oorlog op Joegoslavische bodem meegemaakt. Maar juist in Bosnië raakte ik het spoor bijster.

De oorlog was voorbij, maar haat was nog alom aanwezig en meer dan dat; hij werd met opzet levend gehouden. Haat was een industrie geworden, een booming business waarop politici hun carrière bouwden, waaraan ondernemingen geld verdienden, waaraan hulpverleners hun baan dankten en waaraan nabestaanden hun bestaansrecht ontleenden. Srebrenica was een schrijnend voorbeeld.

Mijn eerste bezoek aan Srebrenica was onheilspellend. Dat lag niet aan Srebrenica, waar de zon scheen en de vogels die dag zongen, dat lag aan mij. De avond ervoor had ik bij Duško's ouders de documentaire *A Cry from the Grave* gezien, over de massamoord op de inwoners van het stadje.

Nu reed ik door Bratunac, waar de Bosnisch-Servische generaal Ratko Mladić zijn commandocentrum had geleid, door Potocari, waar Dutchbat zijn kamp had opgeslagen, langs de batterijfabriek waar duizenden moslims waren samengedreven en afgevoerd, naar Srebrenica zelf, waar de burgers veilig hadden moeten zijn.

In Srebrenica herinnerde alles aan die dramatische dag, 11 juli 1995. De gevels zaten vol kogel- en granaatinslagen. De stad zelf was nog maar een schim van wat zij ooit was geweest. De heilzame bronnen waren langzaam aan het opdrogen, het hotel

was koud en verlaten, de schappen in de winkels waren leeg, de bewoners droegen sjofele trainingspakken en verstelde colberts.

Ik kwam er diverse keren, maar gezellig werd het nooit, want met de moslims was ook het vertier vertrokken. In Srebrenica gaven de mensen geen feesten en draaiden ze geen films meer. Tot ontsteltenis van het handjevol moslims dat in de loop der jaren terugkeerde, lieten de nieuwe inwoners hun varkens in de bermen scharrelen. 'De stad lijkt vandaag de dag wel een vuilnisbelt,' mopperden ze.

De burgemeester was een van hen. Hij was een parttime terugkeerder; door de week woonde hij in Srebrenica, in het weekeinde ging hij naar zijn familie in Tuzla. Het kiesstelsel maakte mogelijk dat vluchtelingen konden stemmen in de gemeenten waar zij voorheen hadden gewoond. In Srebrenica betekende dat dat de Serviërs de meerderheid van de bevolking vormden en de moslims de meerderheid in de gemeenteraad.

Het vriendelijke voorkomen van de burgemeester strooide menig bezoeker zand in de ogen; achter die vriendelijke glimlach en die vrolijke stropdas schuilde een onverzettelijke man. En niet zonder reden. De moslims hadden hem immers gekozen vanwege zijn harde opstelling en zijn weigering om compromissen te sluiten.

De nabestaanden van Srebrenica hadden zich verenigd in verschillende belangengroepen. Er waren onder meer de Vrouwen van Srebrenica en de Moeders van Srebrenica – maar achter de schermen waren het de mannen die aan de touwtjes trokken. 'Als we zaken willen doen met de Vrouwen van Srebrenica, krijgen we altijd drie mannen op bezoek,' klaagden medewerkers van de VN. Die mannen hadden hun hele carrière op het leed van deze vrouwen gebouwd.

Extremisten binnen de moslimgemeenschap manipuleerden de nabestaanden van de massamoord in Srebrenica. De vrouwen werden gebruikt om de moslims af te schilderen als enig slachtoffer in de oorlog, om de haat levend te houden, om concessies aan de Bosnische Serviërs af te wijzen, om het schuldgevoel van de wereld aan te wakkeren.

'Voor de vrouwen uit Srebrenica is het nooit genoeg,' zei een kennis die bij het Internationale Comité van Vermiste Personen (ICMP) werkte. 'Srebrenica is hun enige reden van bestaan geworden.' Zij kon het weten; zes jaar lang hadden ICMP-medewerkers geprobeerd de opgegraven lijken te identificeren. Dat was een hels karwei; in een poging om hun sporen uit te wissen had het Bosnisch-Servische leger de massagraven geopend en de lichamen met behulp van bulldozers naar andere graven gebracht. Zo waren de menselijke overblijfselen door elkaar gehusseld. 'De forensische puzzel van de eeuw' noemden de onderzoekers van het ICMP hun werk. In zes jaar tijd hadden ze slechts 146 lijken geïdentificeerd.

De vrieshal van het mortuarium in Tuzla was inmiddels overvol geraakt, er lagen 4400 zakken op 876 schappen. In de witte zakken zaten de resten van de doden, in de bruine zakken zaten hun bezittingen. In de vrieshal rook het naar ammoniak, dat langzaam uit de lijken lekte.

In 2002 boekte het ICMP onverwachts grote vooruitgang met de identificaties. Met behulp van een speciaal ontwikkelde DNA-test konden de onderzoekers voortaan sneller overledenen identificeren. Honderden lijken hadden niet langer een nummer, maar kregen een naam. De onderzoekers dachten zo het probleem te hebben opgelost; de nabestaanden kregen eindelijk het stoffelijk overschot om het te begraven in hun huidige woonplaats, Tuzla of Sarajevo.

Maar zo eenvoudig was dat niet, want de doden waren inmiddels een politiek instrument in de handen van islamitische hardliners geworden. En de vrouwen van Srebrenica waren een speelbal in hun handen. Veel moslims vreesden dat met het begraven van de lijken ook de kwestie-Srebrenica onder de grond zou worden gestopt. Dat mocht niet, zeiden ze, want de herinnering aan de massaslachting moest levend worden gehouden.

Op instigatie van de moslimextremisten kwamen de nabestaanden in opstand. Ze zeiden hun mannen en zonen alleen te willen begraven in Srebrenica, op een speciale gedenkplaats. Deze moest een monument voor heel Bosnië worden. De Ser-

viërs in Srebrenica steigerden. De controverserige groeiende. De vrouwen schroefden hun eisen verder op; eerst wilden ze alleen een begraafplaats in Srebrenica, later eisten ze tienduizend afzonderlijke gedenkstenen en uiteindelijk wilden ze de batterijfabriek in Potocari om er een museum vol verschrikkingen van te maken.

Hun doden ondertussen bleven al die tijd in de vrieshal van het mortuarium liggen. Op een gegeven moment was het mortuarium zo vol dat de onderzoekers nieuw opgegraven lijken moesten onderbrengen in de tunnels van een nabijgelegen zoutmijn, een nachtmerrie voor de families van deze overledenen. Het was pas in 2003 dat de moslims hun eerste doden in Potocari begroeven.

Ik besloot een van de belangenverenigingen, de Moeders van Srebrenica, op te zoeken. Wellicht konden zij mij uitleggen waarom ze hun dierbaren tot een politiek instrument hadden gemaakt. Op een doordeweekse dag belandde ik in een flat in Vogošća, een dorpje even buiten de hoofdstad.

Het was warm en druk in de flat; zes vrouwen zaten in een kleine kamer rond de kachel. Sommigen waren gekleed in een broek en een kleurig colbert, anderen droegen een jas die hun lichaam verborg en een sjaal die hun oren bedekte.

De vrouwen wilden helemaal niet over politiek praten. Ze wilden alleen over de moord op hun mannen en zonen praten. Zineta Mujić schreeuwde het bijna uit; hoe de Serviërs haar zoon uit haar handen hadden getrokken, haar zoon, die zo prachtig kon zingen. Het duurde niet lang of alle vrouwen schreeuwden en huilden door elkaar heen. 'Ik begrijp niet waar ik de kracht vandaan haal om dit te vertellen,' snikte een van hen, haar armen naar het plafond opheffend.

Maar ze vertelde het keer op keer, al zeven jaren lang.

Begrijp mij goed; aan het verdriet van de nabestaanden van Srebrenica wil ik niets afdoen. Aan de spontaniteit van hun tranen wel. Of waren de collectieve tranen wellicht deels groeps-hysterie, zoals een aantal hulpverleners in Sarajevo zei? Ook die factor speelde mee. De nabestaanden stonden bloot aan een zeer sterke groepscontrole. Toen een weduwe verliefd werd op een

andere man, was ze niet langer welkom bij de belangenverenigingen. Want weduwe van Srebrenica ben je van beroep.

*

Hoe hadden de Joegoslaven elkaar zo veel geweld kunnen aandoen? Ik zocht en zocht op Bosnië's dodenakkers, maar vond het antwoord niet. Ik las vele boeken, van *Made in Yugoslavia*, een verhaal over een groep Servische en Kroatische jongeren die ineens in de oorlog terechtkomen, tot en met *Pisma za Slobu*, een verzameling brieven, gedichten en andere fanmail die Slobodan Milošević ontving in zijn cel in Scheveningen.

Ik hield vele interviews: met conservatieven en progressieven, met nationalist en kosmopolieten, met radicalen en gematigden, met kleingeestige en ruimhartige mensen. Maar ik kreeg nog steeds geen antwoord.

Ik kende de redenen. Natuurlijk. Ze waren me keer op keer verteld. Historici wezen op de rol van de geschiedenis. Joegoslavië is begraven onder zijn eigen geschiedenis, zeiden ze, die een aaneenschakeling is van moorden, verkrachtingen, plunderingen, volksverhuizingen en etnische rivaliteit. Joegoslavië was ook het slachtoffer geworden van de Turkse overheersing, meenden ze. Terwijl de Verlichting licht bracht in Europa, bleef de Balkan in het duister gehuld.

Joegoslavië had ook het onderspit gedolven tegen de grote mogendheden, wisten ze. Die hadden in hun arrogantie grenzen getrokken op plekken waar deze nooit getrokken hadden mogen worden. Joegoslavië had ten slotte ook geleden onder Tito, die de spanningen met de mantel der liefde had bedekt, en onder de economische armoede die op zijn dood was gevolgd.

Nationalisten repten van heel andere beweegredenen. Zij spraken over de volksaard van de verschillende bevolkingsgroepen; zo hekelden ze de onbetrouwbaarheid van de Albanen en de Bosnische moslims, de arrogantie van de Kroaten of de wrede trots van de Serviërs – al naargelang de afkomst van de spreker.

BOSNIË

TERUG NAAR SREBRENICA

Met overgave onderzoeken we 'onze' schuld, maar waar blijven de vragen wat er werkelijk in Srebrenica gebeurde en wie vuile handen hebben?

Bosnisch-Servische troepen in Srebrenica. 'Sinds het voorjaar van 1995 was het mogelijk niet eens meer de bedoeling de enclave te beschermen'

Acht moslimfamilies uit de omgeving van Srebrenica in Oost-Bosnië namen afgelopen zaterdag een moedig besluit. Ze keerden terug naar hun huizen in het dorp Sucasca, twintig kilometer ten westen van de voormalige enclave, in door Bosnische Serviërs bestuurd gebied. Volgens de Bosnische krant *Oslobodjenje* is het voor het eerst sinds 1995 dat zich in de regio weer moslims vestigen.

Tegelijkertijd wordt tweeduizend kilometer verderop, in Den Haag, de politieke besluitvorming rond de Nederlandse vredesmissie in Srebrenica onder de loep genomen. De eerste oogst van de parlementaire commissie-Bakker ligt er niet om: ministeriële brieven die niet werden doorgezonden, haperende herinneringen aan cruciale ogenblikken, 'signalen' die niet werden opgevangen of tegengesteld werden geïnterpreteerd. Bij alle Hollandse introspectie blijft nog maar weinig spoor over voor de gebeurtenissen in Srebrenica zelf.

De heersende mening is dat mede door

ABE DE VRIES

Nederlands geblunder en onder de neus van Dutchbat de grootste massamoord in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog kon plaatsvinden en dat minstens zeventuizend moslims door de Bosnische Serviërs zijn geëxecuteerd.

In werkelijkheid is het duister wat zich in Oost-Bosnië heeft afgespeeld in die fatale zomer van 1995. Over een van de zwartste bladzijden in de Nederlandse krijgsgeschiedenis worden belangrijke vragen niet gesteld, laat staan beantwoord. Schattingen van het aantal vermiste moslims na de val van de enclave lopen bijvoorbeeld ver uiteen, van twaalfduizend tot circa 2500. De lijst van het Internationale Rode Kruis vermeldt 7200 namen, maar de betrouwbaarheid van die lijst stond al meteen ter discussie. Er kwamen dubbeltellingen op voor, en bij verdere controles blijken er niet-bestaande personen op te staan, evenals honderden moslimmilitairen die al vóór de val waren geïnterviewd. Bovendien bestaat het

sterke vermoeden dat de Bosnische regering informatie achterhoudt over enkele duizenden moslims die door hun familieleden als vermist zijn opgegeven, maar die in werkelijkheid 'Srebrenica' en de tocht naar het veilige Tuzla hebben overleefd.

'Deze personen zijn niet vermist, maar ze kunnen niet van de lijst worden gehaald omdat we hun namen niet hebben gekregen van de Bosnische autoriteiten,' zei een woordvoerder van het Rode Kruis in 1995 tegen de Duitse krant *Junge Welt*. Dat is nog steeds zo. Meer problemen met de lijst van vermisten kwamen aan het licht toen werd ontdekt dat bij de verkiezingen in Bosnië van 1996 meer dan drieduizend 'vermisten' een plaats hadden gekregen op de kieslijsten. Zolang de Bosnische regering geen openheid geeft – en minister van Buitenlandse Zaken Jozias van Aartsen er niet uitdrukkelijk om vraagt – weten we eenvoudig niet over hoeveel vermisten we moeten praten.

Dat de bevolking van Srebrenica een verschrikkelijk lot heeft getroffen, staat buiten

DE VAL VAN SREBRENICA

In juli 1995 viel Srebrenica en vluchten moslimtroepen, waarbij de bevolking werd achtergelaten

steek gelaten. Maar het waren vooral de Bosnische regering en hun eigen soldaten die niet thuis gaven. De harde kern van het Bosnische leger, inclusief generaal Matić Orić, had zich al enkele maanden voor de aanval uit de voeten gemaakt. Premier Kok stak Dutchbat vorige maand een hart ouder de riem toen hij stelde dat de val van de enclave het bataljon niet mag worden aangewreven.

Het vroegtijdige verdwijnen van Orić past in het destijds – en ook later – nauwelijks in Nederland gesignaleerde streven van zowel de strijdende partijen als de Verenigde Staten om de moslimenclaves Srebrenica, Zepa en Gorazde te ruilen tegen het Servische deel van Sarajevo. Al ver voor het Dayton-akkoord werd getekend (december 1995), dat een einde maakte aan de Bosnische oorlog, wilde de Bosnische regering deze Amerikaanse wens, na lang aarzelen, in.

De Bosnische minister van Buitenlandse Zaken Muhamed Sacirbey besprak de optie met de toenmalige minister van Defensie Joris Voorhoeve in mei 1995. Nadere uitleg van Voorhoeve over die gedachtewisseling zou interessant zijn. 'Het is fout gegaan omdat bondgenoten ons in de steek lieten,' zei hij vorige week voor de commissie-Bakker. Na het

Sporen van een gevecht of een oorlogsmisdaad?

gesprek met Sacirbey had hij echter lout kunnen ruiken.

De uitruil kwam iedereen goed uit. Ook de Verenigde Naties, die zich immers lelijk hadden verslikt in het onhoudbare concept van de 'veilige gebieden'. Deze safe havens bleken steeds vaker beveiligde uitvalsbases voor guerrilla-aanvallen van de moslims, en boden de Bosnische-Serviërs een excuus voor tegenmaatregelen. Met andere woorden: al sinds het voorjaar van 1995 was het mogelijk niet eens meer de bedoeling van de NAVO, Amerika en de Verenigde Naties om de enclave metterdaad te beschermen.

Het is bepaald niet zeker dat de regering in Den Haag wist van deze Realpolitik, waaraan Nederland zich wél gedwongen zag mee te werken, en die de blauwhelmen in een onmogelijke positie bracht. Vandaar dat luchtaanvallen van de NAVO uitbleven. Vandaar dat de Amerikaanse geheime diensten het bataljon niet waarschuwden toen uit afgeluisterde gesprekken bleek dat de Bosnische Serviërs een aanval voorbereidden. Vandaar wellicht ook dat even later de aandacht van de media werd gericht – onder andere met gemanipuleerde Amerikaanse satellietfoto's – op 'oorlogsmisdaden zonder precedent' van de Bosnische-Serviërs. Zonder dat beeld van Srebrenica was het niet gekomen tot de grootscheepse NAVO-bombardementen in het najaar van 1995 op Bosnisch-Servische doelen en was het Dayton-akkoord niet of veel later gesloten.

Vooraf dit onderscheidt Srebrenica van andere plaatsen op de Balkan waar ook grootschalige oorlogsmisdaden plaatsvonden en waar ook grote aantallen mensen moedwillig om het leven zijn gebracht. De Kroatische campagne in de Krajina, enkele weken na Srebrenica, heeft aan vele honderden Serviërs het leven gekost. Er was een massaslachting van Serviërs in Pakrac in West-Slavonië, er was er eentje in Dvor aan de grens met Bosnië. Beide tragedieën zijn uitgebreid gedocumenteerd door onderzoekers van het Tribunaal, maar tot heden heeft dat niet tot een aanklacht geleid. Het Kroatische optreden in mei en augustus 1995 ('Operatie Flits' en 'Operatie Storm') was dan ook georkestreerd door een militair uitzendbureau voor gepensioneerde generaal uit Amerika.

In plaats van een publiek debat te voeren over de militaire en diplomatieke feiten voor, tijdens en na de val staart Nederland zich blind op de borrel van Karremans en Mladic en het ongepaste feestje van de Dutchbat-gangers in Zagreb. Dutchbat heeft, achteraf gezien, natuurlijk fouten gemaakt en pijnlijke blunders begaan. Maar die missers vallen in het niet bij de gevolgen van beslissingen die – buiten verantwoordelijkheid en medeweten van Nederland – zijn genomen op het hoofdkwartier van de VN en het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken.

kijf. Vrouwen, kinderen en oude mannen werden per bus gedeporteerd naar moslimgebied, maar veel mannen in de weerbare leeftijd, al dan niet geüniformeerd, zijn in gevechten gesneuveld en in mijnevelden omgekomen. Een onbekend aantal is gevangen genomen en standrechtelijk geëxecuteerd – terwijl Nederlandse troepen zich in de nabijheid bevonden.

Ook hier fluctueren de cijfers. Vierduizend? Enkele honderden? Vlak na de val was het nog gangbaar om te spreken over 'achttien vermoorde moslims'. Het Joegoslavië-tribunaal houdt in de aanklachten vast aan 'duizenden'. Na vijf jaar onderzoek en intensieve opgravingen is het sluitende bewijs daarvoor evenwel niet gevonden. Het Tribunaal maakte vorige week bekend tot dusver meer dan 1800 lichamen te hebben geborgen. Een groot aantal, maar lang niet altijd is helder hoe en wanneer de slachtoffers om het leven zijn gekomen.

Drie jaar was de streek Podrinje, rond Srebrenica, toneel van guerrilla-acties en felle gevechten, waarbij ook meer dan honderd Servische dorpen in brand zijn gestoken en volgens een zelfstandige Bosnisch-Servische onderzoekscommissie 1200 Serviërs het leven lieten. De uitbraak van de moslims uit Srebrenica (tussen 10 en 12 juli 1995) was een militaire operatie die werd ondersteund met een offensief uit Tuzla. De Bosnische generaal Rasim Delic sprak van een groot succes voor het moslimleger. In het Bosnische parlement verklaarde Delic dat ondanks zware gevechten, mijnevelden, uitputting en algeheel paniek toch meer dan zesduizend troepen de Servische linies hadden doorbroken.

Enkele anonieme getuigen, die onlangs door het Tribunaal zijn gehoord (I., J. en K. in het proces tegen de Bosnisch-Servische generaal Krstic), zeggen massa-executies in een school, een pakhuis en op een veldje te hebben overleefd. Speciale eenheden van het Bosnisch-Servische leger zouden zo op verschillende plaatsen meer dan duizend moslims hebben neergemaaid. Maar zonder fysiek en technisch bewijs hebben deze getuigenissen weinig zeggingskracht. In 1996 zijn in soortgelijke verhalen tegenstrijdigheden aangetoond. Dat wil niet zeggen dat er geen executies waren, maar de aantallen slachtoffers die worden genoemd, lijken twijfelachtig.

Het Nederlandse schuldcomplex wordt onderhand bijna als vanzelfsprekend ervaren. Toch past op meer punten een vraagteken. De gedachte heerst dat de Bosnische Serviërs de enclave pas innamen toen bleek dat het 'laffe' Dutchbat niet bereid was tot gewapend verzet. De realiteit is dat een groot deel van het moslimleger zich al kort voor de aanval op 11 juli georganiseerd had teruggetrokken. Een deel van de bevolking van Srebrenica voelde zich door de blauwhelmen van Dutchbat in de

Srebrenica, het verzwegen rapport van een waarnemer.

Introductie voor T-Watch^[1]

Door Carlos Martins Branco^[2]

Ik zou graag mijn mening willen geven over de gebeurtenissen in Srebrenica. Ik stuur u een artikel dat ik enige tijd geleden geschreven heb, waarin ik een geheel andere visie geef dan in de westerse media, in het bijzonder CNN, wordt gegeven. Ik was het plaatsvervangend hoof Operaties van UNPF (VN vredesmacht, red) en mijn informatie is gebaseerd op ondervraging van VN militaire waarnemers die in die dagen aanwezig waren en sommige VN-rapporten die nooit openbaar zijn gemaakt. Mijn bron is niet Ruder & Finn Global Public Affairs, die mijn naam niet in hun database hebben staan. (Ruder & Finn is een publiciteitsbureau dat op hoog niveau werkte voor de Kroatische en Bosnische moslimseparatisten)

Ik ga niet in discussie over aantallen of vergelijkbare zaken, die interesseren me niet. Er is geen betrouwbare informatie en de cijfers zijn gebruikt en gemanipuleerd voor propaganda doeleinden, niet bedoeld om een serieus begrip te krijgen over het conflict in Joegoslavië.

Het artikel dat ik stuur is gebaseerd op werkelijke informatie en bevat mijn analyse over de gebeurtenissen. Het gehele verhaal vertellen zou veel omvangrijker zijn dan dit artikel, ik heb me daarom geconcentreerd om in een zo'n kort mogelijke tekst mijn weergave van wat er gebeurd is te vertellen. Ik hoop dat het bijdraagt aan een verdere opheldering over wat er werkelijk in Srebrenica is gebeurd, wat de achtergrond was, in het bijzonder de houding van de Bosnische moslims.

Ik geloof dat Srebrenica het gedragspatroon laat zien van de oorlogvoerende partijen: Aan de ene kant de Bosnische moslims die de Serviërs provoceren en hun uiterste best doen om de internationale gemeenschap te overtuigen om militair te interveniëren tegen de Serviërs om zo het conflict militair op te lossen; aan de andere kant het gebrek aan intelligentie van de Bosnisch Servische leiders, die de moslims de rechtvaardiging en argumenten gaven die ze zochten. Ik weet dat sommigen van jullie de inhoud van het artikel niet plezierig zullen vinden. Voor diegenen, sorry.

Carlos Martins Branco

***

Was Srebrenica een leugen?

Door Carlos Martins Branco

Het is nu twee jaar geleden dat de Moslimenclave Srebrenica in handen viel van het Servische leger in Bosnië. Er is veel over deze gebeurtenis geschreven. Desalniettemin is de berichtgeving voornamelijk beperkt gebleven tot algemene reportages en is er weinig geanalyseerd. De discussie over Srebrenica kan niet beperkt worden tot genocide en massagraven, omdat deze een bijna normaal verschijnsel waren in voormalig Joegoslavië. Bij een scherpe analyse van de gebeurtenissen dient men in ogenschouw te nemen wat de achtergronden van het conflict zijn en vervolgens te begrijpen wat de werkelijke omstandigheden waren die leidden tot de val van de enclave.

Het gebied rond Srebrenica is net als vrijwel geheel Oost-Bosnië ruw terrein en is moeilijk toegankelijk. Diepe valleien en dichte bebossing en ravijnen maken het voor gevechtsvoertuigen onmogelijk om door het gebied te trekken en dat geeft de verdedigende partij een groot voordeel. Gezien de middelen die beide kampen ter beschikking hadden en de geografische aard van het gebied lijkt het erop dat het Bosnische leger (ABiH) in staat zou moeten zijn het gebied te verdedigen. Maar dit gebeurde niet.

Gezien het militaire voordeel van de verdedigende partij (moslims) is erg moeilijk uit te leggen waarom er geen enkele militaire tegenstand was. De moslims zetten geen effectief verdedigingssysteem op en maakten zelfs geen gebruik van hun zware artillerie, onder controle van de VN-troepen, op een tijdstip dat zij alle redenen hadden dit wel te doen.

Het ontbreken van enige vorm van verzet van de zijde van de moslims staat in scherp contrast met de houding van het moslimleger tijdens eerdere omsingelingen, die iedere keer weer leidden tot gewelddadige aanvallen tegen Servische dorpen rondom de enclave en een groot aantal slachtoffers onder de Servische bevolking tot gevolg hadden. Maar in dit specifieke geval, met de overvloed aan aandacht van de media, zou de verdediging van de enclave met militaire middelen aantonen dat de veiligheidszones in werkelijkheid geen gedemilitariseerde gebieden waren, maar vergeven waren van zwaar bewapende militaire eenheden van de moslims. Verzet met militaire middelen zou het imago van de Bosnische moslims als slachtoffers in gevaar brengen. Dit imago was zorgvuldig geconstrueerd en de moslims achtten het van strategisch belang dat dit imago te handhaven.

Tijdens de gehele operatie was het duidelijk dat er sprake was van grote onenigheid tussen de leiders van de enclave. Vanuit militair oogpunt was er sprake van totale verwarring. Nasir Oric, de charismatische commandant van Srebrenica, was afwezig.^[3] De regering in Sarajevo gaf hem geen toestemming terug te keren naar de enclave en de leiding van de verdediging op zich te nemen. De militaire leiding kwam in handen van zijn luitenanten die een lange traditie van incompetentie hebben. De afwezigheid van het leiderschap van Oric verlamde de gehele verdediging. Tegenstrijdige bevelen maakten de situatie nog erger tijdens de belegering.

Ook het gedrag van de politieke leiders is interessant. De lokale leider van de SDP, Zlatko Dukic, legde tijdens een interview met waarnemers van de Europese Unie uit dat Srebrenica deel uitmaakte van een zakelijke transactie waaronder ook een logistieke ondersteuningsroute naar Sarajevo, via Vogosca (een voorstad van Sarajevo). Hij beweerde bovendien dat de val van de enclave onderdeel was van een georchestreerde campagne om het westen in diskrediet te brengen en de steun te verwerven van islamitische landen. Dat was voor Nasir Oric het argument om van zijn troepen weg te blijven. Deze these werd ook verdedigd door lokale aanhangers van de SDA (Partij van Democratische Actie van Alija Izetbegovic ^[4]). Ook onder de lokale bewoners van de enclave waren er veel geruchten over een koehandel.

Ook is het vreemd dat er geen militaire reactie kwam van het tweede korps van het moslimleger (buiten de enclave). Er werd niets gedaan om de militaire druk te verlichten. Algemeen bekend was dat het Drina Korps, een legeronderdeel van het (Bosnische) Servische leger, uitgeput was en slechts met hulp van andere eenheden in staat zou zijn Srebrenica aan te vallen. Ondanks dit feit stak Sarajevo geen vinger uit en werd niet geprobeerd een aanval te lanceren in een poging de Servische troepen te verdelen. Dat zou de kwetsbaarheid van de Bosnische Servische troepen hebben blootgelegd vanwege de grote troepenconcentraties rond Srebrenica. Een dergelijke aanval zou de druk op de enclave hebben verlicht.

Het is ook van belang om de meelijwekkende oproep van de leider van Opstina (provincie in het Servisch-Kroatisch), Osman Suljic, in ogenschouw te nemen. Op 9 juli 1995 zorgde zijn oproep er voor dat militaire waarnemers de wereld lieten weten dat de Serviërs

gebruik maakten van chemische wapens. Dezelfde man beschuldigde de media er later van dat zij valse informatie verspreidden over het verzet van de troepen in de enclave. Volgens Suljic, verzetten de moslimtroepen zich niet met zware Artillerie en zouden zij dat nooit doen. Tegelijkertijd bezwaarde hij zich over het feit tekort aan voedseltransporten en over de humanitaire situatie in het algemeen. Het is vreemd dat de VN nooit toestemming kregen om de voedselreserves van de moslims in Srebrenica te inspecteren. De nadruk die door de politieke leiders werd gelegd op de afwezigheid van een militaire reactie en daarnaast de afwezigheid van voedseldoen vermoeden dat er sprake was van officiële politiek.

[Opmerking EC: Wat Branco schrijft over chemische wapens is niet geheel duidelijk. In een discussie over zijn teksten op de T-Watch list, was Branco duidelijker. Hij stelde dat een van de cruciale vragen over Srebrenica was, "Waarom oefenden de leiders van de moslims in Srebrenica zo veel druk op ons uit om de leugen over Servische aanvallen met chemische wapens te verspreiden?" Voor zijn volledige lijst met cruciale vragen zie voetnoot [5]]

In de zomer van 1995 nam de publieke interesse voor de voortdurende oorlog af. Er was sprake van een substantiële afname van de druk van de publieke opinie (tegen de Serviërs) in de westerse democratieën. Een incident van dergelijke omvang zou echter voor nieuw materiaal zorgen. De media konden weer weken vooruit en het zou de publieke opinie opnieuw kunnen mobiliseren. Op die manier zou men twee vliegen in een klap kunnen slaan: men zou druk kunnen uitoefenen om te komen tot opheffing van het wapenembargo (hoewel de internationale ban op wapenleveranties aan de Bosnische moslimextremisten toch al op grote schaal werd geschonden) en dat het tegelijkertijd moeilijk zou worden voor de landen die deelnemen aan de VN-macht hun troepen terug te trekken (Een mogelijkheid die door leidende figuren van de VN zoals Akashi en Boutros-Boutros Ghali werd geopperd).

De moslims koesterden altijd de stille hoop dat het embargo tegen hen (officieel) zou worden opgeheven. Dat werd het belangrijkste doel van de moslimregering in Sarajevo en werd aangewakkerd door een stemming in de Amerikaanse Senaat en het Congres ten gunste van een dergelijke maatregel. Maar president Clinton trof het besluit met een veto, waardoor een tweederde meerderheid noodzakelijk werd. De val van de enclave zorgde voor de noodzakelijke impuls die nodig was voor de campagne. Na de val stemde de Senaat nog een keer over opheffing van de boycot en nu haalde men een tweederde meerderheid waarmee het veto van Clinton werd teniet gedaan. [6]

Het was duidelijk dat de enclave vroeg of laat in handen van de Serviërs zou vallen – het was onvermijdelijk. In kringen van de onderhandelaars (de VS, de VN en de Europese regeringen) bestond er een consensus dat het onmogelijk was om drie moslimenclaves [7] te handhaven en dat deze gebieden zouden moeten worden geruild voor gebieden in Centraal-Bosnië. Madeleine Albright stelde deze ruil talloze malen voor aan Izetbegovic, gebaseerd op voorstellen van de contactgroep.

Al in 1993, tijdens de eerste crisis over de enclave, stelde de president van de Republika Srpska, Dr. Radovan Karadzic, aan Izetbegovic voor om Srebrenica te ruilen voor Vogosca. Deze ruil zou inhouden dat de bevolking van beide gebieden in beide richtingen zou verhuizen. Daarom werden er ook geheime onderhandelingen gevoerd en wilde men het buiten de publiciteit houden. Dat impliceert dat de westerse landen de etnische separatie accepteerden en aanmoedigden.

De waarheid is dat zowel de Amerikaanse president als president Izetbegovic het er stilletjes over eens waren dat het geen zin had om te eisen dat de geïsoleerde enclaves zouden moeten worden gehandhaafd in een verdeeld Bosnië. In 1995 geloofde niemand meer in de onvermijdelijkheid van een etnische verdeling van het territorium. In de maand juni 1995, voor de militaire operaties in Srebrenica, stelde Alexander Vershbow,

speciaal medewerker van president Clinton dat 'Amerika de Bosniërs zou moeten aanmoedigen in termen te denken van gebieden met een grotere territoriale coherentie en compactheid'. Dat betekende dat men de enclaves diende op te geven. De aanval op Srebrenica, zonder de hulp van Belgrado, was compleet overbodig en was een van de meest significante voorbeelden van het politieke falen van het Servische leiderschap.

Intussen overdreven de westerse media de situatie door de enclaves om te toveren tot machtige iconen van de massamedia; een situatie die Izetbegovic snel benutte. CNN had dagelijkse uitzendingen met (vermeende) beelden van 'massagraven met duizenden lichamen', (schijnbaar) verkregen door spionagesatellieten. Ondanks de (schijnbaar) microscopische precisie van de lokalisering van deze 'graven', is zeker dat geen enkele ontdekking tot op heden dergelijke verdenkingen onderbouwt. Omdat er niet langer beperkingen zijn voor de NAVO-troepen zich door het gebied te bewegen, kunnen we alleen maar speculeren over de redenen waarom deze graven nog niet aan de wereld zijn getoond.

Als er een vooropgezet (Servisch) plan voor genocide had bestaan, dan zou men in plaats van slechts van een kant aan te vallen, van het zuiden naar het noorden - waardoor de mogelijkheid open bleef om via het noorden en het westen te ontsnappen - gekozen hebben voor een belegering en er op die manier voor te zorgen dat er niemand zou ontsnappen. De observatieposten van de VN ten noorden van de enclave zijn nooit lastig gevallen en bleven in gebruik na de beëindiging van de militaire activiteiten. Uiteraard zijn er massagraven gevonden in het gebied rondom Srebrenica, net als in de rest van ex-Joegoslavië waar is gevochten, maar er zijn geen redenen voor de campagne die werd opgezet, noch voor de aantallen die door CNN werden genoemd.

De massagraven zijn gevuld met een beperkt aantal lichamen van beide partijen, als gevolg van felle gevechten en niet als resultaat van een vooropgezet plan tot genocide, zoals gebeurde tijdens de Servische bevolking van de Krajina [8], tijdens de zomer van 1995. Het Kroatische leger vermoordde elke Serviër die er in dat gebied werd gevonden. Tijdens de val van de Krajina bleven de media oorverdovend stil terwijl de genocide een periode van drie maanden besloeg. De bedoeling van de operaties in Srebrenica was etnische zuivering maar geen genocide, in tegenstelling tot wat er in de Krajina gebeurde. Daar was geen sprake van militair verzet, maar het Kroatische leger maakte hele dorpen met de grond gelijk.

Hoewel het alom bekend was dat de enclaves verloren waren, wilde Sarajevo politiek voordeel uit de val van de enclaves halen. De ontvankelijkheid van de publieke opinie die door de media was gecreëerd maakte het makkelijker om het verhaal over genocide te slijten.

Maar nog belangrijker dan de theorie van genocide en de politieke isolatie van de Serviërs was het chanteren van de VN: ofwel de VN zou samen optrekken met de regering in Sarajevo (dat is wat er uiteindelijk zou gebeuren) of de VN zou in de ogen van het publiek volledig haar geloofwaardigheid kwijtraken. Dat zou dan vervolgens weer leiden tot steun voor Bosnië (en de moslimextremisten). Srebrenica was het keerpunt waarop westerse regeringen besloten de politiek van 'neutraliteit' te laten varen en over te gaan tot openlijke militaire actie gericht tegen een partij in het conflict (de Bosnische Serviërs). Het was het keerpunt waarop het westen besloot de 'Servische beestachtigheid' te keren. Sarajevo (de zogenaamde regering van de moslimextremisten) was zich bewust van het feit dat het niet over de militaire middelen beschikte om de Bosnische Serviërs te verslaan. Het was noodzakelijk om de omstandigheden te creëren die het mogelijk maakten dat de internationale gemeenschap (het westen) dit voor hen zou opknappen. Srebrenica speelde een vitale tol in dit proces.

Srebrenica was een van de pogingen van de Servische leiders om de incompetentie van de VN aan te tonen en te provoceren. Dat was een belangrijke strategische fout die hen duur

zou komen te staan. De partij die alles te winnen had bij het aantonen van de machteloosheid van de VN was het leiderschap in Sarajevo en niet die in Pale (hoofdstad van Republika Srpska). In 1995 was duidelijk dat de status quo alleen veranderd zou kunnen worden door een krachtige interventie die de militaire macht van de Serviërs zou breken. Srebrenica was een van de argumenten, het gevolg van de kortzichtigheid van de Bosnische Servische leiders.

De omsingelde moslimstrijdkrachten hadden de enclave met gemak kunnen verdedigen, als ze goed zouden zijn geleid. Het bleek wenselijk om de enclave op deze manier te laten vallen. Als de enclave toch gedoemd was om te vallen, dan maar op de gunstigste manier. Maar dat zou alleen een werkbare optie zijn als Sarajevo het politiek initiatief en de bewegingsvrijheid zou hebben gehad aan de onderhandelingstafel. De moedwillige val van de enclave mag dan lijken op een verschrikkelijke Machiavelliaanse machinatie, feit is dat Sarajevo veel te winnen had bij een dergelijke gebeurtenis. Srebrenica betekende een militaire overwinning voor de Serviërs, maar met ernstige politieke neveneffecten die uitmondten in hun definitieve nederlaag.

Er valt nog iets opmerkelijks te melden. Toen de observatieposten van de VN werden aangevallen en onmogelijk te handhaven bleken, trokken de VN-troepen zich terug. De barricades die door het moslimleger werden opgericht lieten geen troepen door. Deze VN-troepen werden niet behandeld als soldaten die van het front wegluchten, maar op een geheel andere wijze.

De moslims weigerden niet alleen zichzelf te verdedigen, zij dwongen anderen (Dutchbat) dat namens hun te doen. Tijdens een incident besliste de commandant van een Nederlands voertuig na gesprekken met ABiH (het leger van de Bosnische moslims) om door (hun) afzetting te rijden. (De Nederlandse posities lagen voor die van de moslims – dus tussen de posities van de moslims en de aanvallende Serviërs in) Een moslimsoldaat gooide een handgranaat en de Nederlander werd dodelijk geraakt. De enige soldaat van de VN die tijdens het offensief van Srebrenica sneuvelde, werd gedood door de moslims.

Bron: <http://emperors-clothes.com/sreb/branco-1.htm>

[joegoslavië]

[1] Om de tekst te lezen zoals die verscheen in 1998 op T-Watch - het artikel is van 1997 - zie <http://tinyurl.com/cdf6m> [terug]

[2] Carlos Martins Branco is afkomstig uit Portugal en was als docent verbonden aan de European University Institute, faculteit van Sociale en Politieke Wetenschappen in San Domenico di Fiesole, Italië. In het officiële tijdschrift van het Portugese ministerie van Defensie 'Nation and Defense' is een artikel van hem gepubliceerd, dat later verkort op de website van het ministerie is geplaatst. Zie: <http://tinyurl.com/cgmf3> [terug]

[3] Een verslaggever van de Toronto Star herinnert zich een avond die hij doorbracht met Nasir Oric. Oric schepte op over het vermoorden van Servische boeren die in de dorpen rondom Srebrenica leefden. Zie <http://emperors-clothes.com/analysis/oric.htm> [terug]

[4] Om het politieke karakter van Alija Izetbegovic en daarmee dat van de SDA te begrijpen, zie "Who was Izetbegovic? Moderate Democrat or Radical Islamist?" <http://emperors-clothes.com/gilwhite/alija1.htm> [terug]

[5] Op de T-Watch discussielijst stelt Carlos Martins Branco acht vragen over het officiële verhaal over de slachting in Srebrenica. Ze zijn geplaatst op <http://tinyurl.com/cgdwr>

De vragen:

A. Waarom was Nasir Oric niet Srebrenica om de enclave te verdedigen?

B. Waarom probeerden de lokale moslimleiders het idee aan UNMO te verkopen dat de enclave geen verdediging zou organiseren?

C. Waarom zetten zij ons onder druk om de leugen door te geven dat de Serviërs gebruik maakten van chemische wapens?

D. Waarom nam het ABiH geen enkel wapen uit de opslagplaatsen?

E. Waarom verdedigden zij zichzelf niet, in tegenstelling tot eerdere situaties, waarbij ze met een offensieve strategie de Servische dorpen rond Srebrenica aanvielen?

F. Waarom viel het BSA (Bosnische Servische leger) alleen vanuit een richting aan, van het noorden naar het zuiden, daarmee de mogelijkheid voor de moslims open latend om te vluchten?

G. Waarom stak het tweede korps van het ABiH geen vinger uit om hun moslimbroeders in Srebrenica te verdedigen?

H. Een laatste vraag. Stel dat de spionagefoto's van CNN accuraat zijn. Stel dat ze inderdaad zijn genomen in deze regio. Waarom is dan de exacte locatie tot nu toe niet vrijgegeven? Voor de ondertekening van de akkoorden van Dayton was er een excuus vanwege de beperkte bewegingsvrijheid (restriction of movement - ROM), maar ROM kwaliteits van de massagraven die tot nu toe zijn ontdekt ondersteunen mijn 'theorie' dat er massagraven rond Srebrenica liggen op plaatsen waar is gevochten, maar dat wil nog niet zeggen dat er genocide heeft plaatsgevonden. Sommige massagraven zijn normaal gezien de omstandigheden (als onderdeel van het opruimen van een slagveld) Ondanks de beweerde microscopische precisie van de lokalisering van de graven, is het zeker dat tot op de dag van vandaag er niet een is ontdekt. We kunnen alleen maar gissen naar de redenen waarom ze nog niet aan de wereld zijn getoond. Is het redelijk om de stelling te verdedigen dat er 8000 lichamen worden vermist als na twee jaar onderzoek slechts 400 lichamen zijn geïdentificeerd? Waar zijn de ander lichamen? De originele tekst is te lezen op: <http://tinyurl.com/cgdwr> [terug]

[6] Carlos Martins Branco refereert aan een resolutie in de Senaat (ingediend door de senatoren Dole en Lieberman) die oproept tot een *officieel* einde van het wapenembargo tegen de moslimextremisten van Alija Izetbegovic. We zeggen 'officieel' omdat de regeringen Clinton en Bush beiden het embargo hebben geschonden en in het geheim wapens hebben geleverd aan de moslimextremisten in Bosnië. Zoals twee jaar geleden tijdens publicatie van een Nederlands regeringsrapport over Bosnië bleek, begon het Pentagon in plaats van het embargo na te leven met de coördinatie van Iranese en Saoedische import van zowel wapens als mujaheddien om op die manier de Bosnische moslims te helpen tijdens de regering Bush; dit ging onder Clinton gewoon door. Zie: <http://emperors-clothes.com/analysis/used.htm>

In 1994, een jaar voor de discussie over de wet Dole-Lieberman, onthulde een senaatscommissie dat de VS 'het groene licht had gegeven' voor illegale Iraanse wapenleveranties die naar Bosnië werden verscheept. (Dat is wat er in het openbaar werd toegegeven; in werkelijkheid was het slechts het topje van de ijsberg.)

[delen uit de Palm Beach Post]

De regering Clinton kwam 'gevaarlijk dicht' bij deelname aan een niet geautoriseerde geheime actie toen het in het geheim het groene licht aan Iran gaf om in 1994 wapens naar Bosnië te verscheppen, zo staat te lezen in een verslag van een senaatscommissie.

[...]

De groep, bekend onder de naam Senaat Select Comité over Inlichtingen, onderzocht de beslissing van de regering in april 1994 om een signaal aan Kroatië te geven dat de Verenigde Staten zich niet zouden verzetten tegen een aanvoerlijn van Iraanse wapens door Kroatië om op die manier de regering van de in het nauw gedreven Bosnische moslims te ondersteunen.

Op donderdag verklaarde de Select Subcomité over Iraanse Wapenleveranties van het huis van afgevaardigden dat het een brief van 26 pagina's zou sturen naar hoofdaanklager Janet Reno met details over 'potentieel criminele activiteiten' door vooraanstaande leden van de Amerikaanse regering tijdens de Iranese controverse. De aanklachten omvatten onder anderen meined, dwarsbomen van het Congres en samenzwering.

[...]

...Er waren nog andere incidenten...

Een van die incidenten vond plaats in september 1995. Amerikaans personeel, dat naar Kroatië was gestuurd om lange afstands-raketten met bestemming Bosnië te inspecteren, stelden toen vast dat de raketten niet waren voorzien van een chemische lading. Vervolgens stonden Amerikaanse functionarissen het transport naar Bosnië toe.

(Palm Beach Post, 8 november, vrijdag laatste editie, bladzijde 3)

[Einde van citaten uit Palm Beach Post]

Er werden geen aanklachten tegen Clinton ingediend. In plaats daarvan nam de demonisering van de Serviërs toe en werd de westerse publieke opinie voorbereid op een door de VS georganiseerde Kroatische invasie in mei 1995 van delen van de Servische Krajina, bekend als West-Slavonie. In augustus werd de gehele Krajina aangevallen en kort daarop begon de NAVO met massieve bombardementen op de Bosnische Serviërs. [terug]

[7] De drie enclaves waren Srebrenica, Zepa en Gorazde. [terug]

[8] Zie "The Media Suppressed the Truth about the Rebirth of Croatian Fascism," <http://www.emperors-clothes.com/analysis/toronto.htm> en drie artikelen in de NY Times over de wedergeboorte van het Kroatische fascisme," <http://emperors-clothes.com/archive/dynamited.htm> [terug]

TARGETS lezersbijeenkomst:

'SREBRENICA EN DE LEUGEN DIE REGEERT'

datum	woensdag 20 juli
aanvang	19.30 uur
plaats	Sloterkade 20 - Amsterdam
toegang	3.00 EURO

Zij zeiden: 'de Serviërs hebben 8000 moslimstrijders rond Srebrenica in koele bloede vermoord'!

Zij zeggen nu: 'de Serviërs hebben 8000 moslimstrijders in groepjes van zes in vrachtauto's 160 kilometer verder naar de bergen gedeporteerd en geëxecuteerd'!

Ze zeggen: 'Srebrenica was een veilige en ontwapende enclave, kansloos tegen de Servische horden'!

Ze zeggen niet dat Srebrenica een bewust gecreëerd militair steunpunt was van het moslimleger, uitgerust met de meest moderne Amerikaanse wapens!

Ze zeggen niet dat vanuit de enclave het moslimleger omvangrijke terreuracties tegen Servische dorpen heeft ondernomen en meer dan duizend Serviërs hebben omgebracht!

Ze maken geen melding van de verklaring van het Internationale Rode Kruis, enkele maanden na de val, dat rond de 4000 'vermist' moslimstrijders zich bij het Bosnische regeringsleger hebben gevoegd, maar dat hun namen niet van de lijst kunnen worden geschrapt omdat de Bosnische regering weigert mee te werken!

Er wordt geen antwoord gegeven op de vraag waarom er na 10 jaar zoeken maar 2000 lijken zijn gevonden?

Er wordt geen antwoord gegeven op de vraag hoe het kan dat een jaar na de val van Srebrenica meer dan 3000 'vermisten' op de kieslijst van de gemeenteraadsverkiezingen voorkwamen.

Srebrenica, zoveel leugens, zoveel bedrog en zoveel onbeantwoorde vragen, die ons blijven achtervolgen tot de waarheid boven tafel komt!

...een het
 ... van het
 ... ut voor
 ... entatie.
 ... kers wilden de
 ... ooral richten op
 ... die op de Balkan,
 ... in het debat ging het
 ... i weer om de affaire
 ... rebrenica.

10 NOV 2002

Maandag begint de
 parlementaire enquête.
 Wat ging er mis? Hoe
 gingen de onderzoekers te
 werk en hoe kwamen ze tot
 hun conclusies?
 Over de praktijk van
 wetenschap op bestelling:
 'Die zinnen moeten korter.
 Dan wordt het pregnanter.'

Bas Blokker

Op de wc bij Nevena Bajalica ligt een boekje. *Srebrenica, een 'veilig' gebied. Epiloog*. Op de achterkant staat: 'Deze editie is speciaal vervaardigd in opdracht van de Koninklijke Landmacht en is bestemd voor (voormalige) medewerkers van de KL'.

Het boekje bevat de essentie van het onderzoek dat het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) deed naar de val van de enclave Srebrenica, en is geschreven door Hans Blom, directeur van het NIOD. In de drie banden van het hoofdrapport gaan 3.124 pagina's aan deze epiloog vooraf. In totaal vijfenhalf jaar lang hebben negen onderzoekers, vijf geassocieerde onderzoekers, drie assistenten, twee voorlichters en twee 'eindverantwoordelijken' aan het rapport gewerkt in opdracht én op kosten van de regering. „Voor wetenschappers een unieke gelegenheid”, zegt Nevena Bajalica, een van de negen onderzoekers. „Onbegrensd budget, onbegrensd tijd.”

En nu ligt het boekje op de wc. De conclusies van Blom zijn de hare niet. Hij schrijft bijvoorbeeld dat de Bosnische moslims die de enclave ontvluchtten – „uiteraard onbedoeld” – de woede van de Serviërs hebben opgewekt. die

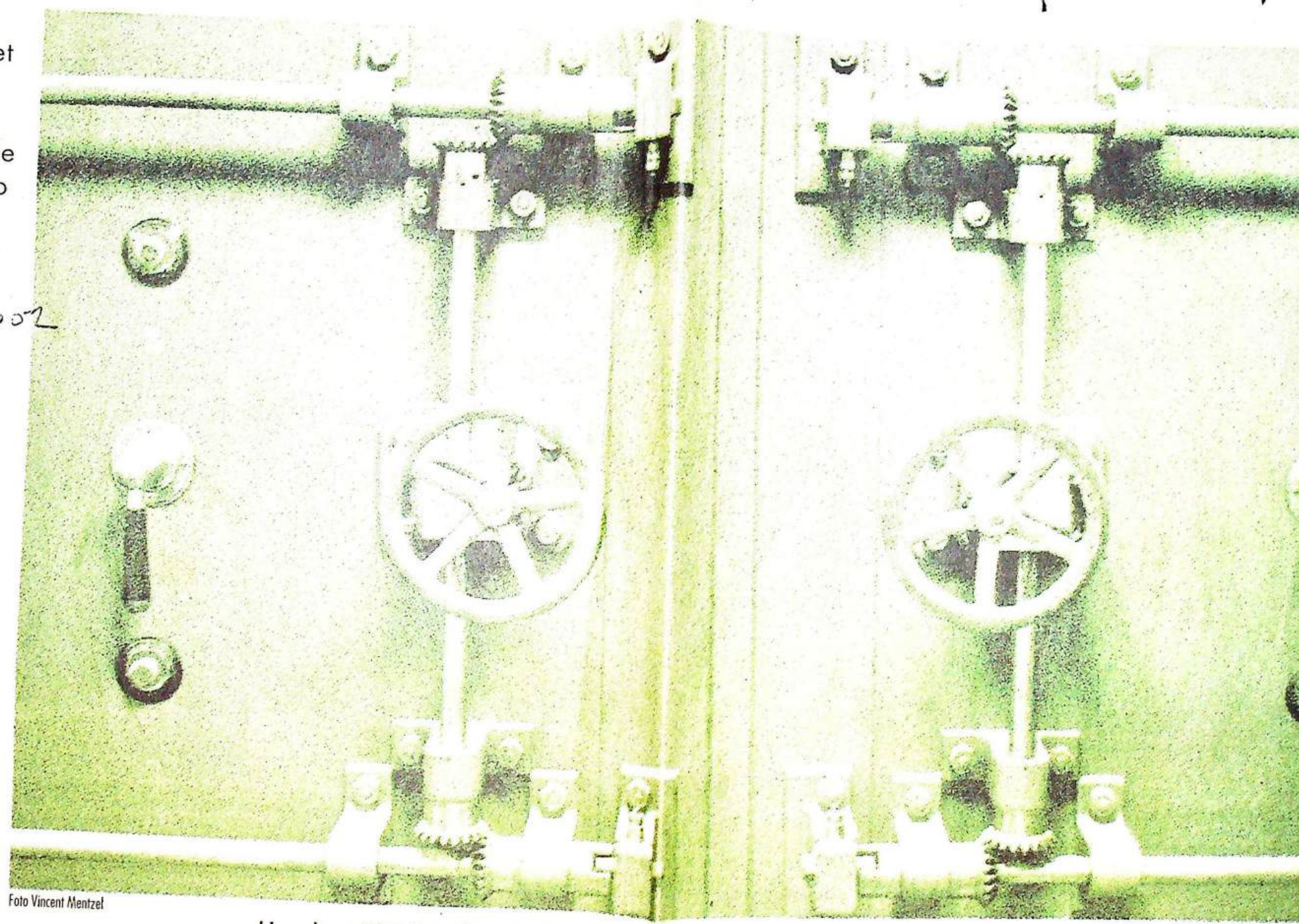

Foto Vincent Mentzel

Hoe het NIOD in het Srebrenica-onderzoek aan zijn conclusies kwam

KNIPPEN EN PLAKKEN

van Onderwijs: het RIOD krijgt carte blanche. Op de betrokken ministeries (Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken en Defensie) moeten ze wel even slikken, zegt Blom. „Controle houden op de informatiestroom is voor een ambtenaar de natuurlijke reflex.”

De enige restricties: het RIOD moet zich aan de wet houden en dus geen zaken publiceren

slachtoffers te bekijken, vragen de vrouwen: „Doe er dan ook een paar foto's tussen van lijken met afgesneden geslachtsdelen in hun mond.” Blom zit er volgens Frankfort met samengeknepen benen bij. Hij gaat bijna van zijn stokje, ziet Dick Schoonoord. „Het lijkt mis-

ting, SOTO, opgericht, een onderzoeksmanager aangesteld en één historicus aangewezen die het hoofd-boek zal schrijven. Allemaal zaken die in het Srebrenica-onderzoek zijn nagelaten.

Ondanks „de organisatorische chaos” is er onder de onderzoekers alom lof voor de vrijheid die de directeur hun laat. Blom: „Ik geloof niet in een hiërarchische omgeving voor de wetenschap. Wetenschappers moeten hun onderzoek in vrijheid kunnen doen, zonder dat iemand aan het eind zegt: ik heb gelijk, omdat ik de baas ben.” Alleen, voegt hij eraan toe: vrijheid veronderstelt een luwte waar wetenschappers in kunnen werken en die was hier niet.

De buitenwereld blijft namelijk steeds nieuw nieuws over Srebrenica brengen. De wetenschappers Norbert Both en Jan Willem Honig schrijven *Srebrenica, reconstructie van een oorlogsmisdaad*, dat door de Nederlandse uitgever wordt gepresenteerd als „het boek dat het NIOD-rapport overbodig maakt”. De onderzoekers hangen de poster in hun kamer. 'Onthullingen' – de onderzoekers zeggen het steeds met haakjes eromheen – maken de politici zenuwachtig: waarom duurt het onderzoek zo lang? Bij Barend en Van Dorp wordt geroepen dat die lui van het NIOD op staatskosten de oorlog zitten te vieren in plaats van die te beschrijven.

In 1998 gaan in de Tweede Kamer stemmen op voor een parlementaire enquête. Blom schrijft in *de Volkskrant* een scherp stuk: Parlement, rijd ons onderzoek niet in de wielen. De enquête gaat niet door, maar dat najaar belooft Blom zijn opdrachtgever het onderzoek te versnellen. Daartoe mogen in 1999 extra krachten worden aangetrokken. Nevena Bajalica komt erbij, een Servische die dan een jaar of acht in Nederland woont en die Paul Koedijk en Titia Frankfort lessen Servo-Kroatisch heeft gegeven (eerste zinnetje: 'Goedendag, ik ben niet van het Joegoslavië-tribunaal'). Twee ervaren onderzoekers komen er ook bij: Ceces Wiebes en Bob de Graaff, die samen een geruchtmakend boek over de Inlichtingendienst Buitenland schreven, *Villa Maarheeze*.

Twee keer wordt de einddatum nog verplaatst – van zomer 2001 naar november 2001, naar 10 april 2002 – de laatste keer tot grote woede van premier Kok. Maar de druk neemt wel toe en daarmee ook de spanning binnen het team. Die uit zich in verwijten tegen degenen die nog niet klaar zijn met hun stuk. „Knippen en plakken”, zegt Dick Schoonoord. Zo doet hij het zelf ook en hij is als eerste klaar. Paul Koedijk zegt: „Ik schrijf pas als ik het gevoel heb dat al mijn kernvragen afdoende zijn beantwoord.”

Eigen critici

Omdat ze met niemand van buiten mogen praten, worden ze hun eigen scherpste critici, zegt Bob de Graaff. Té scherp naar zijn mening. De discussie is eerlijk en openhartig en steeds inhoudelijk, zegt Albert Kersten, en volgens hem worden gaandeweg de meningsverschillen geringer. „Dat tekent hoe zorgvuldig het onderzoeksproces verloopt.” Een van de strijdpunten is de aard van de oorlog. Is het een Servische

„Daar distancier ik mij van.” Na de presentatie van het Srebrenica-onderzoek, op 10 april dit jaar, vielen alle medewerkers van het NIOD, in de grote zaal van het statige instituut aan de Amsterdamse Herengracht, het einde van een lange periode van grote spanning. Na twee keer uitstel is het rapport af op de afgesproken datum, de eerste publieke reacties zijn lovend en iedereen haalt opgelucht adem. „We hadden ons wel gerealiseerd dat de ontvangst van het rapport bepalend zou zijn voor de toekomst van het instituut”, zegt onderzoeker Paul Koedijk. „Het had ook kunnen mislukken”, zegt directeur Hans Blom. „En dat was niet alleen erg voor het instituut geweest.”

Blom is „eigenlijk heel tevreden met het titelblad”, zegt hij. „Dat al die namen erop staan.” Volgens hem „kan iedereen met de eindtekst leven, bij alle discussie en spanning. Niemand vond het noodzakelijk zich ervan te distancieren.” Blom noemt dat op het feestje voor alle NIOD-medewerkers „het Wonder van de Herengracht”. En dat wonder wil hij graag intact houden, reden waarom hij de onderzoekers op het hart drukt niet met de buitenwacht te praten over interne aangelegenheden en hem te waarschuwen als iemand daarnaar vraagt. „We hebben langs de afgrond gebalancerd”, zegt Blom zelf. „Sommigen dreigden te bezwijken.”

Op 28 augustus 1996 krijgt Hans Blom een briefje onder zijn neus geschoven: minister Ritzen, de toenmalige minister van Onderwijs en Wetenschappen, aan de telefoon. Blom, net benoemd tot directeur van wat dan nog het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie heet, zit juist voor het laatst in een stafvergadering bij zijn oude werkgever, de Universiteit van Amsterdam. „Schrik niet”, hoort hij Ritzen aan de andere kant van de lijn zeggen. „We zitten hier in de ministerraad te praten over een onderzoek naar Srebrenica en we willen jou vragen het te overwegen.”

Blom is zich ervan bewust dat hem wordt gevraagd om „wetenschappelijke bevindingen in een zeer politiek en emotioneel geladen omgeving”. Sinds de val van Srebrenica in juli 1995 en de massamoord op 7.500 Bosnische moslims daarna worstelt Nederland met de naweën. Het waren per slot van rekening Nederlandse militairen die daar onder de vlag van de Verenigde Naties toezicht hielden, toen het leger van de Bosnisch-Servische generaal Mladić de enclave veroverde. En het waren Nederlandse militairen van Dutchbat die verovering noch massamoord verhinderden.

Het NIOD, gespecialiseerd in onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog, heeft zelf de benodigde expertise niet in huis. Blom overlegt met bestuur en directie en samen wegen ze de kansen en de risico's af. „Laten we ons niet gebruiken door de politiek? Wat zijn de voorwaarden?”

Twee maanden lang onderhandelt de kersverse NIOD-directeur in Den Haag over de opdracht. Hij wil vrije toegang tot alle bronnen en de zekerheid dat wordt gepubliceerd wat de onderzoekers willen schrijven. De kosten mag Blom na afloop declareren bij het ministerie

van de landsbelang in gevaar kunnen brengen. Informatie over het koningshuis moet de goedkeuring wegdragen van de premier. Voor de geheime notulen van de ministerraad wordt een compromis gevonden. De notulen worden 'geobjectiveerd': namen van ministers worden weggekrast. Alleen Blom mag de originelen zien om ze te vergelijken met de geanonimiseerde versie die de onderzoekers krijgen. De betrokken ministeries vaardigen 'ambtelijke meelezers' af om te zien of het NIOD zich aan deze beperkingen houdt. Enkele meelezers keurt Blom af: zij zijn volgens hem als ambtenaren te zeer betrokken geweest bij het onderzoek. De ministeries sturen vervangers. Zij mochten, zegt Blom met een ondeugende twinkeling in zijn ogen, in de leeszaal aan de Herengracht lezen wat de onderzoekers schreven. Ze mochten niets mee naar huis nemen en niets kopiëren.

Albert Kersten, een van de onderzoekers, heeft eens een A4-tje van zo'n ambtelijke meelezer in handen gehad. Daar stonden niet alleen aantekeningen met betrekking tot de restricties op, zegt hij. Het is duidelijk dat deze ambtenaren hun superieuren op de hoogte houden van de bevindingen van de onderzoekers. „Voor alles waar de ambtelijke meelezers in de loop van het onderzoek mee kwamen is een oplossing gevonden”, voegt Blom daaraan toe. Hij wil niet zeggen waar ze dan mee kwamen. Een van de meelezers zegt dat bijvoorbeeld de naam van een CIA-medewerker is weggehaald. Maar een wezenlijke invloed kennen de NIOD-onderzoekers aan de meelezers niet toe. „Het waren aardige lui”, zegt onderzoeker Titia Frankfort. „Ze wezen je soms op een foutje: dat gebeurde niet in 1993 maar in 1994.”

Kapperskistje

In het najaar van 1996 trekt Blom drie historici aan voor het onderzoek: Albert Kersten, gespecialiseerd in de geschiedenis van de internationale betrekkingen, Paul Koedijk, met boeken over de Nederlandse persgeschiedenis op zijn naam, en Dick Schoonoord, oud-marinier en als kolonel werkzaam bij de Defensiestaf, tevens auteur van boeken over de militaire geschiedenis.

In het voorjaar van 1997 gaan vijf leden van het NIOD-team voor het eerst naar „het gebied”, zoals ze Oost-Bosnië noemen: de onderzoekers Kersten, Koedijk en Schoonoord, Titia Frankfort, dan nog assistent-onderzoeker, en

NIOD-onderzoeker Paul Koedijk (r) op reis in Bosnië, 1997. Foto Paul Koedijk

de antropoloog Ger Duijzings, Balkan-deskundige. Het ministerie van Defensie heeft daarop aangedrongen. „Ze wilden dat we met eigen ogen zouden zien wat voor knikkerpotje het daar was”, zegt Paul Koedijk.

Als de historici nog niet doorhadden dat ze in een bijzonder historisch onderzoek waren beland, dan merken ze het nu wel. Ze krijgen een helm, een kogelvrij vest en een camouflagepak. Met Peer Everts als gids, voormalig commandant van Dutchbat II, en begeleid door een kolonne van vijf Amerikaanse jeeps, rijden ze naar het nu Servische Srebrenica. „Ze waren als de dood dat ons iets zou overkomen”, zegt Dick Schoonoord.

Het is nog geen twee jaar na de val van de enclave. Op het fabrieksterrein van Potocari, de voormalige compound van Dutchbat, liggen nog sporen van de Nederlandse militairen. Er staan lege ordners in het kantoor van overste Karremans. In de bar staat een kapotte stereo, een kapperskistje en er liggen wat bataljonsblaadjes. De onderzoekers ontmoeten slachtoffers en nabestaanden. Paul Koedijk en Titia Frankfort worden meegenomen naar een klas met louter (halve) wezen. Nevena Bajalica zal op een later bezoek spreken met twee overlevenden van Servische massa-executies.

Langzaam maar zeker bouwen ze 'informatieposities' op, vinden ze mensen die hen ook elders introduceren. Ook in Servië, waar het wantrouwen zo mogelijk nog groter is dan in Bosnië. Volgens Dick Schoonoord heeft het in 1999 weinig gescheeld of „we hadden Mladić gehad”. Er was een vragenlijst van het NIOD

naar hem onderweg. „We were close”, zegt Cees Wiebes, een van de onderzoekers, plechtig. Een paar weken later beginnen NAVO-vliegtuigen Belgrado te bombarderen om een doorbraak te forceren in de Kosovo-crisis en vriezen de contacten met de Serviërs weer dicht.

„Voor het eerst in mijn leven had ik het gevoel dat ik op een plaats was waar het om leven en dood ging”, zegt teamlid Bob de Graaff. De weg van Srebrenica naar Konjević Polje: een half uur lang louter ruïnes. Daar staat de schuur waar Serviërs handgranaten naar binnen gooiden om hun gevangenen te doden. Daar is een blinde muur gepokt met de kogels van een massa-executie. En hoe je dan terugkomt in Nederland en de taxichauffeur begint over de barst in zijn ruit door een opspattend steentje.

„Academici zijn niet getraind voor dit soort onderzoek”, zegt Cees Wiebes. „Je krijgt veel voor je kiezen. Een week in Bosnië: interviews met getraumatiseerde mensen, films en foto's van lijken.” Dick Schoonoord kan inmiddels snij- en steekwonden van elkaar onderscheiden en van een lijk zeggen hoe oud het is.

„Wat je ziet, kun je niet negeren”, zegt Paul Koedijk. „Maar je moet ook je distantie bewaren.” Dat laatste vindt Hans Blom vooral. „Hij riep steeds maar vanachter zijn bureau: geen emoties”, zegt Titia Frankfort. Dat zegt hij met name tegen haar en Nevena Bajalica. Bloms afstandelijkheid ergert Bajalica, die er desintereseerd in ziet.

Frankfort en Bajalica maken een opzetje. Als Blom een afspraak heeft met een Servische patholoog-anatoom om beelden van Servische

beide partijen zich min of meer op gelijke wijze hebben gedragen? Volgens een van de onderzoekers is het op de teamvergadering soms net of je de Dutchbat-militairen hoort. „In Servië krijg je tenminste een goed hotel en hoef je niet op de grond te zitten bij een interview.”

Hoofdfout

In Amsterdam is de derde verdieping van het NIOD-gebouw ingrijpend verbouwd op last van de Binnenlandse Veiligheidsdienst, om er zeker van te zijn dat staatsgeheime informatie geheim blijft. De onderzoekers, wier anteceden-ten door de BVD zijn gescreend, krijgen een kamer met een verzwaarde deur, met een combinatieslot en een spionnetje. Er staan zes kluisen met sleutel- en cijferslot voor vertrouwelijke papieren, één voor de server van de computers, die alleen op elkaar zijn aangesloten en die geen open verbinding hebben met de buitenwereld, en één kluis voor kopiën van de computerbestanden. Er zijn ook gordijnen opgehangen, want stel dat iemand vanuit de huizen aan de overkant naar binnen kijkt.

In de vergaderzaal beneden wordt vier dagen achter elkaar de verguisde Dutchbat-commandant Karremans geïnterviewd. Dat geschiedt, volgens Albert Kersten, in goede harmonie. Karremans wordt in 2000 nogmaals geïnterviewd, door Paul Koedijk en Titia Frankfort, en nu geconfronteerd met spijkerharde vragen. Hij moet wel even slikken, volgens Koedijk, maar hij blijft zakelijk. Later zal Karremans zeggen dat de onderzoekers zijn „vrienden” zijn.

De groep, heeft Blom besloten, zal in stilte werken. Geen tussentijdse rapportages. Een medewerker van het NIOD die niks met het onderzoek te maken heeft vertelt hoe het toegaat als hij bij een assistent van het Srebrenica-team komt buurten: „Niet in de computer kijken! Niet in de computer kijken!”

Het is een snelkookpan, zegt Blom.

Het team werkt in betrekkelijke chaos. Er is wel een globale verdeling, maar iedereen helpt elkaar. Bij interviews geven ze elkaar vragen mee. Soms gaan verschillende onderzoekers naar dezelfde getuige om verschillende vragen te stellen. Er is geen dagelijkse leiding, ze vergaderen eens per week, dinsdagochtend van negen tot een, waar ze elkaars stukken bespreken.

„De hoofdfout die ik maakte”, zegt Hans Blom, „is dat ik dacht dat ik tegelijkertijd leiding kon geven aan dit onderzoek en aan het instituut dat een nieuwe richting moest inslaan.” Bij een ander onderzoek in opdracht van de regering, naar de opvang van slachtoffers na de Tweede Wereldoorlog, pakt het NIOD de zaken anders aan. Daarvoor wordt een aparte stich-

de partij zich min of meer op gelijke wijze hebben gedragen? Volgens een van de onderzoekers is het op de teamvergadering soms net of je de Dutchbat-militairen hoort. „In Servië krijg je tenminste een goed hotel en hoef je niet op de grond te zitten bij een interview.”

Ook Ger Duijzings hoort soms iets te nadrukkelijk „pro-Servische geluiden” in de vergadering. Bijvoorbeeld: in het onderzoek naar de massale moorden onder de uit Srebrenica vluchtende kolonne Bosnische moslims komt naar voren dat het Servische leger gifgas zou hebben gebruikt. Wat staat er uiteindelijk met veel omhaal in het rapport? Dat ook de moslims zich voorbereiden op het gebruik van chemische strijdmiddelen. „De toon is steeds: de Moslims deden het ook.”

In de losse structuur van het onderzoeksteam is er geen manier om dergelijke meningsverschillen te beslechten – niemand is de baas van het hele rapport. „Er was ook geen protocol voor de verwerking van kritiek”, zegt Titia Frankfort. „Als iemand tegen je zei: wat je daar schrijft is niet waar, dan was het aan jou om dat al dan niet te veranderen.”

Het resultaat is dat iedereen zich op zijn eigen deelonderwerp terugtrekt en dat in het rapport op verschillende plaatsen tegengestelde meningen en informatie voor waar worden gepresenteerd. Ger Duijzings: „Informatie uit bronnen die ik discutabel vond zie ik in deel I gebruikt door Bob de Graaff, als die in zijn betoog passen.” Titia Frankfort en Albert Kersten schrijven over verschillende aspecten van de voorbereiding van Dutchbat. De vlijmscherpe kritiek van Frankfort op de voorbereiding van de soldaten als *peacekeepers* wordt door Kersten in zijn hoofdstuk over de militaire voorbereiding erg vriendelijk samengevat als „dat de opleiding wat dit betrof hiaten vertoonde”.

„We wachtten eigenlijk op iemand die de vinger op zulke inconsistenties zou leggen”, zeggen Duijzings en Frankfort onafhankelijk van elkaar.

De laatste maanden komen ze er vrijwel niet meer aan toe elkaars stukken te lezen. Een 'kernteam' werkt van 's ochtends acht tot 's avonds elf op de derde verdieping. Rond etens-tijd wordt de pizzalijn gebeld. Degenen die te ver weg wonen slapen drie nachten per week in een hotel.

Vanuit de regering wordt aangedrongen op tussentijdse rapportage. Blom houdt dat vak-kundig af. De afspraak is dat de ministerraad twee dagen voor de officiële presentatie een mondelinge toelichting krijgt.

„Iedereen was er op voorbereid dat de buiten-wereld ons aan stukken zou scheuren”, zegt Nevena Bajalica. „In de vergaderingen maakten we elkaar gek.” Bob de Graaff ziet tot zijn ergenis hoe in de vergadering soms een uur wordt verdaan met speculaties over hoe de politiek zal reageren. (Uit een uitzending van Reporter, vorige week, bleek dat in diezelfde tijd in de ministerraad continu wordt gespeculeerd over de inhoud van het rapport.)

De NIOD-onderzoekers van het Srebrenica-rapport, vlnr: Hans Blom, Titia Frankfort, Paul Koedijk, Bob de Graaff, Albert Kersten, Cees Wiebes, Ger Duijzings, Peter Romijn en Nevena Bajalica. Foto Jorgen Krielen

Vervolg op pagina 24

Een ordinair misverstand tussen twee hoge militairen blijkt een belangrijke rol te hebben gespeeld bij de val van Srebrenica in 1995.

Door onze redacteur STEVEN DERIX

PARIS, 20 APRIL. Het zijn geen vrienden, generaal-majoor Cees Nicolai, voormalig chefstaf van de VN-vredesmacht UNPROFOR, en kolonel Thom Karremans, oud-commandant van Dutchbat, rollen die in 1995, bij de val van Srebrenica, tot wrijvingen leidden. Gisteren in Parijs, tijdens hun verhoor door een Franse onderzoekscommissie, wisselden ze geen woord.

Het drama van de val van de Bosnische moslim-enclave, is een puzzel van de werkelijkheid", zo

zei Karremans gisteren. De onderzoekscommissie, in het leven geroepen op aandringen van de Franse organisatie Mediciens sans Frontières, heeft tot nu toe nog niet veel bijgedragen aan de oplossing van de puzzel. Ook gisteren bleven belangrijke vragen - waarom bleven de luchtaanvallen ter verdediging van de enclave uit en wat was de rol van generaal Bernard Janvier, de Franse opperbevelhebber van de VN - onopgehelderd. Voor Karremans staat vast dat het lang zal duren voordat de puzzel compleet is: „minstens een generatie, zo niet meer”.

Een deel van de puzzelstukjes

heeft Karremans zes jaar na dato wel op zijn plaats. Eind mei, begin juni 1995, toen de Bosnische Serviërs de enclave steeds meer begonnen af te knijpen en het aan alles begon te ontbreken - brandstof, voedsel, en vooral manschappen die van de Serviërs niet mochten terugkeren van verlof - constateerde de commandant van Dutchbat III dat zijn bataljon niet meer operationeel inzetbaar was.

Feit is dat Karremans over de hopeloze situatie van Dutchbat en de burgerbevolking uitvoerig rapporteerde aan de leiding van UNPROFOR en aan "Den Haag". Vast staat ook, zei Karremans, dat

hij na het begin van de Servische aanval op 6 juli 1995 zijn superioriteiten in UNPROFOR diverse malen heeft gevraagd om de inzet van NAVO-vliegtuigen om de troepen van generaal Mladić te stoppen.

Dat de VN na het debacle van de luchtaanvallen van medio mei (de Bosnische Serviërs gijzelden toen honderden VN-militairen) besloot hadden de procedures voor het 'luchtwapen' alleen in te zetten als een „last resort", was de commandant van Dutchbat bekend. Maar, zo zei Karremans, soms breekt nood nou eenmaal wet. De vraag waarom de (zeer beperkte) luchtsteun pas kwam op 11 juli, toen de

Serviërs al in Srebrenica stonden, moesten de „hogere echelons" maar beantwoorden.

Generaal-majoor Nicolai behoorde tot die hogere echelons. Als chefstaf van UNPROFOR-commandant Rupert Smith in Sarajevo was hij in juli 1995 de hoogste Nederlandse militair in Bosnië. Het was generaal Nicolai in Sarajevo, en niet de fel gekritiseerde Franse opperbevelhebber generaal Janvier in Zagreb, die op 6 en 8 juli verzoeken tot luchtsteun van Karremans afwees, omdat ze „niet voldeden aan de richtlijnen" zoals de VN die had vastgelegd in de zogenoemde *post airstrike guidance*.

Bekend is dat Janvier aarzelde op de avond van 10 juli, toen Nederlandse pantservoertuigen die de Serviërs de weg versperden, werden beschoten en wél werd voldaan aan de richtlijnen. Bekend is ook dat noch Janvier, noch de richtlijnen, maar een ordinair misverstand tussen Nederlanders ervoor zorgde dat de luchtsteun ook de volgende dag urenlang uitbleef. Zes uur 's ochtends, 11 juli, gaf Karremans bunkeralarm: over een uur zouden veertig NAVO-toestellen massale luchtaanvallen (air strikes) uitvoeren op Servische doelen. Pas om tien uur merkte Karremans dat hij zich had vergist:

er kon alleen sprake zijn van beperkte *close air support* voor Dutchbat (bijvoorbeeld bommen op de Servische voertuigen), hetgeen een nieuwe aanvraag vergde. Hoe het misverstand heeft kunnen ontstaan, is nog steeds niet opgehelderd, zei Nicolai. Zelf heeft hij wel een theorie: Brantz, de commandant in Tuzla, en Karremans zijn op het verkeerde been gezet door de mededeling (waarschijnlijk van Nicolai zelf) op de avond van de tiende juli dat veertig NAVO-toestellen de volgende dag niet zoals gebruikelijk zouden circelen boven de Adriatische Zee, maar vanaf 06.00 uur boven Tuzla

zouden vliegen om de enclave veilig te kunnen reageren op een aanvraag van *close air support*. Brantz en Karremans interpreteerden de mededeling als een aankondiging van de massale airstrikes; daarvoor was geen nieuwe aanvraag nodig.

Karremans zelf leek na de zitting Nicolai's theorie te bevestigen. „Brantz vertelde mij", zei hij tegen journalisten, „dat er meer vliegtuigen zouden komen dan ik ooit gezien had. In ieder geval meer dan twee toestellen voor *close air support*." Een fout van Karremans? „Nee, Brantz en ik hadden dezelfde mening. Het is verkeerd gelopen in de hiërarchie lijn." Maar wie vertelde er dan dat er air strikes zouden komen? Karremans, geïrriteerd: „Dat moet je aan de VN vragen. Aan Nicolai."

Rode Kruis bevestigt slachting Srebrenica

Reuter, AFP

GENÈVE

Ten minste drieduizend Bosnische Moslims zijn vermoord, nadat de Bosnische Serviërs op 11 juli vorig jaar de Moslim-enclave Srebrenica hadden overrompeld. Dat heeft de directeur operatiën van het Internationaal Comité van het Rode Kruis (ICRC), Jean de Courten, woensdag in Genève verklaard.

Het is voor het eerst dat een neutrale organisatie als het Rode Kruis, die als uiterst terughoudend geldt, een uitspraak doet over de kwestie Srebrenica. „Het is mijn stellige overtuiging dat deze personen niet meer in leven zijn", aldus De Courten. Volgens de hoge functionaris worden nog eens vijfduizend Moslims uit Srebrenica vermist, die na de val van de door Nederlandse troepen beschermde enclave naar Moslim-gebied trachten te ontkomen, maar zij mogen niet allemaal dood worden verklaard.

De Courten, die afgelopen vrijdag in Pale de Bosnisch-Servische leider Karadzic ontmoette, zegde toe dat het ICRC alles in het werk zal stellen om opheldering te verschaffen over het lot van de vermisten. Het streeft daarbij naar samenwerking met de NAVO-vredesmacht IFOR. Op initiatief van het ICRC is een gezamenlijke commissie in oprichting, waarin vertegenwoordigers van alle partijen zitting hebben.

De Verenigde Naties zijn reeds tot de conclusie gekomen dat duizenden Moslims door de Bosnische Serviërs zijn geëxecuteerd. Een aantal graven is opgegraven, maar een systematisch onderzoek naar mogelijke massagraven is nog niet van de grond gekomen.

Het ICRC heeft na uitvoerig onderzoek een lijst samengesteld met de namen van drieduizend mannen in de weerbare leeftijd die na de val van Srebrenica door de Bosnische Serviërs werden gearresteerd, en van wie sindsdien niets meer is vernomen. De lijst is in oktober vorig jaar door het ICRC aan de Bosnisch-Servische autoriteiten overhandigd, maar een reactie is uitgebleven.

Srebrenica: de 'soap' na het fiasco

De commissie-Bakker maakt van 'Srebrenica' een klucht. Zie het geharrewar tussen Buitenlandse Zaken en Defensie. Gelukkig schept zij ook helderheid: Nederland moet erkennen dat niet de VN verantwoordelijk zijn voor de uitlevering van de moslims aan de Serviërs, maar wijzelf.

Commissie-Bakker

Mient Jan Faber

De hoorzittingen van de commissie Bakker ontwaarden de afgelopen week in een onvervalste 'soap': De aanleiding was een brief van de toenmalige minister van defensie, Relus ter Beek, gericht aan de secretaris-generaal van de VN, die door het ministerie van buitenlandse zaken werd achtergehouden en dus nooit New York bereikte.

Noch Ter Beek, noch diens collega van buitenlandse zaken, Peter Kooijmans, hadden er overigens ooit iets van gemerkt. Politiek gezien had de affaire dus nimmer enige betekenis gehad. Maar nu, zeven jaar later, bij de hoor-

zittingen van de commissie-Bakker, vlogen de vonken ervan af. Ambtenaren van de beide ministeries wezen beschuldigend de vinger naar elkaar en het kolderieke van de 'soap' was dat over en weer precies dezelfde argumenten werden gebruikt. Het ene ministerie verweet het andere dat het te voortvarend bezig was geweest met het aanbieden van troepen aan de VN voor de enclave Srebrenica en dat juist het andere (dan wel het ene) ministerie op de rem was gaan staan teneinde dat onheil zoveel mogelijk af te wenden.

Het gedrag van de commissie ten overstaan van deze klucht was eveneens fascinerend. Ze nam het uiterst serieus. De commissie liet de affaire steeds opnieuw spelen zodra er weer nieuwe getuigen van één van de beide ministeries kwamen opdagen. En langzaam maar zeker werd het me duidelijk. Een hoofddoel van de commissie-Bakker is te onderzoeken of het in 1993 nog mogelijk was geweest, dank zij handig politiek beleid, de drinkbeker van Srebrenica aan Nederland voorbij te laten gaan.

Relus ter Beek zei in zijn slotverklaring: „Als ik toen had geweten wat ik nu weet, namelijk hoe het afliep met Srebrenica, dan was ik er nooit aan begonnen." Maar, zo wierp de commissie tegen, hadden uw topadviseurs uit de krijgsmacht, de generaals Van der

Vlis en Couzu, u dan niet uitentreuren gewaarschuwd dat Srebrenica een wespennest was waar je nooit aan moest beginnen? En had Ter Beek zelf niet gezegd dat hij onder de indruk was van de argumenten van zijn generaals? Was het dus toch de schuld van Kooijmans, die zo nodig iets wilde doen tegen die natuurlijk door iedereen verwenste etnische zuiveringen? Of schoon een nuchter iemand kon weten dat daar niets tegen te doen viel op de Balkan. Wie het desalniettemin toch probeerde, zou er duur voor moeten betalen. Nederland had nooit naar Srebrenica behoren te gaan!

Dutchbat heeft het geweten en is overladen met verwijten toen het op een fiasco uitliep. Ten onrechte, riep de ene na de andere getuige tijdens de hoorzittingen. Een topambtenaar van defensie, J. de Winter, kon de commissie gelukkig vertellen dat het nu allemaal anders ging. Er zijn, zo zei hij, de laatste jaren vele verzoeken van de VN gekomen om mee te doen aan vredesoperaties in Afrika, maar het ministerie heeft ze allemaal afgewezen. Uit

veiligheidsoverwegingen; te riskant voor ons. Op een vraag van de commissie waarom al die afgewezen verzoeken niet aan de Tweede Kamer waren voorgelegd, antwoordde hij uit volle overtuiging: „Omdat wij wel wisten dat de Kamer het met ons eens zou zijn." Zeker, ook na Srebrenica doet Nederland nog mee aan vredesoperaties, maar alleen bij 'mooi weer'. Succes moet verzekerd zijn.

En over Srebrenica gesproken, een geluk bij een ongeluk was wel dat Dutchbat vrijwel ongeschonden de enclave wist te verlaten. Dat, zo wist De Winter, was niet aan de VN te danken, maar aan Nederland zelf. Volgens hem opereerden de VN zonder leiding in die dagen. Dus nam Den Haag zelf het heft in handen. Er werd een evacuatieplan voor Dutchbat opgesteld, keurig in het Nederlands, en via onze eigen VN-generaal Nicolai in Sarajevo doorgestuurd naar Srebrenica. In dat telegram werd met geen woord gerept over het lot van de duizenden vluchtelingen die hun toevlucht gezocht hadden op de basis van Dutchbat in Poto-

cari. Op Nederlands initiatief werd de halsoverkop van de basis af gestuurd. Bij de poort stonden de Serviërs klaar om hen in ontvangst te nemen en de vrouwen te scheiden van de mannen en jongens. Alle moslimmannen en -jongens zijn daarna afgeslacht.

Op één punt heeft de commissie-Bakker nu in ieder geval helderheid verschaft. Nederland kan zich niet meer achter de VN verschuilen. We kunnen niet langer zeggen dat de VN verantwoordelijk zijn voor de uitlevering van de moslims aan de Serviërs in de wetenschap dat zij een gewisse dood tegemoet gingen. Dat hebben we zelf op ons geweten. Het navrante is alleen dat het ons nog steeds niet schijnt te deren. Of zal oud-minister Voorhoeve, als hij volgende week voor de commissie-Bakker verschijnt, ons alsnog meedelen dat hij toch de verantwoordelijkheid voor het drama op zich neemt en het betreurt dat hij destijds, in 1995, niet is afgetreden?

Mient Jan Faber is algemeen secretaris van het IKV

Teveel witte plekken

3-6-2008

DE belangrijkste getuige die deze week door de commissie-Bakker werd gehoord, was oud-minister van Defensie Voorhoeve. Overtuigend kwam naar voren hoezeer hij zich heeft ingespannen om het beveiligen van de *safe area* Srebrenica tot een minder hachelijke onderneming te maken. Maar Voorhoeve's appèl op landen als Groot-Brittannië en Frankrijk om ook verantwoordelijkheid voor Srebrenica te nemen, vond geen gehoor. Zodoende voltrok de ondergang van de enclave zich tenslotte als een Griekse tragedie.

Op de grote lijnen van dat beeld valt weinig af te dingen. Maar het venijn zit in details die doorslaggevend waren voor het lot van de Moslims in Srebrenica. Daarom is het te betreuren dat de onderzoekscommissie onvoldoende systematisch heeft doorgevraagd.

Een van de onopgehelderde punten betreft het uitblijven van de gevraagde luchtsteun, enkele uren vóór de val van Srebrenica. Uit de getuigenis van luitenant-generaal Van Baal, destijds plaatsvervangend commandant van de landmacht, blijkt dat hij samen met de toenmalige stafchef generaal Van den Breemen op die elfde juli in Zagreb was om bij de VN voor luchtsteun te pleiten. Van Baal maakte de belangrijke opmerking dat er sinds eind mei - de gijzeling van blauwhelmen door Bosnische Serviërs - nieuwe restricties waren voor het geven van luchtsteun.

Voorhoeve maakte geen gewag van de missie van de generaals, noch van beperkingen op luchtsteun. Genoemde missie mislukte overigens doordat intussen Srebrenica was gevallen en de Nederlandse regering, in reactie op Servische dreigementen, juist had besloten verdere luchtacties te blokkeren. Ook de vraag of die dreigementen terecht serieus zijn genomen, en of die taxatie werd gedeeld door de NAVO-bondgenoten, is door de commissie niet gesteld.

Zo zijn er meer witte plekken. Nadat Voorhoeve op 12 juli vergeefs had getracht via telefonische instructies te verhinderen dat Dutchbat zou meewerken aan het scheiden van de door de Serviërs afgevoerde vluchtelingen, heeft hij daartoe verder niets meer ondernomen. Is hij daarin geremd, en zo ja door wie? Deze kwestie is van rechtstreeks belang voor het lot van de circa vijfduizend vluchtelingen die een dag later door Dutchbat van de *compound* in Potocari zijn weggestuurd, waarna de volwassen mannen van de overigen zijn gescheiden en vermoord.

Spijtig is ook dat Voorhoeve, die terecht sprak van een afgrijselijke ramp en van falend beleid, niet is gevraagd waarom hij indertijd geen politieke consequenties heeft getrokken. Dit klemt te meer, omdat officieus bekend is dat de minister dat wel heeft overwogen, maar door premier Kok en de eigen fractieleider Bolkestein van aftreden is weerhouden. Waarom? Was het debacle van Srebrenica in hun ogen geen politieke crisis waard?

De commissie-Bakker is deze week dichter bij de kern van de zaak gekomen. Maar als zij nu niet doorbijt, zal het resultaat zeer onbevredigend blijven.

Sagittarius

Van: "R Despotovic" <despot@tiscali.nl>
Aan: "Andy Wilcoxson" <andywilcoxson@comcast.net>; "Nico Varkevisser" <nico.v@slobodan-milosevic.org>; "Nico en Neeltje" <nico.s@slobodan-milosevic.org>
Verzonden: zaterdag 2 juli 2005 2:37
Onderwerp: Fw: Srebrenica Video Sparks Confusion

— Original Message —

From: Darkita

To: minja@vlada.ca; kumasi@wanadoo.es; Dragic@aol.com; antic.miroslav@gmail.com; milan.kasic@3web.net; despot@tiscali.nl; 1branka@tiscali.co.uk; r_rozoff@yahoo.com

Sent: Friday, July 01, 2005 8:40 AM

Subject: Srebrenica Video Sparks Confusion

http://www.tol.cz/look/TOL/article_tpl?lLanguage=1&lPublication=4&NrIssue=122&NrSection=3&NrArticle=14247

TRANSITIONS ONLINE: Serbia & Bosnia: **Massacre Video Sparks Confusion**

by Tim Judah

30 June 2005

A video showing the execution of Bosniaks from Srebrenica may have shaken Serbs, but it has also left many confused and embittered.

SREBRENICA, BELGRADE, BANJA LUKA | The prosecution in the trial of Slobodan Milosevic, the former Serbian and Yugoslav leader, played a videotape at his trial on 1 June, a tape shown later that evening. The tape apparently showed men from a Serbian paramilitary group called the Scorpions executing six young men from Srebrenica following the fall of the Bosniak (Bosnian Muslim) enclave in July 1995. The result has been a political storm that has yet to abate and that has left many Serbs angry and confused. When the tape was first shown, the prosecution at the Hague-based International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY) claimed that the Scorpions were under the control of the Serbian Interior Ministry. If this is proved to be the case, it will have enormous political and judicial significance. In effect, the prosecution claims to have found the "smoking gun" linking Serbia and its former leadership to the Srebrenica massacre, which the UN tribunal in an earlier case has already judged unequivocally to be genocide. As many as 8,000 Bosniak men and boys were killed in the aftermath of the fall of the enclave.

At first, Serbia's leadership rushed to denounce the crime seen on the video. Both Serbian Prime Minister Vojislav Kostunica and Serbian President Boris Tadic made trenchant statements and several former members of the Scorpions were arrested. However, as the recriminations began pouring in, there was no agreement as to what to do next.

If the video had been shown at almost any other time in the past few years, it would certainly have had less political significance than it does now. The problem for Serbia, however, is that the Scorpions affair exploded just weeks before the commemoration of the 10th anniversary of the massacre, which will be held at Potocari, just outside Srebrenica on 11 July. It will be a major political and media event with dignitaries from both the region and around the world attending.

Before the showing of the video, President Tadic had received an invitation to attend from the Bosnian presidency – but he had not yet replied and was presumably weighing up his options. In the wake of the media storm after the showing of the video, Tadic had little option but to confirm he was going. However, he now felt he needed political backing for his trip.

BELGRADE ON THE SPOT

Action then moved to the Serbian parliament. Here, even before the showing of the video, liberal deputies Zarko Korac and Natasa Micic had already introduced a motion inviting members of the assembly to condemn the massacre as genocide. They had done this in the wake of a public meeting on 17 May at the law school of Belgrade university in which extreme nationalist and right-wing groups had celebrated the "liberation" of Srebrenica (where before the war 73 percent of the population were Bosniaks) and had claimed either that no massacre had taken place or that the Bosniaks had inflated beyond recognition the numbers of those who died.

With the appearance of the video, the question of the resolution became urgent. There was no question, however, of acknowledging that genocide had taken place – especially while Serbia and Montenegro is still facing a potentially extremely damaging law suit taken out by Bosnia and Herzegovina at the International Court of Justice (ICJ), charging

the former with genocide. What frightens Serbia's leaders is not just the political cost to Serbia and the Serbs in general of losing this case, but the billions that Bosnia will demand in reparations if it wins. Nevertheless, Tadic's party wanted to pass a resolution in which the specific nature of the crime would be acknowledged. However, Kostunica's party felt unable to agree, not only for ideological reasons but also because it relies on votes from Milosevic's Serbian Party of Socialists and the extreme nationalist Serbian Radical Party in order to survive. Since the former was in power at the time of the Srebrenica massacre and the latter provided Milosevic with paramilitaries to fight in Bosnia, neither was prepared to support anything more than a vague and watered-down resolution condemning war crimes across the former Yugoslavia by all parties during the wars.

Negotiations on a resolution collapsed on 14 June. This was followed by a condemnation of what happened at Srebrenica by the Council of Ministers of Serbia and Montenegro – an extremely weak body that does not have the political clout of the republican governments. The failure to pass a resolution means that Tadic could face protests when he goes to Potocari. Indeed, the Mothers of Srebrenica group, which helps families of survivors, has called his visit a "planned provocation" and an attempt to "demonstrate that Srebrenica is part of the holy Serb land in whose name this genocide was committed." They then called on the families of Srebrenica victims to physically prevent Tadic "and every other unwanted guest" from attending the 11 July ceremony.

POWERFUL FORCES AT WORK

As the resolution battle was playing out in parliament in Belgrade, it became clear that there were powerful forces in Serbia determined to destroy either the credibility of the tape or the evidence it purported to show. There were several reasons for this. Firstly, the tape has significance for Bosnia's case against Serbia at the ICJ. Secondly, the link claimed by Hague prosecution team and Natasa Kandic, Serbia's leading human-rights activist who brought the video to light, is also extremely damaging for a number of individuals currently awaiting their trials in The Hague. They include Jovica Stanisic, the former head of Serbia's secret police.

Firstly, stories began to emerge in the press that the killings on the video had taken place before the main massacre and, secondly, that the Scorpions, who had operated under the command structure of the Yugoslav People's Army (JNA) in eastern Slavonia in Croatia in 1991, had then become part of the army of the short-lived, would-be breakaway Serbian state in Croatia, the Republic of Serbian Krajina (RSK). Finally, on 17 June, current Serbian Interior Minister Dragan Jovic insisted that the Scorpions had never been a reserve unit of the ministry. If that is proven true, it will significantly devalue the prosecution's case in The Hague.

Florence Hartmann, the spokeswoman for the Hague prosecution, hit back hard, though, saying that not only would the prosecution soon introduce evidence to prove the link, but adding that the Scorpions wore the uniform of the RSK army simply as a front. Everyone agrees that one of their main tasks was to guard supplies of oil produced in then Serbian-held eastern Slavonia, which was exported to Serbia. However, as the region had by that stage come under a UN mandate, Hartmann pointed out that the Scorpions could hardly operate openly in Serbian police uniforms.

The result of the uproar caused by the Scorpions video has been both conflicting and confusing. Before the video was shown, half of Serbs questioned said they did not believe that Serbs had committed war crimes during the wars of the 1990s. Since the video was shown, a new poll has found that one-third of the public believe it to be a fake. Another poll published in the Serbian daily *Blic* on 17 June showed that 37 percent of those asked said they did not believe that General Ratko Mladic, the wartime commander of Bosnian Serb forces, should be extradited to The Hague, where he faces genocide charges relating to Srebrenica. A slightly larger percentage of those polled thought that he should face trial in The Hague. However, of those, only 20 percent thought he should go because he was responsible for war crimes, while another 23 percent thought he should go only because that was the only way for Serbia to join the EU.

AMONG BOSNIAN SERBS

With the commemoration looming, the debate about Srebrenica shows no signs of abating. Indeed, Vesna Pesic, a well-known liberal politician, added fuel to the fire, suggesting that the day be a day of mourning in Serbia. Within Republika Srpska (RS), Bosnia's Serb-dominated entity, the debate has been somewhat different. Lord Paddy Ashdown, the international community's High Representative in Bosnia, has demanded that RS provide a list of names of all men who could have been involved in the massacre – something the authorities have been dragging their feet on, claiming it is an impossible task, since some papers were long ago seized by NATO-led troops in Bosnia and because the papers relating to any involvement by Serbia were in Belgrade.

Last year, under extreme pressure from Ashdown, the RS authorities finally acknowledged that a crime had taken place in Srebrenica and a list of 7,800 missing provided, tallied with that of the International Committee of the Red Cross. In the wake of that, RS President Dragan Cavic called the massacre "a black stain on the history of the Serb people." Now, however, he is calling for a mutual apology of Bosniaks, Serbs, and Croats in Bosnia. "When speaking about the crime in Srebrenica and an apology for it," he said recently, "many are making a comparison with the apology of [then] German chancellor Willy Brandt to the victims of Nazi Germany. Bosnia would need three Brandts to appear at the same time, since only then would these apologies have any sense. Outside this context, they would represent only politics."

For some Bosnian Serbs, Cavic's idea may seem farfetched, but it may also coincide with the feelings of many others who feel embittered that the world will pay homage to Srebrenica's Bosniak victims on 11 July, while Serb victims, they say, are forgotten. For example, in the Bosnian Serb village of Bibici, a few kilometers from Srebrenica, local bus driver Radivoje Bibic says that he believes 99 percent of local Serbs agree with him when he says that what happened to the Bosniaks in the wake of the fall of Srebrenica was entirely justified. "What they asked for, they got. They deserved it," he told ISN Security Watch.

In Srebrenica, Milos Milovanovic, the head of the local branch of Bosnian Serb war veterans association complains that Bosniaks "killed a lot of Serbs," during the war, but foreigners "only ever talk about Muslim victims." In nearby Kravica, a seven-meter high cross is being erected to commemorate the Serbs who died during the war from this region. The number is some 3,500, says Jovan Nikolic, who is a member of the committee for the memorial, but he admits that almost all of them were soldiers. Among them, however, are 49 people, mostly civilians, who died when the hungry Bosniaks of Srebrenica raided Kravica at dawn on the morning of Orthodox Christmas Day on 7 January 1993.

JUST A SPARK

Down the road from Kravica's cross is the factory hangar where up to 1,500 Bosniaks were executed after having been caught trying to escape from Srebrenica in 1995. The walls are still riddled with bullet holes. A local Serb, who is working on the cross and asked that his name not be used, says, "Kravica also had a lot of victims." Asked about the Bosniaks killed in 1995, he says, "It was not such a big thing. Something happened, but it was not as big as they say." In Bibici, Vukosava Bibic, an elderly cousin of bus driver Radivoje Bibic, whose son died as a soldier in the war, says of the neighbors, whom she disparagingly calls the "Turks," "It would have been better if they had killed all of us or we had killed all of them because we can't live together now, after the war." Her feelings are reciprocated. In Tuzla, where many Bosniaks from Srebrenica now live, Hajra Catic is the president of the Women of Srebrenica organization, which helps the families of the dead and missing. Noting that many refugee Serbs who have been living in Srebrenica have been leaving for Serbia she says, "I wish Serbia would burn." In the village of Bibici, Radivoje Bibic says that if it were not for the presence of international peacekeepers, "it would take just a spark for us to start all over again."

Tim Judah is the author of *The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia and Kosovo: War and Revenge*, both published by Yale University Press. This article originally appeared in *ISN Security Watch*. www.isn.ethz.ch

Toen op 11 juli 1995 Bosnisch-Servische troepen de enclave Srebrenica binnentrokken, probeerden zo'n 15 000 mannen in de weerbare leeftijd te voet moslimgebied te bereiken. Duizenden kwamen om het leven. **Trouw**-verslaggever Rutger van der Hoeven keert met overlevenden terug op deze helletocht.

Srebrenica

Rutger van der Hoeven

Zijn ademhaling versnelt, roerloos zit hij op de passagiersstoel als een Bosnisch-Servische politiemann om de auto loopt, net even buiten Srebrenica. Zes jaar geleden was Eniz Gabeljic (28), nu leraar op een middelbare school, hier voor het haast. Hij vluchtte toen halsoverkop voor het Bosnisch-Servische leger, verloor daarbij vele bekenden en familieleden. De politiemann heeft drie identiteitsbewijzen in zijn hand: twee Bosnische, met namen van moslims, en een Nederlandse. Hij is slechts geïnteresseerd in de afkoop-som van 10 Duitse mark om zijn inkomen te spekken, maar voor Gabeljic doemen de spookbeelden van een donkere cel, mishandeling of executieplaats al op.

De meeste Bosnische moslims ervaren het Servische deel van Bosnie als gewaarloos buiteland, voor oorlogsveteranen geldt dat dubbel. Desondanks ver-langen velen ernaar om terug te keren naar de plaatsen uit hun herinnering, of met eigen ogen het overgroeide punn van hun eigen huis te zien.

"Daar woonde de dummer. En daar de basist. Ze hebben het niet gehaald", zegt Gabeljic, die tegen de ruit geplakt zit als we door Srebrenica rijden. Hij speelt toen de enclave omsingeld was in een band, en trad af en toe op voor Dutchar. Steeds verwacht hij bekenden te zien, bij de beschadigde gebouwen, in de straten die hem surrealistisch leeg voor-komen.

Samen met de andere mannen die op-geloven zaten in de onclave trok hij op 11 juli 1995, toen het Bosnisch-Servi-sche leger Srebrenica binnentrok, naar een heuvel bij het dorp Jaglici. Zo'n 15 000 mannen verzamelden zich daar, terwijl vrouwen, kinderen, ouderen en zieken samendromden bij de Dutchar-basis in Potocari.

Veel van de mannen die zich bij Jaglici verzamelden, waren in 1992 en 1993 in Srebrenica aangekomen als vluchtelingen, anderen waren soldaat in het Bosnische leger. Vanaf 1993, toen de Verenigde Naties het omsingelde Srebrenica tot 'veilig haven' uitroepen, waren zij veroordeeld tot wachten. De soldaten moesten hun wapens indleveren bij de VN.

Drie weken voordat Srebrenica onder de voet werd gelopen, vertweden de commandanten van het moslimleger plotseling. Daarom heerste bij de man-nen rondom de heuvel bij Jaglici grote verwarring over het te volgen plan. Mannen met militaire ervaring hamer-den erop dat de stoet onmiddellijk moest vertrekken. Ze kregen de angstige en apathische massa niet mee.

"We wachtten tot de volgende ochtend", zegt Gabeljic. "Toen werden we ingedeeld in groepen van zo'n 1000 man, die na elkaar zouden vertrekken. Ik zat in de laatste, en we vertrokken pas aan het einde van de ochtend. Ik on-dersteunde mijn vader, die ziek was. Toen we op weg gingen, zagen we de Cemiks (de Serviers, red.) bewegingsloos op de heuvels boven ons staan. We dach-ten dat ze ons zouden laten gaan, want mensen zeiden dat ze een corridor had-den gemaakt om ons door te laten. Maar toen hoorde ik een langgerekte schreeuw van vele mannen, als de oor-logskreet van Indianen. Daarop barste de heil Jos. We stonden opeengepakt en de Cemiks schoten hun wapens op ons leeg. Ik rende de bossen in. Mijn vader bleef achter."

Hij vertoort zich als hij ziet hoe dicht hij die avond bij de weg was die hij en de andere vluchtelingen wilden over-

FOTO AP

Beeld uit de documentaire over Srebrenica 'A cry from the grave'.

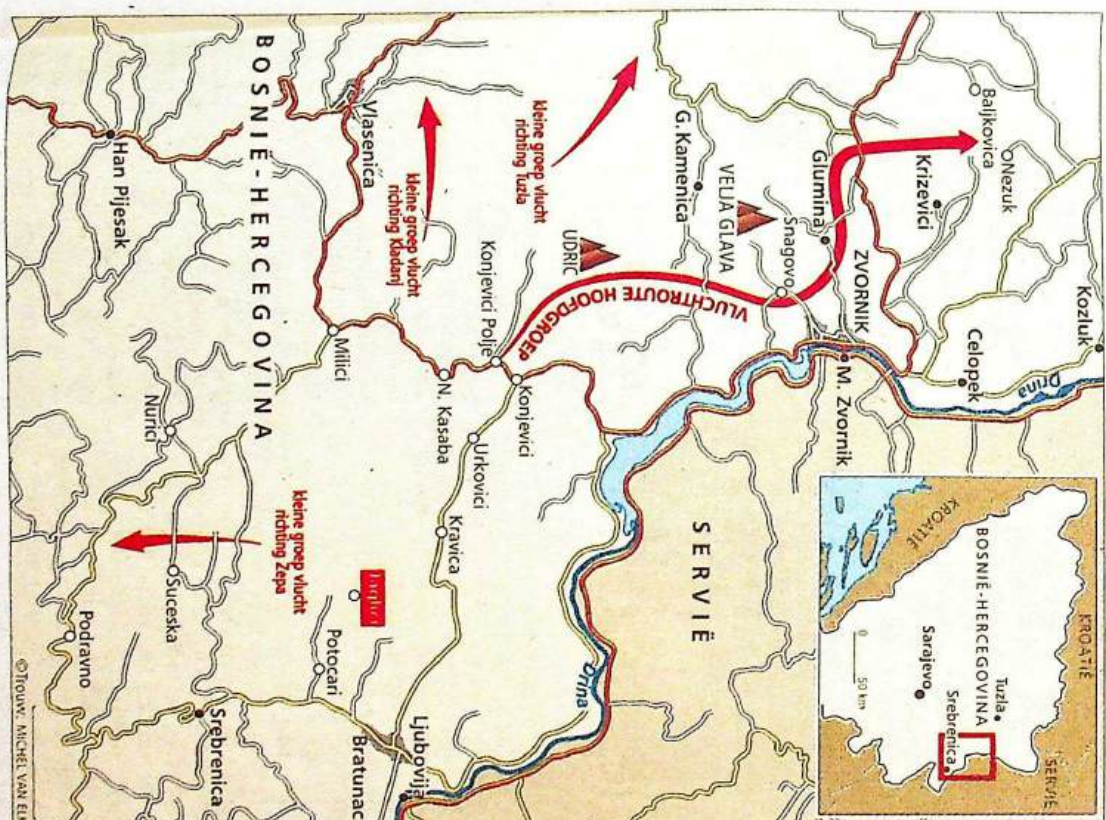
Terug naar de hel

Op 11 juli 1995 bij de namme van Srebrenica verzamelen zo'n 15 000 mannen zich bij Jaglici. De volgende ochtend vertrekt de groep. Het Bosnisch-Servische leger sluit het heuvelachtig gebiedken westen van Srebrenica en bezet de weg-gentussen Bratunac, Srebrenica, Milica en Konjevici. Vanuit her zuiden de oos-ten daarvan zijn de moslims naar de noordwestpunt van het gebied. Dit gedeelte wordt daarna zwaar bestookt. De mannen die een slaag de weg over te ste-ken bij Konjevici Polje, buigen af naar de berg Uhtic. Zij trekken naar het noord-den, tot zij bij de Velja Glava op mijnenvelden en Bosnisch-Servische stellingen stuiten. Ze gaan er aan de oostkant omheen, langs Snagovo. Dan buigt de groep noordwestelijk af en trekt de weg tussen Tuzla en Zvornik over. Tussen Nezuk en Bajkovica bereiken de vluchtelingen de frontlijn, en kunnen na felle gevechten en een tijdelijke wapenstilstand passeren.

Mannen met militaire ervaring besluiten direct na de val van de endclave de tocht zelf te ondernemen. Sommigen trekken direct naar Tuzla, een langere tocht, maar met minder contact met Bosnisch-Servische troepen. Elke een-tede uit het Bosnische leger trekken westwaarts, naar Kladanj. Ze worden ach-tervolgd door Servische commandos. Sommige groepen trekken zuidwaarts naar de eveneens omsingelde enclave Zepa. Anderen verblijven zich in de bos-sen rond Srebrenica. Een deel wordt daar opgepakt, een ander deel steekt de grensvier met Servie over om zich daar te laten arresteren. In totaal zijn 7500 mannen als vermist opgegeven. De lehamen van 4500 van hen zijn gevonden.

steken. Als zijn groep de weg - die slechts enkele honderden meters verder lag - waren overgestoken, hadden zij het gewarlijkste deel van de tocht achter zich gelaten. Maar de opgejaagde moslims waren zo gedesorienteerd en geschokt, dat zij de weg niet konden vinden.

Gabeljic trof zijn vader aan op een heuvel. "Hij was te zwak om te kunnen eten en lag op mijn knie te slapen. Plot-seling leek het of alles om ons heen ex-plodeerde. Ik sprong op en rende weg. Ik liet mijn vader opnieuw achter. De hele nacht en de volgende dag vluchtte iedereen weg voor alles wat geluid maakte, schoten de Serviers mortier-granaaten het bos in en begaven ze zich tussen ons in om ons af te maken." De moslims werden, zonder dat ze het in de gaten hadden, samengegreven tussen twee wegen - die bij Urkovici en die bij Konjevici Polje - en daarna be-strookt Gabeljic toont de plek op de weg bij Urkovici waar soldaten in Neder-landse uniformen de moslims opriepen

zich over te geven. "Ze riepen door me-gatoons in het Bosnisch dat ze VN-sol-daten waren en dat iedereen die zich overgaf veilig zou zijn. Iedereen moet geweten hebben dat het niet waar was, maar de angst maakte de mensen gek. Vele mannen konden er niet meer te-geen om sloegen de hand aan zichzelf. Ik heb vele, vele zelfmoorden gezien die dag. En tientallen of honderden man-nen liepen naar de Serviers met hun me-gatoons toe. Het was de stem van het noodlot die riep."

Hido (31), destijds commandant in het Bosnische leger, zag met een vertrek-ker hoe de moslims zich vrijwillig over-gaven. Het verschild zou bijna niet gro-ter kunnen zijn tussen hem en de klei-ne Gabeljic, die praat als in shock: ge-richt zijn. Hido is een beer van een man, die nooit de controle verliest over zich-zelf of het gesprek.

Hij dandte begin jaren negentig bij de Joegoslavische landmacht en meldde zich vrijwillig aan bij het provisorische

waarts, Jangs Urkovici. In het gebied tus-sen de twee wegen stuitte zijn eenheid enkele malen op Servische troepen, ver-loor daarbij tientallen mannen. Zelf doodden ze ook tientallen mensen, soms in het wilde weg. Hido: "In een van die nachten liep er tussen mij en mijn neef plotseling iemand die we niet kenden. We vermoedden dat hij een Cemik was en stelden hem vragen over het dorp waar hij vandaan zet te komen. De an-woorden kloppen niet. We hebben hem gedood."

Hij toont waar hij 's nachts de weg overstrak, vlak naast een huis. De bewo-ner van het huis komt naar buiten, hij is rond de dertig jaar, sterk en kortgescho-ren, doet niet onder voor Hido. Hij is een Servier en heeft hier altijd gewoond. De hele oorlog heeft hij dienst geweeigd, zegt hij, en wat baartjes gehad in Servie. Hij en Hido kijken elkaar aan, en blijven verder instinctief uit elkaars buurt.

In 1995 was Hido een stuk noordelij-ker opnieuw de weg overgestoken. De velden naast de weg liggen braak. Des-sprits stond de maïs tot onze boort. We sprinten eerst over de weg, daarna door het veld. Het was in het holst van de nacht, een oude oma kwam krtjend naar buiten dat we haar maïs molden. Ze had blijkaar geen idee van wat er gaan-de was. Direct pikten de Cemiks het ka-baal op, maar ze waren te laat."

Gabeljic heeft meer moeite om de plek te vinden waar hij destijds de weg was overgestoken. Hij had verwacht tot het in-treden van de duisternis en was com-pleet gedesorienteerd. Maar hij herkent direct een kleine loods als we langzaam door het dorp Nova Kasaba rijden. Hier renden we langs. We hoorden hoe een paar honderd meter verder Serviers ons ommertken en begonnen te schieten. Maar we stopten toen van achter het ge-bouw een man wankelend op ons to-kekwam. Hij had steekwonden en geharde ons hem uit zijn lijden te verlossen. Hij kon niet praten omdat zijn mondhoeken uitgesneden waren. Niemand wilde doen wat hij vroeg."

"Iemand kreeg een zenuwvanzinking en begon te schreeuwen. We dokken bo-ven op hem, maar hij wilde niet stoppen. Zijn zoon stemde in dat we hem moes-ten doden, omdat hij anders onze groep zou verraden. Maar we knielden hem en staken een sok in zijn mond. Daarna renden we verder en staken het twertje jader over. Aan de overkant kwam een kleine jongen naar me toe die vroeg of de les nog doorging. In Srebrenica leerde ik hem gitaarspelen. Ik wilde niet zeg-gen dat we bij mochten zijn als we niet allemaal werden vermoord. Dus ik zei dat het niet kon omdat één van de sa-ren kapot was. Zijn vader begon zach-tjes te huilen."

"Omdat mijn schoenen hier nat waren geworden, begonnen mijn voeten te zwellen. Ik gooide de schoenen weg. Het bleek een grote fout. Ik durfde niet een paar van een dode te pakken, omdat ik bang was hetzelfde lot te treffen als de-gene in wiens schoenen ik stond."

Nadat Gabeljic na het oversteken van de weg en de jader het doodeveld tussen Konjevici Polje en Urkovici verlaten had, waren de verschrompingen nog niet ten einde. Velen lieten de volgende dagen het leven door mijnen of door aanvallen van Serviers. Of de spanningen werden toch teveel. Voor Gabeljic' ogen schoot iemand zich door zijn hoofd, omdat hij geloofde dat kogels hem niet konden de-ren.

De mannen liepen soms in kleine groepjes, dan weer alleen, dan weer kit-ten zij samen in grotere groepen. De meesten volgden de route die werd uit-gestippeld door Besim Mustafic en en-kele anderen. Mustafic (37) had zich vrij-willing opgegeven als vertkenner omdat hij militaire ervaring had en het gebied kende als zijn broekzak. De aanvallen van de serviers richtten zich op de men-senmassa die hem volgde, het groepje vertkenners had vrijwel nergens contact met de vijand.

Mustafic toont de plek waar hij de weg tussen Tuzla en Zvornik overstak, de laas-te grote weg die de moslims moesten oversteken. Overal zijn velden, daardoor waren de mannen gedwongen 's nachts voor te gaan. Toen Mustafic' groep de frontlijn bereikte, even boven de weg, zocht hij radiocontact met de Bosnische troepen aan de overkant, wachte op ver-sterkingen en viel 's nachts aan. "Het was een grote vergissing. We konden nauwelijks lopen, laat staan vluchten. We strompelden naar de vijand, in plaats van op hem af te stormen. Ons grote geluk was een intense haagebui, die de Serviers het zicht ontnam en hen deed schuilen in de bunkers. Ik lag ge-wond in het veld terwijl de hagel op me neer sloeg. Ik heb nooit zoveel bloed gezien vroeger als daar. Toen een bres was geslagen, werd ik naar de andere kant gesleurd. De eerste die ik daar zag was Naser Ortic, de commandant van het leger in Srebrenica, die ons vlak voor de stad viel had verlaten."

Deportaties Moslims begonnen in Zvornik

door GERRIT BOGAARD

Op 7 april 1992 erkenden de Europese Gemeenschap en de Verenigde Staten de onafhankelijkheid van de republiek Bosnië-Herzegovina. Een dag later al vond een militaire aanval van de Serviërs op Zvornik plaats. Aan deze operatie en de daarop volgende etnische zuivering van Moslims uit de stad is door het Ludwig Boltzmann-Instituut voor Mensenrechten in Wenen een uitvoering studie gewijd.

Volgens de Britse verslaggever en Balkan-deskundige Misha Glenny beleefde Bosnië-Herzegovina in de maanden voorafgaand aan de wereldsspiraal een laatste periode als 'de ster van Joegoslavië'. Tegen de verwachting in werd de multiculturele republiek niet direct meegevoerd in de oorlog in Kroatië. De enghartige chauvinistische keuzes van de leiders der drie partijen en het uiterst discutabel optreden van de internationale gemeenschap in het voorafgaande jaar stortten de Bosnische bevolking echter op den duur toch in de nu al meer dan drie jaar durende burgeroorlog.

Van de tot dusver door alle partijen gepleegde oorlogsmisdrijven zijn de deportaties van honderdduizenden Moslims door de Serviërs, mede door reminiscenties aan de beelden uit de Tweede Wereldoorlog, het meest in het oog springend.

Na de val van de Bosnische Moslim-enclave Srebrenica op 11 juli werd de bevolking van de stad gedwongen tot 'evacuatie'. De bevolking van Zepa overkwam nog geen twee weken later hetzelfde. Gerrit Bogaard, leraar en publicist te Amsterdam, las een rapport waarin wordt aangetoond dat deze deportaties volgens een Servisch plan verlopen.

Volgens de eerste systematische studie naar de verdrijving van de Moslims uit de stad Zvornik in het noordoosten van Bosnië is er bij die gebeurtenis sprake geweest van een ruim van tevoren geplande actie van op zijn minst bovenregionale instellingen. (Volgens de volkstelling had Zvornik in 1991 ruim 81.000 inwoners van wie zestig procent behoorde tot de bevolkingsgroep van de Moslims en 38 procent tot die van de Serviërs.)

Oefeningen

Zo werden tijdens de jaarwisseling van 1991/92 de eerste troepen van het Joegoslavische Volksleger (JNA) in de regio Zvornik gestationeerd, organiseerde militairen oefeningen voor de Servische inwoners

en verhuisde de Servische sectie van het hoofdbureau van politie met medeneming van wapens en auto's naar een andere stadswijk.

Vanaf Servisch en Bosnisch grondgebied werd op 8 april 1992 een hevig artilleriebombardement uitgevoerd. Twee dagen later begon de verovering van de stad door infanterie-eenheden van het JNA in samenwerking met de Arkanivici (de aanhangers van de beruchte Arkan), de Witte Adelaars en Seseljevici (aanhangers van Vojislav Seselj, leider van de extremistische Servische Radicale Partij).

Een 'voorlopig bestuur' van de 'Servische gemeente Zvornik' gaf vluchtelingen het bevel naar huis terug te keren, vaardigde een nachtelijk uitgaansverbod uit en stelde voor de mannelijke inwoners een identificatieplicht in.

Veel mannen die een legitimatiebewijs kwamen ophalen werden naar een kamp in de industriewijk Karakaj afgevoerd. Daar kwam het tot moordpartijen en martelingen door leden van paramilitaire groepen, die ook elders in de stad de Moslim-bewoners terroriseerden.

Een door de nieuwbakken stadsbestuurders afgekondigde verplichting om alle inwoners van de stad hun bezittingen te laten registreren, had primair tot doel het mannelijk deel van de Moslim-bevolking in handen te krijgen. Ook bij de regis-

MENINGEN

FOTO REUTERS

Moslim-vluchtelingen arriveren in de Centraal-Bosnische stad Travnik, na verjaagd te zijn uit hun huis.

tratie kwam het tot arrestaties en deportatie naar kampen, waarbij de selectie plaats vond via een van tevoren opgestelde namenlijst. Naast de verplichte registratie van bezit werd een 'agentschap voor huisruil' opgericht waaraan de Moslim-bevolking haar huizen moest overdragen. Voor passende woonruimte elders stelden de nieuwe autoriteiten zich garant.

Formaliteiten

Slechts wie zijn bezit had laten registreren en zijn woning aan het agentschap had overgedragen, kwam vervolgens in aanmerking om gebruik te maken van het 'recht' de stad regulier te verlaten, op voorwaarde dat men het eigendom overmaakte op naam van 'de Servische gemeente Zvornik'.

Zodra aan die formaliteiten was

voldaan, liet het stadsbestuur iedere schijn van behoorlijk bestuur vallen en ging steeds openlijker over tot gedwongen deportatie, waarbij hele stadswijken werden ontvolkt. Zonder pardon werden de bewoners op de bus of de vrachtwagen gezet en naar de grens van het niet ingenomen deel van Bosnië, of zelfs verder, over de landsgrens met Klein-Joegoslavië gedeporteerd. Daar kregen velen van hen bij het Servische Rode Kruis een 'Joegoslavische pas' uitgegeeft waarmee zij via Hongarije naar Oostenrijk gestuurd werden.

Over het lot van de naar een kamp in de wijk Karakaj afgevoerde mannen, waarbij iedere vorm van internationaal toezicht ontbrak, zwijgt het verslag. Een vergelijking met het lot van de duizenden mannen en jongens die deze maand vanuit Srebrenica naar Bratunac zouden zijn gedeporteerd, dringt zich op.

'Deportatie was gepland'

Van onze redactie politiek DEN HAAG - Niet alleen de inval van Srebrenica maar ook de daarop volgende deportatie en executies van duizenden moslimmannen en -jongens was tevoren door het Bosnisch-Servische leger tot in de puntjes voorbereid.

Twee ex-Dutchbatters probeerden gisteren het Joegoslavische-Italië binnal daarvan te overtuigen, toen ze moesten getuigen in de zaak tegen de Bosnisch-Servische generaal Krstic. De generaal is aangeklaagd wegens het leidinggeven aan massamoord.

De Nederlandse landmacht-kapitein J. Rutten noemde het afvoeren van de mannen en jongens van Srebrenica in de bussen 'goed gepland en overduidelijk'. De manschappen van generaal Krstic waren naar zijn overtuiging in juli 1995 bewust uit op een massaslachting. 'Iedere man wist goed wat te doen.'

Dichtbij de Nederlandse VN-basis in Potocari lag het beruchte 'white huis' waar de moslimmannen werden verzameld, volgens de Bosnische Serviërs voor een eerste verhoor. Rutten, die als een van de weinige Dutchbatters op onderzoek uitging, trok al snel de conclusie dat hier het, zoals hij het gisteren omschreef, collectieve puur was voor mannen die later de dood in werden gejaagd. 'Bij het white huis was een stap-voor-stap proces gaande. Ze moesten hun rugzakken afdoen en hun identiteitspapieren werden afgenomen. Maar als je wilt ondervragen dan laat je volgens mij de identiteitspapieren juist op de persoon.'

Bij een van zijn bezoeken telde

Rutten zeker driehonderd mannen in het verzamelhuis, die later in bussen werden afgevoerd. Onder hen waren jongens wiens leeftijd hij schatte tussen twaalf en veertien jaar. Iedereen was doodsbang. 'Je zag totale angst in de gezichten van de mannen en jongens. Ik wist niet dat het bestond, maar je kon de dood ruiken.'

Snel na de inval trof Rutten al negen lijken aan bij een rivierbedding. Dat meldde hij direct aan zijn commandant Karremans. 'Ik zei tegen Karremans: Het is overduidelijk dat ze moslimmannen aan het afschieten zijn.' Daarmee bevestigde ook Rutten dat de Nederlandse VN-eenheid die Srebrenica

Dutchbatter kon 'de dood ruiken' in Srebrenica
8-4-2000

nica niet kon verdiepen in een zeer vroeg stadium tekende zag van genocide. Hogere landmacht-officieren hebben die signalen later ontkend.

Ook de tweede Nederlandse getuige V. Egbers zei dat de afvoeroperatie met de bussen grondig was voorbereid. Egbers zag op twee achtereenvolgende dagen op een voetbalveld in de buurt van moslimmannen geknield zitten met hun handen in hun nek. Het voetbalveld zat beide dagen vol. Minister Van Aartsen van buitenlandse zaken heeft gisteren bevestigd dat hij zich zal inzetten voor de stationering van meer SFOR-vredesstroepen rond Srebrenica.

MEER OP PAGINA 5

VRIJ, ONVERVEERD

Schaamte over onmacht

14 Parool 24-12-

De verhalen van de voormalige Dutchbat-soldaten over hun ervaringen in Srebrenica zijn schokkend. Niet omdat ze veel nieuws bevatten; de belangrijkste gebeurtenissen waren al eerder bekend. Het zogeheten Feitenrelaas is ontluisterend omdat uit de opsomming van alle getuigenissen het beeld ontstaat van een bataljon dat niet bestand was tegen de oorlogsdreiging en onder die druk is vervallen tot een ontoelaatbaar niveau van wanorde.

Seksueel contact met Moslim-vrouwen in ruil voor pinkaas, smokkel van geld en goederen, drankmisbruik en uitingen van rechts extremisme. Het moreel van de Nederlanders was laag, de onderlinge verhoudingen waren slecht en er was forse kritiek op de bataljonsleiding.

Commandant Karremans wakte de irritatie van ondergeschikten met onbehouwen gedrag en bleek als het spannend werd slecht beslissingen te kunnen nemen. Dutchbat was door de Nederlandse politiek met een onmogelijke opdracht naar de Moslim-enclave gestuurd en kwam daar tegenover een grote Servische overmacht te staan, maar dat is geen excuus voor alle misstanden en elk blijk van onvermogen aan Nederlandse zijde.

Dat het blazoen van de Nederlandse VN-militairen bijna vijf jaar na de val van Srebrenica nog meer wordt besmet, is voor een niet gering deel te wijten aan Defensie zelf. Als het ministerie sneller opening van zaken had gegeven en meteen had meegewerkt aan mogelijke vervolging van soldaten die misdrijven hadden gepleegd, was de onttekening van de deelnemers aan de mislukte missie waarschijnlijk niet zo'n lange lijdensweg geworden. De berechting van Dutchbatters die zich te buiten zijn gegaan aan straf-

baar wangedrag, had een zuiverende werking kunnen hebben voor de reputatie van Dutchbat als geheel. Het is pijnlijk dat justitie mede door het tijdsverloop heeft moeten afzien van vervolging.

Het gebrek aan openheid moet de vorige minister van Defensie, Voorhoeve, worden aangerekend. Hij heeft de Dutchbat-militairen - onder invloed van de legertop? - kennelijk in bescherming willen nemen, maar daarmee heeft hij hun geen goede dienst bewezen. Zijn opvolger, De Grave, viel partijgenoot Voorhoeve deze week niet openlijk af, maar hij liet er geen misverstand over bestaan dat te lang is gewacht met het vrijgeven van alle relevante informatie.

Het Feitenrelaas schetst nog eens onder welke omstandigheden de Nederlandse soldaten de Moslim-enclave moesten beschermen tegen de Servische agressie: de Serviërs knepen de bevoorrading van de Nederlanders af, de Moslim-strijders gebruikten de VN-soldaten als schild na aanvallen op Servische doelen, de Moslim-bevolking maakte zich impopulair met vijandigheid en diefstallen, de vluchtelingenstroom was zo groot dat humanitaire hulp niet anders dan ontoereikend kon zijn.

Justitie toont terecht begrip voor de uitzichtloze situatie waarin Dutchbat verkeerde: voor wat is misgegaan, dragen de Nederlandse soldaten, gezien de oorlogsdreiging, geen 'grove schuld'. In sommige getuigenissen klinkt schaamte door over de Nederlandse onmacht en over het drama dat zich na de val van Srebrenica zou voltrekken. Het moorden was al begonnen in aanwezigheid van de Nederlanders; daarover is na de verhalen over lijken die her en der werden aangetroffen, geen twijfel mogelijk.

'Srebrenica was te redden'

Karremans en Nicolai voor Franse onderzoekscommissie

Van onze redactie buitenland AMSTERDAM - De Nederlandse generaal-majoor Cees Nicolai en luitenant-kolonel Ton Karremans zijn nog altijd van mening dat de val van Srebrenica en de moord op duizenden moslimmannen in juli 1995 misshien voorkomen hadden kunnen worden als het offensief van de Bosnische Serviërs tegen de enclave meteen vanaf het begin was beantwoord met luchtaanvallen.

Dat hebben beide officieren gisteren voor de Franse parlementaire onderzoekscommissie in Parijs verklaard die de toedracht van het Srebrenica-drama onderzoekt. Nicolai, destijds chef-staf van de vredesmacht Unprofor in Zagreb, en Karremans, comman-

dant van de Nederlandse VN-troepen in Srebrenica, ondersteunden daarmee andermaal dat de Franse generaal Bernard Janvier naar hun mening een verkeerde beslissing heeft genomen door pas heel laat tot luchtaanvallen te besluiten. Uiteindelijk zijn er vier bommen gegooid, in de middag van 11 juli, maar toen was de enclave al in Servische handen.

Karremans gaf aan dat hij sinds juni '95 al had gepleit voor luchtaanvallen. Maar Nicolai vertelde dat hij de commandant vroegtijdig heeft laten weten dat de militaire top dit een te zwaar middel vond. De generaal schilderde het meningsverschil tussen Janvier en de Britse bevelhebber van Unprofor in Bosnië, Smith, die wél luchtaanvallen wilde, maar aan het kortste eind trok.

Er doen diverse verhalen de ronde over hoe het besluit om geen luchtaanvallen uit te voeren, tot stand is gekomen. Zo heet het in een Franse versie dat Den Haag zich daartegen had uitgesproken, en in een andere was Karremans zelf tegen. De man die mogelijk uitsluitsel zou kunnen geven, de Franse generaal Janvier, bevelhebber van Unprofor voor ex-Joegoslavië, is achter gesloten deuren gehoord door de commissie.

Vorige week waren de Nederlandse ex-bewindslieden Hans van Mierlo (buitenlandse zaken) en Joris Voorhoeve (defensie) in Parijs. Zij gaven aan dat Den Haag heeft verzocht de luchtaanval op 11 juli te staken, maar benadrukten dat Nederland niet is geconsulteed over luchtoperaties op een eerder tijdstip.

Wereld voert lessen van Srebrenica al uit

Voor de wereld-gemeenschap biedt het NIOD-rapport geen nieuwe leerstof. De les is al geleerd: de VN hebben hun ambities teruggeschroefd.

Robert van de Roer

Het rapport van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) werpt voor de wereld-gemeenschap geen nieuw licht op 'Srebrenica'. Voor de Verenigde Naties, de NAVO en individuele landen staat de belangrijkste les al jaren vast: beter géén dan een halfslachtige vredesoperatie.

De traumaverwerking na Srebrenica verloopt in het buitenland sneller dan in Nederland. Na de grote rampen van het vorige decennium, Somalië, Rwanda en Bosnië, durfden de VN jarenlang geen grote vredesoperatie meer te ondernemen. Die verlamming is volgens diplomaten goeddeels verdwenen. „Het trauma is in dit opzicht verwerkt”, zegt een VN-diplomaat.

De VN weten nu beter wat zij wel en

niet aankunnen in vredesmissies. Het enthousiasme waarmee de VN tien jaar geleden hun hand overspeelden door de ene na de andere vredesoperatie te ondernemen, is omgeslagen in behoedzaamheid. Het idealisme van de vorige VN-chef Boutros-Ghali is verdrongen door het realisme van zijn opvolger Kofi Annan. Een belangrijke zelfanalyse van de VN vormde in november 1999 een rapport van Annan over Srebrenica. Annan, chef van de VN-vredeshandhaving tijdens de ramp, vond dat de VN zich hadden schuldig gemaakt aan „appeasement” (concessiepolitiek) door met de Serviërs te onderhandelen terwijl die in de omgeving van Srebrenica duizenden mensen vermoordden.

„De kardinale les van Srebrenica is dat een bewuste en systematische poging tot het terroriseren, verdrijven en uitmoorden van een heel volk moet worden geconfronteerd met alle noodzakelijke middelen en met de politieke wil dat beleid tot zijn logische conclusie door te voeren”, schreef Annan. „Vredeshandhavers mogen nooit meer worden ingezet in een omgeving waar geen bestand of vredesakkoord bestaat.” Het waren ongebruikelijke krachttermen van het VN-Secretariaat, dat van oudsher een bijna religieuze hang naar onpartijdigheid en niet-gewelddadigheid heeft.

De VN brengen de lessen van Srebreni-

ca inmiddels in praktijk. Het uitsturen van een zwak bewapende, op neutraliteit gebaseerde, vredeshandhavende troepenmacht naar een oorlogsgebied waar geen vrede is en zonder duidelijk mandaat, zoals in 1992 met UNPROFOR in Bosnië gebeurde, is bij de VN nu vloeken in de kerk. Hetzelfde geldt voor het uitroepen van 'veilige gebieden' zoals Srebrenica, die zo zwak beschermd werden dat ze eerder de onveiligste plekken van Bosnië waren. Een andere vloek is de 'dubbele sleutel' van de VN en de NAVO in Bosnië: de NAVO kon pas na toestemming van VN-gezant Akashi overgaan tot luchtacties. Doordat Akashi neutraal wilde zijn en de NAVO zelden toestemming gaf, hadden de Bosnische Serviërs vrij spel. „Nooit meer een dubbele sleutel”, zeggen Westerse diplomaten in koor.

De VN hebben hun ambities zo teruggeschroefd dat ze voorlopig niet meer met blauwhelmen grote militaire interventies in woelige oorlogsgebieden zullen uitvoeren. Annan zelf was eind vorig jaar tegen een VN-vredesmacht voor Afghanistan. Het zijn steeds vaker 'coalities van bereidwilligen' die het zware militaire werk opknappen, zoals in Afghanistan en in 1999 in Oost-Timor, een missie die pas maanden later een VN-operatie werd.

In Europa doet de NAVO het risicovol-

le werk sinds 1995 in Bosnië, sinds 1999 in Kosovo, niet alleen tijdens de NAVO-luchtcampagne maar ook in de vredesoperatie van KFOR, en sinds vorig jaar in Macedonië. De niet-VN-machten werken - behalve de NAVO-luchtcampagne in Kosovo - met toestemming van de VN-Veiligheidsraad, maar zijn geen VN-blauwhelmen, waardoor ze niet meteen de geloofwaardigheid van de VN op het spel zetten.

GEVOLGEN

De VN verleggen hun aandacht meer naar statische conflictsituaties, waarvoor de VN-vredeshandhaving ooit bedoeld was. Zij beperken zich meer tot toezicht op vredesakkoorden, bij voorkeur als waarnemers, maar wel met een robuust mandaat onder hoofdstuk Zeven van het VN-Handvest dat vergaand gebruik van militaire middelen toestaat.

Robuust was twee jaar geleden het sleutelwoord in een belangrijk advies van een commissie onder leiding van VN-topman Brahimi, die na Annans eerdere zelfanalyses over Srebrenica en Rwanda concrete verbeteringen voorstelde. Robuuste vredesstroepen, sneller uitrukken, realistische mandaten, bete-

re training en adequaat materieel waren aanbevelingen, die de wereldgemeenschap met instemming ontving. Brahimi adviseerde een hervorming van de afdeling VN-vredeshandhaving, die als een ministerie van Defensie moet gaan werken.

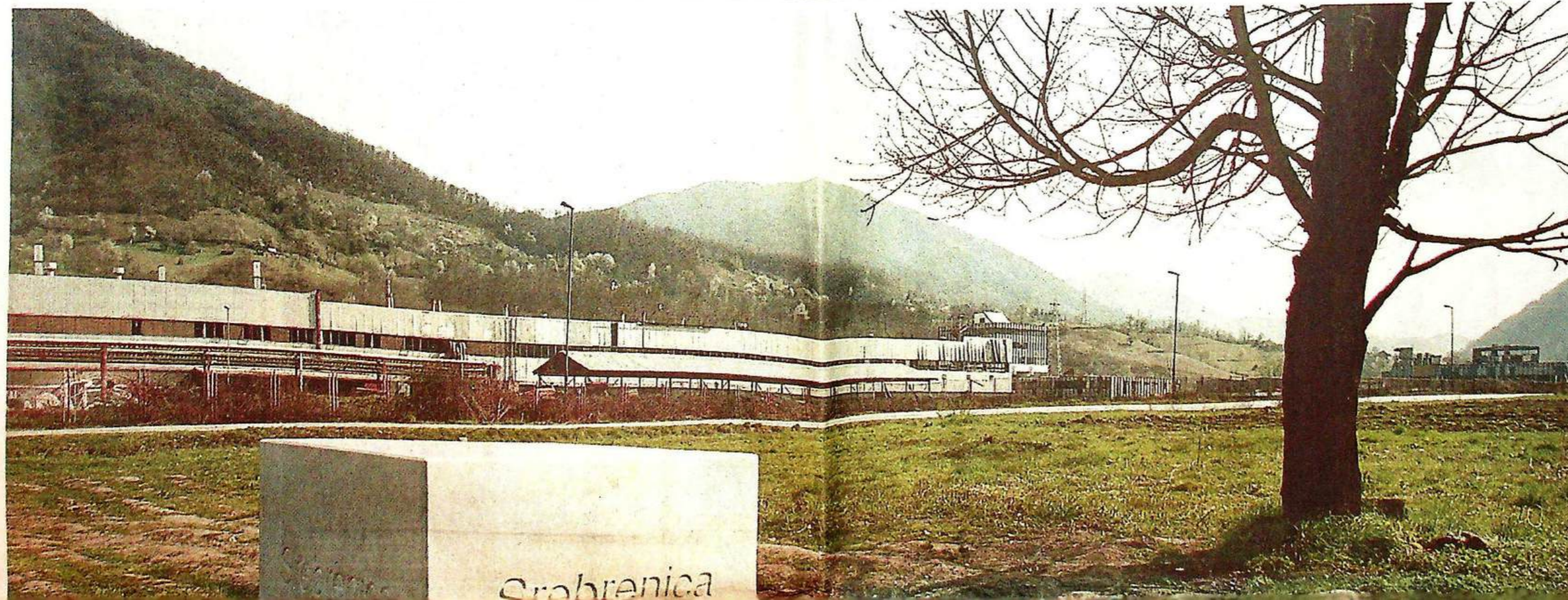
Zover zal het voorlopig niet komen, want het Brahimi-rapport is deels in de vergadermolen van de VN beland. Maar wel wordt de VN-vredeshandhaving in New York fors uitgebreid, geen overbodige luxe voor een afdeling die tot voor kort 32 man telde en moet toezien op vijftien vredesoperaties met 46.000 militairen en civiele functionarissen. Voorts komen in de Veiligheidsraad, nu minder het toneel van verdeeldheid dan tijdens de Balkan-oorlogen, vaker het mandaat, de troepenmacht en de richtlijnen voor optreden in samenhang ter sprake.

„De belangrijke vragen worden tegenwoordig wél gesteld”, zegt een VN-diplomaat. „De VN beginnen langzaam meer vertrouwen te krijgen. Er is meer mogelijk dan twee jaar geleden.” Hij verwijst naar de VN-operaties in Sierra Leone en Congo, die onder het robuustere hoofdstuk Zeven van het VN-Handvest plaatshebben. Maar in Sierra Leone ging het twee jaar geleden nog goed mis toen honderden VN-vredeshandhavers gegijzeld werden.

Ondanks de geringere ambities blijft VN-chef Annan de humanitaire interventie propageren, al is die voor VN-blauwhelmen niet weggelegd. De VN worden nog vaak gehinderd door onwiligheid van grote landen om troepen af te staan. Zo willen de VS zeven jaar na hun eigen trauma in Somalië nog steeds niet deelnemen aan VN-vredesmissies, omdat zij zoveel mogelijk buiten de VN-bureaucratie willen blijven. De recente aanval op Afghanistan deed Amerika vrijwel alleen, ook zonder de NAVO.

Amerikaans leiderschap blijft een even belangrijke als onzekere factor als weer ergens internationale optreden nodig is. Amerikaanse politieke en militaire steun blijft van groot gewicht. Maar zowel onder Democratische als Republikeinse regeringen is de Amerikaanse reactie moeilijk voorspelbaar.

Zo zal de vorming van vredesmissies altijd een krachtmeting blijven, met getouwtrek over het leveren van troepen en het nemen van risico's. Doordat politieke wil van internationale organisaties niet meer is dan een optelsom van nationale belangen, is succes voorhand niet verzekerd, en zijn debacles niet uitgesloten. Genocides zoals 'Srebrenica' zijn evenmin uitgesloten, hoogstens is de kans kleiner geworden dat ze ooit nog in de directe nabijheid van vredes-soldaten zullen plaatsvinden.

PUBLICATIES

De meeste boeken over Srebrenica verschenen in de eerste jaren na de val van de enclave, zoals *Srebrenica: record of a war crime*. (Penguin 15,42 euro, vertaald als *Srebrenica. Reconstructie van een oorlogsmisdad*, uitgeverij Het Spectrum) van de Nederlandse historici Jan Willem Honig en Norbert Both. Een jaar later publiceerden de journalisten Bart Rijs en Frank Westerman het verhalende *Srebrenica. Het zwartste Scenario* (Atlas, 1997).

De Amerikaanse journalist David Rohde concentreerde zich in *Endgame. The Betrayal and Fall of Srebrenica, Europe's Worst Massacre Since World War II* (Farrar, Straus and Giroux, 1997, 25,50 euro) op een reconstructie van de gebeurtenissen in Srebrenica en op de plaatsen waar de gevangenen of vluchtende moslimmannen terecht kwamen.

In Nederland verschenen twee boeken met getuigenissen van overlevenden: het in opdracht van Artsen zonder Grenzen geschreven *Srebrenica. Getuigen van een massamoord* van Bob van Laerhoven (Icarus/Van Reemst, 1996) en Hadita Hems drie jaar geleden verschenen *Srebrenica. Het verhaal van de overlevenden* (Van Gennep, 13,50 euro). Overste Thom Karremans, bevelhebber van Dutchbat, verdedigde zichzelf en de blauwhelmen in het ruim 350 pagina's tellende: *Srebrenica. Who cares? Een puzzel van de werkelijkheid*. (Arko boeken, 1998, 17,92 euro).

In hetzelfde jaar verscheen *Lessen uit Srebrenica. Nederland en internationale vredesmissies* onder redactie van Jan Weerdenburg met een aantal aan de Universiteit van Utrecht gehouden lezingen. Norbert Both promoveerde in 2000 op *From Indifference to Entrapment. The Netherlands and the Yugoslav Crisis 1990-1995*. (Amsterdam University Press, 21 euro), een boek gebaseerd op officiële documenten en gesprekken met een groot aantal hoofdrolspelers. De rol van het hele westen wordt beschreven in David Rieffs *Slaughterhouse. Bosnia and the Failure of the West*. (Simon and Schuster, 1995, 20,50 euro).

Over het uiteenvallen van Joegoslavië verschenen veel overzichtswerken, zoals *De sloop van Joegoslavië* van de Belgische historicus Raymon Detrez en *The death of Yugoslavia*, het boek dat Laura Silber en Alan Little schreven bij de gelijknamige televisieserie van de BBC. (Penguin/BBC 1996, 20 euro). De verschillende middelaars in de oorlog zetten hun herinneringen op papier: de Amerikaan Richard Holbrooke schreef *To End a War. The Inside Story, from Sarajevo to Dayton* (Modern Library 1998, 38,50 euro), de Engelsman David Owen *Balkan Odyssey* (Indigo, 1996, 34,50 euro) en de Zweed Carl Bildt *Peace Journey. The Struggle for Peace in Bosnia* (De

Een gedenksteen bij de accufabriek in Potocari, het voormalig hoofdkwartier van Dutchbat in Bosnië. De steen werd in juli vorig jaar neergelegd door nabestaanden van slachtoffers Foto Flip Franssen

Niet meer vergeten

Rapport Verenigde Naties, 15 november 1999:

- De tragedie die zich heeft voltrokken na de val van Srebrenica is om twee redenen schokkend. In de eerste plaats door de omvang van de misdrijven die daar zijn gepleegd. Voor Europa was het voor het eerst sinds de gruwelijkheden van de Tweede Wereldoorlog dat men getuige was van massamoord op dergelijke schaal. De val van Srebrenica was ook schokkend omdat de bevolking in de enclaves geloofde dat hun veiligheid gewaarborgd was door de autoriteit van de Veiligheidsraad, de aanwezigheid van UNPROFOR en de mogelijke inzet van luchtwapens door de NAVO.
- De afwezigheid van een adequaat inlichtingenapparaat, gecombineerd met de geringe bereidheid van lidstaten om gevoelige informatie te delen met een zo open – en in hun ogen zo onveilige – organisatie als de VN, is een van de belangrijkste obstakels bij de operationele werkzaamheden tijdens onze missies.
- Met wijsheid achteraf kan men zien dat veel fouten die de VN hebben gemaakt, voortvloeiden uit één, ongetwijfeld goedbedoelde opzet: we probeerden de vrede te handhaven en de regels van vredeshandhaving toe te passen daar waar vrede niet te handhaven was.
- (...) In zo'n situatie is het duidelijk dat men moet beschikken over de kennis en kunde om mandaten goed aan te laten sluiten bij de realiteit van de gebeurtenissen in het gebied. Die vaardigheid is van cruciaal belang om te kunnen waarborgen dat de juiste inzet van troepen en de juiste bevelsstructuur worden gebruikt. Die flexibiliteit was volledig afwezig bij de leiding van UNPROFOR.
- De eerste van de algemene lessen die we moeten trekken, is dat vredesmissies

waar geen politieke consensus over bestaat gedoemd zijn te mislukken. Er is een rol voor vredeshandhaving – een belangrijke rol in een door conflicten verscheurde wereld – en er is zelfs een rol voor beschermde gebieden en veilige havens in bepaalde situaties. Maar het handhaven van de vrede en het voeren van oorlog zijn verschillende activiteiten die niet door elkaar moeten worden gchaald.

- De voornaamste les van Srebrenica is dat een weloverwogen en systematische poging om een heel volk te terroriseren, te verdrijven en te vermoorden moet worden bestreden met alle mogelijke middelen en met de politieke wil het beleid door te voeren tot in zijn uiterste consequentie.
- Achteraf gezien was het een verkeerde beslissing van ons om herhaaldelijk in het openbaar te verklaren dat we geen luchtaanvallen tegen de Serviërs wilden uitvoeren, behalve als laatste redmiddel.
- Srebrenica heeft geleid tot het inzicht dat 'Bosnië' stond voor een militair conflict, maar ook voor een moreel doel. Dat inzicht is te laat doorgedrongen tot de VN en de wereldgemeenschap. De tragedie van Srebrenica zal ons voor altijd achtervolgen.
- Wanneer de internationale gemeenschap een plechtige belofte doet aan onschuldige burgers dat zij beschermd zullen worden tegen een massaslachting, dan moet diezelfde gemeenschap bereid zijn die belofte met de benodigde middelen te ondersteunen. Wil de gemeenschap dat niet, dan is het beter al vanaf het begin op dit punt geen hoop en verwachtingen te wekken en dan moet men niet proberen om de bevolking te hinderen in hun mogelijkheden zichzelf te verdedigen.

Hoe kan men voorkomen dat 'Srebrenica' zich nog eens voordoet? De internationale gemeenschap moet zich van tevoren veel beter rekenschap geven van de consequenties van ingrijpen. Doormodderen is fataal voor iedereen, zeggen de onderzoekers unaniem.

Burgerbelang eerst

Verslag Franse onderzoekscommissie, 29 november 2001:

- Een beroep op internationale rechtspraak is meer dan een morele plicht ten opzichte van de slachtoffers, het is een absolute noodzaak. Verzoening is niet mogelijk op basis van ontkenning van gepleegde misdaden of straffeloosheid.
- De slachtoffers hebben het gevoel dat ze zijn uitgeleverd aan hun beulen. Altijd brengen ze in herinnering dat de mannen die zich aansloten bij het Bosnische leger, meer kans hadden te overleven dan degenen die zich onder de bedreiglijke bescherming van de blauwhelmen stelden. Dat is de onverdraaglijke werkelijkheid: de bescherming van de VN was niet alleen bedrieglijk geworden, maar absoluut gevaarlijk.
- De onderzoekscommissie kan alleen maar instemmen met de „bittere les” die de heer Akashi (speciale VN-gezant voor Bosnië, red.) trekt uit de conflicten in het voormalige Joegoslavië: „De bittere les die wij trekken uit Bosnië en de andere stormachtige burgeroorlogen van de jaren negentig is dat het klassieke middel om de vrede te bewaren in bepaalde omstandigheden nog wel nuttig is, maar in andere situaties zelfs niet voldoende is om een minimum aan stabiliteit te garanderen. Zulke omstandigheden vereisen een grootscheepse operatie om vrede af te dwingen, die toever-

trouwd kan worden aan de NAVO of een ad hoc coalitie van landen die beschikken over een grotere militaire capaciteit dan de VN.” Maar wat de omstandigheden ook zijn, de onderzoekscommissie eist dat de veiligheid van de bedreigde burgerbevolking vooropstaat bij de partij die tussenbeide komt. Bescherming van de burgers is een absolute vereiste.
- De VN moeten pas aan een operatie beginnen als ze vastgesteld hebben dat ze ook over de middelen beschikken die nodig zijn om de operatie uit te voeren. En we moeten er niet om heen draaien: het is allerminst zeker dat zo'n elementair beginsel van goed beleid verenigbaar is met de mate waarin onze maatschappij beheerst wordt door de media. De druk van de samenleving (...) op politici die besluiten moeten nemen is zo groot dat men er niet zeker van kan zijn dat de politici weerstand kunnen bieden aan de verleiding resoluties van de Veiligheidsraad aan te nemen om maar „iets te doen” – resoluties waarvan de uitvoering opnieuw buitengewoon moeilijk kan blijken, en zelfs aan het begin kan staan van drama's.
- De traditie dat militaire leiders zich niet in het openbaar mogen uitspreken heeft haar grenzen bereikt: een zekere vrijheid van meningsuiting – die hoe dan ook relatief blijft – moet absoluut geaccepteerd worden.

Beter informeren

NIOD-rapport, 10 april 2002:

- Internationale interventies zijn zelden zodanig preventief dat er kan worden ingegrepen vóór ontsporingen plaatsvinden. Als die ontsporingen optreden dwingt het publieke debat over regering vaak tot ingrijpen op morele en humanitaire gronden. Diepgaande analyse naar de achtergronden van brandhaarden en op grond daarvan gewenste maatregelen spelen zelden een hoofdrol. Het feitelijke ingrijpen krijgt zodoende vaker het karakter van *trial and error* dan dat van een doelgerichte uitvoering van een doordacht programma. Hierdoor dragen veel interventieprocessen de kenmerken van 'doormodderen'.
- De belofte van VN-generaal Morillon in 1993 aan de bevolking van Srebrenica dat ze onder bescherming van de VN stond en niet in de steek zou worden gelaten, past in dit beeld van doormodderen. Hij schiep hiermee een voldongen feit, dat door de Veiligheidsraad werd omgezet in het besluit Srebrenica te bestempelen tot *safe area*, een nieuw en ongedefinieerd begrip. Niets eraan was duidelijk, behalve dat er in de dominerende lichte optie geen mandaat uit voortvloeide tot een echte militaire verdediging van het gebied of van de bevolking. De aanwezigheid van VN-militairen was veeleer bedoeld als een waar-schuwing van de internationale gemeenschap om niet aan te vallen (*to deter by presence*). Voor de bevolking schiep uitroeping van het gebied tot *safe area* een illusie van veiligheid.
- Nederland liep internationaal voorop als ijveraar voor een vorm van interventie. Een mengeling van humanitaire bewogenheid en ambitie heeft de Nederlandse regering ertoe gebracht in 1993

op eigen initiatief en zonder voorwaarden vooraf een Luchtmobiel Bataljon beschikbaar te stellen voor de UNPROFOR-missie in Bosnië. Hiermee kon Nederland tonen wat het waard was; Nederland aanzien in de wereld zou stijgen. Dit gebeurde met brede steun vanuit politiek en media en zonder de verre-gaande consequenties vooraf terdege te analyseren.

- In het streven naar consensus liet het parlement zich sterk aan het kabinetsbeleid binden. De Tweede Kamer en de Kamercommissies werden veelvuldig en gedetailleerd ingelicht, soms ook achter gesloten deuren. Het kabinet werd daardoor gesterkt, maar de kritische en controlerende rol van de volksvertegenwoordiging in belangrijke mate ondergraven.
- (...) Zo werd Dutchbat in de praktijk uitgezonden op een missie met een zeer onhelder mandaat, naar een gebied omschreven als een *safe area* zonder dat daarvan een duidelijke definitie bestond, om vrede te handhaven waar geen vrede was. (...) Zonder diepgaande informatie in te winnen bij de Canadese voorgangers in de enclave (Canbat), zonder adequaat te zijn opgeleid voor deze specifieke taak in die specifieke omstandigheden.
- De massamoord had een sterk schok-effect in VN en NAVO en heeft bijgedragen aan een omslag in het Amerikaanse beleid. In juli 1995 werd een streep getrokken bij het bedreigde Gorazde waar Britse troepen lagen. De krampachtigheid voor het handhaven van onpartijdigheid bij de VN verminderde en de bereidheid tot inzet van het luchtwapen nam toe. Militairen kregen ruimere bevoegdheden om het in te zetten, ook zonder *smoking gun* als voorwaarde.

denfeld & Nicolson, 1998, 40,- euro).
 Het hoofdrapport van het NIOD, *brenica. Een 'veilig' gebied is los koop* (Boom, 89,50 euro), maar samen met de vier deelstudies (G Duijzings: *Geschiedenis en herirring in Oost-Bosnië. De achtergronden van de val van Srebrenica.* (Boom, 22,50 euro), C. Wiebes: *Intelligence en de oorlog in Bosnië 1992-1995. De rol van de inlichtgen- en veiligheidsdiensten.* (Boo 29,50 euro), D.C.L. Schoonoord: *Dutchbat III en de bevolking: medische aangelegenheden/ Bevoorrading door de lucht.* (Boom, 25 eur en B. Naarden: *Beeld en Balkan. Waarneming en werkelijkheid van Zuidoost-Europa.* (Boom, 17,50 euro) én een cd-rom met daarop nog vijf deelstudies voor 225 euro.

De boeken zonder prijsvermelding zijn (tijdelijk) uitverkocht.

INTERNET

Op de site van *NRC Handelsblad* (www.nrc.nl) staat een uitgebreid dossier over Srebrenica. Ook elders op internet is veel te vinden:

Samenvatting Een samenvatting van het NIOD-rapport is te vinden op de website van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie. De homepage biedt een link die direct toegang geeft tot informatie over Srebrenica. Voor de samenvatting vervolgens klikken op 'perssamenvatting'. De website van het NIOD is te vinden onder de oude naam van het instituut, RIOD. • www.riod.nl

Dutchbat Op de site van het ministerie van Defensie staat informatie over Dutchbat en Srebrenica, zoals rapporten en Kamervragen. Na het invullen van de zoekterm 'Srebrenica' verschijnen alle publicaties. • www.mindf.nl

IKV Het Interkerkelijk Vredesberaad heeft ook een rapport uitgebracht over de val van de moslim-enclave. Op de website onder andere de tekst van het rapport, een discussieforum en aankondigingen van bijeenkomsten die te maken hebben met Srebrenica. • www.ikv.nl

VN Op de site van de VN zijn diverse (Engelstalige) documenten te vinden na het intikken van de zoektermen 'Srebrenica' of 'Dutchbat'. Ook is er de mogelijkheid publicaties te bestellen. • www.un.org

Herdenkingsboek Op deze site over de luchtmobiele brigade onder andere de tekst van het boek 'Dutchbat in Vredesnaam', opgedragen aan slachtoffers onder militairen en bevolking van Bosnië-Herzegovina. • www.luchtmobiel.nl

Dutchbat wist veel meer van genocide

Moslim: 'Iemand smeekte: schiet me dood'

Volgens onderzoeker Van Kemenade zijn de getuigenissen van Dutchbatters voor het Joegoslavië-tribunaal 'niks nieuws onder zon'. Maar 'verpletterend' in de details over de val van Srebrenica wel.

1000

Voor onze redacteurs
**ES BANNING en
 TRA DE KONING**
 IN HAAG, 8 APRIL. Het was eind juli 1995, Nederlandse Dutchbat-militairen namen uit Srebrenica in de Kroatische stad Zagreb. Er was bier, muziek. De kroonprins was er, de minister-president, de minister van Defensie en de bevelhebber van de landmacht. De 'veilige' enclave Srebrenica in Bosnië was veroverd door Kroatisch-Servische soldaten. Duizenden moslim-mannen werden vermist. Maar massaslachtingen hadden de militairen van Dutchbat niet gezien. De Bosnisch-Servische soldaten waren 'correct' geweest, en het idee dat in Nederland bekend, over zielige moslims en slechte Serviers, was 'vals'.
 Luitenant-generaal Hans Couzy, de toenmalige bevelhebber, schrok van die berichten. Maar veel gruweldaden, zei hij, hadden de Nederlanders ook niet gezien. Het was volgens hem niet mogelijk om van genocide te spreken. Hij had met de militairen gepraat. Verplichtingen hadden ze, zei hij, niet waargenomen. Ze hadden wel 'een tiental' lijfwonden ontdekt. Ze waren getuige geweest van één standrechtelijke executie, en ze

Voor het tribunaal gaf een Bosnische moslim gisteren een ooggetuigenverlag van een executie van 1000 tot 1500 mannen uit Srebrenica in juli 1995. De 62-jarige man, aangeduid als 'T', getuigde in de zaak tegen de Bosnisch-Servische generaal Krstić. Impressies uit zijn relaas: „Nadat we door de rijen doden waren gelopen, moesten we ons aan het eind opstellen. Daar zeiden ze dat we ons om moesten draaien en in een rij gaan staan. Vervolgens kregen we het bevel om te gaan liggen, maar op dat moment kwam de vuurstoot en ik viel. (-) Een kogel schampte

mijn elleboog. Bloedende mannen vielen op me. Ik hoorde de aarde opspringen door inslaande kogels en voelde de modder en stof op me vallen. (-) Iemand smeekte: ik leef nog, schiet me dood, schiet me dood. (-) Daarna gingen ze weg om in de schaduw te rusten. (-) Ik maakte me los, keek om me heen, sprong op, en rende over de lichamen, vijftien meter naar de struiken waar ik me wilde verbergen. Ik struikelde en viel bijna op de doden, gelukkig hoorde ik geen stemmen.”

I vertelde vervolgens hoe hij dagenlang

rondzwierf in een poging veilig gebied te bereiken. Uiteindelijk besloot hij zich over te geven aan de Serviërs omdat hij geen andere kans zag te overleven. Vijf maanden werd hij vastgehouden in een gevangenis. Hij werd in november 1995 geruild tegen Servische gevangenen.

„Er is een ding dat ik niet begrijp. Waarom ben ik niet gek geworden? Ze hebben mijn zoons gedood, ze hebben mijn land geroofd, mijn twee huizen vernield. Ik heb geen pensioen. Ik ben een uitgedroogde boom in een dood bos.”

Wij dachten dat de ze die mensen aan het doden waren. Wij spraken Servische soldaten aan om ze te stoppen. Zij lachten ons uit.”

De plaatsvervangend commandant van Dutchbat, majoor Franken, verklaarde deze week – in tegenstelling tot overste Karremans in 1996 – dat hij wist dat de Serviërs zouden gaan moorden na de val van de enclave.

Is het nieuw wat de Dutchbatters voor het tribunaal vertellen? „Voor het publiek zit het schok-effect in de mate van detaillering”, constateert commissaris van de Koningin van Noord-Holland J. van Kemenade. Op verzoek van minister F. de Grave (Defensie) onderzocht hij vorig jaar of de defensie-organisatie loyaal had meegewerkt aan het verzamelen en verstrekken van informatie. Van Kemenades conclusie: geen doofpot.

Van Kemenade signaleert wel een verschil tussen de debriefingsrapporten van Defensie en de getuigenissen voor het tribunaal. „De debriefingsrapporten zijn opgesteld op basis van de rechtstreekse getuigenissen, die anoniem waren”, legt Van Kemenade uit. In de debriefingsrapporten wordt wel melding gemaakt van de oorlogsmisdaden, „maar het is juist de mate van details die zo'n verpletterende indruk maken”.

De persoonlijke getuigenissen waren anoniem, maar alle Dutchbatters hebben toestemming gegeven om ze ter beschikking te stellen aan het Joegoslavië-tribunaal. „Niks nieuws onder de zon”, volgens Van Kemenade, „nu komen alleen de persoonlijke impressies in de openbaarheid.”

hadden gezien dat moslim-mannen werden geschopt en geslagen. Maar daar waren de Serviërs mee opgehouden toen de Nederlanders in de buurt kwamen.

Een jaar later getuigde overste Thom Karremans voor het tribunaal voor ex-Joegoslavië in Den Haag. Hij had er geen idee van, zei hij, wat er met de moslimvluchtelingen uit Srebrenica ging gebeuren. Hij had de Bosnisch-Servische legerleider Ratko Mladić een paar keer gesproken tijdens de val van de enclave, maar hij had er, zei hij, „eerlijk gezegd niet aan gedacht” de generaal te vragen hoe het met de vluchtelingen verder zou gaan.

Zeven Dutchbat-militairen werden de afgelopen twee weken gehoord voor het tribunaal, in de zaak tegen de Bosnisch-Servische generaal Krstić. De verhoren wekken de indruk dat de Nederlandse mi-

litairen veel meer van de naderende genocide in Srebrenica wisten dan tot nu toe werd aangenomen.

Dutchbatter A. Stoelinga vertelde hoe hij op 15 juli 1995 een container op een truck zag waar de lijken uit puilden. Hij rook een „sterke geur waardoor iedereen wist dat er iets akeligs zou volgen”. Een andere militair zag aan de kant van de weg een vrachtwagen met lijken, hij zag zeven of acht opgezwollen lichamen die eruit staken.

Dutchbat-korporaal D. Vaasen zag dat een moslim-meisje werd verkracht door Bosnisch-Servische soldaten. Ze lag op een matras en ze bloedde. De korporaal zag ook „veertig tot vijftig lijken”, van vooral vrouwen en kinderen.

Met andere Nederlanders was de korporaal in een fabriekshal waar moslim-

vluchtelingen zich schuilhielden. Er waren moslims die zichzelf hadden opgehangen. De korporaal: „Ze gebruikten er van alles voor, touwen, kleren.”

Een Dutchbat-kapitein was in een huis dat door de Bosnische Serviërs werd gebruikt om moslim-mannen te 'verhoren'. Hun identiteitspapieren werden verbrand. Die hadden de moslims, zei een van de Serviërs tegen een andere Nederlandse kapitein, toch niet meer nodig. „Toen wist ik”, zei de militair deze week voor het tribunaal, „dat de moslims een verschrikkelijke behandeling te wachten stond.”

Servische soldaten plunderden huizen naast de Nederlandse militaire basis. Korporaal Vaasen zag dat Serviërs granaten in huizen gooiden en woningen beschooten. „Wij hoorden een vrouw schreeuwen.

van de lezers

maart 2000

Srebrenica incompleet drieluik

Het verhaal over Srebrenica in het februari-nummer van Targets is een van de beste artikelen die tot op heden in de internationale pers over de gebeurtenissen begin juli 1995 is verschenen. Echter in de berichtgeving over Srebrenica ontbreekt meestal een gedeelte.

In 1994 komen op de Adriatische zee op een vliegdekschip van een grote wereldmacht belangrijke vertegenwoordigers van Republika Srpska (de Serviërs) en van de Moslim-Kroatische Federatie (de moslims) bij elkaar, die onder leiding van de gastheren afspraken maken over het ruilen van territoria, hetgeen later zijn definitieve vorm krijgt in het Dayton akkoord.

Het idee over 'beveiligde zones' (de safe havens), dat al bij het ontstaan was bedoeld te mislukken (hetgeen de praktijk bewezen heeft), heeft men op deze bijeenkomst verlaten en omgebogen tot een meer

levensvatbaar idee: het ruilen van territoria. Beide partijen kwamen, ondanks de gevoeligheid van het onderwerp, zeer snel tot overeenstemming.

Het enige obstakel in de nieuw ontstane situatie vormden de resoluties van de Verenigde Naties over de 'beveiligde zones'. Daarom was het logisch dat de gemaakte afspraken geheim moesten blijven tot na haar realisatie en zelfs ook nog daarna. De realisatie, die met de 'verovering' van Srebrenica, onder leiding van generaal Ratko Mladić begon. De term 'verovering' is een verkeerde uitdrukking omdat Srebrenica niet 'veroverd' maar volgens afspraak 'overgenomen' werd. De enigen die over deze deal niets wisten waren de moslim-civilisten in Srebrenica en Dutchbat commandant Karremans. In dit licht is de vraag van Mladić aan Karremans: „Hebt U bevel gegeven dat op mijn soldaten geschoten wordt?” te begrijpen, omdat dit niet volgens de afspraak uit 1994 was. Het ontbreken van luchtsteun en ande-

re hulp aan Dutchbat en zijn commandant Karremans bij de overname van Srebrenica zijn met de wetenschap van de geheime afspraken over het ruilen van territorium veel beter te begrijpen. De Verenigde Naties hebben op aandringen van de 'machtigen' in de wereld afstand gedaan van hun eigen uitgeroepen resoluties.

Commandant Naser Oric van de reguliere moslim eenheden (te weten een deel van de 28ste moslim divisie in Srebrenica en de lichte 256ste brigade in Zepa, ontstaan uit verscheidene operationele groepen) waren daarentegen in deze 'deal' gekend. Zo werd Oric, in de westerse pers voorgesteld als leider van de niet-reguliere moslimeenheden, door de commandostaf van het moslimleger in Tuzla gewaarschuwd om Srebrenica, tezamen met een aantal lagere officieren, spoedig te verlaten, onder het mom van een benodigde militaire training. (Tussen het moslimleger in Srebrenica en Zepa en de moslim commandostaf in Tuzla bestond e-mail-,

radio- en ander contact).

De realiteit van Srebrenica was een welkome gelegenheid om de zorg van het Westen betreffende mensenrechten te tonen en de wil om een 'humanitaire catastrofe' te voorkomen. Een catastrofe, die door datzelfde Westen veroorzaakt is door het onzinnige idee om beveiligde zones voor moslims te creëren op Servisch grondgebied en daarbij tegelijkertijd de Serviërs als schenders van mensenrechten en de Geneefse Conventie in een kwaad daglicht te kunnen stellen. Hetzelfde scenario wordt in Kosovo toegepast. Het probleem Srebrenica is ontstaan, gelijk vele andere problemen, door inmenging van het Westen in de burgeroorlog in voormalig Joegoslavië.

Er wordt maar al te graag vergeten, dat de resoluties van de VN over 'safe havens', die tot stand kwamen onder druk van het Westen en sommige moslimlanden clausules bevatten over 'beveiligde zones onder bewaarde moslim eenheden' die de door Serven bewoonde naaste

omgeving van Srebrenica in gevaar zouden kunnen brengen. Dutchbat heeft de moslim eenheden in Srebrenica niet ontwaand, maar heeft rustig toegekeken hoe Naser Oric militaire acties ondernam waarbij 1.500 Servische civilisten omkwamen. Deze acties reikten zelfs tot Han Pijesak waar zich de commandostaf van het Servische leger bevond. Dutchbat heeft hoogstwaarschijnlijk niets ondernomen omdat het geen 'bevel van hogerhand' gekregen heeft. Het 'ontbreken van bevel van boven' is ook de oorzaak van het niet verlenen van luchtsteun en andere benodigde militaire hulp aan Karremans bij de overname van de enclave door generaal Mladić en het leger van Republika Srpska.

Zonder dat daarvoor tot op heden tastbare bewijzen geleverd zijn, wordt nog steeds gespeculeerd over achtduizend gedode moslims. Er zijn steeds meer indicaties dat 'het massacre' onder de moslims aangereicht is door buitenlandse geheime diensten betaalde personen

en dat deze personen komen uit kringen van extreme moslim-nationalisten uit de omgeving van Alija Izetbegovic.

Van groot belang is dat de rol van de westerse politiek en de rol van de VN bij de overname van Srebrenica bekend wordt. Voor deze opgave is in Nederland het NIOD de meest geschikte instantie en wel in samenwerking met het Nederlandse leger en het leger van Republika Srpska. Natuurlijk op basis van wederzijds respect en zonder druk van welke aard dan ook. Deze samenwerking is in het belang van de waarheid, Nederland, Republika Srpska en hun legers.

Het Tribunaal voor voormalig Joegoslavië in Den Haag is geen geschikte plaats om de waarheid boven tafel te krijgen. Daarvoor is dit gerechtshof niet zelfstandig en onpartijdig genoeg.

*Jovan Grbic,
 Servisch Informatie- en
 Cultuurcentrum, Tilburg*

Dutchbat voorzag genocide

VN'ers vermoedden al vóór val Srebrenica lot moslimmannen

Van onze redactie politiek

DEN HAAG - De leiding van de Nederlandse VN-eenheid in Srebrenica beseftte in juli 1995 al direct bij de aanval van Bosnisch-Servische troepen dat de moslimmannen in de 'veilige enclave' gevaar liepen vermoord te worden.

Dat bevestigde landmachtsofficier R. A. Franken gisteren voor het Joegoslavië-Tribunaal in Den Haag. „Gezien de reputatie van de

5-4-2000
Serwen verwachtte ik dat ze zouden gaan moorden”, zei hij voor het tribunaal. Ook toen de Bosnische Serviërs direct na de aanval begonnen met het scheiden van de mannen en de vrouwen en kinderen stelde de plaatsvervanger van Dutchbat-commandant Karremans voor zichzelf vast dat het mis ging. „Ik had mijn angst voor wat er later met de mannen zou gebeuren.”

Officieel heeft de leiding van de Koninklijke landmacht altijd vol-

gehouden dat er in de dagen van de aanval geen duidelijke signalen waren dat de Bosnische Serviërs uit waren op een massamoord. Een paar weken na de val van de enclave stelde de bevelhebber van de landmacht, generaal Couzy, vast dat er geen aanwijzingen waren van genocide.

Een rapport van de Verenigde Naties oordeelde vorig jaar dat Dutchbat te laat heeft gewaarschuwd. In datzelfde rapport staken de VN wel de hand in eigen

boezem: het concept van de veilige enclaves, zoals Srebrenica, had totaal gefaald.

Franken moest gisteren getuigen in het proces van het Joegoslavië-Tribunaal tegen de Bosnisch-Servische generaal Krstic die de praktische leiding had bij de aanval en deportaties. Er zijn nog steeds zo'n zesduizend vermisten. De meesten zijn waarschijnlijk dood.

Krstic wordt verdacht van het aanzetten tot genocide. Later

deze week worden meer oud-Dutchbatters opgeroepen. Het is nog niet duidelijk of de Nederlandse commandant Karremans ook moet getuigen.

Franken maakte tijdens de deportaties een lijst met de namen van 251 moslimmannen die werden weggevoerd. Hij wilde hun namen volgens 'Amnesty International model' wereldkundig maken om ze iets van bescherming te bieden. Hij faxte de gegevens naar Defensie in Den Haag, maar

daar beseftte niemand het belang en de lijst raakte zoek.

Franken ontkende dat hij het overzicht van deze namen aan de Bosnische-Serviërs verstrekke. Hij liet hun wel weten dat de lijst bestond. Volgens Franken heeft niemand later gecontroleerd of er van deze geregistreerde mannen nog enkele in leven zijn. De majoor hield vol dat de enclave met geen mogelijkheid door de lichtbepalende Nederlanders viel te verdedigen.

'Ik zei dat ik óók vreesde voor hun leven'

Srebrenica

Teun Lagas

DEN HAAG - Terwijl op 12 juli 1995 de Bosnisch-Servische troepen in Srebrenica volop in de weer waren met het wegvoeren van moslimmannen en -jongens, vroeg een van de bewoners van de 'beschermde enclave' radeloos aan majoor Franken waarom diens Nederlandse VN-soldaten meehielpen aan deze gedwongen evacuatie.

Franken: „De vader van een van onze tolken zei: 'Stop met de medewerking, want ik vrees voor het leven van onze mannen'. Ik zei dat ook ik vreesde voor hun leven, maar dat ik moest kiezen.” De keuze volgens Franken: óf meewerken, óf toezien hoe de Bosnisch-Servische troepen zouden gaan schieten op de duizenden vrouwen en kinderen op en rond de basis.

Zelfs als de Serviërs de deportatie enkele dagen stil hadden gelegd was volgens Franken de situatie onhoudbaar. De vrouwen en kinderen zaten samengepakt in de hitte. „Ze zouden het nog hooguit twee of drie dagen uit kunnen houden. De vader begreep mijn besluit.”

Halverwege het verhoor stond Franken op en wees op verzoek van de aanklager de Bosnisch-Servische generaal Krstic aan als de man die hij herkende als een leidende officier. Achterin de zaal knikte Krstic naar Franken, en deed er het zwijgen toe.

VERVOLG OP PAGINA 5

Het woord genocide mocht niet vallen

Srebrenica

Teun Lagas

8-4-2000
Dat de schamelbepalende VN-eenheid Dutchbat 3 Srebrenica onmogelijk kon verdedigen tegen het Bosnisch-Servische leger was al langer duidelijk. Het Joegoslavië-Tribunaal in Den Haag wierp de afgelopen week echter wel een nieuw licht op de grote feitenkennis die de Nederlandse blauwhelmen al tijdens de inval, in juli 1995, hadden over de massamoord in de enclave.

Bij de verhoren onder ede in de zaak tegen de Bosnisch-Servische generaal Krstic regende het plotseling gegevens over de stelselmatige uitroeiing van de moslimmannen en -jongens. De Dutchbatters herinneren zich vijf jaar na het drama veel meer wandaden dan de leiding van de landmacht in de maanden na hun terugkeer uit Srebrenica wilde toegeven.

Enkele dagen na de veilige terugkeer van alle manschappen zei de bevelhebber van de landmacht generaal Couzy

in Zagreb dat hij geen aanwijzingen had gehoord van genocide. Op dat moment beschikten zijn soldaten echter over een schat aan gegevens. Ze verzamelden ook cijfers waaruit de omvang van het moorden kan worden afgeleid. Een greep uit de gedetailleerde herinneringen, zoals Dutchbatters die deze week aan het tribunaal vertelden:

Majoor Franken, plaatsvervangend commandant van Dutchbat:

- „Na ongeveer 200 granaatinslagen op de stad stopten we met tellen. Er was geen enkele militaire noodzaak voor dit zware geschut. De enige reden was mensen te doden, burgers en kinderen. En paniek te veroorzaken.”

- „Gezien de reputatie van de Serven verwachtte ik dat ze zouden gaan moorden.”

- „We mochten de bussen met weggevoerde vluchtelingen niet escorteren. Ze wilden geen getuigen in de buurt hebben, dat was duidelijk.”

Kapitein Rutten getuigde voor het tribunaal:

- „Een stapel met rugzakken en identiteitspapieren was in brand gestoken bij het witte huis waar de moslimmannen

werden verzameld. Die stapel brandde daar bijna twee dagen.”

- „We troffen negen lijken aan die nog warm waren. Ik maakte foto's. Vervolgens meldde ik aan mijn commandant Karremans: het is overduidelijk dat ze de moslimmannen aan het afschieten zijn.”

- „Ik zag zo'n driehonderd mannen en jongens opgepakt in het witte huis. Je zag de totale angst in hun gezichten.”

- „Het was een grondig geplande operatie. Iedere man wist goed wat te doen. De militairen noemden nooit hun namen tegen ons, maar gebruikten steeds wisselende schuilnamen, om niet herkenbaar te zijn.”

Kapitein Egberts:

- „Ik zag dat het voetbalveld over de hele oppervlakte gevuld was met mannen, die geknield zaten met hun handen in de nek. Honderden mannen. Het waren er meer dan op deze luchtfoto. De volgende dag zag ik opnieuw dit veld vol geknielden mannen.”

- „De moslimmannen bij het witte huis maakten met snijgebaren langs hun keel duidelijk dat ze angst hadden vermoord te worden. Sommigen wilden

mij hun Duitse Marken geven, omdat ze daar toch niks meer aan hadden.”

Soldaat Stoelinga, die door de Bosnische Serviërs vast werd gehouden in de omgeving van Srebrenica:

- „We zagen langs de kant van de weg een vrachtwagen met een containerbak van ongeveer vijf meter lang, tweeënhalve meter breed en anderhalve meter diep. Ik zag zeven of acht lijken boven de rand uitsteken.”

- „Verderop lagen over een lengte van 200 tot 300 meter stapeltjes kleren naast elkaar.”

In 1996 getuigde korporaal Groenewegen voor het Joegoslavië-Tribunaal. Hij vertelde daar toen:

- „Ik zag vlak bij onze basis een executie van een moslimman die uit de menigte was gehaald. Hij werd gedood met één schot, door het hoofd. Later die dag heb ik meer van dat soort geïsoleerde schoten gehoord, achter de huizen en verderop in de heuvels. Het waren ongeveer twintig tot veertig schoten per uur.”

Dat Dutchbat al tijdens de inval van de enclave vergaande conclusies over genocide kon trekken, werd destijds

overigens wel vermoed door de toenmalige minister van defensie Voorhoeve. De afgevoerde vrouwen hadden immers elders in Bosnië al de nodige noodkreten geslaakt. Maar Voorhoeve durfde het woord genocide niet de wereld in slingeren zolang niet alle Dutchbatters veilig het gebied uit waren. Hij beseftte dat ze in de macht waren van de Bosnisch-Servische bevelhebber Mladic.

Ook Tweede-Kamerleden weigerden in die dagen openlijk over genocide te spreken 'zolang dat niet was bewezen'. Alleen minister Pronk hield zich van meet af aan niet aan die zwijgcodes.

Pas toen Voorhoeve op 20 juli 's avonds in Londen hoorde dat de Nederlanders weg mochten uit Srebrenica gaf hij tegenover de pers toe dat de verhalen over de wandaden en genocide klopten. „Overigens zonder toen over feiten te beschikken”, zei hij later.

Maanden later ontdekte de minister dat de landmachtleiding nog steeds de mond op slot wilde houden. Dat bleek toen de Poolse ex-premier Mazowiecki in het najaar van 1995 als mensenrechtenrapporteur aan een onderzoek begon. Mazowiecki klaagde dat hij ont-

reden was over de gegevens die door Nederlandse VN'ers waren aangeleverd.

Voorhoeve zei nadien over de krampachtige geslotenheid van de landmacht: „In de opluchting over de veilige aankomst van de gegijzeldde Dutchbatters wilde de Nederlandse militaire leiding aanvankelijk niet te lang stilstaan bij al het vreselijks dat men had gezien en ervaren.”

Hoe ergerlijk Voorhoeve dat waarschijnlijk ook vond, hij besloot in de nasleep van het drama nooit tot aftreden. Zo'n stap, meende hij, zo worden uitgelegd als een schuldbekenenis dat de Nederlandse militairen medeverantwoordelijk waren.

De Dutchbatters konden hun herinneringen wel vrij snel kwijt in de zogenaamde debriefingsoperatie van defensie, maar die bleef nog jaren geheim.

Kapitein Rutten zal nog wel eens hebben terug gedacht aan de opmerking die een Bosnisch-Servisch soldaat tegen hem maakte, te midden van de menigte panische moslims rond de Nederlandse basis: „Maak je geen zorgen. In een week ben jij terug in Holland en kun je dit allemaal vergeten.”

Zoals je deed met het meisje van Srebrenica

7-4-2000

De slager

Teun Laga

"Waarom zou een soldaat van het Bosnisch-Servische leger dat vreselijke verhaal aan u vertellen?", vroeg de rechter van het Joegoslavië-Tribunaal. Oud-Dutchbatter Van der Zwan had daar wel een verklaring voor: "Deze man kon het niet meer aan, wat zijn collega's deden. Hij huilde toen hij het vertelde."

Korporaal bij de landmacht Van der Zwan, die gisteren voor het tribunaal in Den Haag getuigde over de val de Srebrenica en de deportaties van de moslimmannen, is van het type dat makkelijk een praatje aanknoopt. Zo had hij snel contact met de militairen van het Bosnisch-Servische leger die begin juli 1995 zijn observatiepost buiten Srebrenica overvielen. Er viel tegenover de zwaarbewapende troepen niets te verdedigen voor de Nederlanders en Van der Zwan begon in arren moede een ge-

sprekje met de soldaten over de afbeeldingen van wolvenkoppen op hun uniformen. "Ik verzamel insignes. We wisselden wat sigaretten uit. Ik vroeg een insigne en kreeg die," vertelde hij het tribunaal.

Zijn overvallen eenheid van zeven Dutchbatters mocht van de Bosnisch-Servische commandant kiezen: terugtrekken naar de basis of meegenomen worden naar het nabijgelegen plaatsje Bratunac buiten de Srebrenica-enclave. "Ze beloofden ons dat we daar naar huis mochten bellen en de volgende dag op het vliegtuig naar Nederland konden. Wij begrepen dat teruggaan naar de basis geen optie was. In dat gebied werd nog volop geschoten. Dus we accepteerden het aanbod van de officier."

De belofde snelle thuisreis krègen de gevangenen Dutchbatters uiteraard net zomin als de telefoonverbinding. Ze werden na een kort verblijf in Servische barakken naar een plek gebracht die bekend stond als hotel Fontana. Daar zag Van der Zwan nog even zijn comman-

dant overste Karremans opduiken. Karremans kwam in Fontana aanhoren wat de Bosnisch-Servische generaal Mladic allemaal van de Nederlandse VN-eenheid in Srebrenica verwachtte. De korporaal maakte terloops wat foto's van Bosnische-Serviërs die, met gestolen blauwe VN-helmen op het hoofd, hier

'Ze droegen zwarte T-shirts'

vrolijk rondreden op buitgemaakte Nederlandse pantserwagens. "We dachten dat die foto's wel nuttig waren voor later."

Meegevoerd door het achterveld van de Bosnisch-Servische linies rond Srebrenica ontdekte de insigne-verzamelaar nog iets interessants. Hij herkende op sommige uniformen de badge van de Serviërs die eerder in de Krajina hadden gevochten, het Servische gebied in Kroatië waar Van der Zwan enkele ja-

ren eerder als VN'er had gediend. "Ik dacht nog: die lui zijn een eind van huis." Hij sprak één van de soldaten aan. Die lachte en gaf toe dat hij uit de Krajina kwam.

Het dolende groepje Dutchbatters kwam uiteindelijk onder begeleiding van een Bosnische-Serviër "in een witte Lada-terreinwagen" terecht bij een schoolgebouw bij Bratunac, waar ze enkele dagen zouden blijven. Daar ontmoette Van der Zwan de leden van een geheimzinnige speciale eenheid, die elke avond na hun operaties in de Srebrenica-enclave binnen kwamen stommelen. Ze hadden gezelschap van Duitse herdershonden.

"Ze hadden geen militaire tekens op, ze droegen zwarte T-shirts. Allemaal met een hoop spieren. En ze hadden kleine samoerai-messen. Maar het was duidelijk een speciale eenheid van het Bosnisch-Servische leger."

Van der Zwan was nog niet in slaap toen op een avond de groep weer in de school arriveerde. "Ik ging kijken. Eén van de hondenbegeleiders stond op de

gang en was zeer nerveus." De korporaal knoopte weer een gesprek aan in het Servo-Kroatisch dat hij zich tijdens vroegere missies een beetje eigen had gemaakt. "Ik vertelde dat ik zelf ook honden had en vroeg hem waarvoor deze beesten werden gebruikt. Die man maakte duidelijk dat ze tegen mensen werden ingezet, bij het schoonvegen van de enclave."

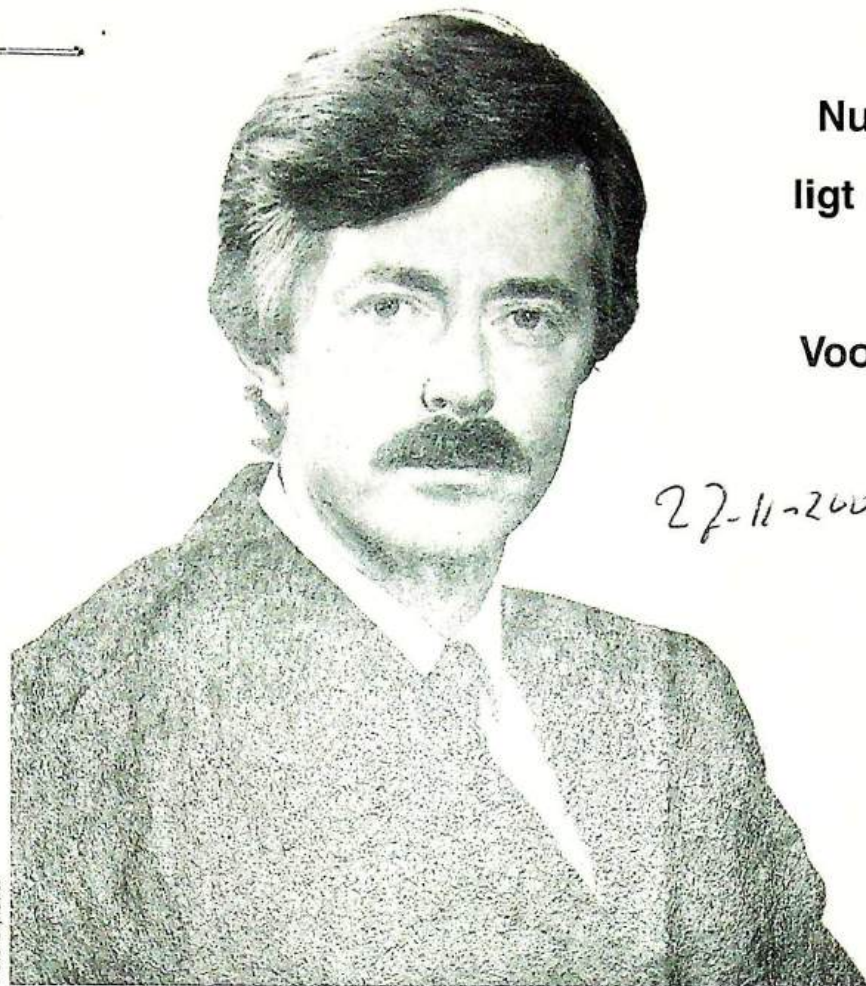
De hondenbegeleider vertelde huilend het verhaal hoe de afgelopen dag een oude man en een jong meisje door een herdershond uit een huis waren gejaagd.

De Dutchbatter voor het tribunaal: "Hij legde uit dat een van zijn collega's de oude man greep en vermoordde met een mes. Daarna vertelde hij dat er iets seksueels met het meisje was gebeurd. De collega die dat deed had haar daarna gedood. Hij had haar met een mes opengesneden van tussen haar benen tot aan haar keel. De hondenbegeleider zei dat de dader door de rest van de groep altijd de slager werd genoemd. Ik weet niet of dat zijn beroep of zijn bijnaam was."

De dag nadat Van der Zwan dit verhaal van de hondenbegeleider hoorde zag hij 'de slager' in levenden lijve. Voor de school werd een kalf aangevoerd. De korporaal stond toevallig buiten en werd gewenkt door een paar van de militairen in zwarte T-shirts. "Het kalf zou worden geslacht en ik mocht kijken. Dat is nou de slager, had ik te horen gekregen over de man die het zou doen. Hij sneed de buik van het kalf open. Een van de andere soldaten maakte een grap tegen de slager: Net zoals je deed met het meisje van Srebrenica."

De Egyptische rechter Riad kan gisteren moeilijk begrijpen dat Van der Zwan de woordenwisseling bij de slachtpartij mocht aanhoren. "Hadden deze mannen dan niks te verbergen?" De korporaal: "Nee, ze maakten er grappen over, edelachtbare."

Na het verblijf in Bratunac werden de Dutchbatters via Servisch gebied afgeleverd in Kroatië, om zich te voegen bij de rest van de Nederlandse VN-troepen die zich hadden teruggetrokken uit Srebrenica na de Bosnisch-Servische inval.

Oud-minister Joris Voorhoeve: nooit een motie van wantrouwen

Nu er een kritisch VN-rapport
ligt over de val van Srebrenica
rijzen de vragen: 1) Had
Voorhoeve gelijk? en 2) Wat is
de toekomst van de
blauwhelmen?

27-11-2000

Over morele verantwoordelijkheid

Toen Bosnisch-Servische troepen onder bevel van generaal Radko Mladic de door een Nederlands VN-bataljon beschermde enclave Srebrenica begonnen in te nemen en Navo-F-16's twee Servische tanks beschoten, riep defensie-minister Joris Voorhoeve door de telefoon tegen VN-afgezant Yasushi Akashi: 'Laat de bombardementen onmiddellijk staken.'

Nooit heeft Voorhoeve de politieke verantwoordelijkheid van het Srebrenica-drama op zich willen nemen, omdat daarmee de indruk zou ontstaan dat alleen Nederland schuld had aan het mislukte militaire, VN-optreden in de Bosnische burgeroorlog (1991-1995). Omdat Nederlandse soldaten (opnieuw) konden worden gegijzeld en gedood, liet Akashi de Navo-straaljagers terugkeren naar de vliegbasis Villafranca in Italië.

Nu er een lijvig rapport van VN-secretaris-generaal Kofi Annan ligt, waarin staat dat Dutchbat 3 weinig kon uitrusten en dat de VN nooit meer met blauwhelmen moeten optreden in een gebied waar geen bestand of vredesakkoord van kracht is, mag de vraag worden gesteld: had Voorhoeve gelijk? De ex-minister

zelf wil niet reageren, omdat hij in december de Tweede Kamer vervuult voor de Raad van State en zich geen politieke uitspraken kan veroorloven.

Bert Bomert, hoofd Studiecentrum voor Vredesvraagstukken van de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN), is mild over de minister, die de wereld op 11 juli 1995 via een persconferentie moest melden dat 'zich een ramp van ongekende omvang' had voltrokken. Hij zegt: 'De rol van Dutchbat was toch iets genuanceerder dan wij dachten. Maar Voorhoeve was in zoverre verantwoordelijk dat de Nederlandse autoriteiten open kaart hadden moeten spelen. Daarop zou hij aangesproken kunnen worden. Er zijn zaken onder de pet gehouden. Dat is eigenlijk het enige waarmee we hem om de oren kunnen slaan. Ik betwijfel trouwens of de stemming in Nederland wel zo anti-Voorhoeve was. Hij heeft nooit een motie van wantrouwen tegen zich gehad. Wel was hij een beetje aangeschoten wild voor een volgende kabinetspost.'

Grillen

Natuurlijk had Voorhoeve tijdens de aan-

wezigheid van Dutchbat in Srebrenica meer kunnen doen, maar dat wisten we toen ook. Bomert: 'De val van Srebrenica viel onder de verantwoordelijkheid van de VN. Nederland zat daar met VN-troepen. Wel denk ik dat Nederland nog scherper had moeten aandringen op luchtaanvallen. Maar dan veel eerder. Op het moment dat de Bosnische Serviërs voor Srebrenica stonden, waren luchtaanvallen zinloos. Voorhoeve riep pas om het staken van de bombardementen toen het al te laat was om te bombarderen. Toen waren we al aan de grillen van generaal Mladic overgeleverd. Als we Voorhoeve ter verantwoording hadden willen roepen, hadden we dat eerder moeten doen.'

Had Voorhoeve gelijk? D.A. Leurdijk van het instituut Clingendael: 'Dat is een moeilijke vraag. De reacties op het VN-rapport hebben de teneur: Dutchbat is gerehabiliteerd. Daar heb ik moeite mee. Ik heb altijd gezegd dat er hier een gedeelde verantwoordelijkheid is. Volstrekt terecht wordt de bredere context in het rapport erbij gehaald. Maar als het gaat om Voorhoeve moeten we drie fasen uit elkaar halen: vóór, tijdens en na de val

Srebrenica. De uitzending van Dutchbat was de verantwoordelijkheid van minister Retus ter Beek. Waarop moet je Voorhoeve dan aanspreken? Hij werd minister op het moment dat Dutchbat er al zat. We kunnen ons afvragen of het optreden van Dutchbat de val van Srebrenica had kunnen voorkomen. Het antwoord luidt: 'Nee'. In die zin kun je Voorhoeve niet verantwoordelijk stellen. Toch zou het zuiver kunnen zijn geweest als hij zijn verantwoordelijkheid had genomen en was afgetreden, maar dan vanwege de nasleep van de val: de feestelijke ontvangst van Dutchbat in Nederland, de houding van overste Karremans, de debriefing, het verdwenen fotorolletje. Dat alles bepaalt het beeld van ons militaire optreden. Aliemaal hoogst ongelukkig als je dat afzet tegen de val van Srebrenica.' Min of meer tot dezelfde conclusie komen de auteurs van het vorig jaar verschenen boek *De sorry-democratie* (van Ed van Thijn en anderen): staatsrechtelijk was Voorhoeve weliswaar verantwoordelijk, maar hij kon weinig tot niets uitrusten. Toen Srebrenica onder de voet dreigde te worden gelopen, was het al te laat. De Tweede Kamer, inclusief GroenLinks, had ingestemd met de uitzending van slechtbepaalde blauwhelmen naar Bosnië-Herzegovina. Dat neemt niet weg dat Voorhoeve uit morele overwegingen had kunnen besluiten af te treden, gezien het gruwelijke lot van de moslim-mannen, zo valt te proeven uit het boek.

Blijft de vraag wie de materiële verantwoordelijkheid voor de val van Srebrenica op zich moet nemen. Unprofur-luitemer' nog steeds, ongeacht het debacle in Bosnië en het militaire succes van de Navo in Kosovo. Bomert: 'De ministers Van Aartsen (Buitenlandse Zaken) en De Grave (Defensie) willen een uitbreiding van de Europese mogelijkheden in de Navo. We hebben bijvoorbeeld niet altijd de VS nodig als troepenleverancier. Een Europees leger zoals Frankrijk dat voor ogen staat, laat nog wel even op zich wachten. Er zullen meer Europese samenwerkingsverbanden komen, maar wel in het kader van de Navo en met de VS.'

Niod

Ondertussen werkt het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Niod) in opdracht van de Tweede Kamer door aan zijn rapport over de val van Srebrenica. Verschillende partijen willen bovendien een parlementaire enquête naar de val. Is dat allemaal nog wel nodig na het VN-rapport? Bomert: 'Ik denk dat het Niod-rapport nog steeds nodig is voor het zelfstandig vermogen van Nederland. Al laat het wel heel lang op zich wachten. Het is gelooft ik klaar in 2003. Dan zijn we er dus meer dan vier jaar mee bezig geweest. Moet er een parlementaire enquête komen? Er is al een parlementair onderzoek gaande van de commissie-Bakker. Een enquête lijkt me te vroeg. Tenzij er na lezing van het VN-rapport en dat onderzoek nog vragen onbeantwoord zijn - wat ik niet verwacht. Ook het Openbaar Ministerie zou betrokkenen onder ede kunnen verhoren.' Ook volgens Clingendael kan het Niod-

agement in de mond te nemen, met betrekking tot z'n eigen organisatie. Hij zegt dat de VN veel eerder geweld had moeten toepassen. Hadden we zo lang moeten onderhandelen met Karadzic en Milosevic? Mede door VN-afgezant Akashi zijn we tot het uiterste gegaan met het toepassen van *peace keeping*. Ik lees in het rapport dat we het verkeerde instrument hebben gebruikt: blauwhelmen. Annans voorganger Boutros Boutros Ghali schreef al in het eerste rapport over de burgeroorlog (1992) dat we er geen vredeshandhavers op af moesten sturen. Het beginpunt was dat we Unprofor met blauwhelmen naar Bosnië stuurden. De Navo-luchtaanvallen, die uiteindelijk uitmondde in het Dayton-akkoord met Milosevic, hadden veel eerder moeten worden toegepast.'

De VN mag dan nog bestaan, maar hebben de blauwhelmen nog toekomst? Bomert (KUN): 'Als je militairen inzet in een gebied waar al geweld heerst, kun je slachtoffers verwachten. Maar het lijkt me nogal kort door de bocht om te zeggen dat blauwhelmen zo snel mogelijk groenhelmen moeten worden. In vier van de zes enclaves in Bosnië is het wél goed gegaan. Als de commandostructuur duidelijk is, kunnen blauwhelmen werken. Gebleken is nu dat de VN-structuur niet geschikt is voor crises als in Srebrenica. De commandolijnen zijn te lang en te gecompliceerd. De les die hopelijk niet wordt getrokken, is dat dit rapport het einde van het VN-optreden - zoals we dat nu kennen - inluidt. Niet meer optreden als er geen vredesakkoord is, betekent de handdoek in de ring gooien. Dan

& risico's nemen

nant-generaal Bernard Janvier en Akashi, die aanvankelijk, toen het nog niet te laat was, luchtsteun aan Dutchbat weigerden omdat er zo nodig met de Servische president Milosevic moest worden onderhandeld? Bomert: 'Wat nog wel eens mag worden gezegd, is dat Mladic en Radovan Karadzic (Bosnisch-Servisch politiek leider) de eerstverantwoordelijken voor de val van Srebrenica zijn. Ook de VN zijn natuurlijk verantwoordelijk. Maar tot op zekere hoogte is deze vraag eigenlijk niet te beantwoorden.'

De VN erkent impliciet dat alleen de VS en de Navo in staat zijn geloofwaardig militair op te treden. Zal de rol van de VS in Europa toch weer belangrijker worden? Bomert: 'De Verenigde Staten zijn lid van de VN - in die zin zal er weinig veranderen. Het is volstrekt duidelijk dat we niet zonder de VS kunnen. Dat betekent helaas dat we tot op zekere hoogte zijn overgeleverd aan de wil van de Amerikanen. De VN zijn in zekere zin een instrument van de VS in hun buitenlands beleid. De VS kunnen daarnaast kiezen uit een optreden in Navo-verband, of op eigen houtje.'

Toch klinkt de roep om een 'Europees le-

rapport nog wel degelijk een functie hebben. Leurdijk: 'Het Niod zal op twee niveaus moeten onderzoeken: internationaal en nationaal. Wat heeft Nederland bewogen om mee te doen met de *peace keeping* operatie? Het VN-rapport beperkt zich tot het internationale niveau. Dat laat onverlet dat op nationaal niveau nog veel onderzocht moet worden. Al zal het tijdstip van het VN-rapport door het Niod als buitengewoon ongelukkig worden ervaren.'

Het lopende parlementaire onderzoek heeft volgens Leurdijk een algemener karakter dan het VN-rapport. 'De commissie-Bakker heeft tot taak gekregen uit te zoeken hoe de besluitvorming bij vredesoperaties in Nederland tot stand komt. De opstelling van de regering, de Tweede Kamer, de publieke opinie. Alles wordt in breed perspectief gezien.'

Blauwhelmen

Eigenlijk staat in het rapport dat de VN te soft was en dat er geen slachtoffers mochten vallen aan westerse kant. Leurdijk: 'Daar zie ik duidelijk de hand van Kofi Annan. Hij durft het woord *appe-*

zetten we een hek om een land in oorlog heen. Sinds 1995 zijn de VN in allerlei operaties verwickeld geraakt, met succes: neem Kosovo.'

Leurdijk van Clingendael is minder optimistisch over de blauwhelmen: 'Er zou een debat moeten komen over de vraag wat *peace keeping* is. Moeten we daar eigenlijk mee doorgaan? Een discussie daarover ontbreekt. Je kunt geen vredeshandhavers naar een oorlog sturen. Het is geen toeval dat we *peace enforcement*-troepen (groenhelmen) naar Kosovo hebben gestuurd: KFOR, met de duidelijke bevoegdheid om geweld te gebruiken. Het rapport van Kofi Annan is pure winst. *Peace keeping* bleek in Bosnië niet meer voor te stellen dan een verlengstuk van de diplomatie. Daarvan mag je niet al te grote verwachtingen hebben. Zo'n uitzending van VN-troepen naar een oorlogsgebied is geen vakantiereisje. Dus als we groenhelmen op pad sturen, weten we dat we risico's nemen. Zijn we niet bereid die te nemen, dan moeten we er niet aan beginnen.'

Reindert Brongers

Minister erkent nalatigheid Defensie 'Feiten Srebrenica te laat naar justitie'

Door onze diplomatiek redacteur
DEN HAAG/ARNHEM, 22 DEC. Minister De Grave erkent dat Defensie het zogenaamde Feitenrapport over de rol van Dutchbat voor en tijdens de val van de moslimenclave Srebrenica eerder beschikbaar had moeten stellen aan justitie.

De minister blijft het echter eens met de commissie-Van Kemenade, die vorig jaar stelde dat de top van de handmacht de waartheidsvinding desijds niet bewust heeft willen belemmeren. De Grave schrijft dat in een brief aan de Eerste en Tweede Kamer, ter begeleiding van het Feitenrapport dat gisteren openbaar werd gemaakt. Het Feitenrapport had eerder boven water moeten komen en eerder onder de aandacht van het openbaar ministerie moeten komen, schrijft De Grave.

Defensie stuurde het Feitenrapport vorig jaar naar het Arnhemse openbaar ministerie. Tot dan had justitie alleen de beschikking over het Debriefingsrapport. Hierin waren de vertrouwelijke verhalen van 451 leden van Dutchbat samengevat op een manier die de commissie-Van Kemenade „op sommige punten onvolledig en te gunstig” noemde. Van Kemenade had bij Defensie bovendien „opmerkelijke tekortkomingen en onzorgvuldigheden in het proces van informatievoorziening” vastgesteld.

De Grave, die vorig jaar zomer zijn VVD-paritijgenoot Voorhoeve als minister van Defensie opvolgde, heeft gisteren in de Tweede Kamer de feitenrapport openbaar gemaakt. Nu is het aan Dutchbatters, verwezen wangedrag verjaard of niet meer bewijsbaar, zal hijs gisteren in de Tweede Kamer.

alere corrigeren van onweethoofte fouten voorop”, schrijft hij.

Het openbaar ministerie te Arnhem heeft besloten af te zien van een strafrechtelijk onderzoek tegen zeven voormalige Dutchbat-leden. Die militairen was onder meer het aanzetten tot prostitutie van moslimvrouwen verweten, het overtuigen van moslimvluchtelingen en het weigeren van medische hulp, alsook medewerking bij het scheiden van mannen, vrouwen en kinderen onder de moslimvluchtelingen nadat Srebrenica op 11 juli 1995 was veroverd door het Bosnisch-Servische leger. Bovendien zijn er in 1995 door de marchalussese in drie gevallen processen-verbaal opgesteld van drankmisbruik bij Dutchbat, die echter nooit via de marchalussese in Zagreb in Arnhem zijn aangekomen, aldus het OM gisteren. Volgens persbureau P. Frielink heeft de late beschikbaarheid van het 250 pagina's tellende Feitenrapport, waarin de getuigenverklaringen over wangedrag uitvoeriger en preciezer zijn dan in het Debriefingsrapport, het onderzoek „ernstig bemoeilijkt”. Nu is het aan Dutchbatters, verwezen wangedrag verjaard of niet meer bewijsbaar, zal hijs gisteren in de Tweede Kamer.

Weer roep om parlementaire enquête over Srebrenica

Van onze redactie politiek
DEN HAAG - Na conclusies van de Verenigde Naties over het optreden van Dutchbat in de Bosnische moslimenclave Srebrenica klinkt in Den Haag opnieuw de roep om een zware parlementaire enquête.

Alleen via verhoren onder eide kunnen de toenmalige Nederlandse ministers en de topmilitairen gedwongen worden het achterste van hun tong te laten zien, hield gisteravond het CDA-Kamerlid Verhagen vol. Ook Groen-Links-fractieleider Rosenmöller pleitte opnieuw voor een parlementaire enquête. De huidige Nederlandse onderzoeken verlopen in zijn ogen te traag.

Politici in Den Haag zijn enerzijds opgelucht over de VN-conclusie dat de lichtbepapende Nederlandse Dutchbatters weinig te verwijten viel toen ze de 'niet te verdedigen' enclave moesten opgeven aan Servische troepen. Anderzijds maakt het VN-rapport nieuwe kritiek los op het uiterst rommelige verloop van de vredesoperatie begin jaren negentig. De VN-rapporteurs zeggen dat de communicatie tussen de landen van de vredesmacht ronduit dreovend was.

Kamerleden vragen zich af of de Nederlandse regering en met name VVD-minister Voorhoeve van defensie de VN-leiding daarvoor voldoende tijd heeft ge-waarschuwd. Ook wordt aan het Binnenhof de VN-kritiek overgenomen dat de regering en topmilitairen onvoldoende melding

hebben gemaakt van (dreigende) Servische oorlogsmisdaden.

Oud-minister van defensie de PvdA'er Stermerdink noemde het 'onthuisterend' dat zulke noodkreeten van het Nederlandse kabinet zijn uitgebleven. Voorhoeve gaf nog geen reactie. Minister van defensie De Grave noemde vanuit Brussel de conclusies over Dutchbat 'heel genuanceerd'. Het VN-onderzoek wordt bijgezet in de lange rij studies die al naar het Nederlandse optreden in Bosnië zijn gedaan of nog gaande zijn. Al enkele maanden na de val van Srebrenica en de moord op duizenden moslimmannen concludeerde minister Voorhoeve dat het drama de Nederlandse militairen niet aan te rekenen was.

De Tweede Kamer was het daar toen in grote lijnen mee eens. Na nieuwe geruchten over falend optreden van de Dutchbat-leiding besloot de regering in 1996 tot een diepgaand onderzoek door het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie. Dat is niet voor eind volgend jaar klaar.

Intussen onderzoekt een parlementaire werkgroep hoe het politieke besluit tot uitzending van de blauwhelmen precies werd genomen. Tussentijds heeft de Noordhollandse commissaris van de koningin Van Kemenade uitgezocht of defensiepersoneel doelbewust informatie achter hield. Hij stelde vast dat de doofpot niet bewust werd gehanteerd. De betrokken militairen, onder wie Dutchbat-commandant Karremans, wensen een parlementaire enquête om eerherstel te krijgen.

BART TROMP

Weer Srebrenica

IK DENK MET gemengde gevoelens terug aan het forum waaraan ik zondagmiddag in de Balie deelnam tijdens het Idfa-festival. Het betrof de val van Srebrenica in juli 1995, naar aanleiding van documentaires over dat onderwerp. Eén ervan, *Crying from the grave* wordt op 6 december op Nederland 3 uitgezonden. Ik heb er alleen fragmenten van gezien. Het meest aangrijpende was indertijd al op het journaal te zien: de man die door Servische soldaten gedwongen wordt om zijn vrienden op te roepen zich over te geven; de reporter vraagt hem dan of hij bang is. "Natuurlijk ben ik bang." Ook hij is vermoord, buiten de camera's. In de zaal zaten overlevenden, gedoemd hun hele verdere leven in het teken van deze afgrijpselijke gebeurtenis door te maken. Wie ontzept hen het recht op hun gevoelens?

Het IKV heeft zich over hen ontfermd. Andermaal zat ik aan tafel naast zijn secretaris, Mient Jan Faber, met wie ik in de tijd van 'kruisraketen' zo vaak de degen, en niet zelden ook de hooivork, heb gekruist. Die tijden zijn voorbij. Ik heb een immens respect voor de inspanningen die hij en zijn vredesberaad zich al jarenlang getroosten ten dienste van de slachtoffers van de oorlogen in voormalig Joegoslavië.

Maar ik zie niets in de weg die hij deze middag insloeg. De teneur van de bijeenkomst was dat er, na deze documentaires, na het VN-rapport van Kofi Annan, nog allerlei zaken over de val van de enclave onopgehelderd waren gebleven. Die moesten nu aan het licht worden gebracht, door middel van een parlementaire enquête.

Ik zie daar niets in, om twee redenen. De eerste is dat ik dit instrument hier niet geschikt acht. Begint volgend jaar begint een parlementair onderzoek naar de politieke besluitvorming rond Srebrenica in Nederland, waarvan op zijn minst de resultaten moeten worden afgewacht. Al veel langer loopt het onderzoek van het Niod, verricht in opdracht van de regering. Het argument van D66-Kamerlid Dittrich dat alleen bij een enquête getuigen onder eide staan is niet erg sterk. Wie denkt dat hij zich klinkklare leugens kan permitteren, heeft ook geen problemen met meeneed. Geschikt is een enquête tenslotte in het geheel niet, omdat het indertijd de Tweede Kamer was die, uitgezonderd de fractie van de Socialistische Partij, aandrong op het stationeren van een Nederlandse troepenmacht in Srebrenica als eenheid van Unprofor, zonder zich ook maar enigszins rekenschap te geven van de omstandigheden waaronder deze eenheid zou moeten functioneren. Kamerleden die zichzelf en elkaar onder eide ondervragen - dat levert geen geloofwaardig onderzoek op.

Zo'n enquête is, in de tweede plaats, geen goede gedachte omdat deze zich noodzakelijkerwijs zal beperken tot de bemoeienis van Nederland met Srebrenica. Het is de vraag wat daarover nog valt uit te zoeken dat van wezenlijk belang is. De voorbeelden van weinig martiaal optreden na de val van Srebrenica die zondagmiddag werden aangevoerd, demonstreerden voor wie het nog niets wist dat soldaten van Dutchbat zich onnozel en niet erg heldhaftig hebben gedragen.

Maar dat is niet van enige invloed geweest op de uitslag: de welbewuste moord, weken van tevoren beraamd en georganiseerd, op de mannelijke bewoners van de enclave door het Bosnisch-Servische leger. Toch kreeg ik gaandeweg de discussie de indruk of alles anders was gegaan als overste Karremans maar standvastig was geble-

ven in zijn weigering met generaal Mladic een glas te drinken.

Zo'n enquête zou daarom de aandacht afleiden van de werkelijke schuldigen en de werkelijke verantwoordelijken. Die zijn bekend. Schuldig is het Bosnisch-Servische leger onder commando van Ratko Mladic, gesteund en geïnstrueerd door het Joegoslavische opperbevel en Slobodan Milosevic in Belgrado. Ik ben ervan overtuigd dat de militaire inlichtingendiensten van de voornaamste Navo-lidstaten over meer dan genoeg bewijsmateriaal in de vorm van onderschept elektronisch verkeer tussen Mladic en Belgrado beschikken dat het onomstotelijk bewijs van hun schuld levert.

Verantwoordelijk voor het debacle van Srebrenica is de Veiligheidsraad van de VN. Die heeft de 'safe areas' in het leven geroepen, terwijl men willens en wetens niet bereid was deze ook daadwerkelijk te beschermen. In de cruciale resolutie 836 werden de termen 'defend' en 'protect' met opzet achterwege gelaten. Unprofor was er slechts om erop toe te zien dat de 'veilige gebieden' niet aangevallen werden, niet om ze militair te beschermen. De aanwezigheid van lichtbepapende blauwhelmen moest de Serviërs 'afschrikken' van een aanval. Wanneer deze afschrikking faalde, zou vanuit de lucht militair worden ingegrepen.

Maar dat was, zoals Kofi Annan schrijft, nooit werkelijk de bedoeling. In zijn rapport kan men lezen hoe vele leden van de Veiligheidsraad al ver van tevoren de onhoudbaarheid van deze 'safe areas' onder ogen zagen, aandrongen op serieuze maatregelen en waarschuwen voor de menselijke ramp die in het verschiet lag. Hun waarschuwingen en voorspellingen stuitten af op de houding van de permanente leden van de Veiligheidsraad, de enigen die er daar uiteindelijk toe doen. Die zijn verantwoordelijk.

Dutchbatter vertelt hof van gruwelen Srebrenica

Van onze redactie buitenland
AMSTERDAM - Doodgeschoten mannen, vrouwen en kinderen, moslims die zichzelf hadden opgehangen, een moslimmeisje dat werd verkracht door Serviërs. De getuigenis van de Nederlandse korporaal David Vaasen voor het VN-tribunaal liet gisteren en maandag weinig aan de verbeelding over.

In de dagen na de val van de moslimenclave Srebrenica in juli 1995, stapelden de bewijzen van oorlogsmisdaden door Bosnische Serviërs zich op. Dutchbatter Vaasen getuigde in de zaak tegen generaal Krstic. Die was samen met de Bosnisch-Servische legerleider Ratko Mladic verantwoordelijk voor de militaire inname van Srebrenica. De aanklagers van het Joegoslavië-Tribunaal beschuldigen hem ervan leiding te hebben gegeven aan de massamoord op naar schatting 7000 moslims na de val van de enclave.

De korporaal vertelde hoe hij op 14 juli voor het laatst het inmiddels door bewoners verlaten Srebrenica bezocht. De Nederlanders zaten in hun basis Potocari, maar wilden nog wat uitrusting ophalen uit hun basis in de stad. "Ik zag verschrikkelijke dingen op mijn weg terug naar Srebrenica", aldus Vaasen. Enkele honderden meters van Potocari lagen links en rechts van de weg lijken. "Zij waren al blauw, van de hitte. Sommigen waren door uitdroging gestorven, anderen doodgeschoten." Eerst lagen er vooral

oudere mensen dood langs de weg. "Toen we dichtbij de stad kwamen, vonden we mannen, vrouwen, kinderen, van alles." In Srebrenica ging hij naar de 'zwarte markt', waar tijdens de omsingeling van de moslimenclave van alles werd verhandeld. "Overal lagen lijken, lichaamsdelen - veertig of vijftig lijken van burgers, de meesten vrouwen en kinderen, maar weinig mannen." Maandag had Vaasen verteld over een verkrachting, en dat hij had gezien hoe moslimmannen zich in een fabriek hadden verhangen. "Zij gebruikten er van alles voor, touwen, kleren of andere dingen." Het zijn harde getuigenissen, die opnieuw onbegrijpelijk maken hoe de Nederlandse generaal Couzy eind juli 1995 heeft kunnen zeggen dat de Dutchbatters geen tekenen van volkerenmoord hadden gezien.

Vaasen vertelde verder dat er onder de militaire veroveraars ook mannen in Bosnisch-Kroatische uniformen waren. Onduidelijk was of de Kroaten meededen, of dat het Bosnische Serviërs waren in gestolen pakken.

Krstic kwam niet in het verhaal van Vaasen voor, wel in dat van een tweede Nederlandse getuige die voor zijn veiligheid 'F' werd genoemd. Hij zag Krstic twee keer in Potocari, op 11 en 12 juli 1995, waar de generaal „kwam kijken of alles volgens plan liep". F liet foto's van lijken zien die hij „met gevaar voor eigen leven" heeft gemaakt bij Potocari. F wordt vandaag verder verhoord.

20-1-2000

et opmerkelijk veel zelfkritiek hebben. De Verenigde Naties in een rapport van afgelopen maandag de gang van zaken rond de val van Srebrenica in juli 1995 geëvalueerd. 'Door fouten, een verkeerde inschatting en een onvermogen om te aard van het kwaad te herkennen dat tegenover ons stond, faalden wij om ons aandeel te leveren om de mensen in Srebrenica te redden van de Servische campagne van massamoord', verklaart VN-secretaris-generaal Kofi Annan. In het rapport passeren verschillende fouten en verkeerde inschattingen de revue: onderschatting van de Servische bedoelingen, geen luchtsteun aan de VN-troepen toen dat werkelijk noodzakelijk was, een te logge bureaucratie binnen de VN en een troepeninzet die niet berekend was op gewapende strijd. Ook het optreden van de 150 Nederlandse militairen wordt kritisch geëvalueerd. Annan slaat de spijker op z'n kop: 'Er zijn zeker beoordelingsfouten gemaakt, vergissingen die geworteld zijn in de filosofie van onpartijdigheid en geweldloosheid, die geheel ongeschikt is voor het conflict in Bosnië.'

Belangrijk is wat er nu verder met dit rapport gaat gebeuren. In Nederland zelf wordt de roep om een 'zware' parlementaire enquête steeds luider, want slechts onder ede kan de onderste steen over het drama Srebrenica en over de verschillende militaire en politieke verantwoordelijkheden boven komen. Probleem bij deze enquête is dat er al onderzoeken plaatsgevonden hebben - dat van de commissie-Van Kemenade bijvoorbeeld - of nog lopen, zoals dat van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, waarvan het verslag overigens pas over een jaar verwacht wordt. Maar de betrokkenheid van Nederlandse militairen bij de 'grootste massamoord in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog' vraagt om een drastische

evaluatie, zeker nu de herinneringen nog redelijk vers zijn. De Verenigde Naties zelf kennen het middel van een parlementaire enquête niet, maar moeten zich grondig herbezinnen op de taken van en steun aan hun vredestroepen op verschillende plaatsen in de wereld. Een kritische evaluatie van de daadkracht van de Veiligheidsraad is daartoe een belangrijke eerste stap.

De zelfkritiek van de Verenigde Naties detoneert bij de ooverdovende stilte van de Navo, die nogal wat uit te leggen heeft over de motivering om het optreden van de Serviërs in Kosovo met maandenlange bombardementen op Joegoslavië te lijf te gaan. Nu de geruchten steeds sterker worden dat het aantal slachtoffers van Servische moordpartijen in Kosovo sterk overdreven zijn, zou de Navo zich kunnen spiegelen aan de zelfkritiek van de Verenigde Naties. *Peace enforcement*, vrede forceren. De middelen daartoe zijn op dit moment in handen van twee zeer verschillende organisaties, de een onder zware dominantie van de Verenigde Staten en met de hete adem van de wapenindustrie in de nek, de ander een wereldplatform ter bevordering van vrede en vriendschap tussen de naties met tot nog toe geringe mogelijkheden om actief in te grijpen in de brandhaarden van de wereld. En dan is er in Europa nog de CVSE, die tot nog toe bitter weinig in staat is gebleken in de Europese conflicten een rol van betekenis te spelen. Dat is en blijft een wankel situatie, die - om eens iets te noemen - de burgers van Tsjetsjenië weinig vertrouwen zal inboezemen. Is een topoverleg tussen Navo en Verenigde Naties echt te veel gevraagd?

16-11-99

it Parool 1-12-99

VN-rapport afgewezen Overlevenden Srebrenica: aanklachten

SARAJEVO, DEN HAAG, 2 DEC. Overlevenden uit Srebrenica willen juridische actie ondernemen tegen huidige en voormalige VN-functionarissen en Nederlandse ex-blauwhelmen, wegens schuld aan de massamoord op duizenden moslims door de Bosnische Serviërs.

Daarmee reageren de overlevenden - voornamelijk vrouwen van moslims die na de inname van de Oost-Bosnische enclave in juli 1995 door de Serviërs zijn vermoord - op het recente rapport van Kofi Annan, secretaris-generaal van de VN, over de val van Srebrenica. In dat 155 pagina's tellende rapport kwam Annan tot de conclusie dat de Verenigde Naties zelf en een reeks betrokken regeringen in 1995 ernstig in gebreke zijn gebleven, door de Nederlandse blauwhelmen toe te rusten met een gebrekkelijk mandaat, door af te zien van het gebruik van geweld tegen de Serviërs en door hen teveel tegemoet te komen.

De familieleden van de zeker zeventienduizend vermoorde moslims, zo zei hun vertegenwoordiger Ibran Mustafa gisteren in Sarajevo, nemen daar geen genoegen mee. „We zijn niet geïnteresseerd in iemands morele verantwoordelijkheid. We zijn uitsluitend geïnteresseerd in hun criminele verantwoordelijkheid”, aldus Mustafa.

De organisatie heeft een Amerikaanse advocaat in de arm genomen om bij het Joegoslavië-tribunaal voor oorlogsmisdaden in Den Haag juridische actie op gang te brengen tegen Boutros Boutros-Ghali, oud-secretaris-generaal van de VN, zijn opvolger Kofi Annan,

ex-VN-gezant Yasushi Akashi, de vroegere VN-commandanten Bernard Janvier en Rupert Smith, en Tom Karremans, indertijd commandant van de Nederlandse VN-soldaten in Srebrenica.

De plaatsvervangende openbare aanklager van het Joegoslavië-tribunaal, Graham Blewitt, zei gisteren geen elementen te ontdekken die het tribunaal in staat stellen om Nederlandse ex-blauwhelmen te vervolgen wegens hun optreden in Srebrenica. Blewitt zei dat tegen een afvaardiging van drie overlevenden uit Srebrenica. Het tribunaal, aldus Blewitt, „heeft op grond van de juridische elementen waarover het beschikt geen enkel bewijs dat het in staat stelt wie dan ook van de Nederlandse soldaten in staat van beschuldiging te stellen voor de misdrijven waarover we jurisdictie hebben”. Hij beloofde dat het tribunaal alle aanvullende bewijzen die door de overlevenden van Srebrenica worden aangedragen, zorgvuldig te zullen bestuderen maar tekende daarbij aan dat het tribunaal zich niet bezighoudt met het morele gehalte van de wereldpolitiek, terwijl de overlevenden met hun argumenten „morele en politieke verantwoordelijkheid” met elkaar vermengen. (AFP, Reuters)

Krstic: Moslims wilden de VN'ers ontwapenen

De moslim-soldaten in de enclave Srebrenica sneeden in november 1994 plannen om Nederlandse VN-soldaten te ontwapenen. Ook hadden de Dutchbatters kleding en communicatieapparatuur en andere spullen af moeten staan die nuttig konden zijn voor de Bosnische moslimsoldaten.

Krstic staat sinds maart terecht daarbij op geheime en vertrouwelijke documenten van het moslimleger. Hoe zij daar de hand op hebben kunnen leggen, wilden ze niet zeggen. De aanklagers hebben de authenticiteit van de documenten nog niet in twijfel getrokken. Dat kan eventueel gebeuren tijdens het kruisverhoor van Krstic dat naar verwachting vrijdag begint.

“Zieke geesten”

Krstic staat sinds maart terecht wegens de genocide in de val van de moslimenclave. Krstic zegt onschuldig te zijn. Legendeiler Miladin en enkele “zieke geesten” zouden de massamoord op duizenden moslims hebben beraad en uitgevoerd, terwijl hijzelf elders was.

**DUTCH PEACE
-
WIKEEPER**

**PIM
EPA**

22-12-1999

ILLUSTRATIE: PIM VERMAAT EN CYPRIAN KOSCIELNIAK

Opwinding over wangedrag Dutchbat is misplaatst

In het gisteren gepresenteerde Feitenrelaas over het wangedrag van Dutchbat-militairen in Srebrenica staat veel dat te betreuren valt. Maar de overdosis aan politieke correctheid waaraan politici zich nu te buiten gaan, is overdreven, meent J.M. Blik. Een F-side supporter doet wel engere dingen.

het Feitenrelaas veel dat te betreuren valt, en dat bij een ander verloop der dingen in aanmerking had kunnen komen voor correctie in kringschietelijke of strafrechtelijke zin, maar voor een overdosis aan politieke correctheid in al die bezorgde terugblikken van al die betrouwbare parlementaire en andere Srebrenica-waatchers mag soms best even worden gewaarschuwd. Zelfs de onmiskenbare en foutloze pogingen van de landmachttop om het militaire ecbec van Dutchbat in 1995 via het Debrifing-rapport

Minister van Defensie De Grave lacht waarschijnlijk in het strukgewas

niet te belasten met nog verdere zwaargheden van het beschreven type, valt in dit opzicht enigszins te begripen. Wie hemnuet zich niet dat premier Kok en de kroonprins zomert 1995 naar Zagreb togen om daar vooral de uitbundige viering van het veilige behoud van Dutchbat bij te komen wonen? Wie herinnert zich niet dat een groot deel van de Defensietop in 1993 min of meer *contre coeur* de opdracht van regering en parlement aanvaardde om vertrekkende Canadезen in Bosnië te gaan vervangen? Wie zich zulke dingen herinnert, en zich realiseert wat de VN onlangs in

de staf boos brak over de legertop en de huidige en vorige minister van Defensie, groot gelijk. Maar ja, denk je dan, die Stemerink heeft zich onder meer uit Den Haag naar Den Bosch teruggetrokken omdat hij het niet goed kon vinden met Wim Kok, die sinds 1994 minister-president en als politiek kleinkind van de oude Drees onpopulair is bij de media. Dat zal toch geen rol spelen voor zijn oordeel en zijn aantekelijvenheid voor de media? Of misschien toch een beetje?

Bestuurder Van Kemnade, J.M. Blik is redacteur van NRC Handelsblad.

20-11-99

Commentaar

Srebrenica

Met opmerkelijk veel zelfkritiek hebben de Verenigde Naties in een rapport van afgelopen maandag de gang van zaken rond de val van Srebrenica in juli 1995 geëvalueerd. „Door fouten, een verkeerde inschatting en een onvermogen om de aard van het kwaad te herkennen dat tegenover ons stond, laaiden wij om ons aandeel te leveren om de mensen in Srebrenica te redden van de Servische campagne van massamoord”, verklaart VN-secretaris-generaal Kofi Annan.

In het rapport passeren verschillende fouten en verkeerde inschattingen de revue: onderschatting van de Servische bedoelingen, geen luchtsteun aan de VN-roepen toen dat werkelijk noodzakelijk was, een te logge bureaucratie binnen de VN en een roepenstijl die niet berekend was op gewapende strijd. Ook het optreden van de 150 Nederlandse militairen wordt kritisch geëvalueerd. Annan staat de spijker op z'n kop: „Er zijn zeker beoordelingsfouten gemaakt, vergissingen die geworteld zijn in de filosofie van onpartijdigheid en geweldloosheid, die geheel ongeschikt is voor het conflict in Bosnië. Belangrijk is wat er nu verder met dit rapport gaat gebeuren. In Nederland zelf wordt de roep om een zware parlementaire enquête steeds luider, want slechts onder edge kan de orde teruggevoerd worden. Maar de betrokkenheid van Nederlandse militairen bij de grootste massamoord in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog vraagt om een drastische

‘Moslims wilden Dutchbat in Srebrenica ontwapenen’

ANP, Reuters
DEN HAAG 22 dec
De Moslimsoldaten in de enclave Srebrenica zijn in november 1994 van plan geweest tientallen Nederlandse VN-soldaten te ontwapenen. Ook hadden de Dutchbatters kleding en communicatieapparatuur moeten afstaan. De Moslims wilden een offensief inzetten om de enclave weer te verbinden met de rest van het Bosnische gebied dat zij onder controle hadden. Dit zaiden de Bosnisch-Servische generaal Krstic en zijn verdediging maandag voor het Joegoslavië-Tribunaal in Den Haag. Zij baseerden zich op documenten van het Moslimleger. Gisteren begon Krstic met zijn verdediging voor het VN-hof, dat hem heeft aangeklaagd voor zijn betrokkenheid bij de genocide in 1995 onder Bosnische Moslims in Srebrenica. Daarbij kwamen rond de achtduizend mensen om het leven. Krstic, die zijn betrokkenheid ontkent, was ten tijde van de val van Srebrenica commandant van het Drita Korps, dat de massamoord zou hebben uitgevoerd.

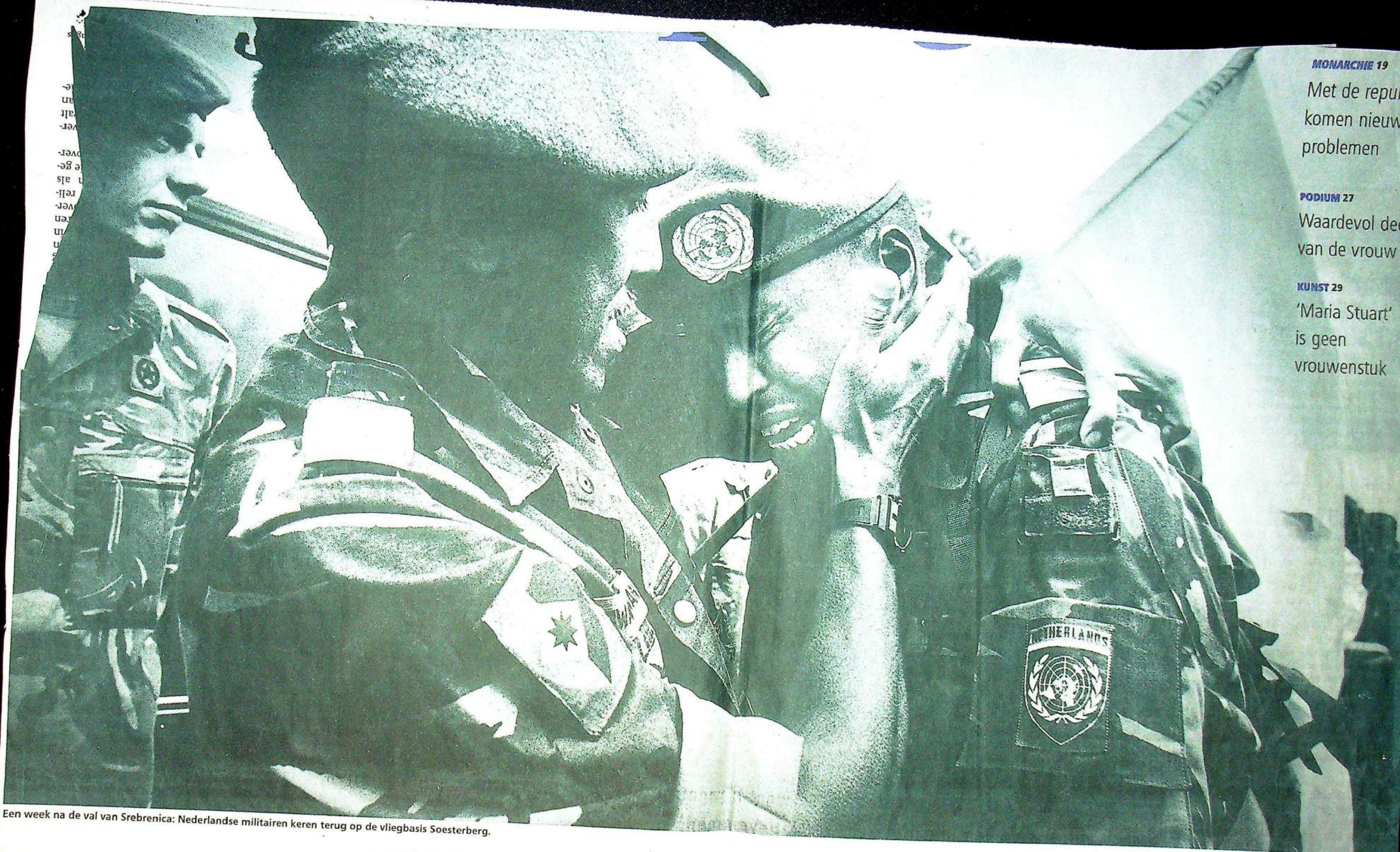
Met de republiek
komen nieuwe
problemen

PODIUM 27

Waardevol deel
van de vrouw

KUNST 29

'Maria Stuart'
is geen
vrouwenstuk

Een week na de val van Srebrenica: Nederlandse militairen keren terug op de vliegbasis Soesterberg.

FOTO JACQUELINE DE HAAS

4 mei dodenherdenking, 5 mei bevrijdingsdag, 15 augustus Nederlands-Indië en 11 juli Srebrenica-drama. Moet ook die laatste dag in Nederland herdacht worden? Voor menig betrokkene is de dag...
...de massaslachting onder moslims een

25825 2000

Kamer ook schuldig aan Srebrenica

Van onze redactie politiek
DEN HAAG - De Kamer onderschrijft de conclusie van de commissie Bakker dat het parlement ook verantwoordelijk is voor het drama rond de val van de enclave Srebrenica.

Dutchbatters en militaire bonden hebben meermalen aangegeven dat de uitzending naar de omsingelde enclave een 'onmogelijke missie' was. De Kamer draagt hiervoor de grootste verantwoordelijkheid, vonden zij.

PvdA-kamerlid Koenders erkende gisteren dat de Kamer 'zelfkritisch moet oordelen' over haar rol in het besluitvormingsproces, dat in 1995 leidde tot de overrompeling van de enclave. „Bij deze uitzending heeft zowel regering als parlement belangrijke steken laten vallen,” gaf Koenders toe. „Een duidelijk beslissingsmoment ontbrak en verschillende verantwoordelijkheden waren verdampt.”

Bij de besluitvorming was er te weinig aandacht voor de 'politiek en militair technische praktijk', vond Koenders. Daarmee kritiseerde hij de toenmalige defensie-minister Ter Beek, een partijgenoot van hem. Ter Beek vond dat hem geen blaam trof, omdat de landmacht uiteindelijk een positief advies gaf en de Kamer aandrang op de missie naar Bosnië.

Alle partijen onderschreven het standpunt van de commissie Bakker dat geen goed oordeel gegeven kan worden over de rol van de regering. „Dit hoofdstuk is niet af,” oordeelde Van der Knaap (CDA). Net als D66, GroenLinks en de SP, pleitte het CDA opnieuw voor een parlementaire enquête naar de gang van zaken.

Van de PvdA zal het afhangen of daar een meerderheid voor is. De VVD voelt weinig voor een enquête. Koenders wil de bevindingen afwachten van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD). Dit onderzoek wordt volgend jaar verwacht. Afhankelijk van de uitkomsten zal de PvdA een besluit nemen.

Schaamrood

Srebrenica

Cees van der Laan

De Nederlandse soldaten hebben ons in de steek gelaten", huilde de vluchtelingen uit Srebrenica vlak na haar komst in Tuzla. „Nederlanders zijn verraders”, riep een andere boerenvrouw die onder het stof en uitgemergeld in veilig gebied was aangekomen. „Nederlanders heulden met de Serviërs. We haten ze”, was de stellige opvatting van weer een andere vrouw die behalve haar kleren en een tas niets meer had.

In die dagen na de val van de 'veilige' VN-enclave Srebrenica, 11 juli 1995, richtte de woede van 25 000 vrouwen en kinderen zich tegen Dutchbat, die volgens hen werkeloos had toegekeken hoe mannen en vrouwen werden gescheiden, verdreven of afgeslacht. Het tentenkamp op het snikhete vliegveld van Tuzla, met uitzicht op de verderop gelegen Servische stellingen, zinderde van diepe haat tegen de Nederlandse blauwhelmen. Als groet schoten de Serviërs die avond nog enkele granaten af op Tuzla, waardoor er twee doden vielen.

Toen de eerste moslimmilitairen arriveerden, na dagen van helse gevechten met zwaarbewapende Servische troepen en ongeregelde milities, stonden hun ogen vol haat. Ze hadden hun broers, hun vrienden en hun kinderen verloren. Sommigen waren in hun wanhoop tot zelfmoord gedreven in de bossen tussen Srebrenica en Tuzla of gewond achtergelaten. Verachtelijk spuugde de moegestreden officier op de grond toen hij erachter kwam dat hij met een Nederlander sprak. De tolk zei soms om de discussie te vermijden dat de journalist een Amerikaan was.

Voor iemand die gewend is dat het noemen van de Nederlandse nationaliteit waar ook ter wereld deuren opent of het begin vormt van een gesprek over Cruiff, Gullit of Van Basten, was de verbittering van de vluchtelingen niet onlogisch maar wel een regelrechte schok. Nederland was daar in Bosnië in enkele dagen tijd niet alleen synoniem geworden aan verraad en lafhartig gedrag maar ook symbool van de loze beloften van de Verenigde Naties en de Navo. Het positieve zelfbeeld van de Nederlander als onpartijdig beschermer van universele mensenrechten, zoals minister Pronk dat het liefst ziet, kreeg daar een afschuwelijke knauw.

Daar was bijna twee weken later, in het VN-kamp bij het vliegveld van het Kroatische Zagreb, overigens weinig van te merken. De emotionele ontlasting die op 22 juli bij het Holland House plaatsvond onder de geëvacueerde Dutchbatters stond in geen enkele verhouding met het leed en verdriet van de moslimvluchtelingen en de dood van achtduizend mannen. Ofschoon de omvang van dit laatste nog niet bekend was, waren er al wel diverse serieuze aanwijzingen van Nederlandse militairen. Toch concludeerde de toenmalige landmachtbevelhebber Couzy dat er geen sprake was van genocide. Dutchbat had zich gezien de moeilijke omstandigheden goed van zijn taak gekwet, oordeelde Couzy en niemand, ministers en Tweede-Kamerleden, sprak hem tegen. Alsof er niets was gebeurd ging iedereen na terugkeer in Nederland op vakantie.

In Zagreb werd de kiem gelegd van een maar doofterende affaire waarvan het einde vijf jaar later nog steeds niet in zicht is. Er vallen steeds meer stukjes van de puzzel op zijn plaats, maar de verantwoordelijken – politici en militairen – draaien nog steeds om de hete brij heen. Waarom heeft Dutchbat zich niet feller verzet? Hadden militairen meer vluchtelingen kunnen redden dan het handjevol dat uiteindelijk de dans ontsnapte? Wie is verantwoordelijk voor dit echech? In plaats daarvan wordt het beeld instandgehouden dat de 400 militairen kansloos waren, maar desondanks met man en macht er alles aan hadden gedaan om erger te voorkomen.

Wie echter de naakte waarheid tot zich laat doordringen zal een reeks pijnlijke incidenten niet kunnen negeren. In opdracht van de plaatsvervangend commandant, majoor Franken, werden op 13 juli 251 mannen van de VN-compound in Potocari gestuurd. In Potocari was het hoofdkwartier van Dutchbat gevestigd. Toen waren al Nederlandse militairen getuige geweest van het scheiden van de mannen en de vrouwen, waren buiten het terrein negen lijken gevonden van vermoorde moslimmannen en had een Dutchbatter een executie gezien. Toch werden ze willens en wetens aan de Serviërs overhandigd. Van de 251 mannen is nooit meer iets vernomen.

Op de operatietafel overleed een moslimvrouw omdat haar medicijnen werden onthouden uit de voorraad van Dutchbat. In Zagreb arriveerden op die 22ste juli slechts drie van de 21 vaste lokale medewerkers van het bataljon. De overigen werden achtergelaten en mochten voor hun eigen veiligheid zorgen. Franken zei ook onverbiddelijk 'nee' tegen de smeekbedes van de VN-tolk Hasan Nuhanović om z'n broer van twintig jaar een VN-pas te geven, waarmee hij met Dutchbat de enclave kon verlaten. Die broer verliet uiteindelijk de compound met z'n vader, die solidair met hem was, en z'n moeder in de wetenschap dat ze gedood zouden worden, vertelde de tolk later. Sindsdien worden ze vermist. Het was zo eenvoudig geweest om met een beetje administratieve creativiteit een pasje te fabriceren, waarmee drie levens hadden kunnen worden gered. Als de verbitterde Nuhanović het verhaal vertelt, vliegt het schaamrood naar je kaken. Je

gedachten gaan ongewild naar de Nederlandse politieagenten die tijdens de Duitse bezetting Joden kwamen ophalen. Formeel voerden ze gewoon een opdracht uit of, in het geval van Franken, hielden ze zich aan de regels.

Al in Zagreb besloot minister Voorhoeve tot een onderzoek naar de gang van zaken in de enclave. De landmacht trok het onderzoek naar zich toe. Plaatsvervangend bevelhebber Van Baal, tegenwoordig plaatsvervangend chef defensiestaf, plakte het stempel vertrouwelijk op de debriefingsgesprekken met de manschappen. Het onderzoeksverslag in het zogeheten debriefingsrapport was vooral een poging tot *damage control*. Feiten werden weggelaten of summier weergegeven. Van Baal was ook de man die de commandant van de blauwhelmen, overste Kar-

Met een beetje creativiteit hadden levens gered kunnen worden

remans, tot verbijstering van iedereen bevorderde tot kolonel en wegpromoveerde naar een rustig baantje in de luwte in Amerika. Ook eiste hij later het hoofd van de plaatsvervangend directeur voorlichting, omdat die te veel de rol van klokkenluider op zich nam. Van Baal is nu de gedoodverfde opvolger van landmachtbevelhebber Schouten.

Sinds dat feestelijke onthaal van de troepen in Zagreb en de publicatie van het debriefingsrapport enkele maanden later worstelt Nederland met Srebrenica. Affaire volgt op affaire. Het ene schandaal volgt op de andere. Rond 11 juli barst ieder jaar weer de publiciteit los, zo weten ze bij Defensie, dan komt

van de val van de enclave Srebrenica en de daarop volgende massaslachting onder moslims een buitengewoon pijnlijke gebeurtenis die zeker niet onderdoet voor de emoties van getuigen van de Tweede Wereldoorlog. De parlementaire onderzoekscommissie-Bakker, die de besluitvorming rond een reeks vredesmissies onderzocht, zal maandag haar bevindingen publiceren. Of Nederland het drama ooit zal verwerken blijft echter de vraag.

Trouw-redacteur Cees van der Laan verbleef in 1995 als oorlogscorrespondent voor de GPD in Srebrenica.

de open zenuw weer bloot te liggen. Filmrolletjes die mislukken of verdwijnen, gewiste video's, wangedrag van militairen, rechts-extremisme, voertuigen die over vluchtelingen rijden, de marechaussee die z'n politiewerk niet mag doen en tal van andere soms bizarre zaken.

De betrokken militairen, veteranen nu, voelen zich inmiddels net zo in de steek gelaten als de Indië-gangers van eind jaren veertig. Vooral veroorzaakt doordat de feiten slechts mondjesmaat door de zeef van Defensie sijpelden, hetgeen diep wantrouwen bij de media en anderen veroorzaakten.

De roep om een parlementaire enquête klonk al snel, maar vooral twee partijen hadden er belang bij om op de rem te trappen. Minister Voorhoeve was van de VVD en zijn voorganger die het besluit had genomen om naar Srebrenica te gaan, Ter Beek, was van de PvdA. Een enquête zou ook premier Kok (PvdA) kunnen beschadigen.

Wat ook een rol speelde om de deuren slechts op een kier open te zetten, was dat de Tweede Kamer zelf destijds eind 1993 nadrukkelijk had aangedrongen op een nieuwe, forse missie naar Bosnië. Sindsdien blijven de voorstanders van een parlementaire enquête in de minderheid, al denkt menigeen binnen de PvdA dat een dergelijk onderzoek uiteindelijk onvermijdelijk zal zijn.

Het aanblijven van Voorhoeve in de jaren na de val van de enclave heeft ervoor gezorgd dat de verwerking van het trauma nauwelijks goed van de grond is gekomen. Hij zinspeelde in 1995 zelf op aftreden, maar deed dat toch niet, omdat daarmee in zijn optiek toegegeven zou worden aan de gedachte dat het bataljon gefaald zou hebben. Gedurende zijn ministerschap zou hij alle externe onderzoeken buiten de deur houden, de VVD blokkeerde pleidooien in deze richting in de Kamer, de coalitiedwang deed de rest. Dat kon ook omdat het Ne-

derlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Niod) in september 1996 van Voorhoeve de opdracht had gekregen Srebrenica grondig te onderzoeken. Iedereen wist dat dit vele jaren zou duren en dat dan inmiddels de wonden wel geheeld zouden zijn of verantwoordelijke politici vertrokken.

Ook de media worstelden met het Srebrenica-drama. Er werd naarstig gezocht naar zondebokken – Karremans was favoriet – maar men slaagde er niet in een reëel beeld te schetsen wat daar precies was gebeurd in die juldagen. Dat bleef in nevelen gehuld. Media concentreerden zich op de rol van het Nederlandse bataljon, of anders op de VN, maar de betrokkenheid van de Bosnische autoriteiten bijvoorbeeld is nooit goed onderzocht. Waarom kreeg Dutchbat de verdediging van de enclave in z'n schoenen geschoven terwijl 3000 redelijk bewapende Bosnische militairen op de vlucht sloegen? Ook de Balkanpolitiek van de Washington in de zomer van 1995 is nooit goed beschreven.

De boekenkast is inmiddels goed gevuld met Srebrenica-boeken van journalisten en wetenschappers, maar slechts een stijgt erboven uit. 'A Safe Area' van de Amerikaanse journalist David Rohde – die met z'n verslaggeving over Bosnië de Pulitzer prijs won – beschrijft minutieus de val van de enclave.

Klaarblijkelijk konden alleen een niet-Nederlander een noodzakelijke afstand tot het onderwerp opbrengen om Srebrenica in perspectief te zetten.

Pas met het aantreden van VVD'er De Grave op Defensie in 1998 werd een poging gedaan de deksel van de beerput te lichten. Hij gaf een relatieve buitenstaander, de Noord-Hollandse commissaris van de koningin Van Kemenade, de opdracht te onderzoeken of bij Defensie sprake was van een doofpot. Volgens de PvdA-prominent was daar geen sprake van, maar als politieke vriend van premier Kok valt niet met zeker-

heid te zeggen of zijn conclusie wel voldoende objectief was.

Daarna volgde de parlementaire onderzoekscommissie-Blaauw die zich afvroeg of er witte vlekken waren in het Srebrenica-onderzoek van Van Kemenade. Vervolgens werd de parlementaire onderzoekscommissie-Bakker geïnstalleerd om de besluitvorming rond vredesmissies te onderzoeken. Het zijn halfbakken commissies met halfbakken opdrachten, louter en alleen bedacht om een parlementaire enquête te voorkomen of zolang mogelijk uit te stellen.

Pas medio volgend jaar zal het Niod met z'n langverwachte, zeer uitvoerige, rapport komen. Dit onderzoek strekt zich wel uit tot alle relevante facetten rond het drama en de afwikkeling daarvan. Niod-onderzoekers zijn ook in Bosnië geweest en zullen ook vluchtelingen en militairen hebben gesproken. Als dit onderzoek wordt gepubliceerd lopen de emoties ongetwijfeld opnieuw hoog op en wellicht dat dan wel een parlementaire enquête van de grond komt.

De combinatie Niod en parlementaire enquête zou heilzaam kunnen werken voor het verwerken van de gruwelijkste massaslachting in de naoorlogse geschiedenis van Europa. Laat voormalige vluchtelingen en Bosnische autoriteiten in het parlement vertellen wat hen is overkomen, laat Dutchbat-militairen hun verhaal vertellen en verhoor de verantwoordelijken onder ede. Wellicht dat door dit proces van louteren 11 juli weer een dag als vroeger kan worden, al zal de genocide van 1995 nooit meer uit de herinnering worden gegrift. Als die enquête zou worden gehouden dan is dat op z'n vroegst tweede helft van 2001. Dan zijn de kinderen die in de eerste 24 uur na verovering van de enclave in de compound van Dutchbat in Potocari werden geboren inmiddels zes jaar oud.

Kamer ook schuldig aan Srebrenica

Van onze redactie politiek
DEN HAAG – De Kamer onderschrijft de conclusie van de commissie Bakker dat het parlement ook verantwoordelijk is voor het drama rond de val van de enclave Srebrenica.

Dutchbatters en militaire bonden hebben meermalen aangegeven dat de uitzending naar de omsingelde enclave een 'onmogelijke missie' was. De Kamer draagt hiervoor de grootste verantwoordelijkheid, vonden zij.

PvdA-kamerlid Koenders erkende gisteren dat de Kamer 'zelfkritisch moet oordelen' over haar rol in het besluitvormingsproces, dat in 1995 leidde tot de overrompeling van de enclave. „Bij deze uitzending heeft zowel regering als parlement belangrijke steken laten vallen,” gaf Koenders toe. „Een duidelijk beslissingsmoment ontbrak en verschillende verantwoordelijkheden waren verdampt.”

Bij de besluitvorming was er te weinig aandacht voor de 'politiek en militair technische praktijk', vond Koenders. Daarmee kritiseerde hij de toenmalige defensie-minister Ter Beek, een partijgenoot van hem. Ter Beek vond dat hem geen blaam trof, omdat de landmacht uiteindelijk een positief advies gaf en de Kamer aandrang op de missie naar Bosnië.

Alle partijen onderschreven het standpunt van de commissie Bakker dat geen goed oordeel gegeven kan worden over de rol van de regering. „Dit hoofdstuk is niet af,” oordeelde Van der Knaap (CDA). Net als D66, GroenLinks en de SP, pleitte het CDA opnieuw voor een parlementaire enquête naar de gang van zaken.

Van de PvdA zal het afhangen of daar een meerderheid voor is. De VVD voelt weinig voor een enquête. Koenders wil de bevindingen afwachten van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD). Dit onderzoek wordt volgend jaar verwacht. Afhankelijk van de uitkomsten zal de PvdA een besluit nemen.

1772, 2002

SREBRENICA

De genocide die niet werd voorkomen

Dit door het IKV uitgegeven rapport, geschreven door Mient Jan Faber, beschrijft zeer gedetailleerd en goed gedocumenteerd de gang van zaken rond het drama Srebrenica van januari tot juli 1995. Zoals in het voorwoord vermeld, is gaat het er niet om een vonnis te velten. De bedoeling van het IKV is de betrokkenen uit te dagen hun verantwoordelijkheid te onderkennen, in de hoop dat daarmee een gesprek tussen hen (en ons) en de overlevenden van Srebrenica mogelijk wordt gemaakt.

Het rapport beschrijft achtereenvolgens de rol van de voornaamste actoren in het drama, te weten:

- 1) de Bosnische Moslims (leger en regering)
  - 2) Dutchbat
  - 3) de VN (UN Peace Forces en UN Protection Forces) en de NAVO
  - 4) Nederlandse overheid (regering en krijgsmacht)
- De geschiedenis van de val van Srebrenica wordt zo vier keer geschreven, telkens vanuit een andere gezichtshoek. Wel blijft steeds centraal staan de vraag: hoe beïnvloedt het gedrag van de actoren de verdediging van de enclave en de bescherming van de burgerbevolking?

Het rapport is gebaseerd op:

- omvangrijke openbaar beschikbare literatuur (zoals VN-rapport "Srebrenica", "Srebrenica: rapport sur un massacre" (verslag hoorzittingen Franse parlement), Rapport Debréfig "Srebrenica", boek "Srebrenica, who cares" door Dutchbat-bevelhebber Thom Karremans, enz);
- gesprekken met direct betrokkenen in Bosnië, Nederland, Frankrijk, Engeland en in kringen van de VN en NAVO;
- een grote hoeveelheid nog niet openbaar gemaakte documenten en aantekeningen, waaronder rapporten van de commandanten in Srebrenica en Sarajevo aan Den Haag; nog ongepubliceerde manuscripten; legerorders van Karadzic aan het Bosnisch-Servische leger; correspondenties en verslagen van (telefoon)-gesprekken tussen vele direct betrokkenen, (waaronder Janvier-Smith, Karremans-Mladic, Smith-Mladic); notities over het Kabinetsberaad in de eerste helft van juli.

Dat Faber van zo veel personen zoveel vertrouwelijke informatie los gekregen heeft, bewijst dat de tot dusver gevolgde doelpol-politiek vele direct betrokkenen flink dwars zit. Mede daardoor is dit zeer een goed gedocumenteerd rapport geworden, dat wel enige inspanning vereist om het te lezen.

Vredesartsperiodiek Vredescentrum TU/e

tung

'Srebrenica-onderzoek is mierenwerk'

Frans parlementslid Pierre Brana zoekt waarheid achter val moslimenclave

'Het is een onderzoek en geen proces', zegt de Franse parlementariër Pierre Brana over de welwillende wijze waarop zijn commissie de val van de moslimenclave Srebrenica onderzoekt.

2001

Door onze correspondent

PIETER KOTTMAN

PARIS, 8 FEBR. De socialist Pierre Brana is initiatiefnemer en lid van de Franse parlementaire commissie die onderzoek pleegt naar de val van de moslimenclave Srebrenica in 1995. De Serviers brachten daarna 7.000 mannelijke inwoners om. Vandaag heeft het verhoor plaats van generaal Jean Coé, commandant van de FOR-PRONU van 1993 tot 1994. Op last van het ministerie van Defensie vindt dit verhoor wederom plaats achter gesloten deuren, net als dat van generaal Bernard Janvier, twee weken geleden.

Een parlementaire mission d'information, toch al een zwak instrument, wordt op de cruciale momenten

Degenen die willen weten wat er werkelijk gebeurd is kunnen niet om dit rapport heen.

- Enkele conclusies uit dit rapport:
- 1) De instructies aan Dutchbat de moslims te ontwapenen (terwijl de Serviers hun wapens mochten houden), plaaste verhouding met de moslims.
  - 2) In tegenstelling tot Engels (aanval op Gorazde) en de Frans (Sarajevo) hebben de Nederlanders het gewicht systematisch vermeden.
  - 3) Aanvankelijke was het doel van de Servische aanval om de enclave in te dikken en door voedselblokkades het leven daar onmogelijk te maken. Pas toen bleek dat er geen militaire weerstand geboden werd besloten de Serviers de enclave in te nemen.
  - 4) Op VN-niveau (Zagreb, Sarajevo) wilden velen van de enclaves af, waardoor behoud Srebrenica geen prioriteit had. Hetzelfde geldt voor de regering van Bosnië (Izetzbegowitch). De enclaves met de blauwvlechten als potentiële gijzelaars stonden een robuuster optreden van de VN in de weg.
  - 5) Het gevaar van een grootscheepse moord op de mannelijke bevolking werd door de verantwoordelijke Nederlanders wel onderkend (brief Karremans 5 juni, verslag Kabinetsberaad 11 juli)
  - 6) Na de val van Srebrenica bleven iniatieven die mogelijk de Bosnische mannen hadden kunnen redden (zoals "diplomaatiek asiel" op de NV-compound Potocari, of ingaan op Mladic's verzoek om de evacuatie van de vluchtelingen zelf te organiseren) achterwege.
  - 7) Zowel op VN-niveau als bij de Nederlandse regering speelde het gevaar van genocide op de Bosnische mannen nauwelijks een rol bij hun beslissingen. Voor Nederland ging de veilige en snelle terugkeer van Dutchbat boven alles.

SREBRENICA

De genocide die niet werd voorkomen

De opdracht van Dutchbat was de vrede te bewaren en de burgerbevolking te beschermen. Maar er was geen vrede, de Serviers knabbelde aan de enclave, terwijl de moslims met rooflochten op Servisch gebied hun voedselvoorraden aanwilden. En de bescherming van de burgerbevolking bleef achterwege.

Het rapport eindigt met een pleidooi voor een parlementaire enquête over de Nederlandse bemoeienis (in VN-verband) met Srebrenica. Het is bittere noodzaak dat de huidige waarheid over de Nederlandse bijdrage eindelijk boven water komt.

Het rapport (ISBN 90 733 0005 3), bestaat uit 160 pagina's en kost € 8,50 plus € 1,90 verzendkosten. Het kan bij het IKV (Postbus 85893, 6528 CN Den Haag, tel 070-3507100, e-mail ikv@ikv.nl) besteld worden. Het kan ook bij het Vredescentrum worden besteld.

Mient Jan Faber

Jaargang 12, nr. 32, mei 2002

ten achter gesloten deuren gehouden. U hebt u ingespannen voor de instelling van deze commissie. Bevalt de gang van zaken u?

Brana: "Ik had om een mission d'enquête gevraagd, gezien de ernst van de zaak. Daarbij zijn getuigen verplicht gevolg te geven aan een uitnodiging van de commissie en ze worden onder ede gehoord. De meerderheid van de commissies van Buitenlandse Zaken en van Defensie vond dit een te zwaar middel. Veel argumenten had men niet voor dat standpunt. Men vond 'Srebrenica' niet in de eerste plaats een Franse verantwoordelijkheid, omdat de hele operatie immers onder de auspiciën van de Verenigde Naties viel.

"Ik was daar teleurgesteld over en ben dat ook weer over het huis clos, dat het ministerie van Defensie nu afdwingt. Dat is een slechte methode, die onmiddellijk twijfels wekt over het gewicht van ons rapport, straks. Een commissie is gebaat bij openbaarheid. Ik respecteer het belang van eventuele defenestigeheimen, maar die kunnen ook veiliggesteld worden door de getuigen zelf of door een gedeeltelijk gesloten verhoor. Als commissie kunnen wij helaas niets tegen

deze vergissing doen. Ik was overigens óók teleurgesteld over de manier waarop Defensie dit besluit kenbaar maakte: ik vernam het pas toen ik de zaal binnenging voor het verhoor van generaal Janvier."

Er waren al twijfels over het rapport, omdat het wordt opgesteld door François Légaré, minister van Defensie tot twee maanden voor de val van Srebrenica.

"Ik heb geen reden te twijfelen aan zijn integriteit, die bovendien zijn probleem is. Maar alle leden kunnen invloed uitoefenen op de inhoud en dat zal ik van mijn kant niet nalaten. Wel is het zo, dat de gehoorde recht van veto hebben op verklaringen die hun worden toegeschreven. Het is de neerslag van spreke taal, en dus zijn er altijd verschillende uitlegingen van de vooraf geschiedene uitleging vatbaar zijn.

Maar niets verhindert mij na het verschijnen van het rapport in het openbaar commentaar te leveren op de inhoud ervan. Dat geldt ook voor de verhalen die achter gesloten deuren hebben plaatsgevonden. Men zal duidelijk moeten maken wat precies aan militaire getuigenen raakt - over al het andere acht ik me vrij te spreken."

Bij het laatste verhoor was meer dan de helft van de commissie afwezig. Leëft deze kwestie eigenlijk wel in Frankrijk?

"Ik betreur hun afwezigheid zeer maar, acht, iedereen heeft het druk en de gemeenteraadsverkiezingen zijn in aantocht. Ik verwacht dan ook, dat de verhalen worden opgeschoort de komende maand. Bovendien speelde de kwestie bijna zes jaar geleden, de scherpe kanten zijn erat. Twee jaar geleden schreef ik een rapport met de titel 'Olie en ethiek'. Nooit enige reactie op gehad, maar nu de affaire-Elf actueel is, staan alle media bij me op de stoep. Zo gaat dat."

Mitsdien is het een kwestie van cultuur, maar ik vind de vragen van de commissie aan de getuigen pond-wit onderdanig. Van doortvragen is al helemaal geen sprake.

"Nee, dat is geen kwestie van cultuur. Dat verwijt krijgen we ook van Franse journalisten en van Artsen Zonder Grenzen, waarvan tweentwintig medewerkers spoortloos zijn verdwenen. Maar dit is een onderzoek, en geen proces. Ik ben rapporteur geweest voor een soortgelijk onderzoek naar de massamoorden in Rwanda

en ik heb gemerkt dat agressieve vragen weinig zin hebben. Die lokken alleen maar egegedrag uit. Ik geef de voorkeur aan wat ik noem: de dominantmethode. Men blijft tijdens het verhoor zelf misschien overtuigd, maar gaat later alsnog onderuit, als er door andere getuigenissen tegenstrijdigheden ontstaan aan het licht komen. Het is mierenwerk. Wel heb ik voorzitter François Loncle voorgesteld, de getuigen minder tijd te gunnen voor verklaringen vooraf en die zelfs van tevoren op papier beschikbaar te stellen, zodat er meer tijd voor vragen overblijft. Nu mag ieder van ons maar één vraag stellen."

De rol van Hans van Mierlo, de Nederlandse oud-minister van Buitenlandse Zaken, is door twee getuigen ter discussie gesteld. Hij zou ontzetting van Srebrenica hebben toegestaan, terwijl Frankrijk daartoe bereid was. Nodigt u Van Mierlo nog uit?

"Goed idee. Ik ga nu naar voorzitter Loncle toe en stel het hem met een voor."

Brana liet vaamorgen weten dat Loncle de uitnodiging aan Van Mierlo inmiddels heeft verstuurd.